

קובץ גליונות

פרשת יתרו

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן פוסק הדור הגר"מ שטרנבוך שליט"א

איש אמונם וחביבם של
גדולי ישראל הרה"ג
ר' אברהם ישעיהו
שטרן שליט"א מגיש
בליל ט"ו בשבט למרן
פוסק הדור הגר"מ
שטרנבוך שליט"א
'מנחת ביכורים' מפירות
שנשתבחה בהם ארץ
ישראל, כהמשך למנהגו
מידי שנה בשנה לקיים
מנהג זה אצל מרן שר
התורה הגר"ח קניבסקי
זצוק"ל

מצורף!

יריעה מיוחדת
במלאת השלושים
למרן הגאון
רבי שמעון בעדני זצוק"ל

זמני השבת

בחסות:

גילנות דוד

לגור בבני ברק, לחיות על הפארק!

03-900-9944

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	4:46	5:59	6:38
בני ברק	5:00	6:00	6:35
קרית ספר	4:54	6:00	6:37
בית שמש	4:45	6:00	6:38
אופקים	4:55	6:02	6:37
חיפה	4:52	5:59	6:35

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדרים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

הקדשה

לעילוי נשמת

ר' שמעון בן ר' אליהו ז"ל פלס

נלב"ע כ"א שבט

תנצב"ה

הקדשה

לעילוי נשמת

מרדכי בן סולטנה ז"ל

נלב"ע כ' שבט

תנצב"ה

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א

הקדישו את יקיריכם ע"ג הקבצים באחת משבתות השנה,
ותהיו שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה.

• כ"ז שבט	• חג הפסח	• בחוקותי	• ה' תמוז חקת	• ב' אלול שופטים
• משפטים	• כ"ד ניסן שמיני	• כ"ט אייר במדבר	• י"ב תמוז בלק	• ט' אלול כי תצא
• ד' אדר תרומה	• א' אייר תזריע	• ז' סיון חג	• י"ט תמוז פינחס	• ט"ז אלול כי תבא
• י"א אדר תצוה	• מצורע	• השבועות נשא	• כ"ו תמוז מטות	• כ"ג אלול נצבים
• י"ח אדר כי תשא	• ח' אייר אחרי	• י"ד סיון בהעלתך	• מסעי	• וילך
• כ"ה אדר ויקהל	• קדושים	• כ"א סיון שלח	• ד' אב דברים	• א' תשרי ר"ה
• פקודי	• ט"ו אייר אמור	• כ"ח סיון קרח	• י"א אב ואתחנן	• חג הסוכות
• ג' ניסן ויקרא	• כ"ב אייר בהר			

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com**לתשלום/לתרומות****במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:**

יש לבחור בלחצן קופות נוספות,

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע. ר.

בס"ד < עלון מס' 18 > ענייני ברכות הנהגין וט"ו בשבט < שבט תשפ"ג

פנינים וניצוצי אור המתחדשים ובאים מפיו ומשולחנו של רשכבה"ג מרן שר התורה רבינו חיים קניבסקי זצוק"ל

שיח אמונה

בפצותי שיח

דבר המערכת

לרגל ראש השנה לאילנות - ט"ו בשבט, אנו מגישים לפני המוני בית ישראל הוגי תורת הרב, את הגליון החדש של 'שיח אמונה' בענייני ברכות הנהגין ועוד בענייני ברכות, מתורת הרב בתוספת המדורים הקבועים.

מרגל בפומיה דהרב זצ"ל דברי הירושלמי (קדושין פ"ד ה"ב) **'עתידי אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראת עיניו ולא אכל'**, כשהרב היה רגיל לצטט זאת, כמקור לחפש אחרי ברכות חדשות, על פירות חדשים שבאו מזמן לזמן.

והנה אשתקד, נר אלוקים טרם יכבה, זכינו במערכת הגליון, להביא בפני הרב מכתב ובו שאלות בענין דברי הירושלמי הללו, כאשר הרב השיב על כל שאלה בפרטות, מפאת קוצר המקום לא נדפסו הדברים אשתקד, ונשמרו לעת הזאת, והרי הם בפניכם בגליון הנוכחי.

כנודע, הרי בעולמו של הרב לא היו כלל מושגים בפרי כזה או אחר, 'מה מברכים על זה?' 'זה העץ או האדמה?', 'צריך על זה ברכה אחרונה?', ושאלות כגון אלו, היו קבועים בנוסח יומי ותמיד, כאשר היו לפניו פירות, לא היה לו בעולמו, אלא ברכת שהחינו, מין שבעה וגדרי בריה. יצוין, כי את ברכת מעין שלוש, היה מקפיד הרב לברך עם כובע ומתוך ברכון.

'חסר לי מאה ברכות', זה היה דרך הביטוי של הרב לבקש דבר מאכל, בעולמו לא היה כמובן מושג של 'חיפוש דבר מאכל', אלא רק 'חיפוש ברכה', 'חסר לי מאה ברכות'. בשנים האחרונות, היה מי מתלמידיו שהיה מביא בשבט, עשבי ועצי בשמים וגם אתרוג, כדי להשלים את המאה ברכות ע"י ברכות הריח, כמעט בכל שבוע, היה שואל הרב בבדיחות של מצוה: 'אולי נביא קוף, יהיה עוד ברכה - משנה הבריות', מאה ברכות היו בראשו תמיד.

בכל שבת ושבת טרח וחיפש, כיצד להגיע למאה ברכות, ובכל שבת היו מכינים לפניו, קערה עם פירות בסמין מג"ע א"ש, והיה טרוד בזה ביותר [נראה עוד במדור רשימות תלמידים]. גם בט"ו בשבט היה מביאין לפניו פירות מסוגים שונים, למען יוכל לברך ברכת שהחינו, ובכך לקיים את דברי הירושלמי.

במדורים השונים השתדלנו ללקט, ליקוטי בתר ליקוטי בענייני ברכות הנהגין, מהנהגותיו ותורתו של הרב זצ"ל, בתוספת המדורים הקבועים, ישר כח גדול לכל הלומדים הטורחים ומגיבים על הגליונות, הערותיהם והארותיהם מסייעות בידינו אנו. נחזור על הראשונות כי נשמח מאד לקבל עוד הערות והארות והצעות לשיפור בדוא"ל המערכת.

נישא תפלה לא-ל גומל עליו כי לא תצא תקלה ומכשול ח"ו מתחת ידינו, ותהי ידינו אמונה לשוח בשיח אמונה, ויהא רעוא שדפי הגליון שכבר מתקבלים בשקיקה בכל תפוצות ישראל, יסיפו להעביר מתורת הרב זצ"ל ונזכה במהרה לגאולה השלימה.

המערכת

תורת שיח

ליקוטי בתר ליקוטי מתורת הרב זצוק"ל בענייני ברכות הנהגין

טעם שהביא יעקב לעשו גם לחם

ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים. לכאורה יל"ע מדוע הביא יעקב לעשו גם לחם, והלא עשו לא ביקש ממנו אלא נזיד עדשים. ונראה דהנה עדשים מבושלים הוי שלקות, ויעקב נסתפק איזה ברכה צריך לברך על שלקות, דבגמרא ברכות ל"ח ב' איפליגו בזה כמה אמוראי, ויעקב חשש להכשיל את עשו בברכה שאינה ראויה ולכן הביא לו גם לחם דבכה"ג שוב אינו צריך לברך על השלקות דזה נפטר בברכת המוציא כדין דברים הבאים מחמת הסעודה.

טעמא דקרא

ליוסף שלחו מכל מין שיש בו ברכה כללית

מעט צרי ומעט דבש. שלח לו ו' דברים וי"ל שרצה לשלוח לו מכל מין שמברכין עליו ברכה כללית [לאפוקי פת ויין שהיא ברכה פרטית] מעט צרי תחת ברכת הריח שצרי הוא הראשון לסמני הקטרת, מעט דבש ברכת שהכל, נכאת הוא שעוה כדפירש"י הוא ברכה האור ששעוה להדלקה [עי' תו' שבת כ' ב' ד"ה עד], לוט הוא ברכת הראי' כמ"ש בברכות נ"ד ב' על לוט מברך זוכר את הצדיקים [ושלח מין שנקרא כן לרמז הענין]. בטנים ושקדים האדמה והעץ.

שם

'עד מתי אתה מכניס ראשך בין המחלוקת' אחרי רבים להטות. בברכות ל"ז א' תניא ומעשה

המשך בעמוד 3

שיחת התלמידים

עדויות מהקודש פנימה, מבאי ביתו ותלמידיו של הרב זצוק"ל

מעשי רב, שביבים, פנינים ועובדות, שנכתבו לעלון 'שיח אמונה' על ידי תלמידיו ואחינו של הרב זצוק"ל, הגאון רבי משה ברזם שליט"א

'כשאתה התפללת בה' - ענוה מוחלטת

באחת הפעמים נקלעתי לתפילת שחרית, ולא היה בידי טלית, בקשתי מרבינו שישאיל לי את טליתו, כי ממילא אינו נצרך לה, שהרי כבר התפלל כותיקין, זכורני שבאותה תפילה הרגשתי טעם מיוחד, שלא כהרגלי, נגשתי לרבינו ושחתי לו על כך, רבינו השיב בענוה: 'כשאתה התפללת בה', כביכול אין כל קשר אליו. ענוה מוחלטת.

תפילתו של רבינו, ופנינים שונים

בשנים קדמוניות היה רגיל רבינו להתפלל יותר ארוך ממה שהיה רגיל להתפלל בשנים האחרונות [מפאת חולשתו], רבינו היה משקיע הרבה בתפילה, המשך בעמוד 2

תחושת הכרת הטוב שלא פסקה

יום אחד, כאשר הייתי בביתו, אמר לי שרוצה להראות לי משהו, והלך עמי לכספת שלו, פתח אותה והראה לי תמונה נדירה של החזו"א כשהי' בחור, והדבר הי' לי לפלא, להשערתי, הסיבה לכך היתה, מפני שבאותו הזמן, עשיתי לו איזה עבודה מסויימת על ספריו, וסירבתי לקחת תשלום, לכן רצה לעשות עמי איזה משהו שמורה על חיבה מיוחדת לשם הכרת הטוב, (גם אח"כ היו עוד דברים שביקש להיטיב עמי, הרגשתי היתה, שחובת הכרת הטוב לא משה ממנו, והוא רואה צורך לקיימה בכל עת).

שיחת התלמידים

לצעוק על איש, רק פעם אחת ראה את החזו"א צועק על מישהו, היה זה כאשר אחד אמר לחזו"א 'והרי אמרתם כך וכך', והדברים היו שקר גמור, החזו"א צעק עליו, וגם כמדומה שסילקו מביתו, 'אבל גם שם' - הבהיר רבינו - 'זה לא היה כעס הלב, אלא כעס הפנים, כי היה צריך לגעור בו, פעם יהודי נכנס לחזו"א, וכאשר יצא, אמר החזו"א לנוכחים בחדר: 'מדוע לא נתתם לו מכות?', אבל הוא עצמו לא יכל לכעוס, זה היה חוץ לטבעו.

אמר לי רבינו, שהחזו"א אמר לו, שמיד כאשר אדם מתחיל לדבר עמו, הוא יודע מה טיבו.

עוד אמר, שהחזו"א היה כותב את חידושיו, לאחר שהיה מסודר אצלו לגמרי מה שרוצה לכתוב, ומטעם זה לא היה צריך לכתוב שוב, את הדברים שכתב, בשעה שמסר לדפוס.

עוד סיפר לי, שכאשר החזו"א ביקר את מרן הגרי"ז זצוקללה"ה, אחז הגרי"ז באמצע קרי"ש, ובניו לא רצו להפסיקו, וחכמה החזו"א עד שיסיים שמו"ע, ואח"כ כעס הגרי"ז על בניו, מדוע לא אמרו לו שהחזו"א כאן (ואז היה ממחר לסיים את התפילה, מאידך בניו היו סבורים שאם יאמרו לו, יגרם הדבר טרדה להגרי"ז בק"ש, ועי"ז יתעכב יותר).

באחד מן הטיולים עם מרן החזו"א - סיפר רבינו - עבר אחד ושאלו, היכן גר החזו"א, החזו"א השיב בענוה, והורה באצבעו על כיוון ביתו.

חלילה מלבזות יהודי!

פעם הייתי בשבע ברכות, לאחר מבנותיו של רבינו, ואחד התכבד בברכת 'אשר יצר את האדם בצלמו', בלא משים לב, הוא טעה והחל לברך 'אשר יצר את האדם בחכמה', אחד מן הנוכחים החל לצחוק בקול רם, וזה גרר את כולם לצחוק, ולא דוקא מפני שזה היה מצחיק, אלא כך הטבע, כאשר אחד צוחק כולם נגררים אחריו, שמתי לב אל פני רבינו, אשר מבין כל הנוכחים, היה היחיד שעמד בגבורה, ולא צחק כלל, חלילה מלבזות יהודי!

מתי דיבר רבינו בטלפון

ידוע שלא היה לרבינו טלפון, ולא השתמש בדבר זה כלל, אמנם זכורני מקרה יוצא מן הכלל, כאשר באו לומר לרבינו, שהגאון רבי יהודה צדקה זצוק"ל, טילפן לאחד מן השכנים בבנין הסמוך, וביקש אם יוכל רבינו לבוא לשם, ולומר לו בטלפון, אם נכון הדבר שאמרו לו בשם מרן בעל הקה"י בענין ציבורי מסויים, [והדבר היה בחיי חיותו של מרן בעל הקה"י], רבינו הלך, משום כבודו, של הרב צדקה זצוק"ל, ורבינו דיבר עמו.

לא מצא מקור נאמן...

זכורני כאשר כתב רבינו את ספרו 'ארחות יושר', כפי הנראה היה זה כשכתב את הערך 'דן לכף זכות', היה ברצונו להביא את המעשה המפורסם, שהיה אסיפת רבנים, ואחד הרבנים הביא עמו מטבע מזמן בית שני, כדי להראותה לרבנים, והמטבע נעלמה, והעלו רעיון לחפש בכיסי הרבנים, ואחד הרבנים לא הסכים, ולבסוף נמצא שאף א' לא גנבה וכו', אך רבינו אמר שרק אם ימצא מקור נאמן למעשה זה יביאנו, ומשלא מצא, לא הדפיסו...

הנהגת החזו"א בשיחות עם צעירים

שמעתי מהגר"ד פרנקל זצוק"ל, שהצורה שרבינו רגיל לשוחח עם צעירים, בהנחת ידו על הגב בחיבה, הנהגה זו לקח מהחזו"א, שכך היה נוהג כאשר היה מדבר עם צעירים.

לא רק בגלל ידיעת חושן משפט, אלא בגלל יראת שמים...

ידוע שסיפר רבינו, ששמע מקרובו ר"י שוורץ זצוק"ל, שהיתה לו חנות מכולת, והי' לו פעם שאלה בחושן משפט, ופנה אל החזו"א, והחזו"א אמר לו: 'אני מכיר חמשה רבנים שאפשר לסמוך עליהם בחו"מ, הגרצ"י אדלשטיין

ברוכו צעום שאין דוגמתו, פעם אחת, למחרת יוה"כ, הביא רבינו את הקיטל [שהיה של אביו - אאזמו"ר זצוקללה"ה] לא"מ שתח'י, לתיקון, אמי ראתה שהקיטל רטוב כאלו נרטב במים, ושאלה אותו על כך, רבינו השיב לה ש'זה ממה שהזיע בתפילת יו"כ, נורא!

פעם סיפר: שכאשר למד בשיבת לומז'ה בפתח תקוה, הוא הי' הבחור היחיד שגידל זקן, הוא לא חת מפני איש, ולא חשש ללעג של אחרים גם כשחפץ חתנים לבנותיו, חיפש בחורים שמגדלים זקנם.

הגר"מ סיוע עם דודו הרב זצוק"ל

עם אחד מבניו שליט"א, לפני הבר מצוה, לא רצה שיודע הדבר ברבים, אך אחד הקרובים גילה זאת, והגר"ד זלמן דרורי זצוק"ל אמר זאת בדרשתו.

טבילה של מצוה עם שקצים ורמשים

בשיכון חזו"א הי' מקוה שלא היה מי שיטפל בה כלל, להחליף את המים, לנקות וכל הנצרך, סיפרו אז, שרבינו היה טובל בה, גם כאשר היו במים שקצים ורמשים ממש, מרוב תשוקתו וחיבתו למצוה, לא היה איכפת לו מכולם.

התבטלות מוחלטת - גם בפני צעירים

שמעתי מת"ח אחד, שכאשר הי' בן 12, נסע עם רבינו להלויית מרן הגרי"ז זצוקללה"ה, ובסוף הדרך התנצל רבינו בפניו שלא פתח לדבר עמו בד"ת, משום שהוא הי' לבוש בגדים קצרים, ומידי פעם עלול ליגע בבשרו, במקום הצריך נטילה, לכן לא יכל לדבר עמו בד"ת, רבינו חש צורך להסביר מדוע לא דיבר עם ילד בן 12.

עזרתו של רבינו בבית בילדותו

א"מ שתח'י, נשאלה פעם, האם רבינו בילדותו, הי' עוזר בבית, והיא השיבה שלא ביקשו ממנו מעולם עזרה, כי לא רצו להפריעו מלימודו.

ביקור אצל ידיד ת"ח ובעל יסורים

בכל חול המועד, היה רבינו הולך עם ידידו ורעו הגר"ד וינטרוב זצוק"ל, לבקר את ידידם המשותף משיבת לומז'ה, הגר"ד נפתלי טפלי זצוק"ל, שהיה בעל יסורים גדול, ולא זכה לישא אשה, והיו לוקחים רבינו והגר"ד את ילדיהם, וגם אותי לקחו עמם, בביקור היו מדברים עמו ד"ת, ומידי פעם גם ביקשו מאיתנו לגנן שירי יו"ט, רבינו והגר"ד לא הסתפקו בביקור גרידא, אלא דאגו גם לשמוח עם ניגונים שישירו הילדים.

הנהגת ההורים עם ילדיהם

שמעתי מבנו של רבינו, שרבינו אמר, באחת ההזדמנויות, שכאשר מתארחים ילדים נשואים אצל ההורים, צריך מאוד לזהר שלא להפציר בהם להישאר עוד יום, משום שכל המעשה של פילגש בגבעה התחיל ממה שהפצירו להישאר אצלם עוד יום אחד, (כמובן שכונת רבינו היתה להפציר ולא לבקש בדרך בקשה).

'זה לא היה כעס הלב, אלא כעס הפנים', ופנינים מהחזו"א

שאלתי פעם לרבינו, אם ראה את החזו"א מבקש מחילה ממאן דהוא, רבינו השיב, שלא ראה, והוסיף, שהחזו"א בטבעו לא יכל

3

'אף אחד לא רוצה לשמוע אותי'

באחד מימי שישי, ערב שבת המלכה, לפני הצהריים, כאשר בא לצאת מביתה של א"מ שתח'ל, פגש בו אדם אחד, בפרוודור שלפני הכניסה לבית, ודיבר במשך שעה ארוכה, וסיפר את צרותיו באריכות רבה, וא"מ שתח'ל והשכנים הבחינו בכך, והדבר היה לפלא ביניהם, איך שרבינו מקשיב לו כ"כ, וכבר הגיע שליח מבית רבינו להודיע שהגר"י זילברשטיין שליט"א, כבר ממתין ללימוד הקבוע של יום שישי, או אז סיים רבינו עם אותו אדם, א"מ שתח'ל שאלה את רבינו בפליאה, מהי הסיבה שהתעכב כ"כ הרבה עם אותו אדם, השיב לה רבינו: 'אדם זה אמר לי בתחילת דבריו, 'אף אחד לא רוצה לשמוע אותי' ולכן החלטתי שעלי לרחם עליו ולהקשיב לו'.

ספרי רבינו

סיפר רבינו, שכאשר התחיל בהדפסת ספרו 'דרך אמונה', ועשה אותו כדוגמת המשנה ברורה, עם ביאור הלכה ושער הציון, ורצה לעשות גם כדמות 'באר הגולה', בראש העמוד למעלה, לציין את מקורה של כל הלכה ברמב"ם, אך כאשר ראה זאת אביו, אמר לו בתמיהה: 'איין גאָנצ'ן נאך מאַן דעם משנה ברורה?', [לגמרי לחקות את המשנה ברורה?], ולכן לא הדפיס זאת, רק לאחר זמן, בסוף הספר, הדפיס זאת.

הרב זצוק"ל יצחק מאיר מביקוריו אצל אחותו הרבנית ברחם שתח'ל בחיוב רש"ם 10

קדושתו של רבינו

שמעתי שבספר מעשה איש, שהוציאו על החזו"א, נתן העורך לרבינו, לעבור על הטיטה של הספר, טרם הדפסתו, וראה רבינו שכתוב שם, מעשה בשם אשה אחת, והיה כתוב את שמה, רבינו הורה לעורך שלא יזכיר את שם האשה, כמו"כ זכורני שפעם הביאו לפניו ספר על תולדות א' מגדו, וכשראה שהובאה בו תמונת אשה, הפסיק לקרוא בו, והדבר לא מצא חן בעיניו כלל.

סדר הלימוד עם רבינו בהיותי יתום צעיר [ל"ע]

זכיתי ללמוד עם רבינו בילדותי, הרבה פעמים הייתי מגיע אליו לכולל חזו"א ושם למד עמי את הגמ' שלמדו בחיידר, כמו כן בכל שבת קודש, שכרגיל עושים מבחנים על מה שלמדו במשך השבוע, רבינו היה חוזר איתי על כל הלימוד, ואח"כ הייתי צריך לחזור לפניו, על מה שלמד עמי, וזה הי' המבחן, מלבד זה לא הי' בוחן אותי, גם אאזמו"ר זצוקללה"ה מרן בעל הקה"י מעולם לא בחן אותי על לימודי, באחד השנים, לאחר שנים רבות, ביקש רבינו להיעזר בי בדבר מסויים, אמר לי: 'מותר לי לבקש ממך, הרי לימודי אותך תורה'.

זצוק"ל, הגרי"מ בן מנחם, והגר"א משקובסקי זצוק"ל את השניים האחרים לא זכר רבינו, ובהזדמנות אחרת שח רבינו לא"מ שתח'ל שנזכר בעוד רב, והוא הגר"ב מנדלזון זצוק"ל מקוממיות, ורבינו הוסיף, שהיה מובן מד' החזו"א, שעל רבנים אלו אפשר לסמוך, לא רק משום ידיעתם בחושן משפט, אלא משום היראת שמים שלהם.

בז' בחשוון שואלים על הגשמים - זה מציאות

בתקופה שהי' בא בכל בוקר ללמוד בבית א"מ שתח'ל, היה ישן שם שינה קצרה, והיה מבקש שאם לא יתעורר, שיעירוהו, אך מעולם לא היו צריכים להעירו.

כמו"כ היה דבר מעניין שכאשר הגיע יום ז' בחשוון, רבינו היה מבקש להתכנסות בשנתו, ואף שבאותו היום עדיין היה חם, רבינו חי על פי התורה, ובז' בחשוון שואלים על הגשמים! ויש להאמין שיהיה גשם וקור...

'אתמול היה ראש חודש'...

באחד הימים, ביקש רבינו מא"מ שתח'ל שתתקן לו את החליפה, תיקון קל, של מתלה החליפה, למחרת, הביא לה רבינו את אותה חליפה, כאשר המתלה קרוע, והיא הבחינה שהמתלה קרוע במספרים, בצורה ישרה, לפליאתה הרבה, השיב לה רבינו, שאתמול הי' ראש חודש, והיה אסור לעשות את התיקון הזה, כנראה היה זה כמין קנס על כך שנכשלו בשוגג על ידו.

בכל פעם שהוא ממשמש בכיסו, הוא נזכר בחסד ה'

עוד מעשה זכורני, כאשר היה בביתו של א"מ שתח'ל, באחד מביקוריו הקבועים, ראתה א"מ שתח'ל על הארץ שקית ניילון קשורה בחוט, ושאלה את רבינו אם היא נפלה ממנו, ואמר שכן, ושהוא צריך אותה, כי היא מזכירה לו חסד גדול שעשה עמו הקב"ה, וע"י שהיא נמצאת בכיסו, נמצא שבכל פעם שהוא ממשמש בכיסו, הוא נזכר בחסד ה' עליו'.

'עתון' = 'שְׁמֵאטָ'ע'

זכורני כאשר היה רבינו רוצה לומר 'עתון' [בנוגע לעתון חרדי], לא הי' אומר 'עתון', אלא 'שְׁמֵאטָ'ע' (סמרטוט), [אף שבדאי הי' סבור שיש צורך בעתון חרדי בזמנינו, אבל רצה להראות את פחיתות ערכו, כמו סמרטוט שאכן צריכים אותו, אבל עדיין הוא סמרטוט].

המשך מעמוד 1

תורת שיח

דבר נתינת מאכל למי שיודע בו שלא יברך - מכתב

קשה לענות על שאלות אלו ואכתוב לך מה שידוע לי מהחזו"א. הנה באו"ח סי' קס"ט ס"ב אי' לא יתן לאכול אלא למי שיודע שיברך ויש מקילין אם נותן לעני בתורת צדקה וע"ש במ"ב. והעידו בשם החזו"א זצ"ל שהתיר לכבד אורחים במאכל ומשקה אף שיודעים שלא יברכו כיון שכל האיסור משום לפ"ע ואתה מכשילם באיסור יותר גדול הוא איסור שנאה. ועיין היטב בחזו"א שביעית סי' י"ב סק"ט ד"ה ונראה.

חיים קניבסקי

אגרות וכתבים, וראה במדור חזון שיח אות י"א ובמדור תגיד לעיניך

כתב הרא"ש: שיזהיר את בני ביתו על התפלה ועל נטילת ידים ועל ברכת הנהנין. וכתב רבינו: שיזהיר את בני ביתו על התפלה ועל נט"י ועל ברכת הנהנין. ברכות כ' ב' נשים ועבדים וקטנים חייבים בתפלה ובבהמ"ז, ובסוכה מ"ב א' קטן היודע לדבר אביו כו' היודע לשמור את ידיו כו', וברכת הנהנין בכלל תפלה, ועל שבת נ"ד ב' כל מי שיש בידו למחות באשי ביתו כו' ובסופרים פי"ח המברך צריך שיגביל קולו משום בניו הקטנים, ושם ולא היו מניחין בניהן קטנים אחריהן, אלא היו מוליכין אותן לבהכ"נ כדי לזרזן במצות.

השם אורחותיו ליום השבת אות י"ג ס"ק י"ז

מנורה בלילי יו"ט ועמד רבי עקיבא וזקפה א"ל רבן גמליאל עקיבא מה לך שאתה מכניס ראשך בין המחלוקת אמר לו רבי למדתנו אחרי רבים להטות אע"פ שאתה אוסר והן מתירין הלכה כדברי המרובין, ולפי"ז י"ל דהני דקתני בתוספתות הנ"ל היו בפעם הא' והב' והא דתניא בברכות היה בפעם הג'.

שם

בדיני מטעמת

ויפדו העם את יונתן ולא מת. ובמדרש אמרו וכי אכל והלא מיטעם טעם לא כן אר"ח בן עזירא המטעמת אין בה לא משום אכילה ולא משום שתי' ולא משום הפסקת תענית ואינה טעונה ברכה, וכתב בז"ר [ביל"ש רמז קי"ח אות כ"ט] משמע מכאן דאפי' בלע מקרי טועם כיון שאין כונתו לאכילה. ולא הבנתי דכאן הרי כיון לאכילה, ולבאו' אדברה מכאן ראי' דדוקא אם פלט ואפי' מכרן לאכילה כיון שפולט לא מקרי אכילה וגם כאן לא בלע ולהסוברים דתליא בכונה לאכילה קשה [עי' שו"ע או"ח סי' ר"י ס"ב ובסי' תקס"ז] וצ"ע.

שם

הלכות ברכות הנהגין

[א] בענין שיעור ד' ביצים על אכילת מזונות שאלתי אם חושבין לפי הנפח ואם חושבין עם המילוי שבפנים ואמר לי (כמדומה) שאפשר להקל בספקות אלו (כנראה דסבר דעיקר הדין כהגר"א במ"ב סי' קס"ח סק"ד ולכן הקיל בזה).

[ב] כעין מצות קטנים שמוכרין עבור ילדים מברכין ע"ז במ"מ שאין דרך לקבוע ע"ז (עי' סי' קס"ח ס"ז ובמ"ב סק"ה).

[ג] דגים טחונים עם קצת קמח אם נתכוין לרבות מברכין על הדגים במ"מ (מבואר בסי' ר"ח ס"ב).

[ד] על אורז (שהוא ריי"ז) במ"מ ובורא נפשות (וכ"ה במ"ב סי' ר"ח סק"ה), על ברוינ"ע קאש"ע בפה"א (ועי' מעש"ר סי' ע"א).

[ה] אמר שביינות שלנו אפשר להוסיף עד שליש מים בודאי ולברך עליו בפה"ג ולקדש עליו (עי' מ"ב סי' ר"ד סק"ט ל"ב) ור' זרח שפירא נ"י העיד שהתיר במיין ענבים להוסיף עד מחצה מים ואולי עד שליש יין וב' שלישי מים וצ"ע.

[ו] על מים שנתבשלו עם הפירות שעושים קאמפא"ט לשבת מעיקר הדין מברכין על המים בפה"ע אך יותר טוב לברך על הפרי ולהוציא את המים ג"כ בברכה זו (עי' מ"ב סי' ר"ב סק"ב).

[ז] ירק הגדל בעציץ שאינו נקוב מברכין עליו בפה"א דלא כח"א ול"ד להמוציא (עי' יר"ס פ"ז דכלאים וע"ש בגליון הש"ס) שהוא על הפרטיות שיצא לחם זה מהארץ משא"כ בפה"א שהוא על סוג הפרי (ר' דב לנדא נ"י) ושמעתי שגם על גידולי מים הורה לברך האדמה (ועי' מעשה איש ח"ב ע' קי"ב שר"ד לנדא אמר בשם מרן שכמדומה החילוק בין ל' ארץ לאדמה).

[ח] העידו בשמו שאין לברך שהחיינו על אכילת אתרוג משום שדר באילנו משנה לשנה (עי' סוכה ל"ה א', וכ"ה במ"ב סי' רכ"ה סק"ז).

[ט] ראוי לכוין בכל פעם כשמברכים על דבר שאין טעון ברכה במקומו שיהי' אחר אחר ג"כ, ויש לסמוך על הרגל הכונה (ר"ש קוסובסקי ז"ל בשמו, ועי' סי' קע"ח ס"א בה"ל ד"ה בבית אחד).

[י] ילד אכל סוכרי' בפה ויצא מהבית חוצה ואמר לו שצריך לחזור ולברך משום שינוי מקום וכשחזר ונכנס צריך שוב לברך ואפי' מאה פעמים (מבואר בסי' קע"ח וע"ש במ"ב סק"ט דאפי' אוחד הפרי בידו).

[יא] מותר לכבד אורחים במאכל ומשקה אף שיועדים שלא יברכו כיון שכל האיסור משום לפ"ע ואתה מכשילם באיסור יותר גדול הוא איסור שנאה (רב"צ במברגר ז"ל ועי' אור"ח סי' קס"ט ס"ב) (ועי' חזו"א שביעית סי' י"ב סק"ט ד"ה ונראה).

[יב] בספק ברכות ראוי להרהר הברכה (רמ"ג, דהרמב"ם ס"ל הרהור כדבור ועי' אור"ח סי' צ"ד ס"ז ובמ"ב סק"א) (ועי' בבה"ל סי' ס"ב ד"ה יצא) וכ"כ רעק"א בסי' קפ"ד בשם גור"ר.

[יג] כמדומה ששמעתי ממנו דאין ראוי לאכל מזונות תוך הסעודה כי קשה להכריע אם דעתו לשבוע או לתענוג (עי' אור"ח סי' קס"ח ס"ח).

[יד] אמרו בשמו שברכת בורא נפשות הוא רשות מדאמר בגמ' (ברכות מ"ד ב') זימנא דכי מדכרנא עבידנא ככולהו משמע דאינו חוב (ושמעתי שכ"פ בתשובה מרש"י) (כפול לעיל סי' י"ב אות י"ד).

תגיד ליעקב

מכתבי ואמרות מרן רבנו הקהלות יעקב זללה"ה בעניני ברכות הנהגין

בענין נתינת דבר מאכל למי שלא יברך

בעה"י יום ג' פ' בא התשל"א

לכבוד הנכבד וכי' אשר לא אדע איך לתארהו ויהולל בשמו כבוד מוה"ר... נ"י.

כבר ידוע לרבים שאני עני איני מורה הוראות [ובאמת אינני בקי בטור וש"ע כראוי למורה הוראות] ועובדא ידענא באחד שה' במצב כזה שה' מוכרח מפני דרכ"ש להזמין לשמחתו אנשים החשודים שאינם מברכים והביא לפניהם הכיבוד ועמד והכריז שהוא מברך שהכל להוציא את כל הקרואים, ובירך בקול רם, ואע"פ שלכא' הלא הפלוני החשוד הזה אינו מכון לצאת מ"מ יש לשער שזה הפלוני חושב בלבו מילא הוא מברך בעדי יהא כן, וזהו כעין כוונה לצאת. ואולי ע"ד זה יש לסמוך ולתת להם.

קריינא דאגרתא ח"ב מכתב שלי

שתיית פחות מכשיעור - לכתחילה

אמר הגר"ח"ק (שליט"א) [זצוק"ל] שמרן החזו"א אמר שמותר לשתות שיעור שהוא ספק ברכה אחרונה וא"צ להחמיר מפני ספק

ברכה (זה לא כש"כ בש"ע סי' ר"י ס"א)

ועיין להלן בהנהגות מוצ"ש עמ' רמ"ב אות כ"ד דראיתי שמרן החזו"א זצוק"ל ומר"ר זצוק"ל טעמו את כוס ההבדלה ונתנו לאחר לשתות רובו והנשאר בכוס חילקו לעומדים שם, וכן נהגו לכתחילה תמיד, ולא הקפידו שהשתה ישתה רביעית כדי שיוכל לברך ברכה אחרונה.

ארחות רבינו, הלכות ברכות הנהגין, אות כ"ה

מעשה בהנ"ל בחתונת מרן בעל הקה"י

ספר לי הגר"ח"ק (שליט"א) [זצוק"ל] שמרן ספר לו שבעת חתונת מו"ר, שנה מרן יין יותר מכזית ופחות מרביעית, ושאלוהו בחורי הישיבה האם לא חושש למ"ב, וענה, ספק ברכות להקל, ומותר לכתחילה, ואח"כ בעת שאמרו גראמען בחתונה אמרו שהחתן (מו"ר) אינו דומה לגיס (מרן), כי מו"ר חושש לזה ושותה או פחות או יותר.

שם, אות כ"ו

חשבון מאה ברכות שרשם לעצמו מרן בעל הקהלות יעקב זצוק"ל

שיח יצחק

מדברי גאב"ד רמת אלחנן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א שליבן מפי גיסו הרב זצ"ל

תשובה. שאלתי את גיסי הגר"ח קנייבסקי (שליט"א) [זצוק"ל], ואמר לי שצריך עדיין ראייה שפחות מכזית פת לא פוטר פירות ואעפ"י שכתוב במשנ"ב (קע"ז סק"ג) וכל שכן כשאכל פת רק פחות מכזית שהרי כתוב בברכות מ"א ע"ב פ' פוטרין ולא כתוב 'כזית' ואם נחליט שאינו פוטר, גם בנדוננו לא יפטר, כי באותו זמן שהחליט לא לאכול יותר פת שוב אין הוא עיקר הפוטר טפל.

מעובד ע"פ חשוקי חמד ברכות מ"א ב', וע"ש עוד

ניתן להאזין לשאלות אקטואליות קצרות מתורת גאב"ד רמת אלחנן שליט"א שליבן מפי גיסו הרב זצ"ל, בקו 04-3760582

א' שבט ה'תשפ"ב

בס"ד בגליון "שיח אמונה" הבא, אנו נעסוק מעט בענייני "שי" בשבט", שהוא ראש השנה לאילנות, מדברי תורתו והליכותיו של רבינו שליט"א, ונתעוררנו לכמה שאלות שנסתפקנו בהם בענין זה, ואמרנו אולי יזכנו רבינו שליט"א בתשובתו הרמה.

א. בירושלמי קידושין (פרק ד' הלכה י"ב) איתא: ר' חזקיה ר' כהן בשם רב עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראת עינו ולא אכל ר' לעזר חשש להרא שמועתא ומצמית ליה פריטין ואכיל בהון מכל מילה חדא בשתא, עב"ד הירושלמי. ובפני משה וקרנן העדה ביארו בזה (באחד מן הפירושים) שיש ענין לאכול מכל הפירות בשביל ברכת שהחיינו על פירות המתחדשים, וזה מה שנהג ר' לעזר, לקבץ פירות לאכול מכל דבר חדש פעם בשנה, ונסתפקנו בזה, האם באמת יש ענין להשתדל (וגם להוציא על זה ממון) כדי שיחא לו פרי חדש, ויוכל לברך עליו שהחיינו, או דילמא רק אם מצא לפניו מין כזה, יברך, אך אין ענין למצוא, שהרי איין ברכת חדש ושהרי יכול לברך על דברים אחרים שהחיינו כגון כגד חדש וכד'?

יש ענין לחפש פרי חדש

ב. באותו ענין, יש להסתפק כאשר מודיעים לאדם (ועדיין לא ראה, כדי להתחייב בברכת שהחיינו לחלק מן השיטות (א"ח סי' רכ"ה סעי' ג')) שיש לו פרי חדש, ויכול לברך עליו שהחיינו, עדיף שישמור הפרי לפי"ו בשבט (שהרי אז ראש השנה לאילנות), ואז יברך שהחיינו ויאכלנה, או דילמא, אין ענין, וכאשר מודיעים לו יברך מיד שהחיינו, דורשין מקרימין למצוות?

יברך מיד

ג. הלשון בירושלמי הוא "מה שראת עינו", ומשמע דאם לא ראה אין חייב לראות ולברך, האם באמת זה נכון, או דילמא כל שמודיעים אותו שיש פרי חדש, יזדרי ויחפש לקנותו ולברך עליו שהחיינו?

ישתדל לברך שהחיינו

ד. האם אפשר לומר שדברי הירושלמי ש"עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראת עינו" וכו', יש להם מקור בפסוק מפורש, שהרי אמר הקב"ה לאדם הראשון (בראשית ב' ט"ז) "מכל עץ הגן אכול לאכול" וגו', וא"כ אזהרה ומצוה זו נשארה לעולם, שיש ענין לאכול מכל הפירות שרואה האדם, האם זה נכון?

יש ענין לברך

ה. הגה לפי פירוש הפני משה והקרבן העדה הנ"ל, דברי הירושלמי אמורים רק בפרי ששייך בו ברכת שהחיינו, האם דעת רבינו שליט"א שדוקא בפירות שיש בהם ברכת שהחיינו, אמרינן כן, או שיש ענין לאכול כל הפירות וכלשון הירושלמי "על כל מה שראתה עינו" וכו'?

בהכל

ו. בענין דברי הירושלמי הנ"ל, צריך עיון, מדוע החמירו בברכת הנהנין, שעתידי אדם ליתן דין וחשבון וכו', וחרי אינו עושה עבירה אלא רק מבטל אפשרות של ברכה, וגם אין זה חייב כלל ועיקר אלא מצוה?

גדולה מצוה

ז. האם דברי הירושלמי ש"עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראת עינו ולא אכל" (אם אין כונת הירושלמי מצד ברכת שהחיינו) נאמרו רק בפירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל, או דילמא בכל הפירות החדשים?

בכל הפירות

ח. ידוע מש"כ רבינו שליט"א בספר זכרון (נדפס בשיח השדה חלק א') דמה שכתוב בגמ' (חוריות י"ג ב') דהרגיל בויתים הרי זה גורם לשכחה, היינו, מי שרגיל לאכול, וכתב שם רבינו שליט"א, שפעם בשלושים יום, נהשב רגיל, אבל אם כבר עבר שלושים יום מהאכילה הקדמת לא נהשב רגיל, וכעת יש להסתפק, במי שאכל ב"ה שבט כמה ויתים, וכעת הגיע ט"ו בשבט, והרי זה תוך שלושים יום לאכילה הקדמת, האם לרגל ראש השנה לאילנות יש לו לאכול, עוד זאת, מפני שיש ביום זה ענין לאכול הרבה מינים, או דילמא שלא יאכל מפני שיכול לגרום לו לשכחה?

יש ענין

בברכת הדיוס "עוד ינובון בשיבה" וגו'
מערכת הגליון "שיח אמונה"

הרב צוק"ל עונה על שאלות שיח אמונה

נר אלוקים טרם יכבה

שו"ת שהשיב הרב צוק"ל אשתקד ערב ט"ו בשבט תשפ"ב עבור עלון 'שיח אמונה'

רשימות תלמידים בענייני מאה ברכות

ספרתי את הברכות, כי בודאי יש
מאה ברכות [כי בעל הסדר היו הרבה
ברכות].

• מרשימות תלמידי: כיצד הרב היה מקפיד מאד להאים בשבת למאה ברכות, ולכן היה ניסס לעמוד במנהח של שבת, ופעם הפסיק מנהגו, ובהזמנות שח בבית שראה שתחיל להאים אחד עם מכסיר שמים וחש למלאכה בשבת (ועי' בספר "ארחות רבינו" (ח"א ע"ר רס"ח) שסופר שהרב שאל את אביו אם מותר לעסת כש"ל כאשר אחד המתפללים עובש מכסיר שמים, והקה"י רצה לצדד להיתר משום דהוי פסיק רישא דלא נוחא ליה ולא הכרים למעשה, והרב החמיר לעצמו).

• פֿעם ביהכ"פ בא אליו רבי אברהם דוב שולמן שליט"א
עם מיני בשמים שיברק עליהם, ואמר לו הרב: 'אני
כבר מסוגר עם מאה ברכות'. [וכפי הנראה שסמך
על ברכות העולים לתורה, או באופן אחר (עיין משנ"ב
סי' מ"ו ס"ק י"ד, וסי' תרכ"ב סק"ה)].

• הרב ראי' עוז מ'מי' בחרותו לרדת לפני התיבה בשבת במנחה, והאדם כדי להשלים ברכות, כיון דס"ל דסליח ציבור החומר על שמונה עשרה ברכות אלו נוספים לו למנין המאה ברכות, ומאידך כאת ראי' הרב בלי שבת, כאשר מסכים לתלמודו אחר חצות לילה, טועם ומברך ברכות הנהנין, לפי הסדר (מ"א"ע א"ש).

• שח אחד מתלמידי הרב: לא היה מסיח דעתו בשבת ויו"ט עד ששפלים המאה ברכות, ולהמחיש את הדבר כמה הוא קרוב ללבו, יעיד המעשה הבא שארע בעם ביו"ט ראשון של סוכות, שהתעורר הרב ממנוחת הבוקר, ואמר שחלם, שיש לו כבר עוד עשר ברכות, ואינו יודע אם כה אמת, שאולי בעל החלום הוסיף סתם, ואמרתי בפני הרב דאולי באמת כן הוא, שהרי ענה היום למפא"ר, והם חמש ברכות במפא"ר, ועוד שתיים בהלל, ושתיים בליל, ואחד לישיב בסוכה, ונחה דעתו!

• יו"ט ראשון של פסח. אחר הרב, היום לא

מאה ברכות

דעת הרב זצוק"ל, שאין חילוק בין אנשים לנשים בחיוב מאה ברכות בכל יום, **וגם נשים חייבות בזה** (שאלת רב ח"א עמ' פ', הליכות חיים עמ' כ"ט אות נ"ה, עלי שי"ח עמ' נ"ג, נוטרי ברכה פ"ח סט"ז, וע"ש הרא"י שהביא).

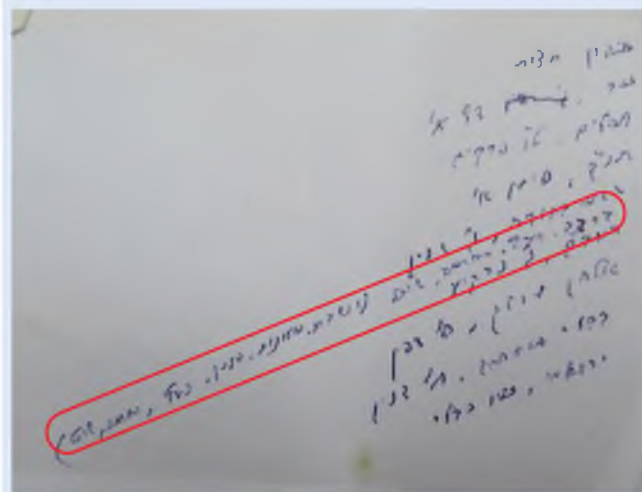
והזמן שמתחילים למנות את הברכות, הוא **מהלילה** (שיח התורה ח"א עמ' רע"ח). ולכן **יש ליזהר** לברך ברכת המזון **לפני השקיעה** אם רוצה להחשיבה למאה ברכות (שיח יצחק עמ' ל"ד).

וכן בשבת **יזהר לברך** הברכה מ"ז של סעודה ג' **לפני השקיעה**, אם רוצה להחשיב זה למאה ברכות (שם עמ' נ"ח אות י"ד)

מילה בסלע

‘החובות’ כבר ידועים לכל, סדרי הלימוד הקבועים של הרב, אלא שבלייל שבת נוספו לחובות, עוד חוב - חוב של מצוה - ‘מאה ברכות’.

באחד ההזדמנויות, כדי שיהא סדר למשנה, כתב הרב על דף, את סדר חובותי, מה צריך ללמוד ובאלו ספרים, הרב טרח להוסיף שורה, כך: **ברכה. העץ. האדמה. שהכל**, בזה לא תם חשבונו של הרב, הרי בשבת זקוקים ליותר ברכות, והוא טרח להוסיף גם המשך: **(ובשבת. מזונות, הגפן, העץ, האדמה, שהכל)**, ומכאן למדנו דקדוק במצוות מהו...

פיתקה של 'החובות' שרשם לעצמו הרב צוק"ל בתוכה הוא מכניס גם את חובות הברכות עבור 'מאה ברכות'

לקראת היארצייט הראשון להסתלקותו של הרב
זצוק"ל לשמי מעלה

נציע להרבנים שליט"א מחברי הספרים היוצאים לאור מתורותיו והנהגותיו של הרב צוק"ל לעדכן על כך בכתובת המכון, ובלג"ד נשתדל לפרסם על כך בגליון המיוחד שיצא לאור לקראת יום היארצייט

לְטוֹבַת נִשְׁמַת הָרֵב זְצוּק"ל, בִּפְעִילוֹת מִכּוֹן 'שִׁיחַ אֲמוֹנָה'

הזדמנות ללמוד, להבין ולדעת הלכות שבת בשנה אחת, ע"י הלימוד היומי בהלכות שבת שע"י 'שיח התורה'

התורה המתקיימות מידי חודש, ויכולו לזכות מידי יום ביומו בהגדרה על סך 1000 ש"ח מלבד הגרלות על ספרי הרב זצוק"ל.

בנוסף באופן מיוחד, כל הלומדים שיתמידו ב-60 הימים הראשונים לפחות 45 ימי לימוד, יקבלו מתנה ללא הגרלה מארז זמירות מהודר 'שיח תפילה', עם ביאורים הנהגות והלכות מהרב זיע"א - בהוצאה ראשונית של מכון 'שיח אמונה' במיוחד לכבוד לומדי הלכות שבת ב'שיח התורה'.

התכנית הייחודית ללימוד הלכות שבת ע"י 'שיח התורה' מתייחסת בהדרכתם ובהכוונתם של מרנן גדולי ההוראה שליט"א, לע"נ הרב זצוק"ל על פי רצונו בחיי חיותו, בקרוב, נפתחת תכנית 'שיח ההלכה' ללימוד הלכות שבת בהספק של עמוד ליום ב'משנה ברורה', במשך שנה אחת. הלימוד יתקיים בארבעה מסלולים, כשלי בחירת הלומדים ניתן להשתתף בכל המסלולים או בחלקם. המסלול הראשי ללימוד ה'משנה ברורה'.

מסלול תוספת ללימוד ביאור ההלכה ושער הציון, מסלול תוספת ללימוד 'שונה הלכות', ומסלול תוספת ללימוד 'ביאורים ומוספים' ממהדורת דרשו.

השתתפות בכל אחד ממסלולי הלימוד יחד עם מענה על השאלות במערכת של 'שיח התורה' מכניסה את הלומד למאות הגרלות 'שיח התורה' המתקיימות מידי חודש, ויכולו לזכות מידי יום ביומו בהגדרה על סך 1000 ש"ח מלבד ההגדרות על ספרי הרב זצוק"ל.

ללומדים יוצע בנוסף לכתוב סיכומים וביאורים על החומר הנלמד במסגרת מסלול הלכות שבת ב'שיח התורה', וכן להשתתף במבחנים מסכמים מעת לעת, על מנת להגדיל תורה ולהאדירה ולחזק הלימוד בהלכות שבת.

בשמחה של מצוה, מתבשרים המוני בית ישראל על פתיחת סדרי הלימוד היומיים בהלכות שבת שע"י 'שיח התורה', שיפתחו בקרוב, כשעל פי החלטת גדולי ההוראה שליט"א הלימוד יתקיים בספר ה'משנה ברורה' בהספק של עמוד ליום. ויפורסם סדר לימוד מסודר להשלמת לימוד הלכות שבת במשך השנה הקרובה, אחר השמטת כמה מהסימנים

הנוגעים פחות להלכה למעשה, ובכך יזכו לברכת השבת על ידי לימוד ושינון הלכות שבת החמורות והמצויות.

סדרי הלימוד נקבעו במעמד רוחני עילאי לכבוד של תורה, שהתקיים בבית מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א ובהשתתפות וראשות גדולי ההוראה ורבני הערים והשכונות שליט"א, שם הוחלט ליסוד את 'שיח ההלכה' לימוד הלכות שבת מידי יום במסגרת מפעל 'שיח התורה' שהוקם על ידי מכון 'שיח אמונה', לטובת נשמת הרב זצוק"ל שהביע את רצונו עוד בטרם כבה נר האלוקים על החשיבות והתועלת שבלימוד קבוע של הלכות שבת בקביעות.

במעמד הנעלה השתתפו ונשאו דברים, הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א חבר מועצת גאב"ד רמת אלחנן, הגאון רבי שבח צבי רוזנבלט שליט"א רב העיר בני ברק, הגאון רבי יהודה סילמן שליט"א ראב"ד בד"צ בני ברק, הגאון רבי ישראל זיכרמן שליט"א רבה של שכונת ברכפלד במודיעין עילית, הגאון רבי מנחם מנדל לובין שליט"א רבה של שכונת רמת אהרון, בנו של הרב זצוק"ל הגאון רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א, חתנו של הרב זצוק"ל הגאון רבי דוד אפשטיין שליט"א, ונכדו של הרב זצוק"ל הגאון רבי גדליה הוניסברג שליט"א.

לטובת תמריץ ללומדים והמשתתפים, יכנסו כל הלומדים שיעמדו במבחנים שיערכו מידי יום, במאות הגרלות 'שיח

במסגרת סדרי הלימוד בהלכות שבת הנפתחים ב'שיח התורה' שיפתחו בקרוב, יתקיימו מבחנים יומיים בטלמסר של 'שיח התורה' שמספרו 03-3085000, וכן בעמדות 'גדרים פלוס' בחיפוש המוסד 'שיח התורה'.

מה נהדר

מראות הוד משולחנו של הרב זצוק"ל בימים אלו

בכתיבת אותיות לעילוי נשמת הגאון רבי שמשון דינין זצ"ל בבית הרב זצוק"ל ע"י בנו הגר"ש קניבסקי שליט"א

תלמידי ת"ת 'מבקשי תורה' במודיעין עילית נכנסו לבחינה בבית הרב זצוק"ל ע"י בנו הגר"ש קניבסקי שליט"א

לרגל סיום סדר זרעים מהירושלמי בסדר הלימוד הנלמד דבר יום ביומו בבית המדרש 'לדרמן' לטובת נשמת הרב זצוק"ל ע"י בנו הגר"ש קניבסקי שליט"א, התקיים מעמד הסיום בשילוב סעודת מצוה בבית הרב זצוק"ל

שיחת חולין

מהנעשה והמתחדש בעניני דיומא

בפעילות מכון 'שיח אמונה' לעילוי נשמת הרב זצוק"ל, הצטרפה ישיבת משכן התלמוד בקרית ספר העומדת בראשות הגאון ר' יוסף קסלר שליט"א רב קהילת אוהל מנחם בעיר, ובנשיאות הגאון ר' חנניה י"ט ליפא ליוש שליט"א רב שכונת גרין פארק למיזם מדובבי שיח ללימוד בספר 'ארחות יושר'.

במעמד רב רושם, קיבלו ראשי הישיבה ותלמידיה את בנו של הרב זצוק"ל הגאון רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א שבחן את התלמידים ונשא דברים לרגל מעמד היסוד לתכנית, כשדבריו העיד: "במשך שלושים ימים אבא הרב זצ"ל כתב את הספר ארחות יושר", והביא מדבריו מבשרי אביו הרב זצוק"ל: "בישיבה לומדים איך להתפלל".

לאחמ"כ בחן הגאון שליט"א את התלמידים ועמד בהתפעלות על ידיעותיהם הנרחבות והמקיפות בסוגיות שנלמדו בישיבה במהלך החדשים האחרונים, בסיום המעמד עברו בני הישיבה לקבל מידיו של הגר"ש שליט"א את ספרי 'ארחות יושר' נדבת מכון שיח אמונה.

המעמד הותיר רושם כביר על תלמידי הישיבה שבימים אלו מתחילים בלימוד 'ארחות יושר' כסדר, לע"נ הרב זצוק"ל, ניתן להאזין להקלטות מהמעמד בטלפון שמספרו: 03-306-4815.

מכון 'שיח אמונה'

לחאדרת ספרי מרן רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

טל: 03-30-77700

פקס 072-2606425

שלמטר לשמיעת שיעורי הירושלמי

מהגאון רבי 'יצחק שאול קניבסקי שליט"א

ולהשתתפות בסדרי 'שיח התורה'

03-308-5000

להרשמה לקבלת העלון:

se3077700@gmail.com

לעילוי נשמת

רבינו מרן שר התורה

הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

במלאת אחד עשר חודש

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

מקור שי"ח

סופה וסערה - בענייני גשמים וקור

הכוונה ס"ל לרבינו דיש עניין בחלון פתוח, וכע"ז בקונטרס עזרת אליעזר (ברכות עמ' 5) שאלה: היום מצוי שעושים חלונות אטומים שלא יראו מה שנעשה בחוץ, ומניחים וילונות שלא יכנס שמש, עד שבמשך התפילה כל החלונות סגורים ולא רואים כלום, האם יש מעלה לבית כנסת כזה, העיקר שיש בו במציאות חלונות, או עד כמה שאי אפשר להביט לשמים אין מעלה בחלונות כאלו שאי אפשר לראות דרכם כלום? תשובה: **אם אפשר ראוי שיהא פתוח קצת.**

כתב רבינו זיע"א בס' שערי אמונה פאה (עמ' רל"ד): **שמענו בשם הגר"ס זצ"ל שאם יש הרבה אנשים בחדר ומהם רוצים לפתוח החלון ומהם רוצים לסגור, ופסק שבימות החמה הדין עם הרוצים לפתוח ואפי' יחיד יכול למחות שלא לסגור אפי' ק' רוצים לסגור, ובימות הגשמים להיפך, והביא רא' ממשנתנו, [פאה פ"ד מ"א] ולכאן אין מכאן רא' דכאן הוא דין דאורייתא שנלמד מפסוקים שיש לבזוז, וגם בדלית ודקל הוא דאורייתא, ונלמד מפסוקים, וגם להסוברים שבדלית ודקל הוא מדרבנן, עכ"פ ה' תקנה מדרבנן מפני הסכנה דוקא להוריד, ולכן אפי' א' יכול למחות שלא ישנו מהדין אא"כ כולן מסכימים, אבל כאן הרי אין דין כיצד יעשו אלא שבדרך כלל בקיץ חם ובחורף קר, אבל אם יש סיבה שרוצים לסגור בקיץ או לפתוח בחורף לכאן מסתבר שהולכין אחר הרוב כמו בכל הדברים (עי' מ"ב ס' נ"ג סקנ"ג).** ע"כ דברי רבינו (וזה המקור היחיד שמצאתי כתוב את הידוע בשם הגר"ס בעולם התורה), אגב דברים אלו הם דלא כמו שהביא בס' משנת יוסף הל' בית הכנסת (סי' כ"ו סק"ד סוד"ה עוד) בשם הגר"ש סלנט זצ"ל שאם לאחד קר בבהמ"ד ורוצה לסגור החלון ולשני נעים אויר צח ורוצה חלון פתוח חייב לסגור כי הראשון מצטער מהצינה ולשני זה רק לנעימות.

מש"כ בגליון שעבר שרבינו פ"א נמנע ולא טבל, נפל ט"ס וצ"ל **כמעט** נמנע ולא טבל, אכן אצל רבינו הקהילות יעקב ה' מעשה כמש"כ בארחות רבינו (ח"א עמ' רפ"ז) וז"ל: ספר לי הגר"ח"ק שפעם הלך בשבת בבוקר עם אביו מו"ר זצוק"ל למקוה הישנה בויזניץ והתפשט מו"ר וירד למקוה והי' חם ועלה ולא טבל, זה ה' כשהמקוה היתה עדיין בצריף וחממו מעש"ק לשבת והיתה בשבת חמה מאד כמעט היד סולדת, והלכו לכולל חזו"א להתפלל ובדרך חפשו מקוה, ופגשו את הגר"ש ואזנר ואמר להם שאצלו בישיבה המקוה לא חמה וטבלו בה.

שמעתי מרבינו זצ"ל שאין ראוי להתפלל עם מעיל ניילון העשוי להציל מגשם אבל במעיל המחמם מותר, ובכפפות אין להתפלל אפי' עשויין לחמם. ופעם אחרת אמר: אם מותר ללבוש מעיל חורף בשמו"ע, תלוי אם דרכו לעמוד כן בפני מלכים, ואמר שהוא מסיר המעיל שכמדו' לו שאין דרך לעמוד כן.

עוד שמעתי מרבינו ז"ל: לצורך נראה דשרי לילך בבגד הפוך [אף שבעלמא קשה לשכחה] כגון מפני הגשמים. וסיפר שבישיבה היה ר' אליעזר הופנר והוצרך לילך בשעת העוצר והלך עם מעיל הפוך כדי שלא יעצרוהו, ואכן מחמת כן חשבוהו למשוגע ולא עצרו אותו.

הערה בעניין פתיחת חלונות בשמו"ע. בשו"ע (סי' צ' ס"ד) כתב: צריך לפתוח פתחים או חלונות כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדן, אמנם לא נתפרש במ"ב אם החלונות צריכות להיות פתוחות בשעת התפילה או דסגי מה שיש חלונות, ועי' בחי' אגדות מהרש"א (ברכות ל"ד ב') דבאין חלונות הו' ליה מקום סתום כאלו אין משם מקום לתפלתו לעלות. אבל בהגהות רע"א לשו"ע כתב בשם נזירות שמשון דבזוהר משמע דלא יעמוד נגד חלון הפתוחה ויתפלל רק שיהא סתום בזכוכית או יעמוד קצת רחוק מהחלון. ובספר דעת נוטה (ח"א עמ' רע"ו) שאלו מרבינו: האם הכוונה לפתחם ממש או רק שבשעת בנין יעשו חלונות ואת"ל שיש לפתוח האם זה אף בעת הקור וכשיורדים גשמים תשובה: **א"צ לפתוח** ובהערה שם ביארו דר"ל דמה שאמרו שצריך לפתוח חלונות הכוונה שיהיו בה חלונות עיי"ש, אמנם נראה שאין כוונת רבינו זללה"ה כן, אלא שלכתחילה צריך לפתוח מעט ורק כשקר אין צריך וכמו שהביאו שם מספר מקור חיים להחות יאיר שכתב וז"ל נראה שיהיו פתוחין וכו' וכן מוכח בתולעת יעקב וכו' ופה אינם פתוחים רק מר"ח סיון עד שעומדים בימי הסליחות עכ"ל. וכן מצאתי בס' שיח הלכה להגר"י טשזנר (עמ' תקפ"ו) ששאל מרבינו: ראיתי שאחד כתב לכת"ר בשו"ע סי' צ' סעי' ד' צריך לפתוח חלונות כנגד ירושלים בשעת התפילה ובמ"ב שם סק"ח מפ' שהטעם בזה כיון שכשתבטל כוונתו ישא עיניו לשמים לעורר הכוונה, ושאל האם במקום שיש חלונות שקופים שאפשר לראות דרכם את השמים א"צ לפותחו בשעת התפילה, והשיב הרב: **יתכן שיותר טוב לפתוח**, האם אפשר להסביר לי טעמו בזה, דהא לכאן יכול לראות שמים. תשובה: **יתכן שצריך לראות להדיא.** ע"כ וחזינן שגם לטעם חיזוק

מדור זה מוקדש לע"נ א"מ הרבנית ברכה רבקה ב"ר שלמה אריה רוזנברג הכ"מ

שְׁנֵים קָדְמוֹנִיּוֹת עַל גְּדוּלַּת הַדּוֹרוֹת

עובדות חדשות ונדירות מפי רבינו מרן זצוק"ל!

מזדור שְׁנֵים קָדְמוֹנִיּוֹת - לשבועות הבאים בעזה"י

המגיד הגד"צ רבי יעקב גלינסקי (כ"ב שבט תשע"ד) מרן הגאון רבי יעקב אדלשטיין (כ"ז שבט תשע"ז)

נשמח לקבל מקוראינו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומועשיות הקשורים להג"ל

הרה"ג רבי בנימין בינוש פינוקל זצ"ל ראש ישיבת נויר (גלב"ע י"ח שבט תש"ג)

וסיפר שהתגורר ברחוב יהודי בשם ר' דוב בורר, והוא היה תלמיד של רבי בינוש פינוקל, וכשנולד לו בנו הצעיר, הוא בא לשאול את רבי בינוש למי לכבד בסנדקאות, והוא אמר לתת לי... ואכן הוא הראשון ששימשתי כסנדק אצלו, ומאז היה כבר עוד...

רבי אליהו בורר -

הראשון שזכה להיות נימול על ברכי רבינו

נסע לבקרו

בערוב ימיו כאשר נחלש רבי בינוש, באחד הפעמים ששהה רבינו בירושלים נכנס לבקרו, והתבטא למקורבו הג"ר ישעי' אפשטיין כי רבי בינוש 'עניו גדול ומסתיר את הגדלות שלו'.

תירוץ אחרי התפילה

אמר רבינו שרבי בינוש היה שנון במיוחד, ואהבו את השניות שלו. פעם אחת היה אצל מרן החזון איש לפני התפילה ושאל אותו שאלה חזקה בלימוד, וכשהסתיימה התפילה אמר לו החזון איש יש לי תירוץ.

מיהר רבי בינוש לשים אוזנו כאפרכסת לשמוע את התירוץ, ותוך כדי אמר "וכי מה הפלא, הרי התפללתם באמצע!" (ובתפילה תמיד עולים דברים אחרים בראש...).

מדוע סגרו את הספרים?

בפעם אחרת - היה זה בחול המועד פסח, ומרן החזון איש כידוע נהג לסגור את כל הספרים שבביתו במחיצה, כי חשש שיש בהם פירוץ חמץ, ולכן היה מוכר את ארונות הספרים במכירת חמץ לגוי.

והנה הגיע הגאון רבי בינוש זצ"ל, וביקש להראות כמה הדבר נראה משונה (שכן רוב הציבור אינו מקפיד על הלכה זו) וניגש לארון, והראה בידו כרוצה לפתוח את הווילון, ושאל בקול, מדוע סגרו את הספרים? הן אני רוצה להוציא ספר ללמוד בו.... (מפי הגר"ש שטיינמן).

נכדו של רבי בינוש, רבי אליעזר יהודה פינוקל - ראש ישיבת מיר כיום, מגיש לרבינו ספר משיעורי אביו רבי נתן צבי

"מופת" של המנורה בליל שבת

מרן החזון איש כידוע החמיר וסבר שאסור לקרוא לאור הנר בשבת, גם בימינו שאין אנו רגילים להטות את הנרות. וסיפר לי רבי בינוש שהסתובב אצל החזון איש, והוא לא החמיר בהלכה זו, שסבר כפשטות הסברה, שכיום הנרות דולקים יפה ואף אחד אינו מטה את הנר.

ובליל שבת אחת ישב בביתו, ולמד לאור הלאמפ (-מנורת נפט), אך להפתעתו הרבה הלהבה החלה לדעוך ולרדת למטה עד שהיתה כל כך קטנה שלא היה שייך ללמוד לאורה, מכיון שלא נותרה לו ברירה הוא יצא לרחוב.

כעבור כמה רגעים שב והנה הוא רואה שהמנורה מאירה כרגיל, הוא התקרב כדי ללמוד לאורה, אך שוב הלהבה החלה דועכת יותר ויותר עד שכבר נאלץ לצאת.

למחרת הוא שאל את החזון איש, רבה', וכי עשיתם איזה מופת כדי שאני לא יוכל ללמוד לאור הנר? אולי יש לכם עסק עם רוחות ושדים...

חיך אליו החזון איש ואמר לו, אין כאן שום מופת, אלא כשרבי בינוש נכנס והחדר היה סגור לא היה אויר בחדר, והאש נחנקה מחוסר אויר ולכן דעכה וכמעט כבתה, ומשיצא מהחדר ופתח את הדלת שוב היה אויר בשפע והלהבה גדלה והאירה היטב.... (הגר"ש שטיינמן בשם חמיו רבינו).

רבי בנימין בינוש זצ"ל בנו של ראש ישיבת מיר בחו"ל ואחרי זה בארץ ישראל, הגאון רבי אליעזר יהודה פינוקל זצ"ל, היה קרוב משפחתו של רבינו, כי רעייתו הרבנית אסתר ע"ה היתה בת הגאון רבי שמואל ומרת צביה גריינמן זצ"ל, דוד רבינו (מרת צביה היתה אחותו של אם רבינו). ורבינו שמר על קשר משפחתי קרוב עם בני הזוג פינוקל.

לימים סיפר בהנאה, שזוכר את שמחת הנישואין של רבי בינוש, שהיה לו מראה גבוה ותמיך, ובכניסתו לאולם השמחה אמר לו מאן דהוא, 'רוצה לדעת מי הוא החתן? תחפש אחרי האיש הגבוה ביותר שנמצא כאן ותמצא את החתן'...

מייסד המנין ותיקין

כחמש עשרה שנים אחרי נישואיו התגורר רבי בינוש בבני ברק, והיה ממייסדי מנין המתפללים ותיקין בבית הכנסת 'לדרמן'. היה זה אחרי פטירת החזון איש, רבי יחיאל לדרמן שלא הותיר אחריו זרש"ק, רצה להקים בית הכנסת בביתו, הוא הציע לתלמידי החזון איש, לבוא להתפלל בביתו מידי יום כותיקין, וכך נוסד בית הכנסת לדרמן.

רבי בינוש, היה בטבעו איש נוח מאוד ואהוב על הסובבים, ועד מהרה התיידד עם רבי יחיאל, והלה גם ראה בו כמין רב בית הכנסת והיה מסכים לכל מה שיאמר לו רבי בינוש.

בתקופה ההיא היה רבינו מרבה לשוחח עמו בדברי תורה, וקשר עמוק נוצר ביניהם. ולאורך כל השנים היה מזכיר רבינו בערגה ובהערכה רבה את "רבי בינוש" כלשונו.

רבי בינוש זצ"ל בערוב ימיו

זמן הנץ החמה

על שיעור הזמן המדויק של תפילת הנץ החמה ישנם מספר שיטות, וכאשר באו לקבוע את הזמן בבית הכנסת של רבי יחיאל לדרמן אלו הביעו דיעה לכאן ואחרים צידדו לכאן, ובסוף התקבלה דעתו של רבי בינוש, שהוא גם היה כעין גבאי כבר במנין של מרן החזון איש זצ"ל, שקבע כי זמן הנץ החמה יהיה מעט לפני הנץ הנראה (ראה בפירוט בחוברת 'מנהגי בית הכנסת לדרמן' בפרק שני, ובמכתב לרבינו הנדפס בספר זמני ההלכה למעשה, ח"ב עמוד ק"ס). וכמו כן מוסר רבינו שרבי בינוש, היה מסדר את זמני התפילה אצל מרן החזון איש, ולא הקפידו על 'חצאי דקות' בזמן הותיקין.

יצוין, שבעבור שנים כאשר רבי בינוש כבר התגורר בירושלים, שהתעוררה שאלה על קביעת הזמן של ותיקין, ורבינו ביקש מהגר"ר זלמן ליב ברלין - ממתפללי המנין הקבועים, שכאשר עולה לירושלים יכנס לרבי בינוש לשאול אותו, ואכן עשו כפי דבריו.

כשעבר לירושלים

אחרי פטירתו של אביו הגרא"י, עבר רבי בינוש להתגורר בירושלים, ולעיתים כאשר עלה רבינו לחמיו מרן הגרי"ש אלישיב, היה נכנס לבקרו. סיפר בן רבינו הגאון רבי שלמה שליט"א: שזוכר בשבת העליה לתורה של גיסו הגאון רבי יצחק קולדצקי, שהיתה בירושלים, הגיע רבינו וילדיו לירושלים והנה בדרכם עברו דרך ביתו של רבי בינוש, וביקשו מהם לעלות לביתו כי רצה ג' אנשים להטבת חלום.

עשה אותי סנדק

פעם התבטא רבינו שרבי בינוש 'עשה אותי סנדק'.

1. הרבנית אסתר פינוקל ע"ה הכירה את רבינו עוד מימי ילדותו.

פעם סיפרה, שזוכרת שכשהיה רבינו בחור צעיר הוא חזר הביתה ביום שישי מהישיבה, ואמא שלו שאלה אותו, מה חדש בשישיבה? והוא ענה: היה דבר מאוד מעניין, על העגבניות שהביאו לאכול היה למעלה כמו תולעת ירוקה... הוא פעם ראשונה ראה עגבניה עם גבעול ולא ידע שכן זה גדל...

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

ומה נקרא לקרב לתורה? מה היא השפעה של תורה? אפילו ללמד אל"ף בי"ת, זה גם כן נקרא 'תורה', וזהו היסוד כדי לדעת את התורה שבכתב ותורה שבעל פה, כל מה שיש לנו בכתב, המשנה והגמרא, הראשונים והאחרונים, ומי שמלמד אל"ף בי"ת הוא גם כן מלמד תורה.

וכן כל ענייני האמונה, אפילו גנות בגן ילדים, שמדברת על אמונה, זה גם כן תורה! וכל מה שמחנכים בגני הילדים, על בריאת העולם, ששת ימי בראשית, והמבול, ונח, ואברהם אבינו, וכל האבות, ומעמד הר סיני, כשמדברים על זה בגני הילדים, וכן בבית יעקב ובסמינרים, זה כולו תורה, וזה זכויות עצומות להצלחה. וכאמור כל השפעה כזו של תורה ואהבת תורה צריכה זכות קודמת, והזכויות הם אהבת הבריות.

והלכת בדרכיו – רחמים על הבריות

והנה לשון התנא הוא אוהב את 'הבריות', ובריות משמע לאו דווקא אנשים ולא דווקא מישראל, אלא כל בריה שבעולם, ואפילו גויים ובעלי חיים, ואמנם בגויים זה תלוי איזה גוי, ויש גויים רשעים שמורידים ולא מעלים, אבל גוי שאינו רשע, צריכה להיות כלפיו אהבת הבריות.

ואפילו על בעלי חיים צריכים לרחם, כמו שכתוב (תהלים קמה, ט) ורחמיו על כל מעשיו, ומובא בזה בגמרא (ב"מ פה, א) המעשה עם רבינו הקדוש שאמר לשפחתו לרחם גם על בעלי חיים קטנים, כי גם הם מעשי השם, ורחמיו על כל מעשיו, והם גם כן 'בריות' שיש לנהוג בהם ברחמים ובחמלה.

וזהו טבע כלל ישראל, מסימני ישראל, רחמנים! וכן ראיתי בילדותי מעשה שהיה ברוסיה, שכלב ראה חתול וטרף אותו, והגויים צחקו ושמוחו, אבל ילד יהודי שהיה שם ריחם על החתול, ומה ההבדל? כי כלל ישראל רחמנים, ובאומות העולם אין דבר כזה, ואין אצלם רחמנות בטבע.

וענין זה שייך למצות 'והלכת בדרכיו' (דברים כח, ט), וכמו שאמרו חז"ל (ספרי עקב, שבת קלג ועוד) מה הוא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא חנון אף אתה היה חנון, וכמדתו של הקב"ה שרחמיו על כל מעשיו, כך צריך האדם להיות רחום וחנון, עם אהבת הבריות.

וזה הפירוש והלכת בדרכיו, כי 'דרכיו' הכוונה למידות, כמו שמצינו בדברי הרמב"ם (ישעיה נה, ז) "יעזוב רשע דרכו", והכוונה שם למידות רעות [וכן הרמב"ם בהלכות תשובה הביא פסוק זה לענין עזיבת המידות הרעות, ויובא להלן], כי בדרך כלל 'רשע' הכוונה למי שהוא בעל מידות רעות, ו'דרכו' זהו הטבע של המידות הרעות. וכן כתוב (שם נז, יח) "דרכיו ראיתי וארפאהו", והכוונה בזה גם כן למידות, שראיתי את 'דרכיו', שהוא עם טבע מתוקן של מידות טובות, ובזכות זה יש ישועה – 'וארפאהו'!

חובת תיקון המידות כפי הטבע הישר

והרמב"ם בהלכות תשובה (ז, ג) כתב שיש חיוב לחזור בתשובה ממידות רעות: "אל תאמר שאין התשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה וכו' כשם שצריך אדם לשוב מאלו כד הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו (ידעות) בלשון הרמב"ם הכוונה למידות) ולשוב מהן, מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן התחרות ומן ההיתול ומן רדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות ומכיוצא בהן, מן הכל צריך לחזור בתשובה".

וממשיך הרמב"ם שם "ואלו העוונות קשים מאותן שיש בהן מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרושו". ומסיים על זה הרמב"ם "וכן הוא אומר יעזוב רשע דרכו ואיש אוון מחשבותיו", והיינו כמו שנתבאר שפסוק זה מדבר על המידות הרעות שצריכים לתקן.

ומבואר ששייך דבר כזה, לשנות את הטבע ממידות רעות למידות טובות, והיינו מפני שכל יהודי בטבעו הוא בעל מידות טובות, וכמו שאמרו חז"ל שטבעם של ישראל 'רחמנים' וגומלי חסדים, ואם יש טבע אחר של מידות רעות, זהו לא הטבע האמיתי שלו, אלא טבע חיצוני!

וכן כתוב (בראשית מט, ה) "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם", ופירש רש"י: אומנות זו של רציחה חמס הוא בידכם, מברכת עשו היא, זו אומנות שלו היא, ואתם חמסתם אותה הימנו, ע"כ. ו'מכרותיהם' הכוונה לחרב (כמו שפירש רש"י בהמשך), והמידה הזו היא של עשו, שנאמר בו על חרבך תחיה (בראשית כז, מ), והם 'חמסי' מידה זו מעשו, ואין זה הטבע שלהם.

ביאור בזמירות של שבת

בזמירות של שבת אומרים: השומר שבת הבן עם הבת לקל ירצו כמנחה על מחבת. והנה יש חמישה מיני מנחות, מנחת סולת, מנחת מחבת, מנחת מרחשת, ומנחת מאפה תנור של חלות ושל ריקיקין, וצריך להבין מדוע נזכר כאן דווקא 'מנחה על מחבת', ומה מיוחד בזה יותר משאר מיני המנחות. והמפרשים כבר חיפשו טעמים לזה, מהו הענין המיוחד במנחת מחבת.

אבל נראה לבאר באופן פשוט, כי מלבד חמשת המנחות הללו, יש עוד מנחה אחרת על מחבת, והיא **מנחת חביתין של כהן גדול**, שמקריב בכל יום, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, והיא מנחה מיוחדת כמו קרבן התמיד, שקרבה בכל יום, ודוחה את השבת. והיא גם קרבן ציבור, כמו שאמר רבי שמעון במנחות (נא, ב) שאם אין כהן גדול מביאים משל ציבור (וענין תוס' ישנים ביומא דף נ'), ועל כל פנים דוחה את השבת, וקרבה אפילו בשבת.

ואם כן יש לפרש כי לזה נתכוון הפייטן 'לקל ירצו כמנחה על מחבת', דהיינו כמו מנחת חביתין של כהן גדול, שקרבה על מחבת, כמו שנאמר (ויקרא ו, יד) על מחבת בשמן תעשה. ומי ששומר שבת, בזכות שמירת השבת יזכה להצלחה רוחנית או גשמית, כמנחה על מחבת, היינו כמו ההשפעה והריצוי של קרבן התמיד, שיש קרבן תמיד של שני כבשים תמידים, ויש קרבן תמיד של מנחת חביתין, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, שהיא גם כן כמו קרבן תמיד שדוחה שבת. וזוהי המעלה של 'מנחה על מחבת'.

וצריך עיון אם מצינו בזה בדברי חז"ל שמדמים מנחת חביתין לשמירת שבת (כי בדרך כלל דברי הפייטנים מקורם מחז"ל), אך על כל פנים לכאורה זה הפירוש כמנחה על מחבת.

*

אהבת הבריות – הזכות לקרב לתורה

ונדבר עתה בענין אחר. שנינו באבות (א, יב) הוי מתלמידיו של אהרן וכו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ומבואר מסדר הדברים, כי ההשפעה של קירוב לתורה באה על ידי שיש אהבת הבריות, ורק מי שאוהב את הבריות יכול להשפיע עליהם לקרבן לתורה, ובלי זה אין השפעה. כל השפעה של תורה ושל אהבת תורה שייכת רק ממני שיש לו אהבת הבריות, ואם לא – לא שייך, ומי שאינו אוהב את הבריות לא יוכל להשפיע לקרבן לתורה.

והנה בלימודים אחרים שאינם תורה, אלו שמלמדים סתם חכמות חיצוניות, כמו מתמטיקה ופיזיקה ושאר מיני חכמות, לא מצינו שצריכים אהבת הבריות בשביל להשפיע, וגם אלו שמלמדים חכמות מתמטיקה וכדו' ברמה גבוהה מאד, זה לא תלוי באהבת הבריות, כי זה לא שייך לתורה, והתורה הקדושה היא אחרת מכל חכמות חיצוניות.

והיינו מפני שתורה צריכה זכויות, וכן להשפעת תורה, שהיא השפעה רוחנית, צריכים זכויות קודמות, ולא שייך שום השפעה רוחנית בלי זכויות קודמות, והזכויות הקודמות הם אהבת הבריות, וכפי שרמז התנא בדברי 'אוהב את הבריות' – ואחר כך 'ומקרבן לתורה', שרק עם הזכויות האלה אפשר להשפיע קירוב לתורה, עם אהבת הבריות.

ועם אהבת הבריות, החסד הכי גדול שיכולים לעשות לאדם, זה לקרב אותו לתורה, וזהו חסד רוחני ונצחי, חסד של חיי עולם, עולם הבא וגן עדן. וכדי להשפיע חסד כזה צריכים את הזכויות של אהבת הבריות.

ואמרו חז"ל (יומא לח, ב) הבא ליטור מסייעין אותו, אם אדם רוצה ומשתדל ליטור יש לו סייעתא דשמיא, ועסק התורה נחשב 'בא ליטור', כי התורה מטהרת את נפש האדם, כמו שאמרו (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, שזה מטרה, טהרת הנפש, אך צריכים זכויות לזה, והזכויות הם אהבת הבריות, ובה נחשב 'בא ליטור' שמייעין אותו.

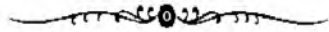
ולא רק המשפיע על אחרים צריך זכויות, אלא גם המושפעים, שזוכים להתקרב לתורה, צריכים זכויות לזה. וכפי הנראה הזכויות של המתקרבים, זה מפני שכל יהודי יש לו זכויות של אהבת הבריות, וכמו שאמרו חז"ל (יבמות עט, א) שלושה סימנים יש באומה זו: רחמנים ביישנים וגומלי חסדים, והיינו שכל יהודי בטבעו יש לו אהבת הבריות ומידות טובות, רחמנים וגומלי חסדים, וגם הבושה היא מידה טובה, והמידות הטובות האלו הם הזכויות של המושפעים, שהם יהודים, לקבל השפעה ולהתקרב לתורה.

ולכן כתב הרמב"ם שיש חיוב לחזור בתשובה ממידות רעות, כי כל יהודי בטבעו האמיתי הוא בעל מידות טובות, ואם יש מידות רעות זהו רק טבע חיצוני ששייך לשנותו ולתקנו.

אשרינו מה טוב חלקנו שאנו יהודים, שכל יהודי יש לו בטבע מידות טובות, רחמים ביישנים וגומלי חסדים, וכל אחד ואחד מישראל, באיזה דרגה רוחנית שיהיה, ואפילו מי שאינו שומר תורה ומצוות גם כן יש בו טבע של מידות טובות, וידוע שכל המציאות, שהטבע של יהודי זה מידות טובות, שמרחם על השני, וכשכואב לשני זה כואב גם לו, אשרינו שזהו הטבע שלנו.

ורק צריכים גם בפועל להתנהג על פי הטבע, וכפי שכבר הזכרנו מה שנאמר בקהלת (ז, כט) "אשר עשה האלוקים את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות

רבים", והיינו שהאדם בטבעו הוא ישר, עם מידות טובות, כי ישרות הכוונה למידות טובות, ומצינו באבות פ"ו ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, הרי שנוצר ישרי לאחר צדיק וחסיד, והוא מדרגה יותר גדולה, והאדם נברא ישר עם טבע של מידות טובות, כי זהו הטבע של כלל ישראל, ורק יש חשבונות רבים המפריעים להתנהג בפועל כפי המידות הטובות, וחבל שלא מנצלים כמו שצריך את המידות הטובות שיש בטבע. מן השמים ירחמו על כלל ישראל שיזכו להתנהג כפי הטבע האמיתי שלהם, בעזרת השם.

הדרכה לבן ישיבה / מסכת יבמות

מתוך דברים שאמר רבינו שליט"א בסוף השיעור היומי. טבת תשפ"ג

חשוב לדעת כי מסכתא יבמות היא מסכת עמוקה מאד, ואנו כיום מתעכבים יותר בשיעורים, אמנם בעבר בישיבה היו מתקדמים יותר מהר, ובכל יום בשיעורים הספיקו עמוד, כעשרה דפים לחודש, כך היה בתחילת הישיבה לפני הרבה שנים, וכולם היו מרוצים מזה, אבל עכשיו לפי המצב והצורך של הציבור היום יש צורך להתעכב יותר.

וצריכים לדעת שאף שכל הוא ההספק בשיעורים, אבל כל אחד לעצמו צריך לגמור את המסכת, ומסכת יבמות היא אחת משלושת המסכתות העמוקות שסימן בראשי תיבות ענ"י: עין זה עירובין, וי"ד זה יבמות, ועל הנ"ן יש שאלה אם זה מסכת נדה, או נדרים, ששם גם כן יש דברים עמוקים מאד, ועל כל פנים יבמות היא מסכת עמוקה מאד, שיש בה הרבה הלכות, לא רק בייבום, אלא בעוד הרבה עניינים, בכל הפרקים, וצריכים לדעת את המסכת.

ואין צריך להתחשב במה שמתעכבים בשיעורים, כי סדר א' הוא זמן ארוך מאד, ולפי הקצב שלומדים כיום בשיעורים יש עודף זמן, ואפשר להתקדם! ותחילה מכינים לצורך השיעור משהו, עמוד או דף, כמה שמספיק בשיעור, אבל בשאר הזמן אפשר להמשיך ולגמור את כל המסכת, פעם ועוד פעם ועוד פעם.

וכל חזרה מוסיפה בהירות, יש דברים שלא מבינים בפעם הראשונה, וגם בפעם השנייה לא מבינים, ורק בפעם השלישית או הרביעית מבינים. כך המציאות, שיש דברים כאלה בתוספות או ברש"י, וגם בגמרא יכול להיות, שבפעם הראשונה לא מבינים, ורק קולטים משהו, אבל זה עדיין לא ברור, וגם בפעם השנייה עדיין לא ברור כל הצורך, ורק בפעם השלישית והרביעית שחוזרים, כל חזרה ביום אחר, ולא באותו היום, אז הכל נעשה ברור ופשוט.

לכן צריכים לנצל את סדר א' לידיעת כל המסכת, פרק ראשון ופרק שני ופרק שלישי, שהם דברים עמוקים מאד, בגמרא ובתוספות, וכן כל הפרקים, עד סוף המסכת, יש בהם הרבה עניינים, ששייכים גם לכל הש"ס, ויש לנצל את סדר א' לקבל בקיאות בידיעת המסכת עם בהירות, עם הבנה בהירה, וכאמור על ידי חזרה יש בהירות ההבנה.

*

וגם יש עוד דבר, שהוא 'סגולה' להצלחה בתורה, שמירת סדרי הישיבה, אם שומרים את סדרי הישיבה זה זכות וסגולה להצלחה בתורה, וכך המציאות, שזכות שמירת סדרי הישיבה נותנת הצלחה בכל העניינים.

ובפרט סדר המוסר, כבר דיברנו הרבה פעמים שאין זה מידת חסידות, אלא צורך הכרחי וחיוני, כי ספרי המוסר נותנים הדרכה איך להיות, איך לחשוב ואיך לדבר, וכיצד להתנהג בכל ההנהגה, והוא סדר של חינוך, לחנך את האדם איך ההנהגה על פי התורה, והנהגה על פי התורה זה גם 'אשריך בעולם הזה', כמו שאמרו באבות פרק ששי כך היא דרכה של תורה וכו' ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה, ואלו הם החיים הכי מאושרים!

סדר המוסר נקרא בא ליטרה, כי מה הם ספרי המוסר, ולשם מה נתחברו ספרי מוסר? הרי ספרי המוסר חיברו אותם גאונים מגדולי הדורות, הראשונים, וגם לפני הראשונים, כגון חובות הלבבות שהיה בסוף תקופת הגאונים, ולשם מה חיברו אותם? לתת הדרכה, לדעת מה הם חובות הלבבות, וספר חובות הלבבות כשמו כן הוא, לא מידת חסידות, אלא 'חובות', לדעת מה הם החיובים של הלב, ומה נקרא לב שמקיים את חובותיו, כי יש לב, והכל תלוי בלב, וללב יש חובות הלבבות, איך צריך להיות, מה לחשוב ומה לא לחשוב, ומה הם מחשבות קדושות (כפי שמבקשים בהנני מכוון שלפני הנחת תפילין לזכות למחשבות קדושות), וספרי המוסר נותנים את ההדרכה בזה, איך להיות על פי התורה.

וכאמור זה נותן חיים מאושרים, אשריך בעולם הזה, וכבר כתב המשנה ברורה בסימן א' שלימוד המוסר הוא התורה תבלין, ומה זה 'תבלין'? שזה טעים! וכמו תבלין שיש בו טעם מיוחד, כך ספרי המוסר נותנים הרגשה מאד נעימה, ומה שאמרו על תורה אשריך בעולם הזה, זה כולל גם את תורת היראה, ספרי היראה, שנותנים חיים מאושרים, וכבר סיפרתי מעשים שהיו בבעלי משפחה שהתחילו ללמוד מוסר בקביעות, בכל יום כמה דקות, ועל ידי זה כל הבית השתנה! ונחיה בית מלא שמחה עם אווירה נעימה מאד וחיים מאושרים.

וגם כל סדרי הישיבה הם זכויות להצלחה בתורה, סדרי הלימוד, וכן התפילה בישיבה, שהיא תפילת רבים, בציבור קדוש, ונותנת הרבה זכויות להצלחה בכל הרוחניות, אך כאמור בפרט סדר המוסר, זה סדר חיוני מאד לקיום כל חובות הלבבות, וחבל שלא כולם מבינים את זה, ומי שמנצל את סדר המוסר הוא אדם אחר, עם חיים מאושרים!

ברוך השם שיש לנו האפשרויות האלו לחיות חיים מאושרים, ורק חבל שלא כל עם ישראל יש להם את האושר הזה, ולכן אנו מבקשים רחמים בתפילה 'השיבנו אבינו לתורתך', ומבקשים בלשון רבים, השיבנו, על כלל ישראל! ומדוע מבקשים? אם זה לא יעזור למה מבקשים? בהכרח שהתפילה יכולה לעזור! ואם מתפללים באמת, מתוך אכפתיות ורחמים על השני שאינו עוסק בתורה, אזי התפילה תעזור ומן השמים ירחמו.

לעילוי נשמת
מרת **מרים אפשטיין** ע"ה
בת הרה"צ ר' **דב ישראלון** שיבלחט"א
נלב"ע עש"ק י"ט שבט תשע"ט - תנצב"ה

לעילוי נשמת
רבי **ישעיה ב"ר משה** זצ"ל
נלב"ע ט"ו אלול תשפ"א
תנצב"ה

לעילוי נשמת
הגאון רבי **אשר ב"ר משה דוד זליג טננבוים** זצ"ל
נלב"ע ט"ז שבט תשע"ג - תנצב"ה
נדבת חתנו הגר"א **קאופמן שליט"א**, יו"ר ועד הישיבות בא"י

מוקדש לרפואה שלמה ולבשורות טובות לאדוה בת רות

מנחת דבר פרשת יתרו

מרבינו מרן גאון ישראל רבי דוב לנדו שליט"א

ויחד יתרו וגו' (י"ח כ')

בסנהדרין צ"ד א' איתא רב אמר שהעביר תער על בשרו, ופרש"י שם דמל את עצמו ונתגייר, ויל"ע לשי' הרמב"ם בפ"י מה' מלכים ה"ח דבני קטורה חייבים במילה, א"כ מאי טעמא לא מל יתרו את עצמו קודם שנתגייר, שהרי ה' מבני קטורה [ועל שאג"א סי' מ"ט]. ויל"ע ביבמות ע"א ב' לענין פריעה, ועל לענין הטפת דם ברית, רצ"ע.

לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך (כ' י')

האחיעזר ג' פ"א סוף אות כ"ג כתב בשם הגר"ס דאיצטריך קרא דלא תעשה וכו' אתה ובנך משום דלאו דלא תאכילום ל"ח אלא איסור בעלמא משא"כ ל"ת כל מלאכה הוה איסור שבת דחמור ואייתי עלה מפרש"י פ"ק ביבמות דקיי"ל מחלל שבת כעובד עבודה זרה.

והנה יש בזה נפ"מ להבאת קרבן, (דמחלל שבת בפרהסי' אינו מביא קרבן), וכן לדין הקל הקל תחילה בפקו"נ (מיהו בלא"ה אית בזה נפ"מ בין חד לאו לתרי לאוי), וכן נפ"מ אי שרי לספויי לקטן איסור כשיש בזה חינוך מצוה, לשי' תוס' פסחים פ"ח א' ד"ה שה. מיהו צ"ע אי איכא היכ"ת לזה. (לספויי לי' שחיתת קרבן יחיד בשבת בגוונא דכשר בקטן, עי' אח"ע שם אות י"ג, ויל"ע חזו"א זבחים כ' (ב) י"ב, ל"ש, דאינו בגדול כה"ג בשבת, וכן כיוב"ז, ובק"צ בלא"ה שרי אף דאין הקטן מצווה במצוות). יל"ד אי סגי לי' לבן נח שלא יהא בכלל גוי ששבת שיעשה מלאכה ע"י קטן (ויל"ע מג"ח סוף מצוה כ"ד, ודו"ק) וא"כ איכא נפ"מ בזה. [ומיהו לא מתפרש דקרא אתי לזה רק נפ"מ בעלמא]. ולשי' האמרי בינה דאייתי באה"ע שם גם כשאינו בנו. (מיהו באה"ע פליג בזה). ונמצא לפי"ז דבגוי שיעשה מלאכה ע"י גוי קטן נפיק מכלל גוי ששבת ובישראל שיעשה ע"י לא יעבור איסור. וא"כ ספק גוי ספק ישראל שדן במנ"ה מוסך השבת דף נ"ב ע"ב (טור ב') לענין מה יעשה בשבת יוכל לקיים שניהם ע"י גוי קטן. דע"צ דהוא ישראל שרי (ומדין אמירה לעכו"ם שבות י"ל. ועוד י"ל בזה ספיקא דרבנן לקולא. ועי'). וע"צ דהוא גוי הא נפיק בזה מכלל עכו"ם ששבת להנ"ל. מיהו לכא' אין נראה דיהני לגוי למיפק מכלל גוי ששבת ע"י אמירה לגוי קטן ואף כשהוא בנו שיעשה מלאכה.

[יל"ד נפ"מ לענין עדל"ת. והיינו למאי דנקט הגרע"א כתובות דף מ' דעדל"ת דלא תאכילום. והיינו לשי' דאין עשה דוחה ב' לאוי', ויש להאריך בזה].

קטן לענין ד"א ברה"ר לכא' בדידי' משערינן ד' אמותיו. למש"כ שעה"צ שמ"ט ד' דננס גם בגופו בדידי' משערינן ד' אמותיו. וא"כ אף דאביו גופי' שרי בהאי שיעורא מ"מ לומר לבנו קטן אסור וגם מחמת לאו דלא תעשה מלאכה וכו' ודו"ק. (וצ"ע בספר אור גדול למשניות עירובין פ"ד מ"ה. ולע"כ).

לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך (כ' י')

יל"ע חצי שיעור בשני בניו קטנים יחד שביחד יש שיעור שלם האם זה מצטרף. והיינו כיון שהוא ציווי על האב יתכן שמצטרף. [וכיו"ב יש להסתפק גבי שביתת בהמתו אי עבדו שני בהמות יחד כל אחת חצי שיעור. וכן יל"ע במחמר בשני בהמות וכל אחת עבדא חצי שיעור. ובזה יותר יל"ד שמצטרף כיון שהאיסור עליו. אך יותר נראה שבעינן שבהמה אחת תעשה שיעור שלם. עוד יל"ע במי שקבל עליו שבת שמותר לו לומר לאחר שיעשה לו מלאכה מהו לומר לבנו, אי הוה איסורא דאב אסור. ואי נימא דהוי איסורא דאב אתי שפיר דאיצטריך בנך ולא קשה דתיפוק ליה מלא תאכילום. ויל"ע בעשה הקטן חצי שיעור מעצמו והאב גורם לו לעשות עוד חצי, או שהקטן עקר מעצמו והאב גרם לו להניח האם הוא עובר בזה על שביתת בנך, ולענין לא תאכילום לכא' פשוט דאיכא, כיון שסוף סוף הוא גורם לו לעבור עברה, בזה שהשלים השיעור מחמתו. ועי' כה"ג בבהמתו וכו". והיינו שקנאה באמצע שעקרה ואז היא הניחה בשבילו.

לא תעשה כל מלאכה אתה וגו' ובהמתך (כ' י')

יעוי' בתוס' ב"ק נ"ה א' ד"ה דלתירוצין קמא שם אין דגים בכלל בהמתך דשבת, ולתירוצין בתרא שם ילפינן שבת מהרבעה דדגים אסורים בשבת, וברמב"ם ריש פ"כ מה' שבת לענין מחמר ושביתת בהמתו, כתב, אחד שור וחמור ואחד כל בהמה ועוף, ולא מנה דגים בכלל, ובהלכות נזקי ממון ריש פ"א כתב כל נפש חי' שהיא ברשותו של אדם וכו', וא"כ הכל בכלל וגם דגים, וכבר עמד בזה במנ"ח בסוף מוסך השבת, יעו"ש.

ועל רמב"ם פ"ד מה' ע"ז ה"ו לענין עיר הנדחת, שכתב והורגין כל נפש חי' אשר בה, ובירושלמי סנהדרין פ"י ה"ו, היו בו ביברין של דגים, יעו"ש, ואולי דהוה בכלל שללה לשרפה ולא להריגה וצ"ת שם. ובדברי הרמב"ם בנזקי ממון הנ"ל שכתב כל נפש חי' וכו', יש להסתפק בבן ח' אי חייב עליו, ולכאור' לגבי שביתת בהמתו לא שמענו דחייב עליו, ועי' רש"י חולין ע"ב ד"ה שיש במינה ועי' ב"ב כ' א', והראוני תוספתא שבת פט"ז ה"ד לענין אבר מן החי, ועי'.

לא תחמד בית רעך וגו' (כ' י"ג)

החומד שיתן לו חברו ממון אבל אינו חומד ממון מסוים אם עובר בזה על לא תחמוד, יש להביא רא'י ממס' כלה רבתי פ"ו ממון פלוני אתה נותן לי דא חמד וכו' יעו"ש, ומבואר לכא' דממון של פלוני הוי לא תחמוד.

לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמרו וכל אשר לרעך (כ' י"ג)

יל"ע חומד בשביל חבירו מאי, ומהא דתניא במכילתא יצא שאתה חומד בתו לבנך יש לדחות. בקשת מעשרות וכיו"ב בחזרה מהכהן והלוי יל"ע בזה מדין לא תחמד וק"ו בספיקות. ועי' במבבקש כשעדיין המעשרות ברשותו אלא שהם שייכים לכהן מי שייך בזה לא תחמוד.

חומד חבירו שיה' עבדו מאי, ויל"ע מהא דמכילתא בחומד בת פלוני. ועי"ע אזהרות לרשב"ץ ל"ת י"א ובזהר הרקיע שם. מיהו אינו ראי'.

חומד דבר שיהא שאול לו או שכור לו מאי, ולכאוי' מוכח מתשו' הרי"ף לענין מי שלקח ספר פירושים מחבירו להעתיק לעצמו שמנה שם ג' לאוין ולא מנה לאו דלא תחמוד.

למ"ד כיבוד אב משל בן, עי' בחומד אביו חפץ של בנו אי עובר, ואי שרי לבן ליתן לו או דעבר על לפני עורר.

לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמרו וכל אשר לרעך (כ' י"ג)

כל אשר לרעך בכלל לא תחמוד, ויל"ע רעך עצמו מאי אם חמד את חבירו שיה' עבדו מהו אם עובר עליו בלא תחמוד. וכן אם חומד שחבירו ישמשו בדבר שאינו חייב לשמשו.

יש להסתפק אם עובר איסור דלא תחמוד במחשבה כל שהוא שחושב לרגע לחמוד מחברו ומיד נזכר שאסור וכדרך מלחמת היצר, דדילמא רק כשקובע במחשבתו הדבר עובר, ודלא כע"ז שעובר בכל מחשבה כל שהוא.

יל"ע אם יש איסור לא תחמוד כשרוצה שחברו ימחול לו חובו, ואף אם בשאלה אין איסור כדמוכח מתשו' הרי"ף עי' מש"כ לעיל, יל"ד בחוב [שאינו חפץ מסוים].

ראה סלע שנפלה ונטלה עובר בג' לאוין, ויל"ע אמאי אינו עובר נמי בלא תחמוד, ולא מסתברא לומר דכיון שנטלה מיד בלא שהקדים מחשבת חימוד לא יעבור בלא תחמוד, ומה שמביאים מהדרישה חו"מ ס' רע"א דלכאוי' מבואר דכה"ג אין לא תחמוד אם נטלה מיד לגובה, זהו חידוש ואינו פשוט כן. ולפי"ז יהי אפשר ליישב גם דברי הקצוה"ח בגזלן מן הגזלן שאינו עובר בלא תחמוד דהוי מיד. וקשה נמי ברש"י ר"ה כ"ב א' אלו הן הפסולין וכו' דאין בזה לא תגזול וכו' ואמאי אינם פסולים משום לאו דלא תחמוד, ועי' בתוהר"ש שם.

וירא העם וינעו ויעמדו מרחק (כ' ט"ז)

כתב רש"י דהיו נרתעין לאחוריהם שנים עשר מיל כאורך המחנה, והקשה הרוקח ז"ל בס' קע"ח היאך חזרו לאחוריהם והרי יצאו מתחומן [נס"ל דהוה מדעתם, דאי בע"כ מאי קשיא], ותרין דכיון דהיו ענני כבוד מקיפים אותם הו"ל כמחיצת בני אדם וכאילו לא יצאו.

ויש לעיין בתירוצו זה מהא דמבואר בגמ' (שבת ו' ב') דמדבר בזמן שישאל שרוין בו הוי רה"ר, המחנה [וכבר הוכיח מזה החזו"א ערובין ק"י י"ט ד"ה שצ"ח ס"ה, וכן אמרו שם (ג"ה ב')] דמחנה ישראל קביעי ומצטרפין ואין לומר דהענן חשיב כמחיצה דא"כ מאי קשיא ל' שאני התם דהוי מוקף מחיצות יעו"ש].

וכן יל"ע מגמ' שבת דשישי למסען דמבואר שם בגמ' דתנאי דנחלקו אם ביום הששי היינו ששי לחנייתן או ששי למסען נחלקו אם איפקדו אתחומין במרה או לא, ואם ענני כבוד הוו מחיצה היה מותר להלך מחוץ לתחום גם בשבת. [ומוכח דאף ביום (דבליה לא הוו ענני כבוד עי' ספרי בהעלותך, וענן ה' עליהם יומם מגין אתה אומר שאם היה אחד מישראל נמשך מתחת כנפי הענן [עמוד הענן היה] נמשך עמו לאחוריו עד שעה שחזר ת"ל וענן ה' עליהם] [או כשם שמגין על ישראל כך מגין על אומות העולם ת"ל עליהם על ישראל הוא מגין ואין מגין על אומות העולם] או כשם שמגין עליהם ביום כך מגין עליהם בלילה ת"ל יומם ביום הוא מגין ואין מגין בלילה אמור מעתה עמוד ענן לא היה מגין עליהם בלילה] [וצ"ב. ועכ"פ לדברי הרוקח ל"ק קו' הנ"ל היאך חזרו לאחוריהם].

ועוד יש לעיין דענני כבוד לא יחשבו מחיצה משום שאין עומדים ברוח מצויה וכמבואר ביבמות ע"ב א' דכל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית ולא בעית אימא שם בגמ' טעמא משום דלא נבדור ענני כבוד, ומשמע דאילו היה רוח צפונית לא היו ענני כבוד עומדים ברוח. ויש לדון אי דיינינן למחיצה כפי המציאות השתא דליכא רוח צפונית והם יכולים לעמוד, או ד"ד דיינינן כפי הראוי לפי טבע העולם וענני כבוד אינם עומדים ברוח מצויה ולא חשיב מחיצה. [ומיהו אינו ענין לפלוגתא המ"ב (ס' ש"ב ביה"ל ד"ה שאינה) והחזו"א (ס' ג"ב ס"ק י"ד) במחיצה שבתוך הבית שלולי הבית אינה עומדת ברוח מצויה אי חשיבא מחיצה בכה"ג].

פרפראות לחכמה

חידה לפרשת יתרו - בישול האוסר את האוכל רק אם היה מבושל מקודם?

תשובה על החידה לפרשת בשלה - היכי תימצי דאם יש ציצית בבגד עובר על עשה דציצית ואם אין בו ציצית אינו עובר?
תשובה - אם לובש בגד שיש בו ציצית בשבת ואינו מכוון למצוה [למ"ד צריכות כונה או מכוון שלא לצאת] עובר על מצות עשה, עי' מ"ב ס' ס"ד בה"ל ד"ה וי"א, ואם אין בו ציצית אינו עובר עי' ס' י"ג ובאחרונים שם [משא"כ ביש בו ציצית ואינו מכוון אין ג"מ בין שבת לחול, וגם בשבת עובר] (ויש לעיין בלשון ביה"ל ס' תצ"ח ס"ח ד"ה אפי').

הלכות והנהגות

ממזן פוסק הדור

רבי משה שטרנבוך שליט"א

פרשת יתרו תשפ"ג

הלכות ברכת התורה חלק ה'

(נערך מתוך כתבי וספרי מרן רבינו שליט"א)

ברכת התורה ללימוד אותיות א' ב'

נראה שהלומד עם בנו א' ב', צריך לומר קודם לכן ברכה"ת שהרי הרמ"א כתב שמתחילין ללמד אותיות התורה לאחר ג' שנים, וביאר שם בב' הגר"א הטעם משום ג' שנים יהיה לכם ערלים, ואם א' ב' הוא רק הכשר מה החשש של ערלים, וע"כ שהוא גוף

המצוה וא"כ צריך ברכה"ת, וכן בדיון שבכל אות ואות יש סודות התורה, אמנם למעשה אין מכוונים בזה לת"ת וע"כ לכתחילה צריך ליזהר בזה ובדיעבד הוה כתחנות ש"א"צ ברכה"ת, ואפי' אם הוא הכשר כיון שנצרך לגוף המצוה חייב בברכה"ת.

קריאת שמע לאחר ברכת אהבת עולם

בשו"ע ס"ז מז סעיף ח' כתב דברכת אהבה רבה פוסרת ברכת התורה אם למד מיד בלא הפסק, ובבית יוסף שם כתב דלא מועיל מה שקורא ק"ש מיד אחרי ברכת אהבה רבה, וביאר הטעם דק"ש הוי רק כדברי תפילה כיון שאינו אומר זה לשם לימוד. ובביאור הגר"א שם ביאר דלא ניכר בק"ש שקורא לשם מצוות תלמוד תורה.

ולענ"ד נראה שאם נתכוון שקורא ק"ש גם כדי לקיים מצות ת"ת, וכמו כן קורא ק"ש 'בטעמי המקרא' שבזה ניכר שקורא 'כמקרא' ולא כתפילה בעלמא, בזה מועיל מה שסומך ק"ש לברכת אהבה רבה, שהרי בנ"ד נתכוון לשם מצוות תלמוד תורה, וכמו"כ ניכר מתוך נגינות הטעמים שקורא לשם תלמוד תורה ולא כתפילה.

ומיהו לכתחילה אין לסמוך על זה, שהלא בשו"ע וכל הפוסקים סתמו שילמד אחר התפילה ולא הזכירו עיצה זו, אך מאידך אם שכח ולא למד מיד אחר התפילה, נראה דאם קרא ק"ש בטעמיה ובכוונה לשם מצות ת"ת, שפיר יוכל לסמוך שיצא בברכת אהבה רבה ויכול ללמוד ללא חשש.

ועוד נראה שאפילו מי שבטוח בעצמו שלא ישכח ללמוד מיד אחר התפילה, מ"מ כיון דכל שהברכה סמוכה יותר לקיום מצות ת"ת עדיף טפי, ולכן יש לו לדקדק גם לקרא ק"ש בטעמיה גם לשם מצות ת"ת, שאז הברכה סמוכה ממש לקיום המצוה.

ברכת התורה על שמיעת דברי תורה מחבירו

יש לדון לדין שאין מברכים על הרהור בדברי תורה, מהו הדין בשומע דברי תורה מחבירו, האם שמיעה עדיפא מהרהור וחייב לברך על השמיעה.

ובשערי תשובה (סי' מ"ז ס"ק ב') כתב שהשומע ד"ת צריך לברך כיון דשומע כעונה והרי"ז עדיף מהרהור ועיי"ש עוד מש"כ בזה, מיהו לע"ד יש לצדד דשומע כעונה היינו היכא שצריך לענות בפה דאז השומע כמוהו, אבל אם אין צריך כלל אמירה לא אמרינן שהוא כעונה כיון שאין צריך עונה, ולכן דינו כהרהור. אלא שהדברים הללו צריכים ביאור עוד, דהא המקור של שומע כעונה ילפינן בגמ' סוכה (לא ב) מיאשיו המלך ששמע קריאת התורה ואחשביה קרא כאילו יאשיו עצמו קרא, והא ליאשיו לא היה חיוב לקרוא ומ"מ נחשב כעונה, וצ"ב.

ומ"מ גם אי נימא דאין חיוב ברכת התורה בשומע מחבירו, מ"מ זהו רק מעיקר הדין, אבל תורתו מתברכת וחשובה יותר כשיש ברכה לפניו, ומה עוד ששמעתי מגדולי עולם זצ"ל שהעידו שלפי

כוונתם באמירת ברכת התורה ותפלת רבי נחוניא בן הקנה בכל בוקר, כך הרגישו באותו יום את הצלחתם בתורה, ולכן אף אי שומע או מהרהר פטור ראוי לדקדק לומר דברי תורה ולברך, שתורתו היא עם שבח והודאה להקב"ה תחילה.

מלשכת הגזית

הפיגוע הקשה בנוה יעקב

בשבת קודש פרשת בא תשפ"ג, נודע דבר הפיגוע הקשה לרבינו עוד בליל שבת ע"י אנשי רפואה בהר נוף, והתחיל רבינו לומר תהילים. ובתחילה חשב לומר תהילים בציבור, אך לאחר מכן אמר שמסתמא רוב הציבור עדיין אינם יודעים מזה, וישנם רבים שיש להם קרובי משפחה בנוה יעקב ואם יאמרו תהילים יוודע להם הפיגוע וממילא יתמלאו דאגה בשבת קודש על מצב קרוביהם, ולכן לא אמר תהילים בשבת כדי לא להשביט את שמחת השבת, ורק לאחר השבת הורה שיאמרו כמה פרקי תהילים במנינים המתקיימים בקביעות בביתו [ובנותן טעם לציין עובדא מופלאה, שבשב"ק עדיין לא הגיעו פרטים מי הם הנפטרים, וכולם היו סבורים כי מסתמא כל שבעת הנרצחים הם אברכים מתושבי השכונה, אך בבוקר יום השבת אמר רבינו לאחד ממקורביו: "רוב הנרצחים הי"ד אינם שומרי תורה ומצוות", וסתם ולא פירש, ואכן לפלא היה הדבר לגלות כן לאחר השבת].

לאחר הפיגוע הנ"ל נשאל מרן רבינו שליט"א מרב מרכז פתח תקווה וראש בית הוראה הכללי הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א אודות מה שפרסם רב אחד שמותר לכל אחד ליקח 'אקדח' בשבת בתקופה הקרובה כדי להגן על הציבור, מהו דעת תורתו של מרן שליט"א להלכה בזה.

והשיב רבינו, דמצב זה עדיין אינו נחשב בגדר 'סכנה לרבים', דאל"כ אין לדבר סוף ולעולם יחוש שמא יבוא מישהו להורגו, וע"כ במצב זה לא חשיב עדיין סכנה, וגם לא חשיב בגדר 'צורך גופי', דגם 'צורך גופי' צריך שיהא עכ"פ צורך קצת, אבל זה אינו חשיב בגדר 'צורך קצת', והראיה שרוב בני אדם הולכים ברחובות העיר ללא אקדחים ולא באנו למצב של 'צורך', ורק בשעת סכנה ממש נחשב בגדר 'צורך', אבל במצב זה עדיין אינו נחשב בגדר 'צורך', וצריך לדון בכל מצב לגופו עם מורי הוראה עפ"י המצב אם נחשב בגדר 'צורך'.

שוב שאל הגר"צ הכהן קוק שליט"א, אודות מי שחושש לנפשו ואינו רגוע בלא אקדח, אם מותר לו לצאת לרשות הרבים עם אקדח בשבת כדי לתת 'מרגוע לנפשו', דבזה הוי בגדר 'צורך גופי' למען נפשו אף אם לא חשיב צורך למען גופו, והשיב רבינו שאם זהו ממש צורך לנפשו ואינו רגוע בלא זה, אפשר לומר דמותר דחשיב 'צורך גופי'. (מרשימות תלמידים, לא מוגה).

עובדות והנהגות

מעשה רב - הנהגות מן שליט"א

לרגל הוצאתו לאור של סדרת ספרי "מועדים וזמנים החדש", לאחר עמל ויגיעה של צוות ת"ח במשך למעלה מעשר שנים, ובו חידושים והוספות רבות מכת"ר רבינו וכן ממכתבי גדולי ומאור הדור ז"ע, הנו להביא כמה וכמה עובדות אודות ספרי "מועדים וזמנים".

סיפר הגה"צ ר' קלמן קאהן זצ"ל שבבחרותו כשלמד בישיבת מיר בפלעטבוש נתכבד רבינו לישא שיעור בהיכל הישיבה, וכשגמר למסור את השיעור ניגש אליו ראש ישיבת מיר הגאון הגדול רבי שמואל בירינבוי זצ"ל והעביר לו דרישת שלום לאביו. רבינו תמה בפניו ושאל "דרישת שלום לאבי? הלא אבי נפטר בילדותי לפני עשרות שנים! הגאון הגדול רבי שמואל בירינבוי תמה אף הוא לעומתו ואמר לו: "הלא אביכם הוא הגאון בעל מועדים וזמנים, לא כן?" רבינו השיב לו בהצטנעות כי הוא ניהו בעל מחבר ספר מועדים וזמנים, אך הגאון רבי שמואל בירינבוי זצ"ל השתומם מאוד, "אברך כל כך צעיר הוא המחבר של 'מועדים וזמנים' אשר רבים וטובים מתופסי התורה בכל רחבי העולם הוגים בספריו יום יום?"

כעין זה סיפר הגאון רבי זאב ברלין שליט"א ראש ישיבת גאון יעקב כי היה נוכח בסמוך לרבינו כאשר איש אחד שאל אותו אם הוא 'נכד' של בעל מחבר ספר מועדים וזמנים...

הרבה מהנושאים שבספר מועדים וזמנים, ליבן רבינו עם גדולי הדור זצ"ל, כמו מן הגרי"ז זצ"ל ועוד. רבינו התבטא פעם כי דיבר עם הגאון מטשעבין זצ"ל על רוב הנושאים שבספר מועדים וזמנים, כמו כן ניתן לראות בספר התכתבויות מרובות שהתכתב רבינו עם גדולי ישראל מכל העדות והחוגים.

מיד עם הוצאת הספר שמחו גדולי ישראל על הספר כמוצא שלל רב, והגאון מטשעבין כתב הסכמה נלהבת, ואף שלא היה דרכו בזמן ההוא כלל לכתוב הסכמות אלא ע"י הגבאי - הרב לוי ז"ל, מ"מ יצא מגדרו וכתב בכתב ידו הסכמה נלהבת לספר מועדים וזמנים, בזה הלשון: הוד כבוד ידידי עוז הגאון הגדול המפורסם שלשלת היוחסין וכו' מוה"ר משה שטרנבוך שליט"א אשר זכה לזכות את הרבים בספריו הנודעים לתהילה, הולך וקובע עתה בדפוס שלשת חלקי הספר מועדים וזמנים עם הרבה הוספות ומצורף אליהם שיעוריו על סדר מועד, וכבר מלתי אמורה גם בכתב וגם בע"פ בשבחו של הספר ומחברו, ואומר בזה שוב הערכתי ויקר ספרו במלא חריפות ובקיאיות בעמקות הדעת לעומקה ולרוחבה של תורה. וחוזר אני על הנאמר שלא פעם נוכחתי בגדלו וידו החזקה בשום שכל והבנה ישירה ועמוקה". (ולאחר כתיבת ההסכמה הנלהבת, שלח לשאלו את רבינו אולי ההסכמה איננה מספיק וצריך להוסיף עליה, והשיב רבינו "הוא כתב יותר מיד").

סיפור מעניין נכרך בזמנו בהקשר למכתבו של מרן הגאון מטשעבין, היה זה כאשר באותו מכתב כתב הגאון מטשעבין שרבינו הולך וקובע עתה בדפוס שלוש חלקי הספר מועדים וזמנים, ורבינו טען שלעת עתה אין בידו אלא שני כרכים ולא שלושה, אולם הגאון מטשעבין זצ"ל השיב ואמר, "עוד תוציא ללא ספק הרבה ספרים, ואני כותב עכשיו שלושה חלקים כדי שיהיה לך חזקה".

הדרכות והנהגות

על כת"ר להוסיף שרק לא להתייאש

א[מחבר ספר אחד כתב על ענייני קדושה, והפליג בנוראות האיסור, רבינו נתבקש להסכים על הספר, אך שלח מכתב שאינו יכול להסכים כל עוד לא ירבה לכתוב במעלת התשובה, וז"ל רבינו במכתבו "לכבוד ... הספר נפלא ותועלת הרבה בו, אמנם מו"ר רבי שניידער זצ"ל סיפר שהקדוש ה"חפץ חיים" לא רצה להבליט בספרו שהמספר לשון הרע אין לו חלק לעולם הבא, שעלולים להתייאש כיון שבלאו הכי אין לו חלק לעולם הבא, ועל כת"ר להוסיף שרק לא להתייאש, ואפילו מנשה מלך ישראל פתוח לפניו שערי תשובה, וכשיתמיד בתורה ובמצוות וינצור לשונו ומחשבתו, הקב"ה ירפא אותו, ורחמי ה' מרובים על בניו. ובפרק הזה יוסיף טעם וחשיבות לספרו".

לא לערער אחר מנהג אבותינו

ב[חתן אחד נכנס לרבינו, והשתבח בחומרותיו המרובים שהוא נוהג בעצמו, ואמר שהוא מחמיר לדרוש מהכלה לכפוף את אצבעה לתוך היד לאחר קבלת טבעת הקידושין כדי שתזכה בטבעת בקניין יד, שכן לדעתו אם איננה כופפת את היד לתוכה, לא מהני לקנות הטבעת מדין קניין יד כיון שחלק הטבעת מבחוץ ולא חלו הקידושין, רבינו גער בו שהוא מערער על כל הקידושין שהיו מימות עולם מאבותינו ואבות אבותינו שלא נהגו בחומרא זו, ואין לו לעשות חומרות כאלו שלא נהגו בהם אבותינו ואבות אבותינו מדור אחר דור, שמערער בכך אחר הקידושין של אבותינו וזקנינו.

חינוך הבנות לאהבת תורה

ג[הביא רבינו מה שאמר רבו הגרא"א דסלר זצ"ל שכשם שיש תואר בן תורה כך גם אצל בנות יש תואר מיוחד "בת תורה", והוסיף על זה שרואים אנו אצל הרבה בנות סמינר, שאע"פ שהתחנכו כל ימי חייהם להקים בית של תורה, מ"מ כאשר באים הלכה למעשה לנישואין, ישנם שאין מספיק להם בבעל תלמיד חכם ומתמיד ובעל מידות וירא שמים, אלא מחפשים דווקא מישהו יפה בלא זקן, ואפילו אם יש לו מעט שערות בזקנו זהו כבר 'פסול' ביניהם, וזה אינו בגדר "בת תורה", דבת תורה היינו מי שאין עומד נגד עיניה אלא רצון אחד, להקים בית של תורה, ועבור זה מסכמת לוותר על הכל בשמחה.

השמחה בלידת בת - כלידת בן

ד[מרגלא בפומיה לומר לאלו שנולד להם בת, שבדורות הקודמים היו אומרים למי שנולד לו בת, דכשם שאי אפשר לעולם בלי בורסקי כך אי אפשר לעולם

בלי בנות, והיו מנחמים אותו בכך, אבל בדורינו לא כך הם פני הדברים, כי בעוד שבדורות הקודמים לא היו הבנות מסכימות כמעט להינשא לבני תורה, ולכן היו בני התורה נושאים אשה בגיל מאוחר מאוד - כי לא היו מוצאים זיווגם, ולבסוף היו נושאים אשה חגרת או בעלת מום, וכפי שהיה אומר אחד מגדולי הדור "אם ראית אשה בעלת מום תקום מפניה, - מפני שהיא בוודאי אשת חבר - או עכ"פ עתידה להיות אשת חבר", הרי שבדורינו קודם ביאת משיח היפך הקב"ה מהפכה רבתית שתחת שיהא לאשה ביזיון להינשא לבן תורה, נעשה מציאות הפוכה שזה ביזיון עבורה אם אינה נישאת לבן תורה, וכולם רוצות דווקא בן תורה, וא"כ כשנולד בת בישראל יש לשמוח כאילו נולד בן, דבוודאי היא עתידה להיות אשת חבר, ואשת חבר כחבר, וא"כ הרי זה כאילו נולד בן.

טעם אמירת ברוך שפטרני כבר מצוה

ה[מרגלא בפומיה בדרשות בר מצוה, דלכאורה ראוי להבין מדוע מברך האב "ברוך שפטרני", והלא מוטל עליו עדיין חיוב לחנך את בנו גם אח"כ, שבגמ' נחלקו אם האב מכה את בנו עד כ"ב שנים או עד כ"ד שנים, ועכ"פ זהו רק לעניין להלקותו אבל עצם חובת חינוך נשאר גם אח"כ, וא"כ על מה אומרים ברוך שפטרני, והלא אדרבה עד עכשיו אם הבן היה נכשל בעבירה היה נזקק על האב רק חטא דרבנן, ועכשיו שנעשה גדול, הרי האב מתחייב בחינוך כלפי מצוות דאורייתא, וא"כ עונש האב כפול.

ותירץ בזה דעד עכשיו לא היה לאב סיוע מבנו, אבל עכשיו שבנו קיבל יצר טוב, נעשה הבן שותף לאב, ונפטר האב מהעול היחידי המוטל עליו, ונעשה שותף יחד עם בנו במלחמת היצר.

ופירש עפ"י בדרך חידוד דמשו"ה אין מברכים בשם ומלכות על ברכה זו, ומשום דלא ידעינן אם באמת יעזריהו הבן ואז באמת שמחה היא לו, או להפך שלא יעזרהו ואז צער הוא לו, שנעשה יותר גרוע.

עניין יום הולדת

ו[בענין יום הולדת אמר רבינו שהג"ר לייזר יודל זצ"ל אמר לו שאינו יודע יום הולדתו וכן כמה הוא כי אין דבר זה חשוב כלל, ואודות מנהג החת"ס יש סתירה בזה, שבספר תולדותיו כתבו דביום הולדתו היה מחלק איזה כיבוד מזונות לציבור, ותלמידו מספר עליו שזה היה ביום המילה ולא ביום הולדתו, ואדרבה היה אומר דיום הולדתו אין בו מעלה שהרי נוח לאדם שלא נברא משנברא, אך יום מילה הנעשה בו מצוה זהו יום הולדת שראוי לשמוח בו.

מערכי תורה

יתרו

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

יתר על שם שיתר פרשה אחת בתורה

ברש"י כתב שבע שמות נקראו לו וכו', יתר על שם שיתר פרשה אחת בתורה, יתרו לכשנתגייר וקיים המצות הוסיפו לו אות אחת על שמו. ובמדרש (פרק כ"ז, ח') איתא מאן דאמר שבעת שהיה נכרי אז נקרא יתר, כמו שכתוב 'וישב אל יתר חותנו', ומשנתגייר הוסיף לו הקב"ה אות אחת, וכמו שמצינו שהוסיף הקב"ה לאברהם, ונקרא יתרו. הנה כל ענין זה שנתותרת פרשה יתירה בתורה ונתחדשה ע"י יתרו הוא ענין הצריך לימוד מהו הענין שעל ידו נתחדש פרשה בתורה. גם צריך להבין דאטו לולי שהיה יתרו בא היה חסר בתורה דין זה של דייגין.

ובאמת נראה לכאורה דעצם הפרשה המיוחדת הוא ירידת מדרגה לישראל, שבפרשה זו נתחדש שלא היו ראויים כולם לקבל ממושה רבנו בעצמו, וכמבואר בדברי רש"י בפרשת דברים (א', י"ד) על הפסוק הבו לכם אנשים חכמים וגו' ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות, חלטתם את הדבר להנאתכם, היה לכם להשיב, משה רבנו, ממי נראה ללמוד ממך, או מתלמידך וכו', אלא ידעתי מחשבותיכם הייתם אומרים, עכשיו יתמנו עלינו דייגין הרבה, אם אין מכירנו, אנו מביאין לו דורון, והוא נושא לנו פנים. הרי מבואר דלפום רום מעלת כלל ישראל לא היו זקוקים לעצה זו דמינוי דייגין, ואדרבה היו ראויים כולם לקבל וללמוד ממושה רבנו בעצמו, והסכמתם לעצה הייתה זה ירידה במדרגתם. ואולי זהו פירוש הענין שיתרו יתר את הפרשה הזאת, כי בעצם לא נצרכה לישראל בהיותם במדרגתם המעולה.

התורה מקור ושורש יניקת חיות ישראל

אכן בפנימיות הדברים נראה לבאר בזה, ע"פ המבואר בדברי הגר"א בתקו"ח והגר"ח מוואלוז'ין בנפש החיים ובעוד דוכתי מדברי הזוהר הקדוש שהתורה היא ששים ריבוא אותיות, והם כללות נשמות כל ישראל, וכל אות בתורה היא כנגד נשמה אחת מישראל, וכל אחד מישראל שורש נשמתו העליונה מודבק ונאחז באות אחת מהתורה, וממנה הוא יונק את חיותו. [ישראל, הוא ר"ת יש ששים ריבוא אותיות לתורה]. וכיון שהתורה היא שורש יניקת החיות של ישראל, וזהו סוד קיומם בדבקות כל נשמות ישראל בתורה, א"כ יש להתבונן היכן שורשם של הגרים הבאים ליכנס בנחלת ה' ולהיות חלק בישראל, ואף שבאמת כבר אמרו חז"ל שנשמתם של הגרים היו במעמד הר סיני, אבל עדיין צריך להבין היכן חיבור שורשם לתורה להיות יניקתם ממנה כישראל, והרי בבוא הגר להתגייר מוכרח לבא עמו כח רוחני, שהוא חלק בתורה, שיהא לו מקום ושורש לידבק ולהאחז בתורה ככל ישראל, ששורש חיותם הוא דבוק באותיות התורה.

ואפשר דמהאי טעמא הוצרך יתרו שהיה ראשון לגרים, ליתר פרשה בתורה, דהיינו פרשה יתירה ונוספת, דבפרשה יתירה ומיוחדת זו יהא מקומו ושורש חיותו לינק ולידבק בתורה ולהיות כישראל. ואפשר שכל הגרים לדורותיהם, נכללו בפרשה יתירה זו, להיות מקורם דבוק ואחוז ויונק בתוספת חלק זה שנתוסף בתורה. ועל שם כך שיתר פרשה זו בתורה נקרא שמו יתרו, משום שרק על ידי זה שזכה ליתר פרשה, שיהא שורשו דבוק בה ויונק ואחוז בה, אז הוא יכול להתגייר גירות הרצויה.

'וישמע יתרו וגו' ויקח את צפורה אשת משה וגו'

כתוב (י"ח, א' ג') וישמע יתרו וגו' כי הוציא ה' את ישראל ממצרים. ויקח יתרו וגו' את צפורה אשת משה וגו'. ואת שני בניה וגו'. ומשמע דרק אחר ששמע שיצאו בני ישראל ממצרים אז הביא את צפורה ושני בניה. ויש לבאר בזה על פי דברי המכילתא שהביא רש"י בפסוק ב', דבעת שאמר הקב"ה למשה במדין לך שוב מצרים, לקח עמו את אשתו ואת בניו, וכשפגשו אהרן בהר האלוקים, אמר לו מי הם הללו, אמר לו זה היא אשתי שנשאתי במדין, ואלו בני, אמר לו, להיכן אתה מוליכן, אמר לו, למצרים, אמר לו, על הראשונים אנו מצטערים, ואתה בא להוסיף עליהם, אמר לה, לכי לבית אביך, נטלה שני בניה והלכה לה.

ולפי זה יש לפרש הכתוב, דלכן רק כשמע יתרו כי הוציא ה' את בני ישראל ממצרים, אז יכול לקחת עמו את צפורה ושני בניה, אבל קודם שיצאו ממצרים, אינם יכולים לבא, דעל הראשונים אנו מצטערים, ואין להוסיף עליהם. ויש להוסיף, דלכן הזכיר הכתוב כאן שהיה זה אחר שילוחיה, לומר, דאע"פ שמשה שלחם למדין, אבל כל זה הוא רק בעת שהיו בשעבוד מצרים, אבל עכשיו שיצאו ממצרים, עתה ראוי להביאם.

'ויבא יתרו אל המדבר אשר הוא חנה שם הר האלוקים'

כתוב (י"ח, ה') ויבא יתרו וגו' אל משה אל המדבר אשר הוא חנה שם הר האלוקים. יש לבאר סיבת בואו של יתרו לצורך מה הגיע, על פי המבואר

במכילתא שבא ע"מ להתגייר. ויש לומר דלכן הוצרך לבא, דגירות בעיא בית דין, כדילפינן בגמ' ביבמות דף מ"ו ע"ב דמשפט כתיב ביה, ולא יכול להתגייר בינו לבין עצמו, ולכן הוצרך לבא.

'עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים'

כתוב (י"ח, ח') 'ויספר משה לחותנו את כל אשר ה' לפרעה ולמצרים וגו'. צריך ביאור דהרי מפורש בתחילת הפרשה שיתרו ידע מכל אשר עשה ה', וכדכתיב 'וישמע יתרו את כל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל עמו', וא"כ מה יש למשה לספר לחותנו אחר שהוא כבר יודע את כל אשר נעשה.

וביותר יש להוסיף דהנה ביאר אא"ז מרן הגר"ז זצ"ל דמה שסיפר משה לחותנו הוא משום דיש דין סיפור בנפלאות השם, כדכתיב בתהלים 'שיחו בכל נפלאותיו', וביאר מרן הגר"ז דעד השתא לא היה לו למי לספר, דהרי כל ישראל גם ידעו מכל הניסים והנפלאות, ורק כשבא יתרו, שלא היה עמהן, ולא ידע מכל הניסים והנפלאות, היה יכול לספר לו ולקיים בזה שיחו בכל נפלאותיו. וצריך ביאור דהרי להדיא בפסוק דיתרו ידע מכל אשר עשה ה', וא"כ לא היה בסיפור הקיום של שיחו בכל נפלאותיו, שהרי כבר ידע מכל זאת עוד קודם לכן.

ויש לבאר, דהנה בריש הפרשה כתוב דיתרו שמע מכל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים, וא"כ י"ל דכל ידיעתו הייתה אודות ישועת ישראל ויציאתם ממצרים, וקריעת ים סוף, דע"ז כתוב שמעו עמים ירגזון, אבל במה שסיפר משה רבנו ליתרו, כתוב ויספר משה לחותנו את כל אשר ה' לפרעה ולמצרים, היינו שסיפר לו את כל פרטי הפורענות והעונש שבאו על מצרים, ושהיה זה הכל במדה כנגד מדה, וזה לא ידע יתרו, וא"כ שפיר יש למשה רבנו מה לספר ליתרו, וזהו שסיפר לו משה.

ולפי זה יש לבאר הפסוקים דלהלן, דכתיב 'ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל וגו', עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים כי בדבר אשר זדו עליהם, דמיירי כאן משתי עניינים, אחד מענין הצלת ישועת ישראל, ועוד ענין יש כאן והוא ענין פרטי העונש והפורענות שנענשו מצרים ופרעה, ושהכל היה מדה כנגד מדה, דתחילה אמר ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה וגו', וזהו ברכה על הצלת ישועת ישראל, וזה שמע יתרו מתחילה עוד קודם בואו, ואח"כ הוסיף עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים כי בדבר אשר זדו עליהם, וזה מיירי ממה שמצרים נענשו במדה כנגד מדה.

ולפי זה גם יש לבאר מה שאמר עתה ידעתי, ר"ל דאמנם את ישועת ישראל ידע מכבר עוד קודם בואו, אבל את הידיעה על כל פרטי העונש והפורענות, ושהכל היה מדה כנגד מדה, זה נודע לו רק עתה כשסיפר לו משה את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים, וזהו שאמר 'עתה ידעתי', ר"ל עתה כשמשה סיפר לו.

והנה בפסוק ט' כתוב ויחד יתרו, ופירש רש"י, וישמח יתרו זהו פשוטו, ומדרש אגדה נעשה בשרו חדודין חדודין מיצר על אבוד מצרים, היינו דאמרי אנשי, גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפה. ובפשוטו טעם המדרש דדריש לשון חדודין, משום דויחד אינו לשון שמחה בלה"ק, ורק בלשון ארמי שמחה הוא חדי.

אכן להמבואר נראה לפרש דבאמת הרי מדובר כאן משני עניינים, מדובר מענין נפלאות הצלת וגאולת ישראל, ומדובר מהעונשים והפורענות שבאו על פרעה ומצרים, וא"כ י"ל ד'ויחד' קאי על שניהם, דעל שני העניינים חדי יתרו, ולכן מתפרש ויחד בשתי אופנים, דכלפי נפלאות ישועת ישראל, מתפרש ויחד מלשון שמחה, ששמח בישועתו, וע"ז אמר ברוך ה' וגו'. וכלפי פורענות מצרים, נעשה בשרו חדודין, דכיון דגיורא הוא לא נוחא ליה בעונש העכו"ם.

מינוי הדיינים רק בציווי ה'

לאחר שיתרו יעץ למנות דיינים כתוב (י"ח, כ"ג) שאמר למשה 'אם את הדבר הזה תעשה וצוך אלוקים ויכלת עמוד וגו'. ופירש רש"י בשם מכילתא אם מצוה אותך לעשות כך תוכל עמוד, ואם יעכב על ירך, לא תוכל לעמוד.

עוד י"ל בביאור כונת הכתוב 'וצוך אלוקים' דהיה צריך ציווי מיוחד בשביל קיום עצתו של יתרו, דהנה עצתו של יתרו הייתה להעמיד דיינים, ובשביל להעמיד דיינים שיהא להם כח לדון, צריך שיהא דין ופרשה של דיינים, והרי עדיין לא נאמר כלל פרשת דיינים, וא"כ אינם דיינים כלל ואין להם שום כח לדון כלל, [ואולי כדן נאמנים עלי ג' רועי בקר], ועל כן בשביל קיום העצה של יתרו, היה צריך לחדש פרשת דיינים, ורק אז אפשר לקיים העצה.

ויש לומר דזהו שאמר יתרו למשה וצוך אלוקים, דבשביל לעשות את הדבר הזה של העמדת דיינים, צריך הוא לצווי מהקב"ה, דהציווי היינו שיהא ניתן דין ופרשת דיינים, ורק אחר שיהא ציווי ה' על פרשה זו, יתחדש להם כח לדון, ותתקיים עצתו של יתרו.

והנה מבואר דיתרו זכה ליתן עצה ועל ידו נתחדש פרשת דיינים. ונראה לומר בזה דהנה בגמ' בסוטה דף י"א. איתא אמר רב חייא בר אבא אמר רב סימאי שלשה היו באותה עצה, בלעם ואיוב ויתרו, בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נידון ביסורים, יתרו שברח זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית וכו'. ונראה דמה שזכה ליתן עצה הוא שכר במדה כנגד מדה, דכנגד מה שברח, ונמנע מליתן עצה נגד ה', זכה ליתן עצה לדבר ה' ושעל ידו יתחדש כל פרשת דיינים.

נקבל יותר שכר, כי זה נסיון גדול יותר - תוספות מביאים שם - מכאן יש ללמוד שצריך להרחיק מפתח עבודת כוכבים כל מה שיכול להרחיק, כי כתוב (משלי ה, ח) "אל תקרב אל פתח ביתה". לבסוף הם הלכו מהדרך של העריות, וכשהגיעו לשם - נכנעו מפניהם ונכנסו לאהל. אמר לו חבריו, מנין לך שכך צריך לעשות אתה לא מפחד מיצר הרע? מאיפה הכח הזה שאתה סומך על עצמך? אמר לו, כתוב "מזימה תשמור עליך תבונה תנצרכה", ופרש"י ואנחנו הולכים ומדברים בדברי תורה, וזה ישמור עלינו מכל דבר רע והרהור חטא. שלא נטעה... הגר"ח שמואלביץ מסייג ואומר שבדור שלנו זה לא שייך... אי אפשר לסמוך על זה שאנחנו לומדים תורה, כי רבי ישראל סלנטר אומר שזה רק כשלומדים בקדושה ובטהרה כמו התנאים והאמוראים, ממילא אצלנו זה לא שייך... עכ"פ הוא אמר לו מזימה תשמור עליך, ופרש"י היות ואנחנו מדברים בתורה, אנחנו לא צריכים לחשוש שניכשל, ויהיה לנו שכר יותר גדול... רואים פה את הפחד של האמוראים... פחד נורא ואיום... איך אתה לא מפחד?... מה מדובר פה? רק לעבור ליד זה... לעבור ליד זה, מה קרה?... אך האמוראים רעדו... יוסף הצדיק, עוד דקה של נסיון... הוא רוצה לברוח, והוא באמת גם ברח, אבל לא להישאר כלום - אף לא רגע אי מיותר - בתוך הניסיון, זו היראת שמים הגדולה, ועל זה זוכים לכל השכר הגדול.

בשלי הרעה הזאת...

דם אחינו עדיין רותח... אי אפשר לעבור על זה בשתיקה... ליל שבת, בתוך בית כנסת... פיגוע כל כך נורא ואיום... מה רוצים מאיתנו?... בשעתו, כאשר סאדם חוסיין מעיראק - שיגר טילים מסוכנים לארץ, מרן שה"ת הגר"ח קניבסקי זצ"ל אמר שבבני ברק לא יפלו טילים. אגב, הסיבה לכך בגלל הזכות של התורה, שיש ריבוי תורה בעיר בני ברק בלעה"י, אך כעת הראו לי בעלון מנכדו של מרן שה"ת, שזה בזכות שיש בב"ב חשמל כשר בשבת [גנרטור] וזה וזה גורם... עכ"פ ידוע שנפל טיל בדיוק ברמת גן על גבול בני ברק, ברחוב יונה. היה זה בליל שבת. למחרת בבוקר נכנס גיסי הרה"י ר' אברהם צבי טובי אל מרן הרב שך זצ"ל, (הוא היה מאד מקורב אליו) בהתפעלות רבה, איזה ניסים גלויים, אותות ומופתים באדמת בני חס... זה מאד כאב לרב שך, הוא הוכיח אותו: ככה מדבר בן תורה?!... הרי יונה אמר בשלי הרעה הזאת... בא תחשוב לרגע, למה נפל הטיל בליל שבת?... בליל שבת לומדים פחות ויש רפיון בישיבה... וכאשר יש רפיון יכול הטיל לחדור. אז בא ונתחזק בלימוד התורה של ליל שבת! ובכלל, כל הלימוד של שישי שבת! וכי הטיל הגיע בגללם?!... זה בגללנו!!! בשלי הרעה הזאת. וכמובן גם אנחנו צריכים להתחזק בלימוד.

המשגיח הגה"צ רבי דן סגל שליט"א אמר שיחה: "במסתרים תבכה נפשי"... "התבכה נפשי" הפעם - זה על ה"במסתרים"... כל המכשירים האלקטרוניים, לשלל שמותם... שאיומי חצי טאצ', נגנים קטנים תמימים למראה... ועוד כל מיני מכשירים. היצה"ר מחליף את השמות שלו כל רגע... סתם, זה דבר מעניין, איך היצה"ר הענק הזה שכולו מלא עיניים, נכנס בתוך מכשיר כזה קטן... זה כישרון מיוחד, יסוד הצמצום..."

על כל פנים, על ה"במסתרים" הזה - תבכה נפשי, על זה הקב"ה לא מוותר! אלוקים של אלו - שונא זימה! כל הדברים הללו עם כל כינוייהם, מביאים כל המכשולים הגדולים. זה נורא ואיום... על זה משלמים מחיר...

וכתוב באור החיים הקדוש, (פרשת משפטים) וזה לא יעזור לאף אחד... גם אם הוא יהיה גדול בתורה זה לא יעזור לו, רק שלו זה כנראה לא יקרה...

אומר האור החיים: "כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם שלם המבעיר את הבעירה".

לברוח מן הניסיון...

חז"ל אומרים במדרש תהילים (קיד) "הים ראה וינס" דבר אחר, ראה ארונו של יוסף יורד לים, אמר הקדוש ברוך הוא ינוס מפני הנס שנאמר ויעזב בגדו בידה, וינס ויצא החוצה.

הים נס מפני ונס, מסביר רבי חיים שמואלביץ זצ"ל: חז"ל אומרים שיוסף קיבל שכר על כל הניסיון שהיה לו בבית פוטיפר בעריות - מידה כנגד מידה, על כל פעולה שלו, גם על הכי קטנה. **צואר** שלא רכן לעבירה - וישם רבד הזהב על צוארו **פה** שלא נשק לעבירה - ועל פיך ישק כל עמי. **יד** שלא התקרבה לעבירה - ויסר פרעה את טבעתו ויתן אותה על יד יוסף. כל אבר ואבר שנתאמץ לא לעבור על העבירה - קיבל שכר. על כל פעולה ופעולה שיוסף עשה בשביל לא לעבור את העבירה - הוא קיבל שכר. אבל השכר הכי גדול זה קריעת יום סוף... עם מה זכינו לקריעת יום סוף?... בזכות ארונו של יוסף, הים ראה את ארונו של יוסף ונס מפני הנס... ולמה זה יותר גדול מכל הניסיון...?

אומר רבי חיים שמואלביץ, ולמעשה זה כתוב בשערי תשובה (שער ג' אות ז') רבינו יונה מביא את דברי חז"ל (ע"ז לה, ב) "כי טובים דודך מין, **חביבין דברי סופרים יותר מיינה של תורה**. ואנחנו צריכים לפרש גם את זה: ידוע תדע כי **יראת השם** - יסוד המצוות, שנא' "ועתה ישראל מה ה' אלוךך שואל מעמך, כי אם **ליראה** את ה' אלוךך", **ובזה ירצה ה' את בראיו** כמו שנאמר 'רוצה ה' את **יראיו**. ותקנות חכמים וגדריהם - יסוד לדרך היראה, כי יעשו גדר והרחקה פן תגע יד אדם באיסור התורה וכו', על כן אמרו חביבין דברי סופרים יותר מיינה של תורה, כי גדריהם וגזירותם מעיקרי היראה, ומצוות היראה שכרה הרבה כנגד מצוות רבות 'כי היא היסוד לה'.

אומר לנו רבינו יונה, שעיקר היראת שמים - זה ה**בריחה** מן העבירה! אחד שלא מחלל שבת - זה דבר גדול מאד, אך בדרך כלל בבתים של יראים, יש כיסוי על מתג החשמל בשבת - כדי להרחיק את האדם מן העבירה.

אגב, על רבינו הגדול המשגיח ר' מאיר חדש זצ"ל מסופר, כי לעת זקנתו שכח פעם והדליק חשמל בשירותים בליל שבת. וכשהסבו את תשומת לבו על העניין, קיבל על עצמו מאז ועד סוף ימיו לא להדליק חשמל בשירותים גם ביום חול! למה, כי אולי הוא ישכח ויכשל בשבת חלילה.

זה יראת שמים...! זה היראת שמים שאומר לנו רבינו יונה, ובה ירצה ה' את בראיו.

אומר רבי חיים שמואלביץ, זה הרי דבר נורא: "ויעזב בגדו אצלה" - זהו הממצא המפליל... ככה - אין לה שום ממצא להוכיח את דבריה, אז יגידו שזה סתם עלילה, אבל עכשיו היא מראה להם את הבגד שלו... מה זה אומר?... וכתוב בחז"ל שיוסף היה גיבור! הוא יכל להתעצם ולקחת לה את הבגד ואז לברוח, אז למה הוא לא עשה את זה?... **אומר רבי חיים שמואלביץ: עוד רגע של נסיון - מי אומר שאני יצליח לעמוד בזה...**

אני מסכים להשאיר אצלה ממצא מפליל, ואני יודע שיתכן שאני אשלים על כך מחיר כבד של ישיבה בבית סוהר... הכל שווה לי, העיקר לא להישאר עוד רגע בתוך הניסיון... אולי אני לא אעמוד בזה... על הפחד הזה, על היראת שמים הזו - מגיע את השכר הגדול של "הים ראה וינס" - כל קריאת יום סוף...!

ומביא הגר"ח שמואלביץ - את הגמרא בעבודה זרה (זו, א) מספרת: רבי חנינא ורבי יונתן הלכו בדרך, והיו לפנייהם שני שבילין, האחד היה פתוח לפתח של עבודת כוכבים, והשני היה פתוח לפתח בית שיש בו נסיון של עריות. אמר אחד לחבירו, בא ונלך מהשביל של פתח עבודה זרה, כיון ששחטו את יצה"ר של עבודה זרה, ולא נלך מהשביל של עריות בשביל שלא ישלוט בנו יצר הרע.

אמר לו חבריו, בא ונלך על הפתח של בית עריות, ונכוף את יצרנו, וכך

אדם אומר אני עושה עבירה בתוך הבית שלי, מה זה עסק שלך?... אל תדאג לגיהנם שלי... אבל אומר האוה"ח, התורה באה לרמוז לנו את אשר יסובבו הרשעים ברשעם, כי לא להם לבדם ירעו, אלא יסובבו רעה לכל העולם!

כי תצא אש - מעצמה, צרת העם תתכנה בשם אש, **ומצאה קוצים** - הם הרשעים שאינם אלא קוצים מכאיבים, שהם קרובים למידת הדין. **ונאכל גדיש** - אחרי שניתן רשות לאש להבעיר, לא לקוצים בלבד הם מבעירים, אלא ונאכל גדיש, אלו תינוקות של בית רבן, שעדיין אין להם קומה, אלא גדושים שיבולת עם חברתה, והרשות נתנה לבער בהם... **או הקמה** - אלו גדולי ישראל, כי לפעמים חרב עד צואר הגיעה, מופתי הדור יסודי עולם נלקחים בעוונם כדי להציל על כללות הדור, ולהם יקרא קמה, על דרך "זאת קומתך דמתה לתמר".

ולפעמים יגדל החטא, ולא יצילו הצדיקים לבד, וחימה שפוכה על כל שונאי ישראל, והוא אומרו **או השדה** - שזה ירמוז על כללות ישראל, ולא יספיקו לא תינוקות, ולא צדיקים להציל - - -

והודיע הכתוב כי יש יום לקל איום, לבוא במשפט עם הסובבים את הדבר, למיתת הצדיקים וגאוני עולם, להשתלם מהם! והוא אומרו **שלם ישלם המבעיר** - הם הרשעים הקוצים, את כל אשר הרגו!

ו'אמרו ז"ל כי ה' יתן כח ברשעים לסבול שיעור המגיע להם בחטאם, אוי לרשע רע לשמים ולבריות, כמה יסבול בעד קלקולו. על כל ההריגות הללו - ישלמו אותם אלו שגרמו ל"במסתרים תבכה נפשי".

צריך לדעת שהמשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל היה קורא לימים הללו ימים שהקב"ה נתן לבן אדם כח לתקן את נפשו, גם בדברים הכי שפלים ופחותים הוא יכול לעלות ולצאת מטומאת מצרים, ולהתרומם! אבל חלילה שבימים כה מרוממים תהיה נפילה עוד יותר עמוקה... זה לא משחקי ילדים... שלם ישלם המבעיר את הבעירה.

אח"כ בחיים קורה דברים ואנשים לא מבינים למה זה מגיע לי... על כל דבר הכי קטן - משלמים! וזה דבר גדול, זה רציחה בידים! אח"כ יתבעו אותם בשמים, הם יתמהו, אני רצחתי מישוהו!... כן, אתה רצחת שבע נפשות בליל שבת!!! ודי למבין.

כח היהודי - לשבור את מידותיו!...

וכעת אנחנו רוצים קצת להתרומם ביחד:

כתוב במדרש (ב"ר, פז, ו) שאלה ההיא מטרוניתא את רבי יוסי, יוסף בן שבע עשרה שנה בכל חומא, היינו גיל שהיצרים מתגברים... והיה עושה הדבר הזה! אתה מאמין שהוא יכל לעמוד בכאלו נסיונות?... בגמ' ביומא (לה, ב) מסופר שהיא נסתה אותו במשך שנה שלמה בטוב וברע, איך הוא שרד!...

אמר לה, בחומש בראשית היו כמה דמויות, יהודה ותמר, ראובן ובלהה, והם היו גדולים וברשות אביהן, א"כ זו עולה יותר גדולה, ובכל זאת התורה לא כסתה עליהם... התורה לא העלימה את זה... יוסף שהיה צעיר, ומוחוץ לבית אביו, במצרים שהיא מלאה טומאה... אם הוא היה נכשל - זה היה הרבה פחות עולה... אז למה שהתורה תעלים לנו את זה?... אלא אם התורה אומרת שהוא עמד בצדקו - אז באמת הוא עמד בצדקו!

והנה, למה המטרוניתא לא האמינה שאפשר לעמוד בכזה דבר?... יש בזה שני מהלכים.

מהלך ראשון - כותב ב'באר יוסף' (לג"ר יוסף מסלנט) ונקדים הקדמה קטנה:

ידוע, שכשהקב"ה רצה לתת את התורה, הוא סיבב על כל האומות ושאל אותם אם הם רוצים לקבלה, הם שאלו מה כתיב בה? וכל אומה אמרה שאת זה היא לא יכולה כי זה נגד כל הטבע שלה.

למה?... גוי - לא מסוגל להתגבר על הטבע שלו. אם בא לי - אז בא לי! ככה אני, ככה ה' ברא אותי... אבל יהודי יודע שכל העבודה שלו היא להתגבר על הטבע!

הגרי"א באבן שלמה (אות א') כתב 'עיקר מה שהאדם נברא הוא בשביל לשבור את מידותיו, ואם לא - למה לו חיים'. מה זה למה לו חיים, הרי הוא יושב ולומד... אעפ"כ עיקר ביאת האדם לעולם היא בשביל לשבור את המידות שלו!

היהודי יודע - נכון... בודאי שהטבע שלי הוא לא כזה, אבל הקדוש ברוך הוא נותן בי כח **לשבור** את המידות שלי! זה מה שהתורה נותנת לי. אבל גוי לא יכול להבין איך אפשר ללכת נגד הטבע. לכן ההיא מטרוניתא לא הבינה איך יוסף עמד בנסיון.

בסלבודקה אמרו מהלך נוסף:

כתוב בילקוט שמעוני (שה"ש ז אות פג) א"ל ההוא מינאי לרב כהנא, אמריתו נדה שרי ליהודי בהאי גברא, אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת, א"ל התורה העידה עלינו "סוגה בשושנים".

והנה נשאלת השאלה: איזה תשובה זו סוגה בשושנים, מה תירצת לו!...

אמר הסבא מסלבודקה, היה מלך גדול שהיה לו ארמון פאר, וסביב הארמון הייתה לו 'גינת חמד' מרהיבה ביופיה, ובה כל סכיות החמדה... עצי פרי, פרחים יפהפיים, חיות מחמד, הכל מסודר ומושך את העין... וכמובן כל בני המלוכה משתוקקים להיכנס ולהשביע את נפשם מכל היופי והפאר שהיה בגינה. אך אם תותר הכניסה - הגן ייהרס ויפגם כל הדרו ויופיו. אז רצה המלך לחסום את כולם. איך חוסמים? יש שתי אפשרויות, או לעשות את האפשרות המקובלת, גדר תייל, או לחילופין חומה גבוהה עם שברי זכוכית למעלה, ומי שינסה להיכנס - ייפצע על אתר... או, אפשרות שניה, לעשות לפני החצר גינה סביב כל הארמון, גינת שושנים מרשימה ומרהיבה, יפהפיה, שאדם צריך להיות מושחת לקלקל כזה יופי ולדרוך על השושנים, רק בשביל לספק את יצר הסקרנות שלו.

מה יותר מתאים לעשות? בודאי גינת שושנים, אבל זה תלוי מי הם אנשי הממלכה... אם הם אנשים גסי הרוח נבערים מדעת וחסרי שכל - אין ברירה כי אם בגדר תייל דוקרת ומכאיבה... אבל אם הם אנשים הגונים, עם רמה שכלית, בעלי לב ובעלי רגש - בודאי שיותר מתאים לעשות גינת שושנים יפה ומרשימה סביב לכל ארמון המלוכה.

אתה, גוי - לא יעזור לך מאומה... בלי גדר תייל - אין מצב שתישמר מאיסורי התורה, ככה זה אצל אנשים נבערים מדעת וגסי השכל... אבל אצל עם ישראל - התורה העידה עלינו "סוגה בשושנים", התורה העידה עלינו שאנחנו יודעים להעריך איזה יופי של שושנים מקיף את היהודי שומר תורה ומצוות. ולא שווה לי להשחית כזה יופי בשביל רצונות והנאות של כמה רגעים שהולכים לאיבוד!...

לגוי אין את הסוגה בשושנים, ליהודי יש... המטרוניתא לא תבין את זה לעולם! אך יהודי לא מסוגל להפסיד את כל הגדלות שלו...

לנצל את היהלומים!...

הגאון רבי זבולון גרז (אב"ד רחובות) בצעירותו הלך ללמוד בישיבת סלבודקה, וקודם צאתו, קרא לו אביו רבי נתנאל יוסף (שהיה גם מחניכי סלבודקה) והראה לו מדרש (שמו"ר כ, ט), "ויהי בשלח פרעה", וויי... ווי זו צרה. פרעה אמר ויי... למה?

משל למה הדבר דומה, לאדם שמצא צרור של מרגליות ולא היה יודע מה הוא וכי' א"ל לאי בדרך טול אותה והיא שלך... אותו אחד - לקח אותם. כשהם הגיעו לעיר, אותו אחד - השני - היה מבין... הוא הבין שזה יהלומים יקרי ערך... הוא פתח שולחן גדול, וכל יהלום אפילו הכי קטן - עלה הון תועפות... והיהלומים הגדולים - עוד יותר ויותר... עשרות מליונים! והאיש ההוא ראה, ועיניו כלות, ואין לאל ידיו... עשרות מליונים שהוא הפסיד במו ידיו... הוא החל לזעוק וויי... אוי ווי... אותו הדבר, ויהי בשלח פרעה, אחרי שעמ"י יצאו פרעה התחיל לצעוק וויי... למה שלחתי אותם... הרי זה צרור מרגליות שהיו ביד.

שאל הגי"ר נתנאל גרז (אביו של ר' זבולון) מה הדמיון?... מילא אותו עני - במשל - היה לו עושר בידים והוא התעצל לשאתו, מובן שהוא צועק וויי, אבל פרעה - מה הוא צועק, וכי היתה לו ברירה אחרת!... כי אמרו כולנו מתים, אם ישראל היו נשארים - אמנם זה יהלומים, אבל בשביל יהלומים מתים!...

אלא - הסביר ר' נתנאל - לא זה הפשט... פרעה ראה איך בני ישראל הופכים להיות סגולה מכל העמים ממלכת כהנים וגוי קדוש, ואז הוא הצטער שהוא לא ניצל את הכח של ה'ראש היהודי' שהיה לו עד עתה... תארו לכם, לקחת אדם עם ראש מבריק וחריק כמו הרוג'ובער, ולעשות אותו פועל נקיון... זה בזבוז שאין כמוהו! פרעה התחיל להבין, איך עשיתי מהם פועלי בנין... זה עבודות של כאלו שאינם בני ברית... בשביל זה לקחת יהודים!... הרי בחכמתם הם יכלו לרומם ולהעשיר את הממלכה פי כמה וכמה. המשיך ר' נתנאל ואמר לבנו רבי זבולון, אתה כעת צועד לשיבה הקדושה... הימים הכי יפים של החיים זה הימים בשיבה! פתאום אחרי החתונה - הבן אדם רואה מה הוא יכל להרויח מהימים האלו, וכעת הכל מאחוריו, הוא צועק וויי... על מה בזבזתי כאלו ימים יפים!... (מובא בס' מוסר דרך עמ' קצ"ג).

זה הימים הכי יפים - תשאלו כל אברך... הימים הכי יפים זה הימים האלו, עשרים וארבע שעות עומדים לרשותך! שום דבר בעולם לא מפריע אותך! הכל כבר מוכן לך, ואפשר לנצל את זה ולהתרומם גבוה גבוה... תראה שלא תצק אח"כ ווי... יהודי יודע מה מקיף אותו. בחור יודע מה זה להיות 'בן תורה'. עם כל הנסיונות האלו ואתה נכשל אתה מאבד את כל היופי הזה... את כל הזוך, את כל הטוהר, ואת כל שלמות הנפש... אח"כ צועקים ווי...

להתגבר על ברצונות

וביותר עומק: "מה תצק אלי דבר על בני ישראל ויסעו", ושואלים כולם, הרי תפילה בעת צרה זה דאורייתא! למה הקב"ה אומר למשה לא להתפלל! (ועיין באוה"ח).

וקיבלנו ממרן רה"י, וממרן שה"י - זיע"א, שכאשר רוצים להשיג אצל הקב"ה דברים שהם למעלה מגדר הטבע - גם אני צריך לעשות דברים שהם למעלה מגדר הטבע. אם אתה רוצה לקנות בנין גדול אי אפשר לקנות אותו במחיר של דירה... אם אתה רוצה לבקש מהקדוש ברוך הוא דברים שהם למעלה מגדר הטבע - תצא גם אתה מגדר הטבע שלך. מה תצק אלי - - - ובתרגום קבלתי צלותך, את התפילה שלהם כבר קיבלתי! וכ"ה במד"ר (כא, א), כעת אני רוצה ממכם דבר של מסירות נפש... דבר אל בני ישראל ויסעו!

במשך חכמה (שמות כ, יח) כתוב דבר נורא: מובא בס' 'הללי נפשי להרה"י הלל קופרמן: "וראיתי להביא כאן את דבריו המבהילים של המשך חכמה, שמתאר איך האיש הישראלי בכוחו להתגבר על תאוותיו, וכיון שעולם ברא ברצון, הרי יכולת ביד ה' לגזור נצחיות לנפש ברצון, ושכר רוחני והשגה אלוקית ברצון. אם כאשר יגבירו בחירתם על חוקי הטבע מסיבת רצון השם יתברך, דהיינו אני רוצה, אבל הקב"ה לא רוצה, אז אני מגביר את הבחירה שלי לעשות את רצון הקב"ה, אז יבוא להם שלמות האמיתי. וזה עיקר התכלית כמו שאמרו חז"ל במדרש, הרי תאות האכילה ושאר ההנאות - **למשחק** לאיש הישראלי להתגבר עליהם מחמת רצון ה' ותורתו, הלא עבור זה הוא מתקרב בהתקרבות היותר נמרץ להשם יתברך, ועבור זה משיגים השלמות האמיתי.

כאשר אדם לא עומד בניסיון, זה לא רק מה שהוא איבד... על אותו רגע שאני מתגבר על עצמי - מה אני משיג? אני משיג דברים שאני לא יכול להשיג לגמרי!!! הכח של היהודי כשהוא מתגבר על עצמו - הוא פי עשרת מונים! בלי שיעור ובלי גבול!!!

במסילת ישרים (פרק י') כותב "שכבר יכבה אש התאווה הגופנית בהתגבר בו החמדה האלוקית"... אה... איזה מילים... (המשגיח של אור אלחנן לצעירים, חיבר על זה ניגון מרגש ומיוחד...)

אדם יכול להגיע לחמדה האלוקית... לנפשי חולת אהבתך... להגיע לנכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'... ליבי ובשרי ירננו לקל חיי... הבשר שלי כבר מרנן...

כל גדולי עולם שראינו, עם מה הם הגיעו? עם זה שהם ידעו להתגבר על הרצונות שלהם!

וסיפרנו כבר, שהיה ילד קטן ממקורביו של מרן רה"י זיע"א שהיתה לו סכרת נעורים, וזה גורם שהרבה דברים מתוקים אסור לו לאכול... יום אחד הוא אומר לאמא שלו, היום - לא יעזור כלום, אני רוצה סוכרייה... כל הילדים אוכלים סוכריות, גם אני רוצה... ואמא שלו מנסה להרגיע אותו, זה מסוכן לך... ניתן לך משהו אחר... לא! סוכרייה...!

עד שהאמא אמרה, אתה יודע מה? בא נשאל את הרב שטיינמן, מה שהרב יגיד... הילד הסכים, אני כבר אסביר לרב שטיינמן... הם נכנסו לרה"י, האמא הסבירה את השאלה, והרב שטיינמן מסמן לאמא שהוא רוצה לדבר עם הילד לבד... היא יוצאת, והוא פונה אל הילד בחיבה ושואל; מה אתה רוצה להיות כשתהיה גדול?... הילד אומר לו על אתר: "גדול הדור"! כמו הרב שטיינמן... שאל אותו הרב שטיינמן, איך נהיים גדול? איפה מפסיקים להיות קטן ונהיים "גדול"? אמר לו הילד, הרב גדול, אז שהרב יגיד לי...

אמר לו הרב, קטן - זה מי שהוא עושה את מה שהוא רוצה. אדם גדול - גם אם הוא רוצה משהו מסוים, הוא עושה את מה שצריך! הוא יודע להתגבר על עצמו... הילד יצא בהתלהבות מהחדר ואמר לאמא, אמא, אני לא צריך שום סוכריות... תזרקי אותם לפח... בשביל סוכריה אני לא יהיה הרב שטיינמן!...

גם לנו מתוקות סוכריות ממין אחר וכי כדאי לנו להפסיד ולא להיות הרב שטיינמן...

כמה שבן אדם יותר גדול - כך הוא מוותר על הרצונות שלו. מרן רה"י זיע"א סיפר לנו על המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל - שבאופן קבוע מה שהוא היה רוצה - הוא עשה הפוך...! ומי שהכיר את הרה"י, גם הוא היה כזה... הוא עשה בדיוק הפוך ממה שהוא רצה.

וזה אחד מן הדברים שאנחנו יכולים להתרומם איתם כל כך הרבה... וכל כך חבל להפסיד את זה, למה להישאר קטנים... בואו לגדול. כתוב בפסוק בשיר השירים (א, ט): "לסוסתי ברכבי פרעה דימיתך רעיתיי", שהוא לכאוף משולל הבנה. אומר רבי חיים מואלוז'ין בנפש החיים, אין לך שבח יותר גדול מזה... אם היינו רואים את המצרי יושב על הסוס והסוס דוהר, והמצרי האכזר מניף ידו עם השוט, איך זה נראה לנו, מי המנהיג ומי המונהג?... מה השאלה בכלל... פשוט שהמצרי הוא המנהיג, והסוס הוא המונהג... אבל כשהגיעו לים, והסוס שעט לתוך המים, והמצרי שיושב עליו ומבין מה הולך לקרות פה - מנסה לעצור אותו בכל הכח, אך הסוס לא נשמע לו... הוא ממשיך לדהור עד ש"סוס ורכבו רמה בים"... מי היה המנהיג האמיתי ברגע הקריטי?... הסוס... אתה עשית מה שהסוס רוצה.

אומר רבי חיים מואלוז'ין - מי מנהיג את הבריאה?... הקדוש ברוך הוא! אבל האמת שאתה! הקדוש ברוך הוא מנהיג את הכל - זה ודאי, אבל הוא ברא בריאה שמסורה כביכול להתנהגות שלך! אם אתה מתנהג כמו שצריך - גם אם כביכול יש איזה רצון לעשות דברים לא טובים - הקב"ה לא עושה, והפוך, אם ההתנהגות שלך היא לא כמו שצריך, גם אם הקב"ה רוצה לתת - הוא כביכול לא יכול לתת. אתה המנהיג של הבריאה!

וכך אומר רבי חיים מואלוז'ין, דע מה למעלה?... ממך! אתה קובע מה שיהיה למעלה.

במצרים הסוס היה המנהיג - היום אתה מנהיג את הסוס. ונפרש שיחתנו:

בגלגולי ישיבת מיר באחת העיירות היתה קהילה של בעלי בתים, הם ביקשו מר' ירוחם לדבר אצלם בבית הכנסת, אך ר' ירוחם לא הסכים... 'מה שאני מדבר זה לא בשבילכם'... השיב. והם נפגעו, הם לא הבינו למה... אז רבי ירוחם לקח את הדברים הכי קלים והכי פשוטים שהוא יכול להגיד, והסכים לדבר שם.

והוא דיבר על לההביל את העוה"צ ואת הגוף... ובתוך דבריו אמר משל למה אנחנו דומים? לאדם שרכב ע"ג סוס, ולפתע הסוס התחיל להשתגע... לקפוץ... להשתולל... לדהור במהירות הזקוק... והרוכב צעק בבהלה... אמר לו עובר אורח, אתה לא הסוס... אתה רק **רוכב** על הסוס, תרד ממנו...!

אותו דבר - אמר רבי ירוחם - הגוף שלנו זה הסוס שהנשמה רוכבת עליו. והסוס הזה מוביל אותנו להיכן שהוא רוצה... אנחנו מקבלים מכות פה ושם, ולא יודעים מה לעשות... תרדו מהסוס! צעק ר' ירוחם... למה ממשיכים לרכב עליו?... והבעלי בתים שלא הבינו מה הוא רוצה, התחילו לצאת אט אט לדרכם, עד שר' ירוחם נשאר כמעט לבד... הם הראו עד כמה המשל היה נכון...

כבר יצאנו ממצרים היום תנהיג אתה את הסוס - הגוף - תשליט שכל על הרצון... וברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלם אותו.

לסוסתי ברכבי פרעה דימיתך רעיתיי. תנהיג אתה את הגוף שלך. גם אם הגוף רוצה - שהסוס ינהיג אותך... תנהיג אתה את הגוף שלך. גם אם הגוף רוצה - תתגבר עליו... ככה זוכים! לא חבל להפסיד כזה דבר!...

המסירות נפש של היום

בדברי אמת (להגאון ר' משה לפידות) כתוב בהקדמה בשם הגאון מוילנא, שלאחר פטירת האדם, כשמולכין אותו מביתו לקבר, פותחים לו למעלה את כל שערי גן עדן ואת כל שערי הגיהנם. ומראים לו מה הוא יכל לקבל בגן עדן אילו הוא היה מתנהג כמו שצריך, ומה הוא מקבל היום... **ומרוב צער שיש אז לאדם - אם הוא היה חי והיה לו את הצער הזה בחייו - הוא היה מת מאה פעמים!**

אפשר כל כך הרבה להשיג, על מה מבזבזים את הזמן? ... נחשוב רק רגע - מה המסירות נפש שמבקשים מאיתנו היום, מה? ...

פעם - לא היה מספיק מה לאכול, היה קר... לא רצו להתחתן עם בני תורה, אבל היום - ברוך ה' יש את הכל, איפה יש מסירות נפש?...

אבל גם היום יש, מה?... תגיד לעצמך לא! אתה רוצה הנאה מסויימת או איזה מכשיר כל שהוא.

בגמרא כתוב שהיה מקום שנקרא 'קושטא', ושם היו מאד מקפידים לדבר רק אמת, ולא היו מתים שם במקום ההוא. פעם אחת הגיע לשם מישור, והוא אמר שם איזה שקר מחוסר ברירה, וזה גרם שהתחילו אנשים למות, אז זרקו אותו משם!

צריך לדעת גם אנו, אם אנחנו רואים מישור עם המכשירים הטמאים, ואפילו טומאה קלה, הוא מביא את מלאך המוות, לפה ולכל כלל ישראל! מי שרוצה לדאוג לחיים שלו - צריך פשוט לזרוק אותו! לא רק את המכשיר, גם את בעליו!...

מה מבקשים מבן אדם? ... תתגבר על עצמך... אתה רוצה לפטפט בלילה עד שעה מאוחרת - תתגבר! מה קרה אם אתה רוצה? ...

ובזה אתה קונה את הכל! זו המסירות נפש של היום! מה כבר מבקשים ממך?? יש לך לאכול, ויש לך לישון, לא קר לך, ובי"ה יש גם שידוכים. מה מבקשים ממך? תנהיג את עצמך להתגבר על עצמך! תתנהג כמו שצריך.

וזה נקרא שכן אדם הולך נגד הטבע שלו, וזה - אומר ה'משך חכמה' - הוא זוכה למעלות העליונות הכי גדולות!

כאשר אמרנו פעם שבדור הזה כבר לא יהיה יותר עוד אחד כמו מרן שה"ת רבי חיים קניבסקי זצ"ל, כולם יצאו מגדרם... מה זאת אומרת, אני לא יהיה רבי חיים קניבסקי?... ברוך ה', שזכינו לזה דור דעה שיש להם שאיפות כ"כ גבוהות. אבל מה היה רבי חיים?... כולו היה מלחמה נגד עצמו!!! רבי חיים לא נתן לעצמו תנומה! הוא נלחם בעצמו בעקשנות!...

רק אתמול סיפר לי חתנו הגאון רבי דוד אפשטיין שליט"א, שכאשר רבי חיים קיבל אירוע מוחי, אמר להם הפרופסור במעייני הישועה, יצמחו לי שערות בכף היד אם רבי חיים יוכל לכתוב... אם הוא יוכל ללכת - זה כבר נס...

באיזו שהיא דרך הדבר נודע לרבי חיים, רב חיים החל מאותו רגע נטל עט בידו והחל לעשות קוים, קו לקו, קו לקו, פס מתחבר לפס, כמו ילד קטן שזה עתה מתלמד לכתוב... עד שפסים התחברו לאותיות, לאט לאט ובטוח, היתה לו סבלנות של ברזל, עד שהוא חזר לכתוב ביתר שאת!...

שאלו את הפרופסור כיצד ייתכן הדבר?... אמר להם, כח של רצון הוא מעל לכת הרפואה... אין לרפואה שליטה על זה...

עוד סיפר ד"ר הרט, שרבי חיים הוצרך לעשות תרגילי פיזיותרפיה, לחזק את כחותיו, ולאנשים אפילו בגיל יותר צעיר ממנו - הדבר קשה ומעצבן. אך רבי חיים שהיה עקשן, ורצה להישאר בריא וחזק - עשה את התרגילים האלו עם כל הדבקות ובמלוא הרצינות! הוא זכה לעוד הרבה שנים, שהוא נתן לכלל ישראל!... זהו כח הרצון, לדעת לרצות להתגבר!

ועוד מקרים היו עם רבי חיים, לפעמים היו העיניים נעצמות לו מרוב עייפות והוא לא ויתר...

סיפר לי הגאון ר' יוסף זלצברג, שסיפר לו בנו, ששמע מבעל העובדא, שהוא בא לרבי חיים לשאול אותו איפה נמצא חז"ל מסויים, ורבי חיים לא זכר באותו הרגע, אז הוא ישב במשך לילה שלם לחפש את החז"ל הזה!! למחרת הוא בא אליו, והלה תמה, בשביל מה הרב היה צריך כל כך לטרוח?...

אמר לו רבי חיים, זה לא בשבילך... הגמרא אומרת שאחרי המאה ועשרים של הבן אדם שואלים אותו את כל הדברים, עושים לו מבחן...

אם ישאלו אותי איפה החז"ל הזה - מה אני אומר להם?... אז לכן חיפשת, שאני אדע מה לענות!...

בדור שלנו, אם ישאלו בשמים איפה נמצא חז"ל מסויים, מה יגידו?... שכחתי את המחשב בבית, זה מופיע לי ב'אוצר החכמה'... בשמים אין אוצר חכמה... אין. רבי חיים ידע לענות.

ההשפעה שיש במקום תורה

ונסיים בדבר אחרון, דב"ר כל כך נכון ואמיתי:

אתמול השתתפתי בשבע ברכות, ודיבר שם הגאון הרב יפרח, ראש ישיבת 'שערי תשובה וחיים' (ברמת אלחנן). זה ישיבה לבעלי תשובה, שהיתה בנשיאות מרן הגאון רבי שמעון בעדני זצ"ל.

פעם הגיע לשם אדם אמיד ובעל יכולת, והציע להם, אני אתן לכם בנין גדול, משכורות, כל מה שצריך בשביל ישיבה, אבל בתנאי אחד, שהישיבה לא תהיה בבני ברק... בבני ברק יש מספיק ישיבות, תזכו עוד מקומות...

הלך לשאול את מרן הרב שך. אמר לו הרב שך, אם המטרה היא בשביל כסף - למה לא... זה משתלם. אבל 'ישיבה' שלך - זה רק בבני ברק! והסביר: הרי איך הופכים בעלי תשובה להיות יראי שמים ועובדי ה'?... לא רק בגלל שאתה יודע לדבר יפה ולהלהיב את הלבבות... זה גם טוב, אבל כאשר הישיבה נמצאת בסביבה של בני תורה, בבני ברק... רואים איך נראים בני תורה, איך נראים יהודים שומרי תורה ומצוות, כמה נאים מעשיהם... כמה שמחה יש לבני תורה, איזה שלוות נפש יש להם... איזה ילדים נחמדים... זה משפיע עליהם יותר מכל הדיבורים שלך! במקום אחר הם לא יראו את כל זה...

גם כל ישיבה - חלק גדול מההצלחה זה לראות את הבחורים הבני עליה... זו בניה של ישיבה! ולכאורה זה מה שכתוב במשנה באבות (ו, ו) שרבי יוסי בן קיסמא אמר, אמרתי לו, אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם - איני דר אלא במקום תורה!

לפי שבשעת פטירתו של אדם מלוין אותו תורה ומעשים טובים בלבד.

וסיפר הג"ר אליהו מן שהוא שאל פעם את מרן רבי חיים זצ"ל, מה החידוש?... טוב לי תורת פיד מאלפי זהב וכסף, פשיטא!...

אמר לו הגר"ח, הוא שכנע אותו שהוא יתן הרבה כסף בשביל לחקים הרבה ישיבות... אבל אם זה לא מקום של תורה, ששם מדברים רק על כסף זה לא יעזור... צריך לראות את הבן תורה המאושר... את הבן תורה השמח... ואז זה סוחף את השאר...

מי בונה ישיבה?... הבני עלייה האמיתיים עם הגישמאק, לראות יהודי שבאמת לא מכור ליצרים שלו... את השמחת חיים שלו, את האהבת חסד שלו, את הגישמאקייט שלו... זה מה שבונה ישיבה! כעת אנחנו יוצאים לפרשת בשלח, זו הפרשה האחרונה של ה'שובב', שוב"ב זה כל אחד באופן פרטי, יתרו ומשפטים זה כבר שובב"ים, זה שייך לכלל... בואו קודם כל נתחיל עם השובב"ב הפרטי שלנו.

היום זה הזמן לעבוד על השוב"ב הפרטי שלנו, אנחנו מקבלים על עצמנו, לשמור את מה שצריך, ולזכות ולהיות "אורח חיים למעלה למשכיל"! אמן.

לע"נ

הר"ר יוסף יהודה יעקובוביץ זצ"ל

בן הר"ר יעקב הי"ד

נלב"ע י"ז שבט תשס"ז

תנצב"ה

לע"נ

הגאון הגדול רבי מרדכי דוד בן ר' ברוך לוין זצ"ל

בעל ה'דרכי דוד' וראש ישיבת 'עץ חיים'

נלב"ע ז' שבט תשכ"ז

תנצב"ה

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכן שיעור דף היומי ועוד, בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות בחיפוש יש להקיש ארחות חיים או קוד מוסד 1000729

כמו"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת נדרים פון בחיגו לטלפון 037630585 שלווחה 2071 או במספר פלא' 053-415-3025

כל מי שיכול לעשות הוראת קבע אפילו של כ"ש ח"ת תבוא עליו ברכה, וכל המוסיף... ניתן לקבל את הגליון במייל: 4166058@gmail.com

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמרו בישיה"ק

עומק הדין לעתיד לבא

(וכמובן שאין הכוונה שיהיו רק כמה יחידים כאלו, דהא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, אלא שהם יהיו מועטים ביחס לשאר הנבראים), כיון שהוא העולם העליון שיהיה לבסוף ואין דרגה הגבוהה ממנו, "שהוא התכלית המבוקש ותקוות כל מקוה, והוא אחריה הטוב הגנוז והצפון" (לשון רבינו בחיי פרשת בלק, ועי' ברמב"ן בשער הגמול).

ואם כי כאמור גם הגן עדן וגם העולם הבא שניהם הם מקומות של דבקות בקב"ה וקרבא אליו, מכל מקום החילוק ביניהם אינו רק ביחס לזמן ולמקום אלא מעיקרא לא קרבו זה אל זה, כי 'גן עדן' הוא עולם הנשמות שקיים כבר כעת לכל הצדיקים שעלו לגנזי מרומים, ושם הנשמות ציורות בצדור החיים, ואילו העולם הבא הוא עולם הרוח שיהיה לעתיד לבוא לנצח נצחים.

וכאן יש מקום להתבונן בעצמו של ענין, דבשלמא מהותו של הגן עדן הוא תשלום לאיש כדרכיו שיבוא על שכרו, אבל מה ענינו של העולם הבא, מהי הדרך ישכון בה אור, וכיצד האדם זוכה לשבוע משוב ה' וליתנות מזיו שכינתו.

ולאידך גיסא מצינו בגמ' בשבת (קנ"א, ב') דברים נוראים על מי שלא זכה לנצל את חייו ועשה כל ימיו כחגים, יעו"ש דאמרינן "אמר רבי לוי אמר רב פפי אמר רבי יהושע לאחר שלשה ימים כרסו נבקעת ונופלת לו על פניו ואומרת לו טול מה שנחת בך", ובגמ' בברכות אמרינן על המיתות הקשות שהם 'כחזירא בגבא דעמרא דלאחור נשרא, ואיכא דאמי כפיטורי בפי ושט', והיינו דברים שקשה מאד לתלוש אותם זה מזה, כמו ענפים המסוככים בתוך צמר או כמו עץ של ספינה שצריכים לתקועו במדוייק בתוך הנקב, מה שאין כן מיתת נשיקה שנאמרה אצל הצדיקים (א.ה. עי' גמ' מו"ק כ"ח, א' ובמהרה"ש על אתר) שהיא 'כמשחל בינייתא מחלכא' - כמו משיכת שיערה מחלב.

וממקום זה אפשר להבין את יסוד הדבר, שענין העולם הבא אינו תלוי בשכר ובעונש דוקא, אלא בעצם המציאות שיצר האדם מעצמו בעולם הזה. כיון שהעולם הוא עולם רוחני שכולו קרבת אלוקים, הכניסה אליו אינה תלויה במעשים ותו לא, אלא באדם גופו - האם הוא אדם טהור שראוי להכנס ולהתחבר לאותה מציאות, או האם הוא חלילה להפך.

אם האדם לא עסק בדברי תורה ועשה כל ימיו כחגים, אין כאן שם של 'אדם' אלא של כמות מסויימת של בשר ודם, ולכמות כזו אין מקום בעולם הבא... וכן לענין הטובה לאידך גיסא, שכאשר האדם בונה מעצמו מציאות של קרבה לקב"ה, הוא זכא להמשיך את אותה מציאות לנצח נצחים ולשבת תחת כנפי השכינה.

וזהו הביאור במה שאמרה הגמ' דלעיל על צורת פרידתו של האדם מן הגוף לאחר סיום חייו בעולם הזה, וכפי ששמעתי לבאר מאחי שליט"א (א.ה. וכן ב' במכתב מאליהו ח"ג עמו' 29) שאצל מי שהיה דבוק כל ימיו בתאוות העולם, קשה עד מאד לגוף להפריד מן החיים ולכן המיתת מייסרת אותו כל כך עד שהגוף אינו מסוגל להתנתק וצריכים כביכול לדחוף אותו בכח (א.ה. ועי' לשון רבינו יונה בשע"ת ש"ב אות י"ז; 'וכמה קשה המות למי שלא הפריד תאות העולם מנפשו עד אשר יפרידה המות' וכו', יעו"ש ע), מה שאין כן אצל הצדיקים שהפרידו את התאוות מעצמם כבר בחיי חיותם, המיתתה היא דבר קל 'כמשחל בינייתא מחלכא', והוא נמשך אחר רוצה לעלות מאלוה ואין מה שיעכב בעדה.

ועל כגון זה אמרו בגמ' 'והנה טוב מאד זה המות', כי כאשר האדם זוכה לקדש את עצמו כבר בחיי בעולם הזה, נשמתו משתוקקת מאלוה לזכות לעוד ועוד קרבת אלוקים ולהתנתק מחיי החומר, וכל המוות אינו אלא אמצעי בשבילו לעזוב את הגוף ולהמשיך לחיות עוד יותר חיי עד של התענוגות על ה'.

ואף אצל מי שלא זכה לעזוב את העולם כל יומו, מכל מקום גם עבורו המות הוא דבר 'טוב מאד', משום שבסופו של דבר הוא יזכה לנחול את העולמות שבנה ולזכות לרב טוב הצפון לצדיקים. ועל אף שקודם לכן הוא יצטרך להתנתק בגיהנום, על פי האמור מובן שהגיהנום אינו עונש גרידא אלא הוא נקיון, להכשיר את האדם לקבל ראוי ומזוכך להכנס אל עולם הטהרה שיהיה שם.

ואכן בגמ' בשבת שם ממשילים את מיתתו של האדם לעבדים שהחזירו את בגדיהם אל המלך, הפקחים שמרו כל הזמן את הבגדים בתוך קופסא והשיבו אותם נקיים, והטפשים החזירו אותם מלוכלכים. ומביאה הגמ' שזהו ההבדל בין צדיקים לרשעים, שנשמתן של צדיקים נגנזת תחת כסא הכבוד, ואילו נשמות של רשעים 'יוכמות והולכות, ומלאך אחד עומד בסוף העולם ומלאך אחר בסוף העולם ומקלעין נשמתן זה לזה, שנאמר (ש"א כ"ה, כ"ט) ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע'.

והביאור בדברים הוא כפי המבואר, שפרידת הנשמה מן הגוף היא אכן כמו החזרת בגד אל בעליו, וגם 'כף הקלע' אינו עונש בעלמא של מסירה מהתם להכא ומהכא להתם, אלא כמו שביאר המגיד לבית יוסף בספר 'מגיד מישרים', שכיון שהאדם הרגיל את עצמו להמשך אחרי התאוות בחיי חיותו, גם לעתיד לבוא לא תהיה לו את היכולת להתנתק מהם וכל תאוה תמשוך אותו לכיוון שלה, והיסורים הללו - להמשך מכיוון לכיוון בלי למצוא מנוח - הם יהיו העונש הנורא של 'כף הקלע'.

ואין זה אלא כף הקלע בלבד, ומלאך אחד עומד בסוף העולם ומלאך אחר באה חלילה להשחית את הבגד, אלא לנקותו ולהחזיר אותו למה שהיה בתחילה. רק כך יהיה אפשר להמשיך להשתמש איתו הלאה בלי שום לכלוך. יש כביסה עדינה, ויש הרחצה הקשה, כל בגד לפי מה שהוא נצרך, אבל הכל בשביל לנקות את הלכלוכים שהצטברו ולהסיר אותם עד תומם.

יש בני אדם ששמרו על נשמתם נקיה מתאוות העולם ולא הדביקו אל עצמם כל מיני כלכלים שונים ומשונים, והם מגיעים לעולם הבא נקיים וזכים, ולפיכך נקל

"הוא היה אומר הילודים למות והמתים להחיות לידון לידע להודיע ולהודיע שהוא אל הוא היוצר הוא הבורא הוא המבין הוא הדיין הוא עד הוא כעל דין והוא עתיד לדרן ברוך הוא, שאין לפניו לא עולה ולא שכיחה ולא משוא פנים ולא מקה שוחר שהכל שלו ודע שהכל לפי החשבון" (ד' כ"ב).

הילודים למות והמתים להחיות

בדברי רבינו יונה מבואר שכל לשון המשנה מעוררת את האדם לשוב יום אחד לפני מיתתו ולשים את ליבו על דרכיו להיכן הוא הולך, וזהו שכתבה המשנה 'הילודים למות' - 'מאחר שסופן למות, והיום בחיים ומחר בקבר, יש להם להרהר במעשיהם ולשוב בתשובה'.

וכן מתפרשים גם המשך דברי המשנה: "המתים להחיות" - כי 'חיים השם ית' וכלשון רבינו יונה: "הוא בעל דין" - שהוא תובע את החוטאים, כמו שאמר דוד (תהלים נ"א, ו') לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך תזכה בשפטך, כי אם יזיק אדם לחברו אל יחשוב כי אלו חטא ולא לשם כי הוא תובע את ההזק כבעל דין כי גם לה' חטא, והוא עתיד לדרן - לעתיד לבא, שאין לפניו לא עולה - להטות את הדין, ולא שכיחה ולא משוא פנים - למחול למי שגדול בחכמה וחסידות'.

אם כן אפוא מבואר לפנינו במשנה דבר פשוט עד למאד, מהי צורת מסלול החיים. מסלול החיים הוא שבסוף מתים... לא חיים כאן לנצח, אלא בסופו של דבר המסלול מסתיים והחיים נגמרים. אף אחד לא נשאר כאן לעולם...

ואם יש את נפשך לשאול מאי קא משמע לן מתניתין, תשובתך ביצדך, שברוך כלל האדם באמת מרגיש אחרת... "תא חזי, בר נש אזיל בהאי עלמא והוא חשיב דדיליה הוא תדיר, וישתאר בגויה לדיר דרין" (זה"ק פרשת נשא דף קכ"ו, א'). כשהאדם עובר ליד לוח המודעות, הוא יכול לראות בכל פעם מחדש כיצד המודעות מתחלפות, והאותיות השחורות של היום לא חוזרות על אותן של אתמול... אבל אף על פי כן - ההרגשה שלו היא שכל זה שייך לאנשים שמתים, אבל הוא - הוא קרוץ מחומר אחר, הוא עשוי לחיות כאן לנצח...

בלשון המדרש נאמר (בראשית רבה ט', ה') וילק"ש תהלים תרמ"ג משמיה דרב בשם ר' שמואל אבוי, "בתורתו של רבי מאיר מצאנו כתוב, והנה טוב מאד והנה טוב - זה המוות", ולכאורה השאלה עולה מאלוה, כיצד יתכן לומר 'והנה טוב מאד' - זה המוות, וכי איזה טוב יש במוות, לכאורה הוא הדבר האחרון שעליו היינו אומרים שהוא טוב...

אך לבאר את הענין יש להקדים, שפעמים האדם רגיל לחשוב משום מה שה'גן עדן' ו'עולם הבא' הם אותו מקום שיש לו שני שמות, אולם האמת היא שמדובר על שני מקומות נפרדים לחלוטין, שאין ביניהם שום השוואה. אמנם בשניהם צדיקים יושבים ונהנים מזיו השכינה, אולם אין מקום להשוות ביניהם ולומר שזה כזה.

וקודם כל ודאי יש לציין שמדובר בענינים העומדים בכבשונם של עולם ואין לנו בהם שום השגה, וכמו שכתב הרמב"ם בסוף הלכות מלכים (פ"ב ה"ב): "וכל אלו הדברים וכיצד בהם לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו", אך אנו לא באנו אלא לעמוד על יסוד הדברים, מהו המקום אשר אנו עומדים עליו.

אנחנו כעת נמצאים כאן בעולם הזה, שכאשר האדם עוזב אותו והולך לבית עולמו - הוא הולך לגן עדן או חלילה לגיהנום, אך כל זה עוד קודם סיום השית אלפין שני של קיום העולם, והוא המקום שנקרא 'גן עדן' או 'גיהנום' שאין שייכות בינו לעולם העתיד. מה שאין כן לאחר סוף שית אלפין שני יחבר העולם ויכנס האלף השביעי, שבו יהיה 'יום הדין הגדול' שלאחריו יגיע העולם הבא.

והן אמנם שלענין העולם הבא כבר איפליגו קמאי האם הוא יהיה עולם של נשמות לבד בלי גופים, או שמא יתהלכו שם הנשמות עם הגוף, ועייין בזה בדברי הרמב"ן בשער הגמול שחלק על הרמב"ם והאריך מאד בכל הענין, אך בין אם כך ובין אם כך ודאי שהוא דבר נפרד מ'עולם הנשמות' של גן עדן וגיהנום שקיים כבר כאן בעולם הזה, והוא מה שתמיד להיות לאחר סיום העולם.

כי באמת אין סברא לומר שמי שקיים מצוות כל ימי חייו אך גם נכשל בעבירות שהעובר עליהם אין לו חלק לעוה"ב יאבד את כל שכרו ולא יקבל מאומה בעמלו, אלא ודאי שגם הוא יקבל את השכר בגן עדן, שהוא דבר בפני עצמו ואינו אותו דבר כמו העולם הבא שיהיה לעתיד לבוא, וכן מבואר בתוס' ב"ר ט"ז:

ולשם משל מצינו על ירבעם בן נבט שאין לו חלק לעולם הבא (ועייין ר"ה י"ז, א' וברמב"ם), אמנם מאידך גיסא נאמר עליו שהיה הגדול שבדורו וכל חכמי ישראל היו לפניו כעשבי השדה (סנהדרין ק"ב, א'), וכאן יש לשאול דאם אין לו חלק לעולם הבא והוא נידון בגיהנום לדורי דורות - היכן יבוא על שכרו המגיע לו, ונראה שבאמת מה שאין לו חלק לעולם הבא אינו גורע מהשכר שתמיד להיות לו בעוה"ב למעלה, קודם שיבוא העולם הרוחני שיהיה באלף השביעי (ואין כאן המקום להאריך בביאור הענין).

ועל כגון זה נאמר (סוכה מ"ה, ב') "ראיתי בני עליה והם מועטים", וכו' במנחות כ"ט: שצדיקים שבו מועטים, והיינו שלא רבים הם אלו שיזכו לעלות לעולם הבא

להם לעזוב את העולם הזה, ולעומתם ישנם כאלו שהכתימו את הגוף בכתמים גסים שנדבקו אליהם לחלוטין והפכו לחלק מהם, והם צריכים לנקיונות כבדים של כף הקלע ועוד כהנה, אבל אצל כולם נאמר 'ותנה טוב מאד זה המוות', בהיות שתכלית הכל היא להגיע אל העולם הבא שכולו רוחני ואין בו מות.

הוא הדיין הוא העד הוא בעל דין והוא עתיד לדרוך ב"ה:

ברש"י בפירושו על המשנה כתב וז"ל: "גם יהיו יודעים שהוא יוצרם ובוראם ומבין כל מעשיהם, והוא הדיין מומוה שבקי לדונם כפי משפטם, ואם תאמר במה ידונו הלא אין עד שיעיד בנו, הוא עד, והוא עצמו יהא בעל דין לצעוק עליכם ולהביאכם במשפט. הוא עתיד לדרוך - לכן הוא מצפה, לדון אתכם ולשלם גמולכם".

מבואר בדברי רש"י שישנה רבותא מיוחדת בכך שהקב"ה עצמו ידון את האדם, 'הוא הדיין מומוה שבקי לדונם כפי משפטם'... והוא עצמו יהא בעל דין לצעוק עליכם ולהביאכם במשפט, ויש להבין את המובן בענין, מה בכך אם הקב"ה ישלח שליח לעשות את הדין, ומה הדגש על זה שהוא ידון בכבודו ובעצמו.

אך עומק הענין נראה, שמה שהקב"ה מגיע לדון את האדם אין זה רק בשביל לעשות את הדין ולערוך את המשפט, אלא בשביל להיות התובע ולפרוע את חובו. וכשנשן המשנה, שמצד אחד הוא השופט, אך מצד שני הוא גם ה'בעל דין' שעומד כנגד האדם ושואל אותו היכן קיים את חיובו.

הנה כבר קיי"ל בש"ס שלא תהא שמייעה גדולה מוראיה, וכאשר הקב"ה משמש כדיין אין צורך דוקא בהגדת עדות כדי שיהיה כאן גם 'דיין' גם 'עד' וגם 'בעל דין'. והתביעה שיש כלפי האדם היא, שאני שלחתיך כאן לזה העולם לשליחות, לתקן את העולם ולהביא את עצמך לתכלית הרצויה, ומה אתה עשית בשביל זה? האם קיימת את התפקיד?

התביעה שיש על כל אדם ואדם היא אותה תביעה שהיתה על אדם הראשון בשעה שנטלו הקב"ה והחזירו על כל אילני גן עדן: "ראה מעשי כמה נאים ומשובחים הם, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, כך דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי", הרי אני בראתי הכל בשבילך, כמה טרחתו טרחתו וכמה יגיעות יגיעת בשביל להוריד אותך כאן לעולם, בראתי אותך בצלם ובדמות עם חיים שלמים לפרטי פרטים, ואם האדם נשאר בשלול ולא תיקן את מה שהיה עליו - יש עליו דין כביכול לעומת הקב"ה בעצמו שתובע אותו בנזקיו, ומצא בעל חוב מקום לגבות את חובו.

וכן העלה רבינו יונה מלשון המשנה, שהדין לעתיד לבוא לא יהיה רק בפני הקב"ה אלא כלפי הקב"ה, "כי אם זיק אדם לחברו אל יחשוב כי אליו חטא ולא לה", כי הוא תובע את ההזק כבעל דין, כי גם לה' חטא, והיינו שכל מעשה ומעשה שעבר האדם נחשב כאילו הזיק רח"ל כלפיו ית', שנתן את הארץ לבני אדם, והם באו בנחלתו ומעלו בה.

וזהו ההדגש שבאה המשנה ללמדנו, שהדין לעתיד לבוא לא יהיה דין בעלמא אלא יהיה דין בנכותות הקב"ה בכבודו ובעצמו 'שהכל שלו', ולא זו בלבד שהקב"ה יהיה הדיין, אלא הוא הבעל דין עצמו שבא לתבוע את האדם, והוא היחיד שבקי בכל נכחי הדין לפרטי פרטים, מה לקח האדם משלו ובמה הוא לא מימש את תפקידו. משום כך אף אחד אחר לא יוכל לדון את האדם, אלא רק אותו בעל דין, היודע והעד.

שאין לפניו לא עולה ולא שכינה ולא משוא פנים ולא מקח שוחד שהכל שלו:

ברמב"ם בפירושו המשנה כבר הקשה, מאי סלקא דעתך ח"ו שיהיה כביכול כלפי מעלה משוא פנים ומקח שוחד, עד שהוצרך התנא לומר 'שאין לפניו לא משוא פנים ולא מקח שוחד', הא לכאורה הוא דבר שלא יאמר. ובכלל שואל הרמב"ם, איזה 'שוחד' שייך ליתן לקב"ה? וכי שייך לתת לו מומן, או כל דבר אחר עלי אדמות? "כי שטות היא לשלול ממנו יתעלה מה שלא יצויר אפילו בדמיון, איך ישולם לו השוחד, ומה יהיה השוחד?"

ולפיכך פירש הרמב"ם ש"אמנם עניינו מה שביארו, שהוא לא יקח שוחד הטובות, כגון שיעשה האדם אלף טובות ורעה אחת, הרי לא ימחק לו זה! זאת העבירה לרוב טובותיו, ויחשבו לו אלף טובות חסר אחת או יותר, אלא יפרע ממנו על זאת, ויגמל על ההן".

ושם הביא הרמב"ם מגדולי הדורות כדוגמת משה רבינו, שלמרות היותם גדולים מכל האדם אשר על פני האדמה, נפרע מהם הקב"ה על חטאים מועטים כמו חטא הכעס. וכן לאידך גיסא, הוא ישלם שכר מצותיו בעולם הזה לרשעים כמו עשוי על כיבוד אב, ולנכונדנצר על כיבוד שם ה', ומכל זה מבואר שאין בשמים כעין 'קיצוץ' של זה לעומת זה - להוריד מהעבירות תחת המצוות, או מהמצוות תחת העבירות. אלא כל מצוה נמדדת לעצמה וכל עבירה לעצמה בלי להניח מאומה, לא

שכר מצוה כנגד הפסדה היא עונש עבירה (וכן פ"י בקצה רבינו יונה). אכן לכאורה יש להבין את הדבר על פי פשוטו, מדוע באמת לא נוהגים כך בשמיא כלפי האדם. לכאורה עדיף לאדם להגיע כבר מוכן לעולם הבא, ואם בלא הכי הוא עתיד לקבל גן עדן ולקבל גיהנום, שיניחו לו מעט מהגן עדן תמורת עונש הגיהנום. ולסבר את האוון, אם למשל האדם דיבר מאות פעמים לשון הרע, שיחשבו לו מידה טובה וימחלו לו משיכרו וימחלו תפילין, וכעין זה בכל כיוצא בזה. הלא הקב"ה יודע את החשבון כמה שכר מצוה וכמה שכר עבירה, ולכא' הוא יכול לנכות מזה ומזה כבר בעולם הזה.

אכן הביאור הוא שדאברה היא הנותנת. מכיון שיודע הקב"ה מהו כל חלק של עידון בעולם הבא, הוא לא מנכה לאדם אף לא כמלא טיפה, למרות שעל חשבון זה יצטרך האדם לזכר את עצמו בגיהנום. משום שהוא היודע ועד, עד כמה כל זה איננו שווה בשביל להמעיט ולא מעט שבמעט משכרו שיבוא לו אחר כך. עד כדי כך, שאף האדם עצמו אינו יכול לבקש בכל זאת שינכו לו משכרו תמורת העונש, כיון שאין לו יכולת לדעת עד היכן הדברים מגיעים ומהו רגע אחד של חיי נצח.

בספר 'מעשי מלך' להגר"ש מליז'נסקי זצ"ל, די ימינו של מרן הח"ח, מספר הגר"ש על תקופה קשה שעברה באותם ימים על היכלי הישיבות, בזמן המלחמה העולמית, כשהמצב הכספי היה בשפל המדרגה וכמעט לא היה לחם לאכול. הוא ייגש אל החפץ חיים ובפיו הצעה, אולי נקדיש כולנו מצוה אחת שנעשה עבור הקב"ה מבלי לצפות עבורה לשכר, ותמורתן נבקש מהקב"ה שישפר את מצבנו הנוראי וישלח לנו מזון ומחיה.

אך החפץ חיים השיב לו, שאין זו מידת הישר מצד הקב"ה לעשות כן. משל למה הדבר דומה, לילד שניגש אל המוכר בחנות ובידו יהלום יקר ששווי רבבות רובלים, והוא מתחנן אל המוכר שישגש לו תמורת היהלום סוכריה קטנה - ששוויה שתי

קופיקות... אם המוכר ימלא את מבוקשו הוא ייחשב לאדם רע וחסר לב, בידעו שמחיר הסוכריה אינו בר השוואה לשווי היהלום, וכאשר יחליף זה בזה נמצא עושק את הילד בלא ידיעתו. ובאמת אם אדם ישר הוא, יקח את היהלום וישיבו לאבי הילד, בלי להסכים לעסקה בשום פנים.

כך אנו, אמר החפץ חיים, איננו יודעים מה ערכה של מצוה אחת בעולם הבא, שכן עצום לנצח נצחים, ואם אנו מבקשים תמורתה אוכל בעולם הזה הרי אנו כאותו ילד החושק את הסוכריה... הקב"ה מצידו אינו רוצה למלא בקשה כזו...

רע שחבל עם החשבון:

אחרי שהגיענו כל זאת, שהקב"ה מודקדק עם האדם על כל מצוה בפני עצמה, והוא זה שתובע בעצמו את מה שהאדם עשה בעולמו, וכל תכלית האדם היא להגיע נקי אל העולם הבא - ממישיבה המשנה ואומרת 'שהכל לפי החשבון', להבחין ולהתבונן עומק עומק עד היכן מגיע, ועד כמה כל עבירה קלה חמורה מאין כמוה, עד כמה במאי עסקין לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה.

כל אדם צריך להשיב על ליבו מה ערכו של כל מעשה שהוא עושה עלי אדמות, בהיות שכל מעשה אינו רק מעשה לשעתו, אלא הוא הקובע את צלם ודמותו בתבניתו - האם הוא מתקן את עצמו במדרגה עליונה שיהיה ראוי להכנס איתה לעולם האמת, או שוא חלילה להפך.

וכאמור, כל מעשה פועל פעולה של נצח נצחים שאין לנו יכולת לאמוד את ערכה, ואף משמים לא מתחשבים עם דעתנו ביחס אליה, ותפקידנו הוא רק להבין שמעשינו מגיעים עד לשמים והם הקובעים את כל עתידנו לנצח נצחים. יבוא נא כל אדם ישער בעצמו מה היה אילו מציתעל לו תמורת כל מילה של לימוד מאה שקל כסף, האם גם אז היה יוצא לשנות תוך כדי הסדר ולהקפיד על מיעוט שיחה?... הרי כבר ידוע מה שחישב החפץ חיים שבכל דקה אפשר לדבר כמאתיים מילים, ואם אכן היה תשלום מזומן על כל מילה - האדם היה מחשב שעות שלמות ולא מחסר אף רגע...

האם לאדם יש יכולת לחשב מהי מילה אחת, מה הוא פועל במילה של לימוד ומה הוא מקבל במילה של לשון הרע, אם היה עולה על דעתו אפילו כעין המשל האמור שהוא מקבל תשלום על כל מילה, הרי שמראש כל היחס שלו היה משתנה מקצה אל קצה.

וכבר הבאנו את המעשה שסיפר המשגיח רבי אליהו לאפיא על הגאון רבי יצחק בלאזער זצ"ל, שלפני פטירתו ציווה שלא יספידוהו, וכשרצו בכל זאת להספיד עמד אחד מגדולי ירושלים בתוקף על הצוואה שאכן לא ישאו דברי מספד. לא עברו ימים רבים, והגר"י בלאזער התגלה אליו בחלום והכיר לו טובה על כך ששמר את צוואתו, ובתוך הדברים גילה לו שלושה דברים: האחד, שעומק הדין שם הוא פי כמה וכמה ממה שנדמה לאדם. השני, שלת"ח יש מליצי יושר שמגנים בעדם והם ניצלים מהדין יותר מאחרים. והשלישי, שגם לבני תורה יש מקטרג אחד שאי אפשר לעמוד כנגדו, והוא חטא הלשון.

בעבור כל זה אין צורך דוקא בעבודה יוצאת דופן, אם האדם רק יתקן את עצמו לאדם חושב וישקיע מעט מחשבה מי הוא ולמה בא לעולם. ובשביל דבר זה נועד הזמן ללימוד המוסר, שבו האדם יכול לשבת לרגע דקות ולחשוב. ואכן אף בזמנים אחרים, לא יקרה מאומה אם האדם יעצור לרגע וינסה להתבונן היכן הוא אוחז. בדרך כלל האדם אינו רגיל לחשוב על הפרטים, והוא מרגיע את עצמו בטענה שבאופן כללי הוא בסדר. מה משנות כמה דקות פה וכמה דקות שם, מה משנה מעשה כזה או מעשה אחר. אבל באה המשנה ומלמדת ש'הכל לפי החשבון', אי אפשר להבטיח בכללות על הכל אלא להבין שכלל מעשה יש ערך נצחי בפני עצמו עם השלכות מרחיקות לכת לעד ולעולמי עולמים.

כי כאשר מדובר על מדרגתו של האדם, אין מעשה שהוא מעשה קטן, ואין מעשה שלא נחשב לעולם שלם. כל פעולה ואפילו קטנה יכולה לשנות את כל מצבו ולהעלות אותו לאין שיעור מהמדרגה הקודמת. וכאמור הברייתא בקידושין (מ'), (ב') 'לעולם יראה אדם עצמו כאילו חייב וצוין זכאי', עשה מצוה אחת - אשורו שהכריע עצמו לכף זכות, עבר עבירה אחת - או לו שהכריע את עצמו לכף חובה'.

לאחר שהאדם הולך לבית עולמו דואים צאצאיו להזכיר כל הזמן את נשמתו ולהעלות אותה עוד יותר. כל שנה מחדש עושים את היראציי"ט, שהוא יום הדין לנשמה, וגם משך המועדים מזכירים את נשמתו לכל הפחות ד' פעמים בשנה, וכן עוד כנהנה וכנהנה. ולכאורה יש להתחקות אחר שורש הדבר, הלא האדם כבר הסתלק והלך ולקח עמו את מעשיו שעשה, וכשעלה לשמים אז דנו אותו על כל חייו, ומה שייך לעורר את זכותו בכל פעם מחדש.

אולם התשובה היא, שמעשיו של האדם לא נגמרים בחיי חיותו, אלא ממשיכים להשפיע עד אין סוף גם שנים לאחר פטירתו. לכל מעשה שעשה יש השלכה על סביבתו, על צאצאיו ועל כל מה שעשה לאחרים, ולפיכך שייך לדון אותו בכל שנה ובכל מועד מלכתחילה - עד היכן השפיעו המעשים שעשה בחיי לדורות הבאים ועל מי שנשארו להתהלך בארצות החיים.

ועל אשתו של הגר"א מסופר שהיתה גבאית צדקה, ובימי חייה היתה סובבת והולכת יחד עם פתחי נדיבים להתרים אותם למען העניים. לכשעברו השנים סיכמו ביניהן שתי הידידות, שכאשר יגיע זמנה של הראשונה משתיהן להסתלק לעולם שכולו טוב, תתגלה אל רעותה ותספר לה מה מתרחש בידי שמים.

ואכן בבא היום נסתלקה חברתה של אשת הגר"א לבית עולמה, ולאחר כמה ימים התגלתה אליה בחלומה ואמרה לה שלא הרשו לה לספר מה מתרחש בבין דין של מעלה מלבד דבר אחד: באחד הימים שנמנו שתיהן לדבר מצוה ואספו צדקה, נקלע לפניהם בית של איש עשיר, ואשת הגר"א סימנה בידה לחברתה - בואי ונעלה לביתו, אולי גם הוא יוסיף בידינו עוד סכום הגון. ואכן שתיהן עלו על הבית וביקשו מאתו את מתנתו. ועל כך סייעה החברה לספר לאשת הגר"א, עתידה את לקבל שכר יותר ממני. כי אמנם שתינו אספנו את הכסף, אבל על אותה הושטת יד שסימנה בואי ונעלה - גם עליה מקבלים שכר בפני עצמו.

אין איש מאיתנו יודע עד מה, ואין לנו את היכולת לדעת מתן שכן של מצוות, ומה שנותן לנו הוא רק להשיב אל הכל ולנצח כל רגע להוסיף עוד ועוד, לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד.

הלכה למעשה

תשובות מורינו ראש בית ההוראה
במשנת מרחשון הגר"ש אלישיב זצוק"ל

תיקון ספר תורה לרפורמים

שאלה רפורמים פנו לסופר סת"ם לתקן ספר תורה שלהם. האם להיענות להצעה.

תשובה שמעתי ממו"ר הגר"ש אלישיב שאין לתקן להם את ספר התורה, ועדיף שישתמשו בספר פסול.

למרות שלכאורה אף הם נוהגים כבוד בגוף הספר כאשר מניחים אותו בתוך ארון, אך עצם השימוש מבזה אותו שהרי אינם סבורים שצריך לקיים הנכתב בו, ואף לא מאמינים בתורה מן השמים, נמצאותה ובכך שלא תיבטל אות מונחה.

ולכן אין למסור להם ס"ת כשר, שבויתו חמור יותר, ועדיף שישאר בידם הספר כשהוא פסול.

ישיבה על כיסא המיוחד לאביו

שאלה האם מותר לשבת בכיסא המיוחד לאביו, כגון שצורתו שונה משאר הכיסאות בשעה שאינו נמצא במקום המיוחד לו בראש השולחן, והאם ראוי לאב למחול בקביעות לילדיו על כבודו ומוראו.

תשובה הורה רבינו הגר"ש א' (ביבאר הרים ומראים) שכשם שאסור לשבת במקום המיוחד לאביו כך אסור לשבת על כסא אביו אף כשאינו במקומו הראוי לו. אמנם כפי שאב יכול למחול על כבודו (שו"ע יורה דעה רמ"א, י"ג), כך יכול למחול על ישיבה בכסאו שהוא משום מוראו. כמבואר בברכי יוסף (רמ"א, י"ג) ובספר החינוך (רי"ב) "העובר עליה והקל ביראתם ביטל עשה, אלא אם כן מדעת האב ובמחילתו שהאב שמהל וכו'".

אמנם כתב מרחשון החזו"א (י"ד קמ"ט, א) שאין ראוי שאב ימחל בקביעות ויתיר לילדיו לשבת על כסאו או מקומו, בכדי שישאר המורא הראוי כלפי החורים.

בשונה ממחילה על קימה בפניהם שכיון שמהווה הדבר לילדים עול ולא כבוד ומורא, אין החורים חפצים בתחושה זו של הילדים כלפיהם ויש למחול. "נראה שיש לחלק בין מחל מחמת שאינו צריך שבנו יקום, או מחמת שאינו רוצה שיקום. והיום נהגו למחול דהקמה לא נראית ככבוד כל כך אלא כעול, ואין החורים רוצים בקימה כזו, ואדרבה מצות כיבוד אב היא לא לקום" (תשובות והנהגות, ג, רע).

אכן כשהאב מבקש מבנו לשבת על כסאו מאיזה טעם שהוא, עדיף ממחילה, כפי שכתב החזו"א שכאשר האב מבקש לשמוע את דעת הבן אף אם הוא כנגדו, עדיף זה ממחילה.

וכבר כתבו הערוך השולחן (רמ"א, י"ג) והחזו"א (י"ד קמ"ט) על איסור 'לא יסתור את דבריו', שאם האב מבקש מבנו שיחווה דעתו על סברותיו, מותר אף כשסותר בזה דעת האב. ואין זה משום 'מחילה' כיון שמחילה היא כשנחסר ביראתו, משא"כ כשמבקש לשמוע דעתו, אין זו סתירה כלל למוראו, שהרי זהו רצון האב. וסיים החזו"א שכל התלמידים שנחלקו על רבותיהם בש"ס "לא מסתבר שכולם מחלו לבניהם או לתלמידיהם, שאין ראוי לעשות כן (למחול בדרך קבע)". הרי שכשמבקש שיחווה דעתו, עדיף ממחילה וראוי לעשות כן.

'חימודא דאורייתא' מול איסור 'לא תחמוד'

בעולם הזה ומשימת מילוי חובתו בעולמו, יבין כי דווקא אותם כלים שקיבל, הם המדויקים למילוי משימתו בשלמות.

איך מותר לחמוד תורת חברו

בסברא פשוטה נראה שאיסור החמודה הוא כאשר חפץ בחפץ השייך לחברו, אך אם רוצה שיהיה לו רק כדוגמת מה שיש לחברו, אין בזה איסור 'לא תחמוד'.

אמנם בדרך פיקודיך (שמות כ, יד) אסר אף כשחפץ שיהיה לו כדוגמת חפץ חברו. והביא על כך דברי האלשיך המבאר את הפסוק (משלי י, כה) "אל תחמוד יפיה בלבבך" שפסוק זה בא על איסור 'לא תחמוד' אשת רעך. ומבאר שלמה המלך שאין האיסור רק שלא יחמוד את אשת רעהו, כלומר "שלא יאמר בלבו מי ייתן ואשיג את האשה הזו שתהיה לי לאשה", אלא אף לא יאמר "מי ייתן והיה לי אשה כאשת פלוגי".

אמנם הסתפק אם שלמה המלך פירש שזהו איסור דאורייתא לחמוד אף כדוגמת חפץ חברו, או שמדאורייתא אסור רק אם חומד את חפץ חברו ממש, ורבנו אסרו אף לחמוד כדוגמת חפץ חברו, למרות שבין אם הוא מדאורייתא ובין אם הוא מדרבנן "בכל אופן הוא איסור גמור".

ומוכיח שכך הוא האיסור דאורייתא מהוהר"ק (יתרו צ"ג, ב) שביאר מדוע כל חמש הדברות האחרונות שבעשרת הדברות באו ככלל 'לא תרצה', לא תנאף' ואילו באיסור לא תחמוד פירטה התורה לא תחמוד בית רעך, אשת רעך, עבדו וכו'.

ומבאר הוהר"ק שהדבר בא ללמדנו שהלאווין האחרים לעולם אסורים, כיון שלעולם אין היתר לגנוב, לנאוף וכו'. אמנם באיסור לא תחמוד פירטה התורה דוגמאות מדברים גשמיים, להורות בזה שרק דברים גשמיים אסור לחמוד, אך 'חימודא דאורייתא' לחמוד את דברי התורה של חברו, אין איסור כלל. ואדרבה התורה היא "חמודה תמיד והיא שעשועים של בני ישראל, ויש בה גנוי

"לא תחמוד... כל אשר לרעך" (שמות כ, יג) למרות שאיסור חמודה הוא מהדברים התלויים בלב, אסרה לנו התורה לחמוד את אשר לזולתנו. ובכך לימדה אותנו כי אין לאדם לומר שהרגשות באים מאליהם ואין לאדם שליטה עליהם, אלא ביד האדם לרסן ולשלוט לא רק על מעשיו, אף על רגשות לבו.

מהדרכים היותר מועילות להפגת הקנאה מהלב, הגורמת לחמדת ממון הזולת, היא התבוננות בדבריו המופלאים של מרחם החפץ חיים כאשר רעיתו הרבנית ע"ה הפטירה בטרוניא מדוע שכנינו שהוא בור ועם הארץ חי ברווח, ואילו אנו בני התורה חיים במחסור עצום.

ענה לה החפץ חיים: הקב"ה זיכה אותך בבעל תלמיד חכם ובילדים טובים, השכן לא זכה בכל זה. האם תרצי שהוא יסבול עניות בנוסף לכל מחסורו?

אמנם שאלה שוב רעית הח"ח: מדוע לא יוכלו ליהנות מזה ומזה גם יחד. והרי כאמור הוא רבן של כל בני הגולה המזכה את הרבים בתורתו לדורות, אם כן מדוע לא יזכה בנוסף לחכמתו ולבניו המוצלחים, אף לעשירות ממזנית, כדי שיוכלו לחיות ברוגע ובשלווה.

ענה החפץ חיים: בשמים לא מחלקים 'מתנות' בלא סיבה. בשמים מחלקים 'משימות' ובהתאם לכך ניתנים הכלים הייעודיים לתפקיד.

ומי שקיבל עושר, הרי הוא מצווה לחלק ממנו ביד רחבה לעניים, ומי שהתברך בחכמה, עליו להרבות עוד יותר בלימוד התורה, ולחלק מחכמתו בהפצתה לרבים, וכן על זה הדרך.

לנו, סיים החפץ חיים, יש תפקיד אחר בעולם מתפקידו של העשיר.

אכן הידיעה כי כל דבר ניתן לנו מהקב"ה בהתאם לתפקידנו בעולם הזה, מיישבת את הכמיהה לממון הזולת.

שהרי כפי שנהג אוטובוס לא חומד לקבל את המשאית החדשה שקיבל שכנו שהוא מוביל, ומוכר באטלז לא חומד לקבל את המברגה החדשה שקיבל הטכנאי, וכן על זה הדרך.

וכפי שיוסיף האדם התבוננות בייעודו

הלכה למעשה

<<<

תנובת השדה ופטר בזה בדיעבד אף אותם הבאים מתנובת השדה (סמ"ק; הובא ברמיה בבית יוסף רח"י, יג, בחי' אדם טא, ג. ובפני החיים רח"י, עג) "נפטרים התפוחים בברכת מעין ג' משום דהו' בכלל ועל תנובת השדה שאומר בברכת מעין ג'". ואף שבשער הציון (שם ד) דחה סברא זו, מכל מקום לכתחילה יש לחוש לשיטה זו. אמנם אם בלאו הכי צריך לברך 'מורא נפשות' על מה שאינו בכלל "תנובת השדה" כגון שישתה כג'ל או אחר אכילת בשר, גבינה וכדו', יקדים לברך מעין שלש.

עמידה בקריאת עשרת הדברות

שאלה האם יש עניין לעמוד בשעת קריאת עשרת הדברות? הן בקריאתם בפרשת יתרו והן בחג השבועות?

תשובה כבר הורה מרן הגר"ש אלישיב בנחיצות שאין לעשות כן, משום שמראה בזה שכיבוד חלק זה של התורה חשוב יותר. ואף אם הציבור נעמדים לשם כך, אין לומר על כך "לא ישב בין העומדים" (אורח חיים קע, ב) משום שאין זה מנהג ראוי ואין לעמוד עמהם.

וכדברי הרמב"ם בתשובה (מקצו' נדמים ב, דסג) "כל מי שרוצה לעמוד ראוי לגעור בו... וצריך למנעם בגלל מה שמגיע מזה הפסד באמונה שמדמים שיש בתורה מדרגות ומקצתה מעולה יותר, וזה רע מאוד".

והוא כנגד המצדדים לעמוד בקריאת עשרת הדברות – המטה יהודה (א, ו) וכן האגרות משה (ד, כב).

ואמנם החיד"א בספרו טוב עין (יא) כתב שיש מי שמפקפק בזה, ובשערי אפרים הביא דבריו וסיים "ונהגו העולם לעמוד", אך כתב הגר"ע יוסף (יהודה דעת א, כט) שמכך שלא דנו בתשובת הרמב"ם מוכח שלא ראו אותה "ואלמלא ראו האחרונים תשובת הרמב"ם אשר נגידים ידבר לבטל המנהג הזה, בודאי שלא היו מרחיבים עוז לחלוק עליו בזה". יש לציין כי אף החיד"א עצמו השתמש בטיעון זה נגד הבית יוסף בשו"ת חיים שאל (ט).

מחמת כן אין לחפש פתרונות ולעמוד כבר קודם קריאת עשרת הדברות וכדו' משום שאין צורך כלל לעמוד לא בעשרת הדברות וכן בשירת הים וכן בקריאת י"ג מידות בתענית ציבור בשעת קריאת התורה, ואף לא בפסוק האחרון שבסיום החומש אלא לנהוג בכל קריאת התורה באותה הדרך (שיעורי מרן הגר"ש אלישיב – ברכת צ).
אומנם הנהוג תמיד לעמוד בקריאת התורה, יעמוד גם באלה הקריאות.

החל למנות 'שבעה' בחו"ל ולבסוף בא להלוויה

שאלה שלחו את הנפטר לקבורה בארץ כאשר אחד הבנים נשאר בביתו בחו"ל והתחיל לשבת שבעה ולמנות ימי אבלות. לבסוף התקשרו האחים ואמרו שאינם מסכימים לקבור בלעדיו, וממתינים עם הקבורה עד בואו, ויצא לקבורה בארץ. האם מונה את ימי השבעה כהמשך מזמן שהתחיל או מתחיל למנות מחדש לאחר הקבורה בארץ ישראל.

תשובה ממשיך למנות מזמן שהחל לשבת בחו"ל. כמבואר בשו"ע (שעה, ז בה"ה) שכיון שלא התחיל ב'טעות' אלא התחיל 'כדון', שהרי באותה שעה לא חשב להזכור ולקברו, עולה לו היום שהתאבל וממשיך למנות ממונו.

אף שבאמצע ימי האבלות, נידון כאונן, אין בזה סתירה לדיני האבלות. ואף יום זה שהוא אונן עולה למניין ימי האבלות, כעין מי שמת לו מות אחר באמצע השבעה שנעשה עליו אונן.

אמנם לגבי תפילין מסתבר שחייב לאחר הקבורה כיון שאין זה יום ראשון לאבלות.

הקדמת בורא נפשות ל'מעין שלוש' באכילת עוגה ואורז

שאלה אכל עוגה ואורז שצריך לברך אחריהם מעין שלוש ובורא נפשות, מה יקדים לברך.

תשובה למרות שבעלמא יש להקדים מעין ג' לבורא נפשות (ביאור הלכה רב ד"ה ברכה), אכן לאחר אכילת אורז יש להקדים ולברך 'בורא נפשות' ורק אחר כך 'על המחיה'. כיון שיש דעות (הובאו בשערי תשובה רח"י, ט) שאם בירך על המחיה אחר אורז, נפטר בדיעבד 'כיון דאורז מיון זיין וגידולו מן הארץ ברכת על המחיה פוטרנו, אף אם לא אכל אלא אורז. בדביעבד נפיק בברכת על המחיה דמקרי שפיר מחיה וכלכלה". ולא רק כשבידך על האורז בעצמו על המחיה נפטר בדיעבד, אלא גם כשבידך על עוגה נפטר האורז ואף אם לא כיון בהדיא לפטור את האורז (שיעורי מרן הגר"ש אלישיב – תפז).

הנ"ל – בקפה ועוגה

שאלה מה יקדים לברך בשעה שמחויב בברכת מעין שלוש ובורא נפשות, כגון אחר אכילת קפה ועוגה.

תשובה אם חויב 'בורא נפשות' נובע משתייה, יקדים ברכת מעין שלוש. אולם אם מחויב בבורא נפשות אחר אכילת פרי או ירק, ראוי להקדים ברכת 'בורא נפשות' לברכת 'על המחיה'.

כיון שבברכת מעין שלוש מודה "על

חיים ואורז ימים בעולם הזה ובעולם הבא, לכן מצוה לחמוד ללמוד את התורה הקדושה".

וחמדת חפצי העולם הזה הוא שחומד שבית חברו היפה יילקח מחברו ויהיה שייך לו, וכן שורו ואשתו שחפץ "שייקחנו מיד חברו ויהיה לו ולא של חברו". ומה שבא הזהר להתיר "חימודא דאורייתא" אין משמעו שחפץ שידיעת התורה תשתכח מחברו, וינתן הזיכרון בראשו, שהרי ודאי אסור שחפץ שתשתכח תורה מישראל, אלא מה שהותר הוא שחפץ שיהיה לו ידיעות והשגות בתורה כדוגמת אותן ידיעות שיש לחברו, אך בד בבד יישארו ידיעות אף אצל חברו.

הרי שסובר הזהר שאיסור לא תחמוד בחפצי העולם הזה, בא לאסור אף כשחומד שיהיה לו כדוגמת חפץ חברו, בלא שייקח את החפץ ממנו.

מפציר בחותנו להגדיל הנדוניא

יש להוסיף איסור 'לא תחמוד' אינו רק כאשר חומד חפץ מסוים של חברו, אלא אף אם חומד ממונו חברו בכללותו, ומפעיל שתדלנים כדי שייתן לו, וכגון חתן לאחר שבא בקשרי שידוכין החפץ שחמיו יוסיף על סכום הנדוניא שהתחייב.

וכך כותב החפץ חיים (בפתיחת ספר שמירת הלשון): "עוד אמרתי לעורר על דבר אחד שנכשלים בו בני אדם... עיין בחושן משפט שהלאו דלא תחמוד, אינו בחומד בלב בלבד, כי אם כשמרבה עליו רעים להפצירו עד שייתן לו... ולפי זה אם נתקשר עם אחד בכתובת התנאים ביד כל אחד לבקש מה שבלבו, שכלי זה אינו רוצה להתקשר עמו. ולאחר זה הרבה רעים להפציר במחותן שיוסיף לו עוד ועוד, לכאורה יש בזה הלאו דלא תחמוד. וכן כל כהאי גוונא כשאין בלבו של הנותן ליתן, כי אם לאחר הפצרות רעים יש בזה משום לא תחמוד".

ומרן הגר"ח קניבסקי כתב שמסתבר לאסור אף כאשר משדלו שייתן לו חפץ בהשאלה, כשאנו חפץ בכך מתחילה. ומהאמור לעיל נראה שיש חובת חינוך למנוע ילד מלהפציר בחברו ליתן לו ממון או משחק שחושק בו, שהרי עובר בזה באיסור לא תחמוד, כעין 'מרבה עליו רעים'.

יהי רצון שנביא בכל הטובות אותן מרעיף עלינו אבינו הרחום, נשמח בחלקנו בהם ונודה לו תמיד.

ציוני הלכה

תפילה א

מאות פסקי הלכה
מפרן רשכבה"ג הגר"ש אלישיב זצוק"ל
בהלכות תפילה וברכת כהנים
בתוספת הערות תלמידיו המובהקים
מורנו הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א

להשיג בחנויות הספרים המובחרות | הפצה ראשית: beithorah@gmail.com | להזמנות ובירורים: beithorah@gmail.com

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com

שואלין ודורשין

"תורה שלמדתי באף" – מעלת לימוד תורה מתוך קושי

העולם וכו', אלא במי שממית עצמו עליה וכו', וכך דרכה של תורה וכו' וחיי צער תחיה וכו', שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על תורה שבעל פה וכו', שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול שהיא משולה לחושך, שנאמר, העם ההולכים בחושך ראו אור גדול, אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול, שהקב"ה מאיר עיניהם באיסור והיתר, בטמא ובטהור, ולעיתיד לבא ואוהביו כצאת השמש בגבורתו". יש את הענין שאדם עמל ויגע בתורה, אבל יש עוד ענין לעצמו, מעלה לעצמה, צער גדול וחושך.

מדריגה מיוחדת של תורה מתוך צער

בגמ' בשבת (לג, ב), דברים נוראים, כשר' שמעון בן יוחאי יצא מהמערה, החתן שלו ר' פנחס בן יאיר עזר לו בבית המרחץ וראה שכל גופו מלא חתכים, "אמר ליה, אוי לי שראיתך בכך, אמר ליה, אשריך שראיתני בכך, שאילמלא לא ראיתני בכך לא מצאת בי כך", והגמ' מפרטת את ההבדל בין המדריגה של רשב"י בתורה לפני מערה למדריגה של רשב"י אחר מערה, "דמעיקרא כי הוה מקשי ר' שמעון בן יוחאי קושיא הוה מפרק ליה ר' פנחס בן יאיר תריסר פירוקי, לסוף כי הוה מקשי ר' פנחס בן יאיר קושיא הוה מפרק ליה ר' שמעון בן יוחאי עשרין וארבעה פירוקי".

נראה שם שר' שמעון בן יוחאי לא תלה את זה ביגיעת התורה אלא בצער וביסורים שבלימוד, וכך גם כתוב בגמ' בכמה מקומות, בהשוכר את הפועלים (ב"מ פה, א), שלא הכניסו את ר' יוסי בן ר' אלעזר לאותה מערה של ר' שמעון בן יוחאי ור' אלעזר, "לא מפני שזה גדול מזה, אלא זה היה בצער מערה וזה לא היה בצער מערה", כך מידתו של הקב"ה, על ידי צער מערה זוכים למה שאחרים לא זוכים, בעלמא הדין ובעלמא דאתי, הקב"ה מאיר עיניהם באיסור והיתר, רשב"י היה רשב"י עוד לפני צער מערה, אבל לאחר צער מערה ר' שמעון בן יוחאי יודע הרבה יותר לדון על הסוגיות, "אוי לי אם לא ראיתני בכך".

בגמ' בתענית (כה, ב), "מעשה בר' אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה, ירד רבי עקיבא אחריו ואמר אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה, אבינו מלכנו למענך רחם עלינו, וירדו גשמים, הווי מרגני רבנן, יצתה בת קול ואמרה, לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו".

בפשוטו משמע בגמ' שהיה לר' עקיבא מדריגה מיוחדת במידה של מעביר על מדותיו, ושואלים העולם, אם כן, לא נכון לומר "לא מפני שזה גדול מזה", הרי הוא כן יותר גדול ממנו.

ואומר היערות דבש (ח"א דרוש טו), "חס ושלוש שר' אליעזר לא היה מעביר על מדותיו", האמת שר' אליעזר ור' עקיבא היו שוים עכ"פ בכל חלקי העבודה, בתורה ביראה ובמידות, ובמעביר על מדותיו, שתיהם הגיעו לאותו מקום בכל דבר, "לא מפני שזה גדול מזה".

אלא הפשט בגמ', "שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו", לר' אליעזר היה יותר קל להגיע לשם, ולר' עקיבא היה מאוד קשה להגיע לאן שהגיע, חז"ל אומרים באבות דר' נתן (פ"ו מ"ב), "מה היתה

[אנחנו נמצאים בפרשיות של קבלת התורה, הלכות תלמוד תורה וכבוד התורה נלמדים מקבלת התורה, צריך ללמוד טוב את הפרשה, מפורסם שכשהחפץ חיים למד את הפרשיות של המכות הוא היה מצייר לעצמו איך נראה "ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני פרעה", והיה צוחק, הוא חי את דברי התורה שלמד, נתאר לעצמינו איך היה נראה קבלת התורה של החפץ חיים, איך היה נראה ה"בחודש השלישי" שלו].

רק מי שהיה בצער זוכה אחר כך לשמחה

נדבר על אחד מהיסודות העיקריים, ה' יעזרינו לומר את זה כמו שצריך ולהשתייך קצת.

יש סוגיא שלימה אם יתרו בא קודם מתן תורה או אחר מתן תורה, וכתוב בחזקוני (יח, יג), למאן שאמר שיתרו בא קודם מתן תורה, דרשו רבותינו, מה שכתוב "לב יודע מרת נפשו, ובשמחתו לא יתערב זר" (משלי יד, ו), "שלא רצה הקב"ה שישתתף יתרו עם ישראל בשמחת קבלת התורה, לפי שלא היה עמהם בצרת השעבוד, אלא על פי הדיבור נסתלק ונתרחק מעל ישראל עד שקיבלו התורה, ואחר כך חזר לו אצל ישראל ללמוד תורה והיה שם עד שנה שניה".

יתרו, יתר פרשה אחת בתורה, "בשבחו של יתרו דיבר הכתוב, שהיה יושב בכבודו של עולם ונדבו לבו לצאת אל המדבר מקום תוהו לשמוע דברי תורה" (רש"י שמות יח, ה), כתוב בפרשת בלק אצל בלעם (במדבר כד, כא), "וירא את הקיני וישא משלו ויאמר, איתן מושבך ושים בסלע קנך", "ובני קיני חותן משה", "מבני בניו ישבו בלשכת הגזית" (סנהדרין קד, א), מגיע לו הרבה מאוד, הוא זכה למה שאחרים לא זכו, אבל קבלת התורה זה לא בשבילו, שמחת קבלת התורה זה רק למי שסבל את הצער של שעבוד מצרים.

אין שום טענה על יתרו למה לא היה במצרים, הוא לא היה אמור להיות בכלל השעבוד, אבל יש כזו הנהגה, [הפשט בזה לא נוגע לנו כרגע], "לב יודע מרת נפשו", מי שהיה בצער, "בשמחתו לא יתערב זר", אף אחד לא יכול להתערב שם, זה מיוחד בלתי לו לבדו.

יש שמחה ומתנות שהקב"ה משפיע, שמחת קבלת התורה, כל הבריאה כולה חिकתה, "ארץ יראה ושקטה", "עליונים ששו ותחתונים עלזו", אבל זה רק לאלו שסבלו והיו בצער.

וזה דבר שחוזר על עצמו, וכך כתוב בהדיא, שזה לא רק בשמחת קבלת התורה, אלא באופן כללי בשמחת התורה. לזכות לידיעת התורה אי אפשר בדרך הטבע, אין כזה דבר, "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה", "לאוקמי גירסתא סייעתא מן שמיא", תורה צריך לזכות למתנת הרקיע, צריך הרבה לבקש וללמוד, "רבה בשיבה ויבקש רחמים ממי שהחכמה שלו", אבל אחת מהמדריגות המיוחדות של ידיעת התורה זה למי שהיה בצער, מי שזכה ללב יודע מרת נפשו.

זה כתוב בחז"ל בכמה מקומות. במדרש תנחומא המפורסם בתחילת פרשת נח (ג), "שלא תמצא תורה שבעל פה אצל מי שמבקש עונג

תחילתו של ר' עקיבא, בן ארבעים שנה התחיל ללמוד א' ב', יש לנו קושי יותר מזה? מהמעט שחז"ל מגלים אנחנו יכולים לצייר את העוני ואת הדחק, "אדרה הנאה מנכסיה", זורקים אותו מהבית, יושב ולומד עם דרדקי, משפיל את עצמו, ניתן לומר שסבל את כל יסורי גוף ונפש שרק ניתן, לכן הוא הגיע בסוף לאותו מקום, אבל אצלו זה היה "מעביר על מידותיו", זה בא לו בקושי. [היערות דבש מוסיף עוד, שר' עקיבא היה בן גרים, ולא היה לו כל כך זכות אבות, ומהאי טעמא גם היה קשה לו].

נתרגם את זה למעשה. שני אנשים שמצד דין תלמיד חכם שוים בדיוק באותה מידה, אותם מסכתות אותו בבלי ואותו ירושלמי, תלמידי חכמים ששוואלים אותם בכל מקום, אבל לאחד מהם היה יותר קשה להגיע, היה לו צער, אם זה עוני, אם זה צער מערה, ואם זה מה שרק יהיה, אם "לב יודע מרת נפשו" אז זוכה למה שאחרים לא זוכים, למדריגה מיוחדת.

בנפה"ח בשער ד' (פכ"א) מאריך, "כל המשחיר פניו על דברי תורה בעולם הזה, הקב"ה מבהיק זיוו לעולם הבא", וזה דבר שחוזר על עצמו כסדר.

הקשיים הם מתנות שהקב"ה מזמין

מה כל זה נוגע לנו למעשה. אף אחד לא מתבקש לחפש לעצמו קשיים חלילה, אנחנו מבקשים ומתפללים כל יום "אל תביאנו לידי נסיון", אנחנו לא הולכים לגור במדבריות, ב"ה אוכלים את מה שנותנים לאכול וישנים כמו שצריך, נמצאים במצב טוב וממשיכים את זה.

אבל, לכל אחד מזדמנים קשיים, אין כזה דבר בעולם הזה בלי קשיים, אם יחיה האדם אלף שנים פעמיים כל ימיו כעס ומכאובים, יש יסורי גוף ויש יסורי נפש, נסיונות כאלו ואחרים, יש מי שחסר לו בבריות ויש אחר שחסר לו בפרנסה ובבית שלו ובחברות, אין לו את הכישרונות שיש לאחרים, אין לו את הזיכרון שיש לאחרים, וזה כואב לו שלשני הולך בקלות, את אותו תוס' השני יודע תוך כמה דקות, משנתו ברורה וסדורה, וזה שאין לו את הכישרונות מרגיש, ריבונו של עולם, "למה צמנו ולא ראית, עינינו נפשינו ולא תדע" (שעיה נח, ב), מתפללים ולומדים ולא רואים את הפירות, זה כואב, זה בא כל כך בקושי, וכולי האי ואולי, חסר לי בכישרונות, חסר לי בריכוז וכו' וכו', אטו כי רוכלא גיזיל.

נדע, זה מתנות, אם הקב"ה מזמין את זה נתפוס בשתי ידיים, אנחנו לא יודעים להעריך מה זה, בעלמא דאתי אותו אחד עם הכישרונות יבכה, ריבונו של עולם, למה לא נתת לי את הקשיים שנתת לשני, ודאי שיש צער אבל צריך להתייחס לזה כמו שצריך, הקב"ה מזכה אותנו במתנות, אם אדם מנצל אותם כמו שצריך אין לו מתנה יותר מזה.

הרי לכל אחד יש את המרת נפשו שלו, לאחד באופן זה ולאחד באופן אחר, לאחד היום ולאחד מחר, חז"ל העידו לנו (סנהדרין קב, ב), "כולהו גופי דרופתקי", אין כזה דבר בלי קושי. אין שום קנין אמיתי של תורה שנשאר בלי עמל ויגיעה, וכמה? כמה שיותר.

חלילה לבקש את זה, אדם צריך לאכול ולהיות בריא, כתוב בפוסקים ובמשנה ברורה שלא לצום, אע"פ שיש הרבה תעניות שמצד תשובה היינו צריכים לצום, ויש ימים שמוזכרים בהלכה שיש מנהג של חסידים ואנשי מעשה לצום, חלילה לעשות את זה, זה לא נוגע לנו, אבל מה שהקב"ה מזמין לי, זה יכול להיות קושי קטן, יש לי עכשיו נסיון, זה גם יכול לשמש צער.

זה יכול לשמש גם בתור יסורים, כך כתוב ברבינו יונה (שע"ת ש"ד פ"א), שאדם שעבר על כריתות ומיתות בית דין שצריך תשובה ויום כיפור ויסורים, "בחסד ואמת יופר עון", על ידי לימוד התורה יכול להתכפר על חייבי כריתות, זה פסק של רבינו יונה הלכה למעשה, על ידי שאדם לומד תורה מתוך קושי ויגיעה ומתוך נידוד שינה, זה עולה לו בתור יסורים וזה מכפר.

נידוד שינה לא צריך להיות מאוחר בלילה, לפי הכוחות שלנו אולי אסור שזה יהיה מאוחר בלילה, אבל נידוד שינה יכול להיות באמצע הסדר, לפעמים קשה, עייפים, קמתי לתפילה בבוקר ועכשיו אני עייף, ואני

מתאמץ עכשיו בכל הכוחות, עכשיו אני מנדד שינה בעולם הזה, ואדם שמנדד שינה בעולם הזה זוכה, "העם ההולכים בחושך ראו אור גדול".

על ידי הנסיונות אפשר לגדול ולצמוח

צריך רק לדעת את היסוד הזה, להתייחס נכון לקושי, ואז הכל מתהפך ונראה אחרת. אני חוזר ואומר, ודאי שיש קשיים, אם לא כל הזמן עכ"פ ברוב התקופות, אבל אדם יכול להסתכל על הקשיים כבעיות, כאילו 'מה זאת עשה ה' לנו', מה אתה רוצה ממני, אתה אומר לי ללמוד ואתה עושה לי כל כך קשה, אבל, יבוא יום שהקב"ה יפתח לנו את העיניים ויגיד, נתתי לך מתנה למה לא חטפת, עם המתנה הזאת יכלת להיות ר' עקיבא איגר, דווקא איפה שקשה.

מי יודע מאיזה נסיון ומאיזה קושי בדיוק צמח החזון איש, הוא חי חיים שלמים של צער שלא ראה טובה מימיו, כל החיים שלו היו סבל מבחינת עולם הזה, והוא מעיד באיגרת (ח"א ר"ג) שהתענוג היחיד שיש לו בחיים זה לעשות רצון קונו, זה הדבר היחיד שהוא גישמאק, הוא לומד בהתמדה, הוא מתייגע, לפעמים כן יצליח ולפעמים לא יצליח, דאס איז העונג, זה העידון הגדול שבכל העידונים.

נתייחס נכון למתנות האלו ונודה עליהם, שיהיה לנו שכל להודות לה' יתברך כבר בהאי עלמא, לא נצטרך לחכות לעלמא דאתי כדי שיתברר למפרע, חז"ל הקדושים מלמדים אותנו ומגלים לנו שזה מתנה, הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, אין לשער.

אנחנו יודעים שרבותינו גדולי ישראל הלכו לגלות, הגר"א הלך לגלות, וגם השאגת אריה הלך לגלות, גלות פירושה סבל, הולכים למקום שלא יודעים איפה ישנו בלילה ואיפה יאכלו ביום וכך לומדים ויגיעים בתורה, זה מדריגות, אנחנו לא מחפשים את זה, כשאנחנו רואים את הספר שאגת אריה, וכי זה נהיה מלשבת על כורסא? זה נהיה מצער מערה!

ומספרים, שפעם השאגת אריה היה בבית של רבינו הפני יהושע, ולפני יהושע היתה פרנסה ברווח, אמנם ניתן לתאר שהוא לא התנהג בעשירות, אבל היה לו בית כמנהג בעלי בתים, והשאגת אריה אמר אחרי זה, הוא לא מבין איך הפני יהושע חיבר כזה ספר, אם יש לו פרנסה ברווח, איך יכול להיות שחיבר כזה ספר.

כמוכן אנחנו נמצאים בעולם של שקר, בעולם של דמיון, בעולם שנראה שזה כך, אבל שנדע, "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו" (פסחים נא, א), לא כל תורה נשארת עם האדם לעלמא דאתי, הגמ' אומרת (סנהדרין קו, ב) על תורתו של דואג, שהיה סופר שלוש מאות הלכות במגדל הפורח באויר, ועל זה כתוב בחז"ל, שזה תורה מן השפה ולחוץ, תורה שלא עולה איתו למעלה, "לא מת דואג עד ששכח תלמודו".

כולנו רוצים שיהיה לנו תלמוד בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא, מתפללים על זה כסדר, תורה שבאה כמו שצריך לבוא, תורה שבאה לא מתוך כישרונות, אלא מתוך עמל ויגיעה, ובפרט על ידי כל המתנות, אדם שיש לו את זה לחטוף בשתי ידיים.

סיפרתי כמה פעמים, הרב הוטנר אמר, שכשהוא סיפר לר' אהרן את המשפט של ר' יהושע לייב, ש"כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר" הולך גם על כישרונות, ר' אהרן יצא מהחדר ובכה, הוא הלך אחריו ושאל אותו מאי האי, אז הוא אמר, אני לא זכיתי לכך.

ר' אהרן שזכה למה שזכה, לכל התורה כולה בגאונות נוראה ומבהילה, כל שטיק'ל תורה של ר' אהרן זה גאונות, אבל הוא לא זכה לזה, לפי מדריגתו, יש מדריגה שנקראת "מקיים את התורה מעוני". אז אם אדם כן זוכה לזה, כמה צריך לייקר את זה ולהתייחס נכון, והעיקר, לנצל את זה כמו שצריך, ולשמוח, "אתה חונן לאדם דעת", "כי ממך הכל ומידך נתנו", הכל בידי שמים.

הקב"ה יעזרנו להתייחס נכון, ולקבל נכון את כל מה שהוא מזמין לנו בכל צורה ואופן שהיא, כל אחד בבחינתו, בבחינה של "לב יודע מרת נפשו", ואז נזכה, "העם ההולכים בחושך ראו אור גדול".

נודה מאד לכל מי
שיכול לסייע בביסוי
הוצאות ההדפסה.
להנצחות
לע"נ וכר"ב.
נא לפנות למייל
mdh036194741
@gmail.com

דברי השירה

ויזכר משה באומי כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמס (דברים לא)

מתורת מורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א

רב ביהכ"נ ידברי שירי ואזור מרכז ב"ב

נערך ע"י א.ח.ב. • ניתן לקבל הגליון במייל mdh036194741@gmail.com

פרשת יתרו

בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין

בסוף פרשת בשלח כתוב על מלחמת עמלק, שואלים למה נסמכה פרשת קבלת התורה למלחמת עמלק, הרי על פי סדר המאורע מלחמת עמלק היתה לפני קבלת התורה?

אך מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל היה אומר שמצינו בכמה מקומות שחז"ל שואלים מדוע פרשה מסוימת נסמכה לחברתה, ואע"פ שכן היה בסדר המאורעות, מכל מקום בהכרח ג' כ שיש טעם מיוחד לכתוב אותם בתורה בסמיכות.

ויש להביא ראיה לזה, שהרי אין מוקדם ומאוחר בתורה, וברש"י לעיל (ד' - כ') מבואר שאפילו באותו פסוק אין מוקדם ומאוחר, שבפסוק כתוב "ויקח משה את אשתו ואת בניו... ויקח משה את מטה האלקים בידו", וכתב רש"י דאין מוקדם ומאוחר בתורה שהרי קודם לקח את המטה ואח"כ שב למצרים, [ועיין ברעק"א על מסכת זויר דף ד' ע"ב שציין לרש"י ה"ל], וא"כ יש להבין מדוע נסמכה פרשת קבלת התורה לפרשת מלחמת עמלק?

והביאור בזה, שהרי עמלק זהו היצר הרע, שהיצר הרע בא תמיד לקרר את האדם ולמנוע ממנו עבודת השם, והתורה כאן באה ללמד אותנו, שאם רוצים לנצח את היצר הרע זה רק על ידי לימוד התורה, וכמו שאמרו חז"ל 'בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין'.

ושמעתי פעם שעמלק זה ר"ת לארבע טענות שהיצר הרע משתמש להכשיל את האדם, עייף, מחר, לא יכול, קשה לי, והיינו שהיצר הרע מביא לאדם כל מיני טענות, כגון שהוא עייף, או שהוא יעשה את זה מחר, או שהוא לא יכול לעשות את המצוה, או שקשה לו, וצריך לדעת שהכל זה עצת היצר, ואם רוצים להילחם אתו זה רק ע"י התורה.

הדוגמא הגדולה ביותר למלחמת היצר זהו יתרו, שהרי מבואר במדרש שיתרו היה כומר לע"ז, ורש"י כתב (בפסוק ו') 'מלמד שהיה מכיר בכל עבודה זרה שבעולם שלא הניחת עבודה זרה שלא עבדה', ובמדרש מבואר עוד שעוד לפני שנתגייר הוא כבר מאס בע"ז ונידו אותו, ולכן הרועים על הבאר רצו לסלק את בנותיו, ומשה רבנו הצילם, אבל אז עדיין הוא לא הכיר את הבורא עולם, ולאחר יציאת מצרים וקריעת ים סוף, הוא נתוודע לבר'ע ונתגייר.

ונצייר לעצמנו, שיש אפיפיור בוותיקן ברומא, ואצל הגויים הוא הדמות הכי מוערצת, הרי אם יום אחד הוא יקום ויכריז שהכל הבלים ויש רק את הקב"ה, הרי זה יעשה רעש ומהפכה אדירה, כמו"כ יתרו שהיה כומר לע"ז ועבד את כל הע"ז, הוא לא התפעל משום דבר, ובכל זאת עזב את הכל בשביל האמת.

והשכר שיתרו קיבל, מבואר במדרש שהוא זכה להיות חותן משה, שיתרו הקריב את כל הכסף והכבוד בשביל התורה, וזכה לכבוד האמיתי להיות חותן משה, שהוא מסר את התורה לעם ישראל.

כמו כן מצינו שרות המואביה ג'כ, היא היתה בת מלכים כמבואר במגילת רות, היא עזבה את הכל בשביל היהדות והתורה, ובגמ' 'יבמות (דף ע"ו) מבואר שבזמן שרות התגיירה לא היה עדיין ההכרעה שמואבי ולא מואבית, ובכל זאת היא התגיירה על דעת שהיא תהיה אסורה לבוא בקהל ה', ושם מבואר שהיא עזבה את כל העוה"ז, וכל הכבוד שהיה לה רק בשביל התורה, ולבסוף היא זכתה להיות אמה של מלכות, ומבואר בחז"ל שהיא ישבה על יד כסאו של דוד המלך, וזכתה לאריכות ימים לראות בני ננים בחייה.

והיסוד הוא, שאם מקבלים את התורה בלי חשבונות, זוכים לשכר עצום, וכל אחד ואחד יכול תמיד להתקדם בזה, בנקודה מסוימת שאפשר להתחזק ולקבל עול תורה בלי חשבונות, ובזכות זה נזכה לעלות מעלה מעלה.

.....

לשמע על מנת לעשות

"וישמע יתרו" (ח"א - א').

הנה אע"פ שכולם שמעו, מכל מקום יש שמיעה ויש שמיעה, ורק שמיעה שע"ז פועלים ועושים מעשה זהו נקרא שמיעה, אבל אם שומעים ולא שמים לב לדברים זה לא נחשב שמיעה.

הגאון הצדיק רבי ראובן קרלינשטיין זצ"ל סיפר שהיה נהג מונית שרצה להיכנס לאיזה חניה, ועמדו שם אנשים ודברו, אז הוא צפר וצפר והם לא זזו, אז הוא יצא אליהם ושאל 'האם לא שמעתם שצפרתי לכם?', הם אמרו לו 'שמענו אבל אז מה...', וזה לא נקרא שהם שמעו, וגם ביציאת מצרים וקריעת ים סוף כולם שמעו, כמו שכתוב 'שמעו עמים ירגזון', אבל זה לא נחשב כשמיעה, ורק יתרו שפעל על פי מה ששמע, עליו כתוב 'וישמע יתרו'.

ומרן החפץ חיים זצוק"ל היה אומר, שבפסוק כתוב "למען תזכרו ועשיתם...", שהכוונה בזה שלזכור לעשות את המצוות לבד זה לא מספיק, אלא צריך גם כן שיהיה "ועשיתם" דהיינו לעשות במעשה ובפועל.

והחפץ חיים הביא משל ידוע על בעל בית אחד שיצא לחופשה והוא הכין רשימה מפורטת למשרת לדעת מה לעשות כל יום בבית, ואחרי שבועיים הוא חזר לבית וראה שלא עשו שום דבר והבית לא מתפקד, אז הוא שאל את אותו משרת למה הוא לא עשה את כל מה שהיה רשום ברשימה, ענה לו המשרת 'אתה אמרת לי כל יום לעבור על הרשימה, וכך עשיתי, כל יום הייתי קורא את הרשימה...', וזה ההבדל בין כל מי ששמע ליתרו, כולם שמעו אבל לא עשו כלום, ולכן השמיעה שלהם לא נחשבת, אבל יתרו שמע ועשה, וזה הכוונה שיתרו שמע ובא.

ומרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל היה אומר שכששומעים הספד על אדם שנפטר רח"ל, צריך לדעת שהתכלית היא לא השמיעה לחוד, אלא להתעורר מזה בתשובה. והוסיף מרן הרא"ל זצ"ל, שזה מה שאנחנו מתפללים באהבה רבה, שנזכה 'ללמוד וללמד לשמור ולעשות', ללמוד לבד, בלי עשייה, זה לא מספיק, והתכלית של כל מה ששומעים זה שיהיה 'לעשות'.

.....

שליח של אדם כמותו

"ויאמר אל משה..." (ח"ח - ו').

כתב רש"י, על ידי שליח, והיינו שיתרו אמר ע"י השליח אני חותנך...

והשפתי חכמים ביאר שהרי בפסוק הסמוך כתוב "ויצא משה", וא"כ בהכרח שעדיין לא פגש את יתרו, ולכן רש"י פי' שזה היה ע"י שליח.

אמנם הרמב"ן כתב שאי אפשר לפרש שהשליח זה שאמר למשה רבנו, שהרי בפסוק כתוב "אני חתנך יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה עמה", ואם זה היה ע"י שליח איך הוא יכול לומר "אני חותנך..." הרי השליח הוא לא יתרו, ולכן פי' הרמב"ן שיתרו שלח למשה רבנו איגרת ובה הוא כתב.

ובדעת רש"י י"פ, דכיון דשלוחו של אדם כמותו, לכן שפיר יכול השליח לומר "אני חותנך", וזה נחשב כאילו יתרו בעצמו אמר.

ומצינו כע"ז שהמג"א בהלכות פסח (סי' תל"ב סק"ו) הקשה, איך שליח לבדיקת חמץ יכול לברך 'אשר קדשנו במצותיו וציוונו על בדיקת חמץ' הרי השליח לא מצווה.

ותירץ שכיון שסו"ס מי שעושה את המצוה זה השליח שבדוק לכן יכול לברך.
וכמו בכל ברית מילה שהמוהל מברך על המילה כיון שהוא שליח של האבא והוא מקיים את המצוה.

וכתב ע"ז הנודע ביהודה בהגהות דגול מרבבה שם, שאין להביא ראיה ממוהל שהמוהל יכול לברך, שהרי אם האבא לא מל אז ב"ד חייבים, ולכן כל אחד יכול לברך, ומשא"כ בבדיקת חמץ המצוה רק על הבעלים של המקום, ומנ"ל דהשליח ג"כ יכול לברך, ובדעת המג"א צ"ל דאין כוונתו דוקא למצות מילה, אלא כמו בכל מצוה דמהני שליח שמברך על המצוה וכמו במזוזה ובתרת"מ, והרי המצוה לא מוטלת עליו, והטעם שהוא יכול לברך כי שלוחו של אדם כמותו, כמ"כ בבדיקת חמץ אמר' הכי.

.....

כל הבריאה משועבדת לתורה

"והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר וגנע בקצהו..." (י"ט - ב').

כתב רש"י (בד"ה לאמר), הגבול אומר להם, השמרו מעלות מכאן והלאה, ואתה תזהירם על כך.

והיינו שהגבול עצמו דיבר, והזהירם לא להתקרב אליו.

והקשה האילת שחר, שהרי נס זה יותר גדול מהנס שהאתון של בלעם פתחה את פיה, ושם כתוב שזה נברא בע"ש בין השמשות, וא"כ מדוע לא כתוב ג"כ שהגבול שדיבר הפה שלו נברא בע"ש בין השמשות.

וכתב לבאר, 'שכל מה שצריך לקיום דיני התורה אין זה פלא, רק האתון שדיבר לבלעם ולא היה בזה קידוש השם, דלא ראו הנס הזה, זה נס שהוצרך להבראות במיוחד, אבל במקומות שנתרבה כבוד שמים פשיטא דהא זה תכלית הבריאה להרבות כבוד שמים'. והיינו כיון שכאן זה לצורך התורה כל הבריאה משועבדת לזה, ואין זה חידוש, ולכן גם התורה לא כתבה את הנס הזה כמו שכתבה את הנס של האתון.

וכע"ז כתב האור החיים הקדוש בפרשה הקודמת (ד' - כ"ז), מדוע קריעת ים סוף נחשב לנס כה עצום, הרי בגמ' מסופר על רבי פנחס בן יאיר שקרע את הים ג' פעמים, וכתב האוה"ח שהבריאה משועבדת לתורה הקדושה, ולכן לאחר מתן תורה שעם ישראל קיבל את התורה, הבריאה משועבדת לתורה ולומדיה, וז"ל שם 'שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה ולעשות כל אשר יגזור עליהם וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא', אכן קריעת ים סוף שהיה קודם מתן תורה היה נס עצום, שעוד קודם שקיבלו את התורה הקב"ה קרע את הים.

אכן בעיקר הנס שהגבול דיבר, יל"ע מדוע הוצרכו לנס הזה, והלא היה לכאורה גדר ג"כ היה מספיק, ושמעתי ממחותני הגאון רבי יהודה טשנזר שליט"א ראב"ד אופקים, דבר נפלא, שבפסוק (ג') כתוב "לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה יירה", והיינו שיהיה סקילה למי שיגע בהר, והרי לעונש סקילה חייבים שיהיה התראה, ורק התראה שזה תוך כדי דיבור נחשב התראה, ולכן היה נצרך שהגבול יזהיר כל הזמן, שאם יבוא מישוא לגעת בהר יהיה התראה תוך כדי דיבור ויהיה עונש סקילה.

.....

וכתוב בהם' שמירת שבת

"זכור את יום השבת לקדשו" (כ' - ח').

בתפילת שחרית בשבת קודש אנו אומרים 'שמח משה במתנת חלקו... וכתוב בהם שמירת שבת', וצריך להבין מה הכוונה 'וכתוב בהם', הרי פעם אחת היה כתוב 'זכור' ופעם אחת 'שמור', אלא שבדיבור אחד נאמר, וכמש"כ רש"י בפרשת ואתחנן (דברים ה' - י"ב), וא"כ מדוע אנחנו אומרים 'וכתוב בהם' בלשון רבים, שמשמע שבשניהם כתוב שמירת שבת.

והחתם סופר מבאר שהנה ברש"י בשיר השירים (ד' - ה') כתב שכל החמשה דיברות שהיה בלוח הראשון זה כנגד החמש דיברות שהיה בלוח השני, ושבת זה כנגד 'לא תענה', שאמרו חז"ל שכל המחלל את שבת כאילו מעיד עדות שקר בבוראו, [וכן כתוב ג"כ בספר משנת הרא"ש על התורה כדברי רש"י הללו], ומזה הטעם גם כן שצריך לומר 'ויכולו' במעומד כיון שזה עדות על בריאת העולם, ולפ"ז נמצא שמוזכר גם בלוח השני מצות שבת בדבור של 'לא תענה' שזה כנגד שבת, ומיושב מה שאומרים בלשון רבים 'וכתוב בהם', כי זה מוזכר בב' הלוחות.

ועוד שמעתי לישב, דהנה בירושלמי בשקלים (דף ט"ז ע"ב) כתוב שרבנן סוברים שעל כל לוח משני הלוחות היה כתוב את כל העשרת הדברות ע"ש, ואם כן נמצא שהיה כתוב פעמיים שמירת שבת בלוחות הראשונות ולכן אומרים וכתוב בהם. ועוד יש לומר בפשיטות, הרי היה ב' לוחות, וא"כ הכוונה שכתוב בהם היינו בתוך שתי הלוחות שמירת שבת, ובהם הכונה על הלוחות שכתוב בהם פעם אחת.

ועוד שמעתי לישב, שבתשובת הרדב"ז (ח"ג תקמ"ט) כתוב שכמו שזכור ושמור בדבור אחד נאמרו כך היה כתוב על שתי הלוחות, שבכל לוח היה כתוב גם 'זכור' וגם 'שמור', ואם כן זה הכונה שאומרים 'וכתוב בהם' כיון שהיה כתוב בשתיים שמירת שבת.

.....

גדר איסור 'לא תחמוד'

"לא תחמוד בית רעך..." (כ' - ז').

מעשה בשני חברים שנסעו להתפלל בכותל המערבי, ורצו להיפטר מהקריעה בבגד, אז אחד הקנה לחבירו את הבגד וע"ז אין הבגד שייך לו ויתכן שעל"כ נפטר מהקריעה, והנה לאחר שחזרו לבתיהם החבר לא הסכים בשום אופן להחזיר את הבגד למי שהקנה לו, ובאו לפני הגאון הגדול רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל לדין תורה, רבי אברהם זצ"ל הוציא את הבעלים הראשון של הבגד לחוץ, ודיבר רק עם מי שאצלו נמצא הבגד עכשיו, ולאחר שרבי אברהם זצ"ל סיים לדבר עימו מיד הוא החזיר את הבגד. שאלו אח"כ את רבי אברהם זצ"ל איך אותו אחד הסכים להחזיר את הבגד כל כך מהר? אמר להם רבי אברהם, אמרתי לו שעל ידי שהוא לא מחזיר את הבגד הוא גורם לחבר שלו לעבור על לאו "לא תחמוד", וא"כ כדאי לך לוותר לו, ואכן הוא השתכנע והחזיר את הבגד.

סיפרתי זאת למרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל ומרן הגר"נ קרליץ זצ"ל, ושתייהם אמרו לי שבאופן זה אינו עובר ב'לא תחמוד', משום שיש לו סיבה אמיתית למה הוא רוצה את הבגד, שהרי הוא נתן לו והיה בדעתו שאח"כ החבר יחזיר לו, ובאופן זה אין את הלאו של 'לא תחמוד'.

.....

הכל בידי שמים

שמעתי מידידי הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א, שכשמרן הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל היה עוד בעיירת פוניבז' לפני המלחמה, הוא היה צריך לקנות בנין עבור הישיבה, שם היה בנין אך היה יקר מאוד, השווי שלו היה קרוב למאה אלף רובל, אלא שהבעלים היו מאוד דחוקים בכסף ולכן הסכימו למכור את הבנין בחצי מחיר, דהיינו בחמישים אלף רובל, אבל רצו לקבל את הכסף מיד, לרב מפוניבז' לא היה את הסכום הזה מיידית, הבעלים הסכימו למכור בשני תנאים, תחילה שהרב מפוניבז' יביא מיד חמש אלף רובל כפיקדון, ותוך שלושה שבועות להביא את שאר הסכום, ואם הרב מפוניבז' לא יביא את שאר הסכום הרב יאבד את החמש אלף רובל ששילם עבור הפיקדון, וכך היה, הרב מפוניבז' שילם מיד חמש אלף רובל והתחיל לחפש את שאר הסכום מנדיבים ותורמים, הזמן התקדם והרב מפוניבז' לא הצליח עדיין לגייס את כל הסכום, אך בלילה האחרון לפני פג שלשה השבועות באו אל הרב מפוניבז' שני גבירים ואמרו לו שכעת הם עשו חתימת חוזה ביניהם ורצו להפקיד אצלו את כסף העסקה עד שיכול העסקה ביניהם [כשלשה חודשים], והסכום היה בדיוק ארבעים וחמש אלף רובל, הרב מפוניבז' שאל אותם אם הם מסכימים שהוא ישתמש בכסף זה לבנתיים כהלוואה, והם הסכימו בתנאי שיחזיר בעוד שלשה חודשים, אלא שלאחר חודש באו הגבירים ואמרו שהעסקה התבטלה ורצו את הכסף חזרה, אמר להם הרב מפוניבז' שהוא לקח את זה על דעת ג' חודשים וכעת הוא באמצע להשיג את הכסף, ועד סוף הזמן הוא יחזיר להם, ואכן כך הוה, בסוף הג' חודשים הרב מפוניבז' השיג את כל הכסף והחזיר להם.

ויש לראות במעשה הזה, איך שהקב"ה מנהל את העולם, הקב"ה סידר שיהיה עיסקה בין גבירים סמוך למועד האחרון שנקבע לרב מפוניבז', אפילו שעיסקה זו לא היתה אמורה להיות, הקב"ה גילגל זאת כדי שיפקידו את הכסף אצל הרב מפוניבז', וכל זה כדי שיהיה את הסכום לרב מפוניבז' עבור בנין הישיבה, ובעצם זה גם לגבירים יש להם זכות בהקמת הישיבה בעיירת פוניבז', הכל בהשגחה פרטית מלמעלה!

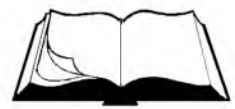
ידוע שבשבוע שקוראים פרשת קבלת התורה יש סגולה לקבלת התורה, יהי רצון שנזכה לזה, ויתקיים בנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה... וכל אחד ואחד יעלה כפי מדרגתו בתורה וביראה, ונזכה כולנו לבנין בית המקדש במהרה בימנו ונגיע ותן חלקינו בתורתך ברחמים גדולים, אמן.

לעילוי נשמת המגיד רבי יעקב יצחק ב"ר אברהם צבי גלינסקי זצ"ל
נלב"ע כ"ב בשבט תשע"ד
ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת גאב"ד רמת השרון וקהילת נאות יוסף ב"ב
מרן הגאון רבי יעקב בן רבי צבי יהודה אדלשטיין זצ"ל
נלב"ע כ"ז שבט תשע"ז
ת. נ. צ. ב. ה.

מִי יֵרֵם הָיִם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 491

שבט תשפ"ג

שאלות המצוות וביאורי תפילה

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

לע"נ מרן שר התורה

רבינו שמריהו יוסף חיים קניבסקי זצוקללה

נלב"ע ט"ו אדר שני תשפ"ב

נזרע בשביעית רח"ל

◀ **שאלה:** בימים אלו מצויים ירקות ופירות שנוצרו בשביעית רח"ל ונלקטו בשמינית, האם מותר לקנותם ולהשתמש בהם?

תשובה: אי בגמרא (גיטין נג:) הנוטע בשביעית, בין בשוגג בין במזיד יעקור, דברי ר"מ, רבי יהודה אומר בשוגג יקיים במזיד יעקור, ופסק הרמב"ם (הלכות שמיטה פ"א הל' י"ב) כר"מ שבין במזיד בין בשוגג יעקור, אמנם בדיעבד אם לא עקר, דעת הרמב"ם (פ"ד הל' ט"ו) שמוותרים באכילה, והראב"ד חולק שאסורים באכילה, וכן דעת רוב הראשונים שאסורים באכילה (צה"ל שם ס"ק קפ"ח) וכ"כ "הפרישה" (חז"מ ס' קמ"א ס"ק י"ג) שאסורים באכילה משום "לא תאכל כל תועבה" (דברים י"ד, ג').

להלכה מרן ה"חזון איש" זצ"ל צידד להקל בנעבד בשביעית כדעת הרמב"ם, ולעצמו החמיר (צה"ל שם ס"ק קפ"ז), ולמעשה ראוי להחמיר בדברים שאין בהם חיי נפש כגון פרחים.

החלפת הברכות ע"י העולה לתורה

◀ **שאלה:** עלה לתורה ובטעות בירך "אשר נתן לנו תורת אמת...", ועד שתיקנוהו כבר סיים את הברכה, מה עליו לעשות?

תשובה: אם תקנוהו לפני שסיים את הברכה, יש לחזור מיד ולהתחיל "אשר בחר בנו...", ואם סיים את הברכה בדיעבד יצא, ולאחר הקריאה יברך "אשר בחר בנו...".

ואם שכח וגם לאחר הקריאה חזר ואמר "אשר נתן לנו..." וסיים את הברכה, בדיעבד לא יצא וצריך לחזור ולומר "אשר בחר בנו...". (משנ"ב ס' קל"ט ס"ק ט"ו).

ברכת "שהכל" על בשמים

◀ **שאלה:** בירך "שהכל" על בשמים, האם יצא? **תשובה:**

א. דעת כמה אחרונים שאם בירך "שהכל" על ריח יצא, דלא גרע ריח מהנאה מועטת של אכילה ושתייה שיוצאים ב"שהכל", ודעת ה"מגן גיבורים" שאפילו בדיעבד לא יצא, כיון שאין זו מטבע שקבעו חכמים בברכות, ולא נתקן ברכת "שהכל" אלא על אכילה ושתייה (משנ"ב ס' ט"ז ס"ק י"ג). ולמעשה ספק ברכות להקל, ולא יחזור ויברך על ברכת הבשמים.

ב. אם בירך "שהכל" על איזה משקה והיתה כוונתו בהדיא לפטור גם את ריח הבשמים, ועדיין לא הריח, מהנכון שיעשה הפסקה ע"י יציאה החוצה וכדומה, ויברך על הבשמים כהוגן (ספר "פסקי תשובות" שם הערה 49).

שמע קידוש ממחלל שבת

◀ **שאלה:** הוזמן לליל שבת למשפחה חרדית, ולהפתעתו כיבדו את בנם, מחלל שבת, לעשות קידוש, מה עליו לעשות? **תשובה:**

א. היות שהבן מחלל שבת בפרהסיא, יש לו דין מומר, ולא יכול לצאת בקידוש שלו וצריך לקדש לעצמו (הגר"ח קניבסקי זצ"ל). וא"כ יש לו דין "תינוק שנשבה" יכול לצאת בקידוש שלו, ויש לדון כל מקרה לפי מה שהוא, ואין בזה כללים (הגר"ח אלישיב זצ"ל).

ב. באופן שא"א לצאת מהבן המחלל שבת, יש אפשרות שהוא יאמר מילה במילה יחד עם המקדש, ולכוון לצאת מהיין שנמצא בבקבוק העומד לפניו על השולחן, ואח"כ ישתה משם שיעור כמלא לוגמו (ע"י משנ"ב ס' תע"א ס"ק ע"ח), אבל היות שאותו הבן שעשה קידוש שפך את היין מהבקבוק לכוסו נמצא שהיין בבקבוק ובכוס, הינם יין נסך ואי אפשר לקדש עליו (אם לא שהוא יין מבושל, שאז לא נעשה יין נסך).

יש לו אפשרות נוספת, לקדש על פרוסת החלה שיקבל בהמשך לברכת "המוציא", היות שבלייל שבת אפשר לקדש על על פת,

ויאמר עליו "ויכולו" ברכת המוציא, וברכת קידוש, ואף שהיא רק פרוסה ולא לחם משנה, בכל זאת יצא בזה ידי חובת קידוש.

כהן או לוי בעליית עשרת הדברות

◀ **שאלה:** אם הרב או ראש הישיבה כהן או לוי, האם אפשר להעלותו בפי' יתרו לעליית שישי, בגלל עשרת הדברות?

תשובה: מנהג בני אשכנז שלא מעלים כהן או לוי משלישי עד שבעי, אבל לעליית אחרון אפשר להעלותו כמבואר ברמ"א (ס' קל"ה ס"י), ולכן אי אפשר להעלות את הרב לעליית שישי, אבל אם רוצים אפשר לעלות ז' קרואים עד ששי (כגון לחלק את עליית חמישי לג' קרואים), והרב יעלה "אחרון" מששי עד סוף הפרשה (ושמעתי שכן נוהגים בביהכ"ס חניכי הישיבות רוממה, בראשות מחותני הג"ר נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א).

קידוש לבנה ביום או לפני הנץ החמה

◀ **שאלה:** בחודש טבת (תשפ"ג) היום האחרון של זמן קידוש לבנה היה בליל שבת קודש, מי שלא קידש בליל שישי, האם עדיף לברך בערב שבת אח"כ לפני כניסת השבת כדי שלא יצטרך לברך בליל שבת? וכן האם אפשר לעשות קידוש לבנה לאחר עלות השחר לפני נץ החמה?

תשובה: כתוב ברמ"א (ס' תכ"ו סעיף א') אין לקדש החודש אלא בלילה בעת שהלבנה זורחת ונהנין מאורה. וכתב המשנ"ב (ס"ק ב') לאפוקי בין השמשות שהלבנה נראית קצת ועדיין הוא יום, ע"י שם. ולפ"ז כ"ש בנד"ד שהוא ערב שבת ביום אף שרואים את הלבנה בבירור, כיון שלא נהנים ממנה אין לברך עליה, ולכן כיון שליל שבת הוא לילה אחרון יש לברך בליל שבת, כמשנ"ב (ס' תכ"ו ס"ק י"ב).

ולענין קידוש לבנה לאחר עלות השחר, יש סוברים כיון שהיא מאירה ונהנין ממנה אפשר לקדשה (שו"ת "התעוררות תשובה" ח"א ס' קצ"ט). ולמעשה כל עוד שחשך והלבנה נראית היטב אפשר לברך עליה (הגר"נ קרליץ זצ"ל "חוט שני" יו"ט, "קובץ ענינים" או"ח אות י"ב).

גר צדק לענין האכלת הוריו במאכלות אסורות

◀ **שאלה:** גר צדק שהוריו הגויים נמצאים בבית אבות של גויים, וביקשו שיבוא לעזור להאכילם, האם מותר להאכילם מאכלי טריפה ונבילות שהם אוכלים?

תשובה:

א. היות שההורים הם גויים, מותר להם לאכול מאכלי טריפות ונבילות, ומותר לו להאכילם.

ב. אם בית האבות הכין אוכל במשר גמל וחלב, אין בזה איסור הנאה של בשר בחלב וגם את זה מותר לו להאכילם.

ג. אולם אם הכינו בשר בהמה כשרה (אפילו נבילה) עם חלב פרה, חל עליו דין בשר וחלב דאורייתא, שיש בו גם איסור הנאה, ואסור לו להאכילם שזה עצמו גם נחשב שנהנה ממנו (וכמבואר בשו"ע או"ח ס' תמ"ח סעיף ח') שאסור להאכיל בפסח חמץ של הפקר אפילו לכלב של הפקר, וכמו שמבואר במשנ"ב שם ס"ק כ"ח, שיש לו הנאה במה שממלא רצונו להשיביע לבהמה, ע"י שם. וכל שכן בזה שמהנה להוריו, וע"י בשעה"צ שם ס"ק ע"ה, שזה איסור דאורייתא בכל סוגי איסורי הנאה.

בישול תפוחי אדמה יחד עם בשר

◀ **שאלה:** בישל תפוחי אדמה בסיר בשרי או בסיר מלא צולנט, כמה זמן צריך להמתין עד שאפשר לאכול חלבי?

תשובה:

א. אם בישלו תפוחי אדמה או כל דבר פרווה בסיר בשרי נקי בן יומו, התפוחי אדמה קיבלו טעם ראשון מהסיר ואסור לאוכלם יחד עם חלב, אבל אין צריך להמתין לאחריו שש שעות (היות שאין בו טעם ממש, וכן אין חשש משום בשר בין השיניים).

ב. אבל אם בישלו תפוחי אדמה או כל דבר פרווה באותו סיר ביחד עם בשר, אפי' אם אכל רק תפוח אדמה ללא בשר צריך להמתין שש שעות עד שאפשר לאכול חלבי (כיון שיש בו טעמו וממשו).

אכל פחות מכזית בשר

◀ **שאלה:** אבל חצי כזית של בשר, כמה זמן צריך לחכות עד שיהיה מותר לאכול חלבי?
תשובה: אפילו אם אכל משהו בשר, נוהגים לחכות שש שעות עד אכילת מאכל חלבי (הגה"ת "הפלאה" יו"ד סי' פ"ט).

ממתי מונים שש שעות

◀ שאלה: ממתי מונים שש שעות, מגמר אכילת הבשר או משעה שבירך ברכת המזון?

תשובה: מונים שש שעות מגמר אכילת הבשר, ואפילו אם המשיך סעודתו באכילת מאכלים אחרים אין צריך להמתין שש שעות מעת שבירך ברכת המזון או ברכה אחרונה, אלא מזמן גמר אכילת הבשר ("דגול מרבבה" יו"ד סי' פ"ט).

וכמו כן מותר להתחיל את הסעודה השניה בתוך שש שעות לאכילת בשר באופן שעד אכילת הגבינה יעברו שש שעות (ספר "**פתח הדעת**" ומש"כ ה"דגול **מרבבה**" עד תחילת סעודת הגבינה, כוונתו לתחילת אכילת הגבינה עצמה).

אכילת בשרי וחלבי בסעודה אחת (לאחר שש שעות)

◀ **שאלה:** אכל בשרי והמשיך לאכול באותה סעודה מאכלי פרווה, ועברו שש שעות, האם מותר לאכול חלבי באותה סעודה?
תשובה:

א. בתוך סעודה בשרית, אפילו אם עברו שש שעות, אסור לאכול חלב וצריך לברך קודם ברכה אחרונה (**ש"י** יו"ד סי' פ"ט ס"ק ה', **ט"ז** שם ס"ק ב', **מג"א** סי' קצ"ו ס"ק א'), ויש מקילים לברך ברכה אחרונה על מנת לאכול גבינה (**"פתחי תשובה"** שם ס"ק ב' בשם "**בכור שור**"). בכל זאת יש להימנע מזה משום שגורם לברכה שאינה צריכה (**"הפלאה"** שם, ונצי' **מג"א** סי' רט"ו ס"ק ו', ו**רמ"א** א"ח סי' רצ"א סעיף ג'), ו**"פסקי תשובות"** יו"ד סי' פ"ט אות ב').

ב. אם אכל פחות משיעור ברכה אחרונה או אכל כשיעור ושכח לברך ברכה אחרונה ועבר שיעור עיכול, אם סילק עצמו מהאכילה הקודמת באופן שצריך לחזור ולברך ברכה ראשונה על הגבינה, מותר לאכול ("דרכי תשובה" יו"ד סי' פ"ט ס"ק ט"ז).

ריבית במסמך בנקאי

◀ **שאלה:** עבור הגרלת "דירה בהנחה" צריך להביא מסמך בנקאי כאישור שיש אפשרות לקבל הלוואה גדולה לצורך קניית הדירה, המסמך עולה 3% מהסכום המאושר ע"י הבנק, האם יש בזה איסור משום "ריבית מוקדמת"?

תשובה: האיסור בריבית מוקדמת הוא רק אם בסוף לקח את ההלוואה בפועל, ולכן אם לא יזכה בדירה ולא יקח את ההלוואה, אין בזה שום איסור, ואם יזכה ויקח הלוואה הרי בודאי יעשה היתר עיסקא, והיות שאין כוונתו לתת עבור סתם הלוואה אלא עבור הלוואה בעיסקא, ההיתר עיסקא שיעשה בשעת לקיחת ההלוואה תעלה גם על מה שכבר נתן מראש מחמת ההלוואה, ואין בזה איסור ריבית (הגר"י סילמן שליט"א).

מצא כסף במקוה

◀ **שאלה:** מצא שטר של 200 ₪ במקוה, ויש שם מצלמות, האם צריך לבקש מהאחראי לבדוק ממי נפל הכסף?

תשובה: אין חיוב לבדוק במצלמות, משום שבעל הכסף מתייאש כי אין לו סימן (כמבואר בגמרא ב"מ כ"א:), ואפילו שיש מצלמות בעל הכסף מתייאש, משום שבדרך כלל אינו יודע היכן נפל הכסף, וגם אם יודע הרבה פעמים לא עולה על דעתו לבקש לבדוק במצלמות, וכן לפעמים על ברור ע"י המצלמה מי המוצא, ולכן תמיד יש ייאוש ואין חיוב להחזיר.

הניח פתק על יד מאכלי חברו

◀ **שאלה:** אברך קנה עוגה ובקבוק שתיה, וכשהגיע לכולל הניחו על שולחן בחוץ במקום משומר, אברך אחר ראה וחשב שכוונתו להניח בשביל ציבור האברכים לרגל היארצייט של מרן הרב שך זצ"ל, (משום שלפעמים מניחים שם אוכל ושתייה לציבור), ולתועלת הציבור תלה פתק "נא לברך בכוונה ולכוון לע"נ...", וכמובן אחרים ראו את הפתק ובירכו בכוונה ואכלו, כשבא בעל העוגה לקחת גילה שלא נשאר כלום, האם כל מי שאכל חייב לשלם, או אולי מי שתלה את הפתק שגורם שהם יאכלו?

תשובה: מי שתלה את הפתק אי אפשר לחייבו לשלם, משום שהוא "קראמא", ופטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, ואם באמת חשב לתומו שהוא בשביל הציבור, ותלה את הפתק כדי לזכות את הציבור, ולעשות עילוי נשמה, כיון שהתכוון לשם מצוה פטור אף מדיני שמים.

ואלו שאכלו אפשר לחייבם רק כדן "ינהנה", ולכן אם אומרים שאם
היו יודעים שישלמו לא היו אוכלים כלל אפילו במחיר זול מאוד,
פטורים לגמרי משלם, אבל אם היו מסכימים לקנות במחיר זול,
ישלמו כפי המחיר הזה שהיו מסכימים לשלם, אך יש לדון שמא אפשר
לחייבם מדין גניבה בשוגג, היות שלקחו פרוסת עוגה בידם.
ועצה טובה אם רוצה יכול למחול להם בלב שלם, וכל הברכות שבירכו
יזכרו לזכותו.

דרך ושבר משקפיים ופצע את רגלו

◀ **שאלה:** בחור ישיבה ביקש מחברו להעיר אותו בבוקר, כשבא להעיריו דרך בטעות על המשקפיים של הבחור הישן, שהניחם על הרצפה סמוך למיטתו, והמשקפיים נשברו, וחדרו לתוך נעלו ופצעו את רגלו, בעל המשקפיים תובע מהמעורר לשלם על המשקפיים, והמעורר תובע מבעל המשקפיים דמי נעליים וריפוי הרגל, מה הדין?

תשובה: לענין המשקפיים שנשברו, אינו חייב לשלם, אע"פ שאדם מועד לעולם, כיון שהוא ביקש ממנו לבוא לכאן ולהעיריו, הרי יש לו רשות לבוא לכאן, ולא צריך לחשוש שיש שם משקפיים על הרצפה שאין זה מצוי כלל.

על הנעליים שנקרעו מחמת המשקפיים א"צ בעל המשקפיים לשלם, משום שנחשב כבור, ובור פטור על כלים, אבל על הנזק ברגל, אם ניוזק באופן שנחסר שוויו של הנפצע, חייב בעל המשקפיים לשלם דמי נזק, כי בור חייב על נזק אדם, (רק על מיתת אדם פטור), אבל דמי רופא ותחבושת א"צ לשלם, כי בור חייב רק על נזק ולא על רפוי.

פתח דלת המכונית, והזיק

◀ **שאלה:** ראובן (הנוסע) פתח דלת המכונית (של שמעון) בלי זהירות כדי לצאת, ומכונית שבה מאחור לא הספיקה לעצור ופגעה בו ושברה את הדלת וכן ניזוקה המכונית השניה (ואין למכונית ביטוח על זה), מי צריך לשלם?

תשובה: אי אפשר לחייב את בעל המכונת האחורית לשלם על הדלת שנושברה, מכיון שלא היה לה מספיק זמן לעצור, ונחשב אונס גמור אבל ראובן שפתח את הדלת חייב לשלם על הדלת, מכיוון שפתח את הדלת בפשיעה, למקום שמצוי היזקא (ואין הבדל אם זורק אבן למקום שיש כלים, או מניח כלים במקום שנופלים אבנים ע"י תוספות ב"ק נ"ו.).

אולם במה שניזוקה המכונית השניה ע"י הדלת, הוא חיוב מדין "בורר" המזיק, וקיי"ל שכלים פטורים בבור. וא"כ אינו חייב לשלם על זה. אבל שמא חייב בדיני שמים (ע"י "**ברכת שמואל**" ב"ק ס' ב' שכתב דשן ורגל ברה"ר פטור לגמרי, ואין עליו שם מזיק כלל, ופטור אפילו מדיני שמים, משא"כ לענין כלים בבור כתב **בשטמ"ק** שיש איסור בידי שמים לכתחילה להזיק כלים בבור, ולכן מסתבר שחייב לשלם בדיני שמים ע"י שם).

ויוש לדון באופן שהגיע המכוננית השניה תוך כדי שראובן פותח את הדלת ומחזיקו, שמא ראובן נחשב כאדם המזיק וחייב גם על כלים, וא"כ חייב לשלם גם על הנזק של המכוננית השניה.

ביאורי תפילה

"הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמַיִם"

◀ **שאלה:** בפסוקי דזמרה אנו אומרים: "הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים" (תהילים קמ"ח ד'), ומבואר בתחילת בראשית (א', ו'): "ויהי מבדיל בין מים למים", ומפרש רש"י שיש מים עליונים ומים תחתונים. יש להעיר למען רק על המים העליונים מההללים להקב"ה ולעל המים התחתונים?

תשובה: מבואר בשם **תלמידי הגר"א** שהחלק הראשון של הפרק מדובר בבריית השמים, ולכן הפסוק הבא כתוב: "יִהְיֶה לְךָ אֶת שֵׁם ד' כִּי הוּא צִוָּה וַיִּבְרָאוּ" (תהילים קמ"ח, ה'). ואחרי זה ממשיך וכותב: "מִן הָאֲרָץ" (שם פסוק ז'), שזוהי ח"ל הבריאה למטה, ושבו כתב: "וְכָל תַּחְמוֹת" (שם) שאלו הים, התחתונים.

קלופה שלשה וקנמון תשעה

◀ **שאלה:** באמירת פיטוס הקטורת מסדרים את הסמנים לפי סדר הכמויות, מהגדולים לקטנים, "הצרי והצפורן החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה, מור וקיעיה שיבולת נרד וכרום משקל ששה עשר ששה עשר מנה, הקושט שנים עשר", א"כ למה מסיימים "וקילופה שלשה, וקינמון תשעה", ולא ממשיכים לפי סדר הכמויות, קינמון תשעה וקילופה שלשה?

תשובה: גרסת רש"י (כריתות ו. ד"ה י"א) **והרמב"ם** (כלי המקדש פ"ב ה"ג) לפי סדר הכמויות "קינמון תשעה וקילופה שלשה", ולפי הגרסא שלנו אולי הסיבה משום שקילופה חשובה יותר מן קינמון, והחשוב חשוב קודם (רש"ש כריתות ו.).

ח'צק

◀ אילנה פסוק בתורה קוראים כ-35 עצמים בשנה?

תשובה לחידה מ'ף' 489

◀ ח'ידה: אילה הפכה נאהלת רק בחדשים סבת וסבת?

תשובה: כתב הרמ"א (יו"ד ס' ו"א סעיף ד') מקצת שוטים נזהרין שלא לחשוש שום אלוץ בטבת ושם, אם לא שאוכלין מזה, מוטע שקבוצה היא שיש צרה אחת באותם חרדים אם שוטט בה אלוץ, ימות השוטט אם לא אוכל ממנה, ונוהגין לאכול מן הציף.

מחלוקת הרמב"ם והראב"ד למה אין מלכות בלא תחמוד

ברמב"ם (פ"א מהל' גזילה ה"ט) 'כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו, או כל דבר שאפשר לו לקנות ממנו, והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים, הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר לא תחמוד, ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, ואין עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד, כעין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שש בו מעשה'.

(ובהל' י') כ' 'כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חברו, וכל כינוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנות ממנו, כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר עבר בלא תעשה, שנא' לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד'.

והראב"ד תמה על מש"כ הרמב"ם שאין מלכות על לא תחמוד משום שאין בו מעשה, והרי לוקח מחבירו את החפץ, והר"ז מעשה, אלא שאין מלכות משום שניתן לתשלומין.

וביארנו במחלוקת הרמב"ם והראב"ד שהרמב"ם סובר שהאיסור הוא החמדה ואף שאין עובר אא"כ לקחה היינו שחמדה בדרגה כזו שבאה לכלל לקיחה היא שנאסרה, והחמדה אין בה מעשה, ומה"ט ל"ש בזה לאו שניתן לתשלומין, משום שהחמדה עצמה היא האיסור וד"ז ל"ש לתקן ע"י תשלומין, אך הראב"ד סובר שהאיסור הוא הלקיחה וד"ז יש בו מעשה, אך ניתן לתשלומין, ובזה ביארנו גם שהראב"ד כ' שאם אמר רוצה אני אין עובר בלא תחמוד, והיינו שאם האיסור הלקיחה הרי כשאמר רוצה אין לקיחה זו כגזילה, אבל להרמב"ם שהאיסור הוא החמדה, הרי גם אם אמר רוצה אני מ"מ היה כאן כאן חמדה גדולה שבאה לכלל לקיחה, וע"כ עובר גם בזה.

לא תחמוד אשת רעך

והנה שם בהל' י' כ' הרמב"ם שעובר גם על אשתו של חברו, ובהל' ט' לא הזכיר אלא עבדו ואמתו וביתו וכליו, אבל פשוט שגם בזה עובר בלא תחמוד, שהרי מפורש כן בפ' יתרו לא תחמוד אשת רעך, והרי מבואר בהל' ט' שעובר בלא תחמוד רק אם קנה, ובשלמא בכלים אפשר שיקנה ממנו, אבל איך משכח"ל באשת חברו.

וכן ק' כן בהל' י' שהרי הלאו של לא תתאוה הוא ג"כ רק בדבר שיכול לקנותו, וע"כ שהכוונה שיכול להפציר בו שיגרש אשתו וישאנה הוא, וא"כ אם עשה כן עובר בלא תחמוד אשת רעך.

[שוב הראוני מש"כ במהרי"ל דיסקין עה"ת [פרישת יתרו] שנקט שאם מפציר בחבירו שיפקיר חפץ כדי שיזכה בו אין עובר על לא תחמוד, ומה"ט ק' היכי משכחת לה לאו דלא תחמוד אשת רעך, וכ' דמשכח"ל לפי ר' מאיר דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וא"כ איירי שקידש אשת איש לאחר תגרשו, ואח"כ מפציר בבעלה שיגרשנה, ומתוך כך יחולו קדושין שלו, והוי כמו מכירה, ועוד משכח"ל לר' יוחנן בקדושין [דף ס' ע"א] דאם קידש מאן ולאחר ל' אפילו קדושי מאה תופסין בה, ובזה משכח"ל שמפציר בבעל השני שיגרשנה ומתוך כך תהא אשתו לבעל].

ושמעתי מפי כבוד רבנו הגר"ד לנדו שהבא על אשת איש עובר בלא תחמוד אשת רעך.

נמצא לפ"ז דאם חמד חפץ של חברו והפציר בו עד שהפקיר את החפץ וזכה בו הוא עובר ג"כ בלא תחמוד, ואף שלא בא מיד הנחמד ליד החומד, אבל כל שע"י חמדתו הפקיר וזכה הוא דמי לחומד אשתו של חברו והפציר שיגרשנה ונשאה הוא.

גירות יתרו

וַיָּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת חֲתָנָו וַיֵּשְׁתְּחוּ וַיִּשְׁקוּ לוֹ וַיִּשְׁאַלְוּ אִישׁ לרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם (י"ה ז') ובתרגום יונתן פ' 'וַיִּפְקֵם מֹשֶׁה מִתְּחֻתָּ עֲנָנָא וַיִּקְרָא לְקַדְמוֹתָ קְמוֹי וַיִּסְגִּיד וַיִּשְׁקֵי לֵיהּ וַיִּגְיִרְיָהּ וַיִּשְׁיִלּוּ גְבֵר לְחֻבְרִיָּה לְשָׁלוֹם וְאֵתוּ לְמִשְׁכַּן בֵּית אֱוִלְפָנָא, וצ"ע היכן נזכר בפסוק שגייירו כאן.

ושמעתי מהג"ד מנחם ואלפא דמשום דכתיב וישאלו איש לרעהו לשלום, ונכרי אינו בכלל רעך כמבואר בב"ק (פרק ד') גבי שור רעהו, וא"כ מדכתיב רעהו ע"כ שגייירו, ויש להוסיף עוד במה שגייירו מיד ולא המתין עד שבאו למחנה, משום שהיו חוץ לענו, וכפי הנראה שהענו לא קיבלו, וע"כ הוצרך לגייירו כדי שיוכל להכנס תחת הענו.

[א.ה. יל"ד דאיתא בקרא [בא, יא ב] 'וישאלו איש מאת רעהו, וכו' בתרג' 'וישילון גבר מן רחמיה מצרא, ואתתא מן רחמיה מצריתא, מבואר דהמצריים היו אז בגדר רעהו, וכן נקט במקו"ח [חו", תרצ"ד], וכן ביאר רבנו בחי' ומה שהזכיר לשון רעהו ורעותה, יראה לי שקודם מתן תורה היו כל הבריות חברים כאחד, אמנם הגר"א בקול אליהו כ' עה"פ 'וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום', דהמצרים לא בכלל רעהו, ובפסיקתא רבתי מבואר דאחר המכות מיקרו רעהו, אמנם יל"ע למ"ד דיתרו מל רק אח"כ בפסוק "ויחד יתרו", איך יפרש כאן הא דמיקרי רעהו, ואולי כאן רק עשאו גר תושב [יעו"ז רדב"ז ח"ה קי"א] דג"ת מיקרי רעהו], ואח"כ נתגיייר לגמרי, אמנם במושב זקנים כ' 'פסק, מאכן אמרינן [אבות ד כ] הוי מקדים שלום לכל אדם, ואפי' גוי בשוק, והא דאומר לרעהו שמשמע ולא לגוי, לא בא למעוטי רק רבו, שאסור ליתן שלום לרבו, רק שיפרט אותו שיאמר שלום עליך רבי ומורי'.

עד מתי נקרא מוצאי שבת

וַיְהִי מִמָּחֳרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֵׁשֶׁת אֲתֵּדָהֶם וַיַּעֲבֹד הָעָם עַל-מֹשֶׁה מִן-הַבֹּקֶר עַד-הָעֶרֶב (פרק י"ח פ"ג) ופרש"י 'ויהי ממחרת, מוצאי יום הכיפורים היה, כך שנינו בספרי, ומהו ממחרת, למחרת דרתו מן ההר', ומבואר בל' רש"י שמחרת יום הכפורים נקרא מוצאי יום הכפורים, ומוכח שכל היום נקרא מוצאי יו"כ. ומצינו כן בכמה מקומות שכל היום חשיב מוצאי שבת, ע' בחי' הגרע"א (לאו"ח סי' רצ"ט סעיף ו') שהרי קימ"ל שאם לא הבדיל במוצ"ש יכול להבדיל עד סוף יום ג' שעדיין נחשב אחר שבת, והביא הגרע"א מס' לשון חכמים שכ"ז בהבדלת מוצ"ש, אבל בהבדלת יו"ט ל"ש ד"ו, וכ' הגרע"א דמ"מ כל היום הראשון שאחר יו"ט יכול להבדיל, שהרי יש סוברים שגם הבדלת שבת אין לה תשלומין עד יום ג', ומ"מ ביום ראשון אפשר להבדיל, ומשום שהיום הולך אחר הלילה, וא"כ ה"ה גם בהבדלת יו"ט אף של"ש בה תשלומין עד יום ג', אבל היום הראשון שאחר יו"ט עיקר זמן הבדלה הוא, ועי"ש בהמשך דבריו שהבדלה שעושים עד יום ג' הוא מגדר תשלומין, אבל הבדלה ביום ראשון אינה מגדר תשלומין אלא עיקר זמנה הוא, ונמצא לפ"ז שכל יום ראשון חשיב כמוצאי שבת.

וכן יש להביא מהאמור בערכין (י"א ע"ב) 'כשחבר הבית בראשונה אותו היום תשעה באב היה ומוצאי שבת היה ומוצאי שביעית היתה, ומשמרתו של יהויריב היתה והיו כהנים ולוים עומדים על דוכנו ואומרים שירה כו', והרי שירת הלויים היא דוקא ביום, וכמבואר שם בעמ' א', ובהכרח שהיה יום ראשון ויום זה נקרא מוצאי שבת.

ובכריתות (כ"ה א') 'אמרו עליו על בבא בן בוטא שהיה מתנדב אשם תלוי בכל יום, חוץ מאחר יום כיפורים יום אחד', וברש"י (דף י"ח א') הביא בל' זה (בד"ה אמר) 'שהיה מביא אשם תלוי בכל יום חוץ ממוצאי יום הכיפורים, והרי א"א להביא קרבן בלילה, וע"כ הכוונה על יום אחר יום הכפורים, ומבואר שנקרא מוצאי יום הכפורים. ונפ"מ לגבי סליחות שאומרים 'במוצאי מנוחה' ולמש"נ אפשר גם ביום לומר במוצאי מנוחה.

איך שייך ניתן לתשלומין בחומד אשת רעהו

הראב"ד כ' שאין לוקה משום שניתן לתשלומין, וק' שאם חמד אשת חבירו עד שגירשה ונשאה הוא, איך ניתן לתשלומין שהרי שוב אין הראשון יכול להחזירה, שהרי מחזיר גרושתו ונשאת אסור להחזירה.

והנה ד' ר' יוסי בן כיפר (ביבמות דף י"א) שהאיסור רק מחזיר גרושתו ונשאת לאחר, אבל נתקדשה לאחר אין בה איסור להחזירה, ובאופן זה משכח"ל שיש לזה תשלומין, אבל אכתי אם נשאה אח"כ, שוב אין יכול להחזירה, וא"כ באופן זה לא ניתן לתשלומין, אבל י"ל שהרי בלא"ה ק' שאם חמד חפץ ולקחו ואח"כ איבדו הרי אין זה ניתן לתשלומין, ואף שהרמב"ם כ' (בפ"א מגזילה ה"א) שגזול אין לוקה משום לאו שניתק לעשה, ואם אין הגזילה בעין אין לוקה משום שניתן לתשלומין, כ"ז בגזילה, אבל בלא תחמוד שהאיסור הוא מה שחומד את החפץ בעין, ואף ששילם דמיו, א"כ אם החפץ אינו בעין ל"ש לתשלומין בדמיו, שאין האיסור לקיחת הממון אלא לקיחת החפץ.

וצ"ל דמ"מ כיון דמיעיקרא ניתן לתשלומין אף שאח"כ שוב א"א לשלם שוב אין בו מלקות, כיון שהלאו מעיקרא ניתן לתשלומין, ומש"כ הרמב"ם שאם שרף הגזילה ניתן לתשלומין היינו שמשום לאו שניתק לעשה הוא רק אם יש אפשרות לקיים, אבל משום לאו שניתן לתשלומין אין לוקה אף אם אין אפשרות לתשלומין, והנה אם הוא משום לאו שניתן לתשלומין שפיר י"ל כן, אבל אם הוא משום כדי רשעתו שאין לוקה ומשלם, הרי לכא' אם אין משלם לוקה, אבל ע' באבן האזל (ריש הל' גזילה) דאפשר שכוין שחל עליו דין תשלומין שוב אין בו מלקות וא"ש.

ולפ"ז אם חמד אשת חבירו עד שיגרשה וקידשה ונשאה, הרי ל' יוסי בן כיפר בזמן הקידושין עבר בלא תחמוד, ועדיין היה ניתן לתשלומין, שיכול לגרשה ויחזירה הראשון, ואף שאם נשאה אח"כ שוב אינו יכול, אבל מ"מ בשעה שקידשה ועבר על הלאו היה ניתן לתשלומין.

אך ק' שהרי קימ"ל דלא כר' יוסי בן כיפר, ואסור להחזיר גרושתו אף אחר שנתקדשה כמבואר ברמב"ם (פ"א מגירושין ה"ב), וגם ל' יוסי בן כיפר משכח"ל שעשה בבת אחת קידושין ונישואין, וכגון קדישה בביאה לצד א' בקדושין דף י' שביאה נשואין עושה, או שקידשה ועשה חופה בבת אחת.

והנה ד' הראב"ד (פ"א מאישות ה"ג) שכל אדם מותר בפילגש, ואם פילגש היא בלא קדושין (לג' אחת בגמ' שהביא הראב"ד) משכח"ל שחמד אשת חבירו עד שיגרשה ולקחה לפילגש והר"ז ניתן לתשלומין שכוין שלא נתקדשה לו מותרת לחזור לראשון אבל מ"מ באופן שקידשה ממש בזה לא ניתן לתשלומין. וע' מנח"ל (ל"ח ז'). ואפשר שכל שהפציר בחבירו שיגרש את אשתו ומתוך כך יוכל הוא לקחתה עובר בלא תחמוד גם קודם שלקחה, כיון שע"ז מה שהפציר בו יכול הוא לקחתה, וד"ז ניתן לתשלומין שיכול הראשון להחזירה. ולפ"ז ה"ה אם הפציר בחבירו שיפקיר חפץ עובר מיד, אף קודם שזכה בו. ועדיין ק' שאם הפציר בכהן שיגרש את אשתו, וכיון שגרשה אסורה לכהן שוב אין יכול להחזירה ואין ניתן לתשלומין.

אך י"ל שבאופן שהפציר בחבירו שיגרש הרי אין כאן שום מעשה מצד החומד והכל נעשה ע"י השני וא"כ באופן זה מודה הראב"ד לטעם הרמב"ם שאין לוקה משום שאין בו מעשה. [א.ה. יעו"י בפנים יפות].

על המעשה בא' מגדולי ישראל שהפקיר לגנב

בס' ענפי ארז הביא בשם אביו הגר"ל גורביץ' ששמע מהגר"ז שסיפר לו מגאון מפורסם א' כשראה מרחוק שיהיה נכנס לביתו כדי לגנוב ממנו אחד מחפציו קרא הגאון לעומתו הפקר, וביאר הגר"ז דלמה לא אמר לו שנותן לו במתנה, משום שרצה להצילו מאיסור, דאילו במתנה עובר בלא תחמוד, אבל ע"י אמירת הפקר מצילו גם מעבירת לא תחמוד, ולהנ"ל הרי מוכח שגם בהפקר יש לא תחמוד ממה שיש לא תחמוד אשת רעך.

עוד ק' איך הפקיר, שכוין שגנב לו הרי החפץ אינו ברשותו (וכמבואר בב"ק ס"ט א'), שכמו שא"א להקדיש דבר שאינו ברשותו כך א"א להפקיר.

לא תחמוד בדבר שא"א למכור

במכילתא גבי לאו דלא תחמוד, כ' 'דבר שיש בו קונה ומקנה', וע' בית רענן למעט ד"ת, ושמעתי מפי כבוד רבנו הגר"ד לנדו דיש לדון לפ"ז בחומד מע"ש למ"ד ממון

גבוה שאין בו הקנאה, או בחומד חלק חבירו בקדשים שאין בו הקנאה, כמבואר (בקדושין נ"ב ב') דמקדש בחלקו אינה מקודשת, וצ"ע שהרי יש לאו דלא תחמוד אשת רעך, ושם ל"ש קונה ומקנה, וע"כ שיש חילוק בין חומד ממון חבירו לחומד אשת חבירו, וא"כ אפשר שאין ראוי לענין הפקר, דאף שבלא תחמוד אשת רעך עובר אף במשתדל שיגרשנה, אבל בחומד ממון אינו עובר א"כ מקנה לו ולא במפקיר.

לא תחמוד בשאלה ושכירות

הנה אם על שאלה יש לא תחמוד ק' שהרי הראב"ד כ' שאין מלקות על לא תחמוד, ואילו יש על שאלה לא תחמוד, משכח"ל אופן דל"ש תשלומין, וכגון ראובן השאיל לשמעון ליום א', ובא לוי וחמדו והשאילו לו, הרי כשגמור היום ל"ש השבון, וביותר שאם יש גם על שאלה לא תחמוד, א"כ ל"ש כלל ניתן להשבון, ואף בחמד החפץ לגמרי וקנאו ל"ש ניתן להשבון, דכל שנשתמש בו שימוש א', הרי ע"ז ל"ש השבון שכבר נשתמש בו שימוש אחר.

לא תחמוד בכסף

שמעתי מפי כבוד רבנו הגר"ד לנדו שיש להסתפק לענין לאו דלא תחמוד אם אינו חומד חפץ מסוים, אלא חומד שחבירו יתן לו ממון אם עובר בלא תחמוד, ואמר שבמס' כלה (פ"ו ה"א) יש להוכיח שהוא בכלל לא תחמוד, וכך אי' שם 'תא שמע, ושמעתינה לכולהו, לא תחמוד, אפילו ממון פלוני לי, האי ממון פלוני לי, גבא ליסטים הוא, אלא ממון לי כפלוני, ודאי אסור, מבעי אנפשיה, אלא לולי יהיב לי פלוני ממונה בדי, דהא קא חמד'.

לא תחמוד בעבד עברי

עוד שמעתי מפי מו"ר שיש להסתפק שהרי בתורה נאמר גבי לא תחמוד "וכל אשר לרעך", ואיך הדין אם חומד את רעהו עצמו שיהיה לו לעבד עברי, אם עובר ע"ז בלא תחמוד. גם נסתפק אם במינויים יש לא תחמוד. [א.ה. יעו"י ברבנו בחיי (בלאו דלא תענה) דכ' דכתיב רעך ולא אחיך כדי לומר דהזהיר אף על העכו"ם, דיש איסור לא תחמוד אף מגוי יעו"ש, ותליא בנידון למעלה אם גוי מיקרי רעהו].

לא תחמוד בעבודה

אם יש לא תחמוד בעבודה, וכגון בחומד מחבירו שיעבוד אצלו, וכגון מבקשים מא' שיהא חזן בבית הכנסת ואינו רוצה, ומשדלים אותו אם יש בזה לא תחמוד. והנה בשע"ת לר' יונה כ' שאם משדל לחבירו לעבוד לו עובר על לא תרדה בו בפרך, ומשמע שלא תחמוד ליכא.

עוד ספיקות בלא תחמוד

מעשה בראובן שקנה דירה עבור בתו, והדירה היתה מושכרת לשמעון לעוד ג' חדשים, והיה שמעון צריך לשלם לראובן שכירות, ושוב נתיישב ראובן והיה ניחא לו שתעבור מיד לדירה, וביקש משמעון שיצא ויחזיר לו הכסף, ולא היה ניח"ל, אבל הבטיח לו שגם יפצה אותו.

ונתעורר שיש כאן משום לא תחמוד, ובוזא יש לדון אם על שכירות יש לא תחמוד, וע' מל"מ (הל' מלוה) שיש בזה מחלוקת וע' בשדי חמד (ח"ג מערכת הל' אות ק"ל). והנה יש מקום לומר שכוין שלא היה זה עבורו, אלא עבור בתו, ל"ש לא תחמוד לצורך אחר.

ובמכילתא איתא 'שאתה חומד בתו לבנך או בנו לבתך, או אפי' חומד בדבור ת"ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם, מה להלן עד שיעשה מעשה אף כאן עד שיעשה מעשה', צ"ב דחומד לבנו אין זה חומד לעצמו, וצ"ע שיהא בזה לא תחמוד.

והנה אם יש לא תחמוד על שכירות, אטו אם ראובן מבקש משמעון חפץ לזמן מועט בהשאלה כגון עט, ושמעון צריך לחפץ זה, ומפתה אותו שישכירם ליתן לו לזמן מועט א"כ יעבור בלא תחמוד, וכשראובן רוצה להרחיב דירה על קרקע בחצר ומפתה להשכירים שישכירם אם זה ג"כ לא תחמוד.

ושמעתי מכבוד רבנו הגר"ד לנדו שיש להוכיח משו"ת הרי"ף שמנה כמה איסורים במשתמש בחפץ של חבירו שלא ברשות, ולא מנה בתוכם לא תחמוד, ש"מ שאין לא תחמוד על שאלה.

דעת ואמונה

מתורתו של הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

גיליון מס' 94

קיצבת חייו של האדם – בידי שמים!

יתרו תשפ"ג

המרבח והמעט

אומרת התורה: אמר להם משה לישראל "זה הדבר אשר ציווה ה', ליקטו ממנו איש לפי אכלו, עומר לגולגולת" עומר הוא עשירית האיפה, ומספיק למאכל אדם ליום אחד, השיעור שלו הוא מ"ג ביצים - כשיעור חלה "ויעשו כן בני ישראל, וילקטו המרבח והמעט" בני אספו את המן, אבל לא כולם הסתפקו בלקיטה של עומר אחד, או שחששו שלא יהיה להם מן למחר, או שבטעות אספו פחות או יותר משיעור עומר, ואז כאשר הגיעו לביתם "וימדו בעומר, לא העדיף המרבח, והמעט לא החסיר, איש לפי אכלו לקטו" הם מדדו בכלי מידה של עומר, ונמצא שהמרבח לא הרוויח, והמעט לא הפסיד, כל אחד קיבל כמות של עומרים, בדיוק לפי מספר הנפשות שהיו בביתו, וכתב רש"י "זהו נס גדול שהיה במן"

כתב הבית הלוי שהפסוק הזה לא נהג רק לשעתו בזמן ירידת המן, אלא הוא נוהג גם לדורות, והמסר הנלמד מכאן, שכאשר האדם עושה השתדלות בפרנסה, הוא צריך לדעת "שמונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה עד ראש השנה" (ביצה טז, א) ואין ביכולתו של האדם להרבות את ממנו, כי מה שנקצב לו – זה כל מה שישג, וכל ההשתדלות היא רק מצוה של "בזיעת אפך תאכל לחם" אבל הכמות של הממון שיהיה לו, הוא בדיוק כפי מה שנקצב לו, בין אם יעבוד מעט או הרבה. וזה אומרת כאן התורה, לא הרוויח המרבח, ולא הפסיד הממעט בהשתדלות, כולם בסוף יקבלו בדיוק את מה שנקצב להם בראש השנה.

קיצבת חייו של האדם

סוף כל האדם למיתה, כל אדם מוכרח למות בסוף, כמו שנאמר בתורה "כי עפר אתה ואל עפר תשוב" אין אפשרות להתחמק מהמיתה בעולם הזה, העולם כאן הוא לא התכלית, אלא פרוזדור לעולם הבא. ומקובל לחשוב שלכל אדם נקצב כמה שנים הוא יחיה, זה 70 שנה זה 80 וזה 90 וכשהאדם ממלא את קיצבת חייו אז הוא נפטר, הן אמנם שסברה היא שהקב"ה לא נותן חיים סתם, אלא חיים עם קיצבה, אבל צריך לברר אם יש לזה מקור מפורש מחז"ל.

ולכאורה יש ללמוד זאת ממונותיו של אדם שניתנו לו עם קיצבה, וכ"ש שחיי האדם עצמו ניתנו עם קיצבה של ימים ושנים, וכך נראה בפיוט 'ונתנה תוקד' [שאומרים האשכנזים בר"ה ויוה"כ] שאומר שם הפייטן 'ותחתוך קיצבה לכל בריותיך'.

אבל עדיין יש לומר, שהקיצבה של חיי האדם נקבעת לאדם בראש השנה לגבי אותו שנה, אם יחיה או ימות, ומתי ימות, וכמו שנקבע על המזונות, כמה יהיה לו באותו שנה, אבל לא ניתן לאדם קיצבה לכל חיי שנותיו כמה יחיה, ויתכן שכל שנה דנים מחדש אם יחיה או ימות בשנה זו, אבל לא על כל ימי חייו, ואכן מצד הסברה נראה שהאדם לא נברא בעולם בלא קיצבה, אבל עדיין לא מצאנו מקור לזה.

והנה הרמב"ם בהלכות דעות (פרק ד) האריך לבאר מה מוטל על האדם לעשות כדי לשמור על גופו, שיהיה בריא וחזק, ופירט שם מה ראוי לאכול, ובאיזה זמן, ואין להיכנס למרחץ, ולהקיז דם, ושראו להתעמל כדי לחזק את הגוף, והביא דינים אלו בתוך ספרו יד החזקה, מפני שהוא חלק ממצוות 'ונשמרתם' שחובה על האדם לשמור על בריאות גופו.

ואחר כל זה כתב (הלכה כ) "כל המנהיג עצמו בדרכים אלו שהורינו, ואני ערב לו שאינו בא לידי חולי כל ימיו, עד שיוזקין הרבה ימות, ואינו צריך לרופא, ויהיה גופו שלם ועומד על בוריו כל ימיו, אלא אם כן היה גופו רע..... או אם תבוא מכת דבר או מכת בצורת לעולם".

מבואר ברמב"ם שמי שאוכל בריא ועושה התעמלות ישרא בריא, ולא ימות מעצמו, אלא בתאונה, ומשמע מזה, שאורך החיים – תלויים ביד האדם, וזו ממתנה בבריאות של לו הבטחה מהרמב"ם שיהיה שנים ארוכות, עד שיוזקין הרבה, אם לא יקרה איזה תאונה. אף שוודאי שביד השם להחיות ולהמית כל אדם, בכל יום ובכל זמן, אבל זהו רצון השם שלא יהיה זמן קצוב לכל אדם כמה יחיה, אלא הדבר תלוי בהתנהגות האדם, וככל שישמור על בריאותו, כך מובטח לו שנים ארוכות ובריאות.

ואמנם מקובל בעם ישראל, ששני חיי האדם קצובים לו, ולכל אחד יש מספר שנים קצובות כמה הוא יחיה.

אין המחלה ממיתה אלא סיום קיצבת חייו

והנה מדי פעם שומעים על אנשים שנפטרים "לע בקיצור ימים מהמחלה הנוראה רח"ל. וזה גורם הרבה צער ובכי, על שאדם הולך לעולמו בקיצור ימים ושנים.

ואמנם אם נתבונן נראה, שאם נקצב לאדם מספר מדויק של ימים ושנים כמה יחיה, א"כ האדם הזה שנפטר, לא המחלה המיתה אותו, אלא שנגמרה קיצבת החיים שלו, ואין כאן גזירה חדשה שיפטר כעת,

אלא שמתחילה נשלח לעולם לזמן קצוב, וכעת נגמר זמנו. ומה שהאדם הזה חלה במחלה, זה לא סיבת המיתה שלו, וכי אם לא היה לו את המחלה, הוא לא היה מת? הרי החיים שלו קצובים, וגם בלי המחלה הוא היה מת על מיתתו.

וא"כ על מה יש להצטער? הרי נגמרה לו קיצבת חייו, ועל זה שהיה לו מחלה, ג"כ אין מה להצטער, מאחר שהיא לא גורמת לו את המיתה, וא"כ היא עושה רק טוב לאדם, שלאדם שבין כה עומד למות, הרי היא מודיעה לו משמים שעיתו קרוב וכך יוכל להתכונן, ולהכין צידה לדרך. לכתחילה לא הן ולא שכרן - ובדיעבד הם טובה גדולה רצוני לבאר את המבט הנכון על עניין הייסורים, ונראה לי שבוודאי לכתחילה הייסורים הם לא טובים לאדם, אבל אחרי שאדם כבר קיבל ייסורים, הרי הם עשו לו טובה גדולה מאד, וכפי שנבאר.

לכתחילה כאשר האדם הוא בריא לא שווה לו ייסורים, למרות רוב השכר שלהם, אני מוותר על מה שהם מכפרים ואני אומר 'לא הן ולא שכרן' כשהאדם בריא, הוא יכול לעבוד את השם, ולעשות את רצונו, להתפלל בכוונה, ללמוד תורה ולחדש בה, לומר ק"ש בכל יום, כמו שיהודי צריך לחיות, זה יותר טוב מייסורים, העבודות השם שהאדם עושה כאן בעולם, אין לה תחליף, ואין דבר גדול ממנה. וגם אם יגיעו לאדם ייסורים כדי לקבל כפרה, לא כדאי לו להפסיד עבורם תורה ומצוות, יותר טוב ללמוד ולחדש, יותר שווה מכל הכפרות. ואמנם בדיעבד, לאחר שכבר קיבל האדם ייסורים, והיה בין כה מנוע מעבודת השם, ראוי לידע, שהייסורים הם דבר גדול מאד, ומכפרים על עוונותיו, והם מגינים עליו בעולם האמת. וגם בייסורים קטנים אמרו במסכת ערכין (טז, ב) עד היכן חשיבי ייסורים? אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלש ועלו בידו שתיים! וכל כך למה? דתניא דבי רבי ישמעאל: כל שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין - קיבל עולמו. והיינו שאם לא קיבל ייסורים הללו, קיבל את שכרו בחייו.

ואמרו עוד בסנהדרין (קא, א) כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו. התחילו הן בוכין ורבי עקיבא משחק. אמרו לו: למה אתה משחק? אמר להן: וכי מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: אפשר ספר תורה שרבי בצער, ולא נבכה? אמר להן: לכך אני משחק. כל זמן שאני רואה רבי, שאני ינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה, ואין שמנו מבאיש, ואין דובשנו מדביש, אמרתי: שמא חס ושלום קיבל רבי עולמו. ועכשיו שאני רואה רבי בצער - אני שמח.

כל זמן שהאדם חי בעולם בלי ייסורים, יש חשש שמקבל כאן את שכרו, וע"י הייסורים זוכה לכפרה ולעולם הבא. ולכן המבט הכן על מי שנפטר מהמחלה בקיצור ימים, כיון שהוא לא מת מהמחלה, אלא כי הגיע קיצו, א"כ המחלה רק היטיבה איתו, ראשית זכה מכוחה לייסורים, שערכם לא יסולא בפז, ועוד שבזכות המחלה ידע שקיצו קרב, ויכל לחזור בתשובה, ולהרבות בתשובה ומעשים טובים, ולבוא נקי לעולם האמת.

שהרי למרות שכולם יודעים שבסוף מתים, בכל זאת האדם לא מחזיר את זה ללב, ומסתובב בעולם כמי שעומד לחיות כאן לדורי דורות, וכאשר האדם מקבל מחלה כל שהיא, אז הוא מעורר את עצמו להבין שסופו קרב, ומכין את עצמו לכך.

לכל חיידיק יש מפקד

יש מחשבה כזו בין בני אדם, שמי שמת בקיצור ימים, כאילו חטפו אותו משמים, או שחיידיק פגע בו והרג אותו, אבל האמת היא, שלא! יש קיצבה לכל חי, וכל מי שמת, הוא מפני שהגיע קיצו, רק שהרבה שלוחים למקום, פעם שולחים מחלות לא עלינו, ופעם חיידיק טורף, אבל כולם בשיחותיו של בורא עולם, וכבר הארכנו בה בעבר, שגם לחיידיקים יש מפקד, והם לא פועלים באופן עצמאי, וכמו החיידיקים שהגיעו למצרים במכת דבר, שנשלחו מאת השם לפגוע בהמתם של המצרים, ולא נגעו בבהמות של ישראל, אף שהיו לידם באותו עדר, כי כל תנועה של החיידיק תלויה אך ורק ברצון השם, ורק ברצון השם הם נדבקים באיש זה או אחר.

מן העולם ועד העולם

הנה נאחזו יודעים שהעולם הזה הוא לא העיקר, ואינו אלא פרוזדור לעולם הבא, אין איש שנשאר כאן בעולם, גם הצדיקים הגדולים, כמו שאמרו חז"ל "עתידיים צדיקים לחזור לעפר, שנאמר כי עפר אתה ואל עפר תשוב" (שבת קנב, א) וגם משה רבינו נפטר מהעולם הזה, יש עולם אחר שהוא התכלית, ואין להתחמק מזה, ואמנם הגויים סבורים שאין עולם אלא אחד, ומבחינתם העולם שלנו הוא המטרה והתכלית, ואנחנו שמאמינים בהישארות הנפש, יודעים שיש שני עולמות, וכמו שאמרו בסוף ברכות (נד, א) שלכן אומרים "ברוך השם מן העולם ועד העולם" להוציא ממה שאמרו הצדוקים, אין עולם אלא אחד.

וזכורני מלפני 40 שנה שביקרתי בצרפת, ומיד שבאתי לשם שמת' לב, שכל הראש שלהם עסוק בענין אחד: איך לשפר את התענוגות של העולם הזה! מבחינתם אין עולם אחר, אז הם מונחים רק בהנאות העולם, כמו שאמר הנביא בספר ישעיהו (כב, ה) "הרוג בקר ושחוט צאן, אכול בשר ושתות יין, אכול ושתו כי מחר נמות" הנביא ישעיה ראה את הגויים שאין להם עוד עולם, אז הם מונחים רק בהנאות העולם הזה, הם סבורים שלאחר מיתה - האדם ימות ויתפורר ולא ישאר ממנו זכר, וזה לא נכון יש הישארות הנפש, ויש לנו עולם הבא.

הייתי פעם בפריז, והיתה שם משפחה שעשו אזכרה לע"נ אחד מבני המשפחה שנפטר, וביקשו ממני לבוא ולשאת דברים, באתי לשם וראיתי שאחד מבני המשפחה היה נשוי לגויה, והיה נוכח שם באזכרה יחד עם אשתו הגויה, ואמרתי להם כך: אם אנחנו התאספנו כעת לאזכרה, הרי זה אומר שכולנו בתת ההכרה מאמינים - שהאדם לא התבטל על ידי המיתה, גם אחרי שהאדם נפטר ונקבר באדמה, הוא עדיין קיים, שאם לא כן, למה באנו? הרי הגוף התפורר באדמה, ועל מה יש לעשות אזכרה? על מה? וכי עושים אירוע על מה שעבר והתבטל מן העולם? בוודאי שאם באנו לכאן, זה מראה שכולנו מבינים, שהנשמה של האדם עדיין קיימת!

ואם כן הבה נראה מה קורה לנפש אחר היפרדה מן הגוף, הבאתי להם מחז"ל במסכת גיטין (נו, ב) שאונקלוס לפני שהתגיר [היה אחיין של טיטוס הרשע] רצה לדעת אם כדאי לו להתגיר, והעלה באוב את טיטוס דודו, ושאלו מי חשוב בעולם האמת? ענה לו ישראל, ושאלו האם כדאי להתגיר? ענה לו, לא תצליח לקיים את התורה והמצוות שלהם! [שהרי באמת התורה מלאה בהגבלות ואיסורים, וקשה מאד לעמוד בה, ורק אנחנו שקיבלנו עלינו עול מלכות שמים, אנו מסוגלים לזה].

אח"כ העלה את בלעם, וגם ענה לו כעין זה, שישאל הכי חשובים, אבל לא כדאי לו להתגיר. אח"כ העלה באוב את ישו [כפי שמופיע בגמ' לפני הצנוור, וכיום החזירו את הגירסה הראשונה] ואמר לו טובתך דרוש, רעתם אל תדרוש, שכל תנועה בהם כאילו נגע בבבית עינו של הקב"ה, ושאל את ישו מה ענשו שם? וענה לו שהוא נידון בצוואה רותחת כיון שהעליג על דברי חכמים.

באותו מעמד היה לי חשוב להביא את הגמרא הנ"ל כדי להבהיר למי שלא ידע זאת קודם, שישו נמצא כעת בגיהנום... בצוואה רותחת. כיון שהנצרות היא עבודה זרה, נאמר עליהם הכלל שאמרו חכמים "כל ליצנותא אסירא לבר מליצנותא דעבודה זרה" וראוי ומצווה לעשות מהם צחוק.

אח"כ העלה את בלעם, וגם ענה לו כעין זה, שישאל הכי חשובים, אבל לא כדאי לו להתגיר. אח"כ העלה באוב את ישו [כפי שמופיע בגמ' לפני הצנוור, וכיום החזירו את הגירסה הראשונה] ואמר לו טובתך דרוש, רעתם אל תדרוש, שכל תנועה בהם כאילו נגע בבבית עינו של הקב"ה, ושאל את ישו מה ענשו שם? וענה לו שהוא נידון בצוואה רותחת כיון שהעליג על דברי חכמים.

פעם נסעתי במטוס, והיה שם איזה כומר, והוא נגש אלי וניסה להשפיע עליי שהכח שלו בנצרות היא הכי צודקת... והסביר לי שהם עזבו כת אחרת בנצרות, וכיום הם עדיין מאמינים בישו, אבל הם הנוצרים האמיתיים... ומה ההבדל ביניהם? שהוא סובר שהיהודים לא הרגו את ישו. ובזה הוא רצה למשוך אותי, כיון שהוא מקל עם היהודים, שהם לא אשמים בהריגתו.

היום ראיתי בעתון שהביאו בשם הגה"צ ר' דן סגל שהוא אמר, יש מכות כאלה שבעה שומרי תו"מ הלכו, זה פלא! מה אין להם מצוות? אין להם מי שיגן עליהם? ורואים מזה שיש חרון אף, שהקב"ה עזב אותנו, והביא את הפסוק הזה, שנאמר ביוצאי צבא "והיה מחניך קדוש, כי ה' אלוהיך בקרבך להצילך, ולא יראה בך ערות דבר" ואם יש חליה ערות דבר "ושב מאחריך" ונראה לי שזה הביאור בפסוק (תהילים קלב, יד) "זאת מנוחת עדי עד, פה אשב כי אייתיך, צידה ברך אברך, ואבינוה אשבעי לחם, כוהניה אלביש ישע, וחסידיה רנן ירגנ" כאשר פה אשב, ויש שכונה איתנו, אז לא חסר לנו כלום, ראשית כל, יש ברכה במזון ובכל הצידה שאנחנו צריכים, ויש לחם לכולם, ויותר מכך כשהשכינה איתנו - אנחנו שמורים, הכהנים אלו החשמונאים, שניצחו את האויבים, כי השכינה היתה איתם. אם אנחנו מרחיקים את השכינה, אנו חלילה חשופים לצרות, אסור להסתכל על המלחמות סתם, בין הערבים ליהודים, צריך להבין שיש כאן חרון אף לפי שהקב"ה שומר על ישראל, וכשאין שמירה, כנראה שלא עושים מה שצריך..

ונראה לי עוד, שאמנם הוא נהרג על ידי היהודים, אבל התלייה שלו נעשתה ע"י הרומיים שהיו אז בשלטון, שהרי צורת התלייה שלו היא צורת הצלב המקודש שלהם, וליהיו זו אינה לפי דין תורה, שכל הנסקלים נתלים על עמוד כמין ריש והתלייה היא על הגג של הריש וישו לא נתלה כך, וכנראה המלכות רצתה לזכות באהדת העם, ולכן הם תלאוהו, לאחר שנהרג ע"י ישראל.

ראיתי שהביאו מהחפץ חיים שהיה בכנסיה הגדולה של אג'ר, שהיתה בינה, והתעוררה להם שאלה, שהגברים היו למטה והעזר"ן היה גבוהה, אבל לא היה וילון בעזרת נשים, ומי שהסתכל למעלה היה יכול לראותם. והיו כאלה שאמרו שצריך לעשות וילון, והיו שאמרו שהנשים גם צריכות לשמוע ולראות. ושאלו את הרבי שהח"ח מה לעשות? ענה הח"ח, כל דבר שגורם שלא יהיה הרחקת שכנה - זה טוב, ולכן ראוי להרבות בצניעות, זה משאיר את השכינה איתנו.

מלבד העניין של הזהירות בצניעות גם התחזקות בתורה מועילה שהרי תורה מגנא ומצלא, והטעם לזה כי מי שהראש שלו שקוע בתורה - השכינה איתו, וממילא יש הגנה ושמירה. והבאתי המקור לזה שכתוב בתנא דבי אליהו שאם יש זוג ת"ח אחד הוא מגן על ארבעים אלף מישראל [במדדש בדברים אמרו אפילו ת"ח אחד מגן כן] ומביא אסמכתא לזה מספר שופטים אצל גדעון, שהיו ארבעים אלף, ורואים מזה שת"ח מגינים על הדור, ולמה הם מגינים, מה המקור לזה בתורה? ונראה לי מהפסוק הנ"ל כשהקב"ה איווה לישב פה כי אייתיך, אז "צידה ברך אברך, וכוהניה אלביש ישע" והרי ת"ח שכנה שורה עליו, מפני שהראש שלו שקוע בלימוד.

שמעתי שאמרו אחרי הפיגוע, שהמחבלים רוצים לבוא בירושלים בב"ב ובאלעד, כי אין לחרדים נשק, וכך המחבל יוכל לחבל ולהמשיך לחיות. והאמת הוא, שפה לא צריכים את השוטרים, אנחנו רואים הרי הכל פרוץ, והמחבלים לא באים, ולמה? כי יש הגנה מהלימוד.

הנה כבר נתבאר [בגיליון הקודם] דספק ברכות להקל, אינו דין מיוחד בברכות, אלא הוא מהכלל הידוע, דספיקא דרבנן לקולא, דכיון דברכות הנהנין והמצוות הם מדרבנן, ספיקן לקולא. ולכן לא מצינו בשי"ס לשון זה "ספק ברכות להקל" ולכן בברכהמ"ז דהנה ברכה דאורייתא, ספיקא לחומרא.

והנה דנו הפוסקים היכא דיש ס"ס לחייב ברכה, אם אזלינן לחומרא וחייב לברך. (וממילא אין חשש של לא תשא) או שגם בס"ס אזלינן לקולא, וממילא אסור לברך, ונראה לי שהנידון הזה הוא לא שאלה רק לגבי ברכות, אלא זה שאלה כללית במילתא דרבנן, הן באיסורים דרבנן והן במצוות דרבנן, אי גם בס"ס הקילו חז"ל שספק דרבנן לקולא או לא.

ועיין בפרמ"ג ריש או"ח, בפתחה להלכות ברכות, שתלה נידון זה בספיקו של המל"מ (פ"י מהל' מקואות ה"ו) (ד"ה ודע) אם הא דתנן במסכת ידים (פ"ב מ"ד) ספק עשה במים מלאכה - ספק לא נעשה בהם מלאכה, ספק יש בהם כשיעור - ספק אין בהם כשיעור [ונטל בהם ידים] ספיקן טהור. ופירש הר"ש שם, דאפילו אם היו כל הספיקות יחד במים שנטל מהם, טהור. וכתב ע"ז המל"מ ולא ידעתי אם דין זה נוהג בכל איסורי דרבנן, או דלמא דוקא בטומאת ידים הקילו דאפי' כשיש ס"ס להחמיר מותר [וכנראה משום דטומאת ידים היא טומאה מחודשת שאין לה עיקר מה"ט לטמא מקצת מהגוף] ובספר נשמת אדם (כלל ה' על סעיף ו') כתב דאף אי נימא דבשאר האיסורים ס"ס להחמיר, מ"מ בברכות ס"ס להקל (כפי מה שהוכיח שם) דדמיין לדידים שאין להם עיקר מה"ט. (ודבריו ז"ל אינם מובנים לי דברכות אפילו אותם שלפני האכילה, שפיר יש להם עיקר מה"ט, עיין ברכות ל"ה דילין מק"י כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש ע"ש).

והנה דנו הפוסקים היכא דיש ס"ס לחייב ברכה, אם אזלינן לחומרא וחייב לברך. (וממילא אין חשש של לא תשא) או שגם בס"ס אזלינן לקולא, וממילא אסור לברך, ונראה לי שהנידון הזה הוא לא שאלה רק לגבי ברכות, אלא זה שאלה כללית במילתא דרבנן, הן באיסורים דרבנן והן במצוות דרבנן, אי גם בס"ס הקילו חז"ל שספק דרבנן לקולא או לא.

ולכן נראה לי פשוט דאף אי נימא דס"ס בברכות להקל, מ"מ כשיש רוב פוסקים שמחייבים לברך, בכה"ג אזלינן בתר הרוב, [לפי מה שייסד מרן בהקדמתו על השו"ע דאזלינן בתר רוב פוסקים, אף שלא היו יחד במושב אחד, ואפי' באיסורי תורה] כיון דדיני ברכות שווים לדין ספיקא דרבנן לקולא, וכמו שבכל איסורים דרבנן אזלינן בתר הרוב הכ"ע לענין ברכות. וגם בטומאת ידים הרי ודאי דאזלינן בתר הרוב, ורק בס"ס הקילו, וכמו שמצינו דהחמירה תורה בספק טומאה ברה"י אפי' כשיש ס"ס שהוא טהור, וברוב מקילין כדאיאת בכתובות (ט"ז א') ט' צרפדעים וכו', ובהדיא איתא בנדה (ט' ב') דגם במילתא דרבנן, יחיד ורבים הלכה כרבים, ורק בשעת הדחק אפשר לסמוך על יחיד במקום רבים ע"ש.

והנה דנו הפוסקים היכא דיש ס"ס לחייב ברכה, אם אזלינן לחומרא וחייב לברך. (וממילא אין חשש של לא תשא) או שגם בס"ס אזלינן לקולא, וממילא אסור לברך, ונראה לי שהנידון הזה הוא לא שאלה רק לגבי ברכות, אלא זה שאלה כללית במילתא דרבנן, הן באיסורים דרבנן והן במצוות דרבנן, אי גם בס"ס הקילו חז"ל שספק דרבנן לקולא או לא.

ולכן נראה לי פשוט דאף אי נימא דס"ס בברכות להקל, מ"מ כשיש רוב פוסקים שמחייבים לברך, בכה"ג אזלינן בתר הרוב, [לפי מה שייסד מרן בהקדמתו על השו"ע דאזלינן בתר רוב פוסקים, אף שלא היו יחד במושב אחד, ואפי' באיסורי תורה] כיון דדיני ברכות שווים לדין ספיקא דרבנן לקולא, וכמו שבכל איסורים דרבנן אזלינן בתר הרוב הכ"ע לענין ברכות. וגם בטומאת ידים הרי ודאי דאזלינן בתר הרוב, ורק בס"ס הקילו, וכמו שמצינו דהחמירה תורה בספק טומאה ברה"י אפי' כשיש ס"ס שהוא טהור, וברוב מקילין כדאיאת בכתובות (ט"ז א') ט' צרפדעים וכו', ובהדיא איתא בנדה (ט' ב') דגם במילתא דרבנן, יחיד ורבים הלכה כרבים, ורק בשעת הדחק אפשר לסמוך על יחיד במקום רבים ע"ש.

דברי חיזוק בעקבות הפיגוע

היום ראיתי בעתון שהביאו בשם הגה"צ ר' דן סגל שהוא אמר, יש מכות כאלה שבעה שומרי תו"מ הלכו, זה פלא! מה אין להם מצוות? אין להם מי שיגן עליהם? ורואים מזה שיש חרון אף, שהקב"ה עזב אותנו, והביא את הפסוק הזה, שנאמר ביוצאי צבא "והיה מחניך קדוש, כי ה' אלוהיך בקרבך להצילך, ולא יראה בך ערות דבר" ואם יש חליה ערות דבר "ושב מאחריך" ונראה לי שזה הביאור בפסוק (תהילים קלב, יד) "זאת מנוחת עדי עד, פה אשב כי אייתיך, צידה ברך אברך, ואבינוה אשבעי לחם, כוהניה אלביש ישע, וחסידיה רנן ירגנ" כאשר פה אשב, ויש שכונה איתנו, אז לא חסר לנו כלום, ראשית כל, יש ברכה במזון ובכל הצידה שאנחנו צריכים, ויש לחם לכולם, ויותר מכך כשהשכינה איתנו - אנחנו שמורים, הכהנים אלו החשמונאים, שניצחו את האויבים, כי השכינה היתה איתם. אם אנחנו מרחיקים את השכינה, אנו חלילה חשופים לצרות, אסור להסתכל על המלחמות סתם, בין הערבים ליהודים, צריך להבין שיש כאן חרון אף לפי שהקב"ה שומר על ישראל, וכשאין שמירה, כנראה שלא עושים מה שצריך..

ראיתי שהביאו מהחפץ חיים שהיה בכנסיה הגדולה של אג'ר, שהיתה בינה, והתעוררה להם שאלה, שהגברים היו למטה והעזר"ן היה גבוהה, אבל לא היה וילון בעזרת נשים, ומי שהסתכל למעלה היה יכול לראותם. והיו כאלה שאמרו שצריך לעשות וילון, והיו שאמרו שהנשים גם צריכות לשמוע ולראות. ושאלו את הרבי שהח"ח מה לעשות? ענה הח"ח, כל דבר שגורם שלא יהיה הרחקת שכנה - זה טוב, ולכן ראוי להרבות בצניעות, זה משאיר את השכינה איתנו.

מלבד העניין של הזהירות בצניעות גם התחזקות בתורה מועילה שהרי תורה מגנא ומצלא, והטעם לזה כי מי שהראש שלו שקוע בתורה - השכינה איתו, וממילא יש הגנה ושמירה. והבאתי המקור לזה שכתוב בתנא דבי אליהו שאם יש זוג ת"ח אחד הוא מגן על ארבעים אלף מישראל [במדדש בדברים אמרו אפילו ת"ח אחד מגן כן] ומביא אסמכתא לזה מספר שופטים אצל גדעון, שהיו ארבעים אלף, ורואים מזה שת"ח מגינים על הדור, ולמה הם מגינים, מה המקור לזה בתורה? ונראה לי מהפסוק הנ"ל כשהקב"ה איווה לישב פה כי אייתיך, אז "צידה ברך אברך, וכוהניה אלביש ישע" והרי ת"ח שכנה שורה עליו, מפני שהראש שלו שקוע בלימוד.

שמעתי שאמרו אחרי הפיגוע, שהמחבלים רוצים לבוא בירושלים בב"ב ובאלעד, כי אין לחרדים נשק, וכך המחבל יוכל לחבל ולהמשיך לחיות. והאמת הוא, שפה לא צריכים את השוטרים, אנחנו רואים הרי הכל פרוץ, והמחבלים לא באים, ולמה? כי יש הגנה מהלימוד.

בעניין ספק ספיקא לחיוב ברכה

הנה כבר נתבאר [בגיליון הקודם] דספק ברכות להקל, אינו דין מיוחד בברכות, אלא הוא מהכלל הידוע, דספיקא דרבנן לקולא, דכיון דברכות הנהנין והמצוות הם מדרבנן, ספיקן לקולא. ולכן לא מצינו בשי"ס לשון זה "ספק ברכות להקל" ולכן בברכהמ"ז דהנה ברכה דאורייתא, ספיקא לחומרא.

והנה דנו הפוסקים היכא דיש ס"ס לחייב ברכה, אם אזלינן לחומרא וחייב לברך. (וממילא אין חשש של לא תשא) או שגם בס"ס אזלינן לקולא, וממילא אסור לברך, ונראה לי שהנידון הזה הוא לא שאלה רק לגבי ברכות, אלא זה שאלה כללית במילתא דרבנן, הן באיסורים דרבנן והן במצוות דרבנן, אי גם בס"ס הקילו חז"ל שספק דרבנן לקולא או לא.

ועיין בפרמ"ג ריש או"ח, בפתחה להלכות ברכות, שתלה נידון זה בספיקו של המל"מ (פ"י מהל' מקואות ה"ו) (ד"ה ודע) אם הא דתנן במסכת ידים (פ"ב מ"ד) ספק עשה במים מלאכה - ספק לא נעשה בהם מלאכה, ספק יש בהם כשיעור - ספק אין בהם כשיעור [ונטל בהם ידים] ספיקן טהור. ופירש הר"ש שם, דאפילו אם היו כל הספיקות יחד במים שנטל מהם, טהור. וכתב ע"ז המל"מ ולא ידעתי אם דין זה נוהג בכל איסורי דרבנן, או דלמא דוקא בטומאת ידים הקילו דאפי' כשיש ס"ס להחמיר מותר [וכנראה משום דטומאת ידים היא טומאה מחודשת שאין לה עיקר מה"ט לטמא מקצת מהגוף] ובספר נשמת אדם (כלל ה' על סעיף ו') כתב דאף אי נימא דבשאר האיסורים ס"ס להחמיר, מ"מ בברכות ס"ס להקל (כפי מה שהוכיח שם) דדמיין לדידים שאין להם עיקר מה"ט. (ודבריו ז"ל אינם מובנים לי דברכות אפילו אותם שלפני האכילה, שפיר יש להם עיקר מה"ט, עיין ברכות ל"ה דילין מק"י כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש ע"ש).

ולכן נראה לי פשוט דאף אי נימא דס"ס בברכות להקל, מ"מ כשיש רוב פוסקים שמחייבים לברך, בכה"ג אזלינן בתר הרוב, [לפי מה שייסד מרן בהקדמתו על השו"ע דאזלינן בתר רוב פוסקים, אף שלא היו יחד במושב אחד, ואפי' באיסורי תורה] כיון דדיני ברכות שווים לדין ספיקא דרבנן לקולא, וכמו שבכל איסורים דרבנן אזלינן בתר הרוב הכ"ע לענין ברכות. וגם בטומאת ידים הרי ודאי דאזלינן בתר הרוב, ורק בס"ס הקילו, וכמו שמצינו דהחמירה תורה בספק טומאה ברה"י אפי' כשיש ס"ס שהוא טהור, וברוב מקילין כדאיאת בכתובות (ט"ז א') ט' צרפדעים וכו', ובהדיא איתא בנדה (ט' ב') דגם במילתא דרבנן, יחיד ורבים הלכה כרבים, ורק בשעת הדחק אפשר לסמוך על יחיד במקום רבים ע"ש.

אנשי אמת

בעורק בין כל בתרי חיי האדם, עובר המבחן הקשה. בשכבו ובקומו, בתלמודו ובעסקיו, בתפילתו עם המקום ובשיחתו עם הבריות, תמיד יהיה נתון למבחן הזה, האם האמת שלו היא לאמתה, או לשקרה.

גם את הדרישות לתפקיד, מציע יתרו; אנשי חיל, יראי אלוקים, אנשי אמת ושונאי בצע. ושוב, התורה הקדושה מונה אותם, משמע שאכן אלו הדרישות הנכונות.

ואנו נשאל, האמנם בזה מודדים את איכותם של בעלי השררה? הלא הערכים שנמנו כאן – אנשי אמת ושונאי בצע, הם תנאים בסיסיים ומוכרחים שיתקיימו בדין. אם יבוא אדם שאינו איש אמת ואינו שונא בצע, לא נחשוב למנותו בדין.

ציפינו מאדם כמו יתרו שבא עם רעיון, שיביא גם רעיונות מיוחדים איך מוצאים את האנשים הנשגבים הראויים להדריך את עם ה', ולבסוף שומעים רעיונות פשוטים כמו שרי אלפים שנבחרים לפי היותם אנשי אמת.

כלומר, יש דברים שהם ליבת המשפט, הבסיס הראשוני להנחיל עליו את יכולת הדין לערוך את משפטו לאמתה של תורה, עבור זה צריך את יתרו?

ונצרך עוד שאלה משלימה – איך יוכל משה לבחון ולאחר מתוך העם את בעלי התכונות הללו, ולפי אלו הגדרות.

אשרוף גדישך או ברמך

מה זה שונאי בצע?

בפשוטו, אדם ששונא את ממונו ואין לו תחושת קרבה לכסף. אדם זה נמול שוחד (וכ"ה ברש"י).

יתרה מזו, ייתכן שיושב דין בדין. כנגדו בעל דין אלם שלא יהיה מוכן לקבל פסק דין לחובתו, והוא מסוגל לומר לדין, 'אשרוף גדישך אם לא תזכני בדיני'. האיום הזה לא משפיע על הדין, כי אין לו אהבה לרכוש, ולא משום כך יעוות את הדין (בעלי התוספות יח, כא).

ויש דרגה דקה יותר של שונא בצע (גם היא בבעלי התוספות שם). אדם קרוב אצל עצמו (סנהדרין טו:), וכל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו (נגעים ב, ה). ממבע הדברים, יפרש את ההתרחשויות סביבו לטובתו, גם בתת מודע.

אותה פרשה קמנה שייתר יתרו, פרשת מינוי הדיונים (ואתה תחיה), מלאה תמיהות ושאלות מיניה וביה, מכל צדדיה ועבריה.

לא נמנה את כל השאלות, והמשכיל יקיש מעניין לעניין וירחיב דעתו מהתבוננות אחת מכל הדו שיח התמוה.

משה עובד קשה מול העם, לבדו ניצב מבוקר עד ערב, כי יבוא אליו העם לדרוש אלוקים. כל עסק שבועלם ההולך ומתרחב על אדם אחד, דורש הוא עזרה נוספת. אדם רואה שהחנות גדלה, מוסיף עוזרים ועובדים. רואה שתלמידיו מרובים, מצרף אליו מגידי שיעורים ומחנכים, כך טבע העולם.

משה רואה את המעמסה, ובכל זאת לא לוקח עזרה. נשאר לבד עם כל העול הכבד, ומשמע שסבר שלא טוב הדבר לקחת עזרה. הכתוב לא פירש מדוע לא עשה זאת משה, אך עינינו רואות שכך היה, משה עובד לבדו.

ואז מגיע יתרו, הממציא הגדול, עם ההצעה לקחת עוזרים.

כי יבוא אלי העם לדרוש אלוקים

וזו תימה.

אמת כי אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, ולעתים הצעה ורעיון מחבר יכולה להאיר זוויות חדשות, אך האם עבור דבר פשוט כל כך, משה רבינו צריך עזרה? לא הרגיש בעצמו שנבול יכול?

אלא מאי, לב יודע מרת נפשו והרגיש משה שיכול להסתדר בכוחות עצמו ואינו צריך כוחות עזר. אם כך לא צדק יתרו באבחנתו ולא צדק בהצעתו, ושוב חוזרים להבין מה רצה יתרו ומה היה הגילוי המיוחד שלו?

אכן, יתר פרשה בתורה.

ואנחנו צריכים להבין אותה.

אנשי אמת ושונאי בצע

נתקדם עתה לגוף הצעת יתרו. למנות שרי אלפים, שרי מאות, שרי חמישים ושרי עשרות.

נכתב ונערך ע"י הרב אביאל חיים חורי שליט"א

בכל ענייני הגיליון – 054-854-4298 לקבלת השיחה בדוא"ל: 8544298@gmail.com

כשנתבע בבית דין, גם כשהוברר לכל שהוא טועה ועליו לשלם, יחפש כל מצדקי למזער את חובו, ובמקביל יסחב את הזמן ככל שיוכל סחוב. אדם כזה, שיודע שהוא חייב לשלם – שהרי הגיע כבר להוראה – ובכל זאת צריך בית דין שיחייב אותו לשלם, משמע אוהב בצע הוא. אדם כזה גם לא יוכל לכהן כשופט ודיין.

ברוח הקודש שעליך

ודומה שהביאור בכל הפרשה הזו, נמצא בג' תיבות בדברי רש"י.

יתרו מציע למשה 'ואתה תחזה מכל העם'. אך יחזה, כך כתב רש"י הקדוש: 'ברוח הקודש שעליך'.

למה צריך לבחור אנשים ברוח הקודש? אדם רודף בצע, ידוע ומוכר בשכונתו, חבריו ומיודעיו ראוהו ובחנוהו בכיסו וכעסו, למה צריך 'לכבדו' כאן רוח הקודש?

אמת אבסולוטית

הן הן הדברים שדיברנו.

משה בחר עם הדיוק הכי גדול, ולא היה אדם אחד בכל גבול ישראל שהיה ראוי לתפקיד ולא התמנה עליו, בדיוק כמו שלא נמצא אדם שלא ראוי לשררתו ובכל זאת התמנה אליה.

מלאכת ההתאמה לתפקיד לא הייתה מהמזדמן. גם אם ראה אדם שהתאים להתמנות בתפקיד שר מאות או שר אלפים, לא התמנה עד שעברו כל העם כולו בכור המבחן, ורק אז ייקח משה את הגדול שבכולם, 'בכל בחינה מבחינות הטובות המנויות בדבריו' (לשון אה"ח הק' שם).

וזהו חידוש גדול מאוד.

אם אדם אלם אומר לדיין אשורף גדישך, ייתכן שיהיה הדיין גיבור פעם אחת. אם יש לו עוד שלושה גדישים, ייתכן שיתחיל לחשוש ולפחד ולא בטוח שגבורתו ואמיצותו תמשך. זו אמת, אבל לא בטוהרה. הנה הגיע מבחן שני ולא יעמוד בו.

משה מחפש את האמת האבסולוטית שלא נתונה לשינויים. לא את האדם שימצא היתרים וצדדים להקל על עצמו, בגלל אינטרס אישי שאנשים לא מבחינים בו.

נכון, הוא איש אמת. אבל האמת עומדת למבחן מדי תקופה, ולעיתים המבחן קשה ומשיל מהאדם נגיעות אישיות, ופתאום

הדיין יגיד סברות 'קים לי' כדעה מרוחקת או יגלגל את העניין שוב ושוב, רק בגלל נגיעה אישית.

'אמת', צריכה להיות עד הקצה האחרון. גם במקרה בודד שיתרחש בעוד חמושים שנה.

דק מן הדק, עד כי לא נבדק

כוח נגיעת האמת, הוא כוח דק ועדין מאוד. החיפוש אחריו מצריך נרות זכים וטהורים, נרות שלא מתעמעמים מול אינטרסים שקופים ולהבתם יוקדת גם מול טובות הנאה מפתות.

כל החיים שלך אתה מוכרח לחטט ולברוק את עצמך מה אתה, מי הכינך ומה פעולתך. למה אתה עושה, עבור מי אתה עושה, וכיצד אתה עושה. מבחן שלא ייגמר עד רוח הנשימה האחרון.

משה רבינו חשב שלא יוכל להשיג ולמצוא אנשים כאלה, מוטב איפוא שימשיך לשאת את כל משא העם על כתפו, לבד.

יתרו בא עם הצעה, תמצא את האנשים הללו ברוח הקודש ('ואתה תחזה'). משה, הענו מכל האדם אשר על פני האדמה, לא הסכין לחשוב עצמו כבעל השגה שכזה, הוא יוכל למצוא אנשים ברוח הקודש? מהדיכא תיתי.

על זאת בא יתרו וייתר פרשיה שבתורה, פרשת ואתה תחזה. אתה חתני משה, אתה יכול לחזות ולראות ולמצוא את האנשים הללו, הבא נא אותם!

והמבחן הזה, עובר כעורק בין כל בתרי חיי האדם, בשכבו ובקומו, בתלמודו ובעסקיו, בתפילתו עם המקום ובשיחתו עם הבריות, תמיד יהיה נתון למבחן הזה, האם האמת שלו היא לאמתה, או לשקרה.

כי אין אמת יחסית, אין אמת חלקית. אם אין האדם עובר את קונו באמיתות מוחלטת, נמצאו כל ימיו בשקר וברמייה.

המבחן הזה נוקב כל כך, מזוקק כל כך.

ואיפה אנחנו במבחן?

הרה"ג רחמים חבר שליט"א
ברוקלין ניו יורק
לרגל נשואי בתו הכלה המהוללה תחי'
יעלה הזיווג יפה לתפארת המשפחות הכבודות
ותורה וגדולה יתאחדו על שולחנם כל הימים

לעילוי נשמת
איש תם וישר
ירא א-להים וסר מרע
נזדבק ביסורים כל ימיו
רבי חיים לוי בן סעידה ז"ל
לא השאיר אחריו זש"ק, ומעשיו הטובים הם הם נפלאותיו
ת.נ.צ.ב.ה.
יום היא"צ כב שבט

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסד על סדר הפרשיות

כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "כף החיים"

להעדרות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmell.com

פרשת יתרו

כתר תורה מונח ועומד ומוכן לכל ישראל

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן בענייני הפרשה, פרשת יתרו.

וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים.

ליתרו לא היה יחוס היסטורי מיוחד, ואם תלך ותבדוק מה היה בעברו, תמצא שהיה כומר לעבודה זרה. אך למרות זאת, אין לזה משמעות, כי כל אחד יכול להתעלות בתורה ובעבודת ה', ואפילו אם היה מקודם לכן כומר לעבודה זרה.

שמעיה ואבטליון, אחד מהם היה נשיא ישראל ואחד מהם היה אב בית דין. והם היו גוים בעברם, אלא שהתגיירו, כדעת הרמב"ם והרשב"ץ ועוד הרבה ראשונים [ויש סוברים שלא היו גוים בעצמם אלא בני גוים]. ומה עשו כשהיו גוים? באמת אין זה מעניין ואין בזה נפקא מינה, כי כמו שהזכרנו, מה שתמיד מעניין הוא היכן האדם נמצא היום, ולא מה היה ומה עשה בעבר. אבל אם נרצה בכל אופן לדעת מה היו עושים שמעיה ואבטליון, נוכל לדעת זאת מהגאון רבי יצחק אברבנאל. הוא כותב בספרו נחלת אבות על מסכת אבות (פרק א'), ששמעיה ואבטליון היו שופטים בבית המשפט העליון של רומא. ועד היום, מספר האברבנאל, יש בגנזכים של בית המשפט הזה, את פסקי הדין של שמעיה ואבטליון.

זה מה שהם עשו בעברם, אבל מה הם היו בשביל כלל ישראל? – מעתיקי השמועה. כל התורה שיש בידינו עברה דרכם, לפי שהם היו רבותיו של הלל הזקן. וכשטוען הלל הזקן לבני בתירא (פסחים סו.) מדוע לא שמשתם את גדולי הדור, שאילו הייתם משמשים אותם לא הייתם באים לידי ספיקות וספקי ספיקות, על שמעיה ואבטליון הוא מתכוון. אומר הלל הזקן: אילו הייתם מקבלים תורה משמעיה ואבטליון, הייתה ההלכה ברורה לכם ומסודרת בידכם. ללמדך, שאפילו מי שהוא שופט בבית המשפט העליון, יכול להתחפר ולהתעלות בעבודת ה', ולהיות תלמיד חכם אמיתי. וגם יתרו, הגם שהיה כומר לעבודה זרה, אנתנו רואים למה שהוא זכה. ואמרו רבותינו (שמות רבה כו, ב), שכבוד גדול נתכבד יתרו בזמן שיצא אליו משה לקבל את פניו, שהרי אם משה יוצא גם אחרן יוצא, ואם אחרן יוצא, שבעים הזקנים יוצאים אתו, ואם שבעים הזקנים יוצאים יחד עמם, מי רואה את כל אלה יוצאים ואינו יוצא עמו? – כל עם ישראל יצא לקבל את פניו של יתרו. ובחז"ל מובא (שם), שאפילו את ארון הברית הוציאו לכבודו של יתרו [למאן דאמר יתרו אחד מתן תורה בא].

הוא שכתב הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה ג, א), 'כתר תורה מונח ועומד ומוכן לכל ישראל, וכל מי שירצה יבוא ויטול'. זה לא משנה מי ומה, כל אחד מישראל יהיה מי שיהיה ובאיזה מצב שיהיה, אם יכן את לבו לתורה וליראת ה', יוכל לעלות ולהתעלות ולזכות להגיע למדרגות נשאות ונשגבות.

מה שמועה שמע ובא

אך השאלה שאנחנו צריכים לשאול היא, היאך זוכים לזה. איך באמת אפשר להתעלות למעלות רוממות שכאלו, ואיך זכה יתרו למציאות הזו ששמעיה רבינו יחד עם כל כלל ישראל יוצאים לקבל את פניו.

והתשובה לזה נמצאת בפסוק שלנו: וישמע יתרו. ולכאורה, מהו שנאמר 'וישמע יתרו'? וכי רק הוא שמע? הלא אנו אומרים בכל יום 'שמעו עמים יריגונו חיל אחז יושבי פלשת'! איך אפשר שלא לשמוע על דבר כזה, שבית ישראל, אומה רצוצה המשועבדת בשעבוד איום ונורא במשך מאתים ועשר שנים, יוצאת ממצרים בזמן שכל ארץ מצרים נחרבת ונהרסת, וכמו שאמרו עבדי פרעה

אל פרעה 'הטרם תדע כי אבדה מצרים' (שמות י, ז), ואמרו במכילתא שבאותה השעה שהיתה קריעת ים סוף וטבעו בו המצרים, גם המצרים שנשארו בארץ מצרים נענשו, על ידי שהגילוס הציפן או הים הציפן.

וכך אומרת רחב (יהושע ב, י) 'כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם בצאתכם ממצרים... ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם'. והפסוק אומר 'נמוג כל יושבי כנען', כולם שמעו נמסו מרוב חשש ופחד.

אם כן, מה זה שאומר הפסוק 'וישמע יתרו'? הלא כולם שמעו! ובאמת, נכון הדבר. כולם שמעו וכולם ידעו על הניסים והמופתים שעשה ה' לישראל. אבל השאלה היא מה הם עשו עם השמיעה שלהם. חזו שכתב רש"י: 'וישמע יתרו' – מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק. הרבה שומעים, אבל זו שמיעת האוזן גרידא. הם שמעו על כל הניסים, התפעלו, והמשיכו הלאה את חייהם כרגיל. יתרו שמע שמיעה אחרת, שמיעה עם הבנה, עם עומק ועם קבלה, כלשון הכתוב 'שמע ישראל', שהכוונה היא תקשיב, תבין, ותפנים ללב. ואת השמועה הזו תרגם יתרו לידי מעשה, ובא אל ישראל. 'ויחד יתרו' – התגייר יתרו והצטרף אל כרם בית ישראל.

הקב"ה מדבר אתנו כל הזמן, ואנחנו שומעים את זה. אבל השאלה היא מה אנחנו עושים עם השמיעה הזו. האם באמת השמיעה הזו פועלת שינוי אצל האדם והיא גורמת לו לעשות שינוי בחיים ולהפוך להיות עבד נאמן לה' יתברך ולעשות נחת רוח לפניו, או שנותנים לשמיעה הזו להתפוגג עד ששוכחים ממנה לגמרי.

שמיעת האוזן ושמיעת הלב

ראיתי מעשה נפלא בספר שיה זקנים. המעשה היה בדור הקודם, לפני כתשעים שנה. בארצות פולין היה איש אלקים קדוש ונורא, ושמו רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצא, וכפי שנקרא בספרים – האדמו"ר מאוסטרובצא. הוא היה גאון ושקדן מופלג מאד, ומפורסם בעולם שצמח במשך ארבעים שנה. זה דבר פלא, לצום במשך ארבעים שנה כל היום ורק בלילה לשתות איזה כוס חלב ולאכול משהו. ומה הוא עשה במשך הצום? – למד כל היום. יש אחד שכשעושה תענית, שוכב במיטה כל היום... אבל הוא היה שוקד על התורה בהתמדה עצומה, והיה אב בית דין ופוסק הלכה מופלג. והלימוד שלו היה בעיון עמוק מאד, ואפשר לראות את העמקות ואת החשבוניות שלו בספריו 'תורה אור', אשר הם מבהילים הרעיון. וכמעט שאין לו חבר ורע בעיון העמוק ובפלפולים שלו בתורה.

היות והוא צם במשך ארבעים שנה, אפשר להבין שהוא היה חלש וחולה. פעם אחת, לעת זקנתו, בעת שהיה גם זקן וגם חלוש, היה איזה מקרה של פיקוח נפש והוצרכו לעשות מגבית דחופה של צדקה. הרב, עם כל גילו וכל חולשתו, אמר שהוא לוקח את זה על עצמו, ואכן כיתת רגלים והתאמץ כדי להביא להצלחת המגבית. אחרי כמה שעות שטרם יגיע בענין, ראה שעדיין חסר לו סכום גדול.

באותה העיר התגורר יהודי עשיר מופלג, אלא שלפי רוב עשרו – כך גדל קמצנותו. האדמו"ר מאוסטרובצא ראה שאין לו ברירה ומוכרחים לגייס את סכום הכסף החסר, והחליט לגשת למעונו של אותו עשיר. הגיע אליו ודפק בביתו. ראה העשיר את גאון הגאונים רבה של העיר, דופק בפתח הבית, ופתח

1. וראה בדברי רבינו שליט"א בספר הדר יעקב ח"ג סימן ו' באריכות ע"ש.

ושאל למבוקשו, 'מה כבוד הרב רוצה'. אמר לו הרב, 'אגיד לך ללא כחל וללא שרק. אני זקוק לסכום גדול עבור צדקה, ואתה יכול לסייע לי בזה'.

אמר לו העשיר, 'הלא כבוד הרב יודע, שמימי לא נתתי צדקה, ואם אני אתן עכשיו צדקה, אני אכנס בספק של ברכת שהחיינו... לפי שזו מצוה חדשה בשבילי...'. הרב יודע שאני לא יכול לתת צדקה, אז בשביל מה הוא טורח עם כל זקנתו וחולשתו לבוא אלי? חבל. על הרב לדלג על הבית שלי, ולא לטרוח לחינם.

הרב התחיל להסביר לו על מעלת הצדקה ועל הצורך הגדול שיש עכשיו, אבל אחרי כל ההסברים אמר לו העשיר, 'כבוד הרב, אני מצטער, אבל אני לא יכול לתת'. אמר לו האדמו"ר מאוסטרובצא, 'אם אתה לא יכול לתת – בסדר. מה אפשר לעשות? אבל זאת יש לי בקשה אחת בשבילך'. העשיר אמר, 'אם הבקשה לא כוללת כסף – בשמחה. למה לא?'

אמר לו האדמו"ר, תחזור בבקשה אחרי מה שאני אומר: 'אני לא יכול לתת כסף לצדקה'. חזר העשיר על המילים האלו, 'אני לא יכול לתת כסף לצדקה'. אחרי זה אמר לו האדמו"ר, תחזור אחרי שוב, 'אני לא יכול לתת כסף לצדקה', והעשיר חזר אחריו. וכך חזרו האדמו"ר והעשיר על המשפט הזה שוב ושוב, במשך זמן רב, אולי חצי שעה או שעה.

כך הם עומדים ותחרים על זה שוב ושוב, עד שפתאום עצר העשיר וצעק: 'מה? וכי אני לא יכול לתת? אני כן יכול לתת! הנה לך המפתחות כבוד הרב, ותקח כמה שאתה צריך'. נגש האדמו"ר ולקח את שלוש מאות הרובלים שהיו חסרים לו לצורך המגבית ההיא.

מה פשר המעשה? למה פתאום העשיר שינה את דעתו? מפני שעל העשיר היה לשמוע ולהבין היטב את מה שהוא אומר 'אני לא יכול לתת כסף'. עד עכשיו הוא אמר 'אני לא יכול לתת' ובוזה פטר את עצמו, בלי לדעת מה שהוא סח, אבל ברגע שבו הוא לא רק שמע אלא גם קלט והפנים את מה שהוא אומר שהוא לא יכול לתת, הוא הזדעק כנגד זה, 'זהלא אני יכול לתת!'

עלינו לשמוע את שמשמיעים לנו מן השמים

כולם שומעים. וכי כשיש עצירת גשמים, לא משמיעים לנו מן השמים? אנחנו עומדים היום בט"ז בשבט, ועדיין אין גשמים. תאונות הדרכים שיש בכל יום, אינם השמעה מן השמים? הלא זה צריך להחריד אותנו מה שנעשה בכל יום! אלא שהתרגלנו ונעשינו אדישים.

המשנה במסכת תענית (ג, ו) אומרת שפעם גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות, מפני שזה נחשב צרה הבאה על הציבור. ורבי יוסי חולק שם, שהזאבים לא טרפו ולא פגעו באף אחד, אלא כיון שראו אותם, כבר עשו על זה תענית בכל בית ישראל. למה מתענים? – מפני שאם באים זאבים יש כאן איתות מן השמים, וצריכים להתענות על זה ולעשות תשובה.

תאונות הדרכים – הם לא זאבים? אלא שאנחנו התרגלנו לשמוע על 'ציר הדמים', על הרוג בתאונה הוץ ופצוע בתאונה ההיא. רק על הצרה הזו לבדה היינו צריכים לקבוע תפילות.

כמו שדברנו מן השמים כשכלל ישראל יצאו ממצרים, וכמו שדברנו בזמן ההוא בעת מלחמת עמלק, גם עכשיו מדברים אתנו. כולם שמעו את זה בזמן ההוא, 'שמעו עמים ירגזו', אבל מי שמע את השמועה הזו ותרם אותה לידי מעשה? – יתרו. הוא אמר 'עד כאן, ופתח דף חדש. ובגלל שלא פטר את עצמו בשמיעה גרידא, הוא זכה למה שזכה.

אם האדם לא יעורר את עצמו מה יועילוהו המוסרים

המשנה אומרת במסכת אבות (ב, ג), אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום יוצאת בת קול מחר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מפני עלבונה של תורה. מה זה 'עלבונה של תורה'? איך מעליבים את התורה? – בעצם זה שאדם לא לומד, הוא מעליב את התורה. הקב"ה לא נתן לנו את התורה כדי שנגיה אותה בארון, אלא כדי שנעסוק בה. על האדם לבוא לשיעורי התורה, ולחנך את הבנים שלו בדרך התורה והמצוות, וכמו שהיה אומר רבי ברוך בער מקמניץ זצ"ל, 'דור לדור ישבח מעשיך' (התלים קמח, ד). כל דור צריך לדאוג בכל הדרכים והאופנים שגם הדור הבא ימשיך להיות עבדי ה' המשבחים את הבורא. לא די במה שאתה עבד ה', אלא עליך לדאוג ולהתאמץ גם עבור הדור הבא, שיהיו עבדי ה' הנאמנים.

בכל יום יוצאת הבת קול הזו ומכרזת 'אוי להם לבריות מפני עלבונה של תורה',

אוי להם לאלו ש'חונים ברפידים', שמתעצלים ולא מקיימים את חובתם בעסק התורה כדבעי.

אומרים בשם הבעל שם טוב, שיש להבין את כוונת המשנה הזו. הלא התנא אומר 'בכל יום יוצאת בת קול', ופירושו של דבר, שגם היום הזה ממש, יצאה בת קול והכריזה 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה'. והנה, מי שומע את הבת קול הזו? – ואם היא אכן יוצאת ולא שומעים אותה, אז לשם מה היא יוצאת? הרי זו ברכה לבטלה, ומה תועלת יש בה?

אלא, אמר הבעל שם טוב, אנחנו טועים בהבנה מה היא הבת קול הזו. אנחנו סבורים שזה קול שיוצא בכל העולם מקצתו ועד קצתו, ובכל מקום ומקום, מירושלים ועד קמבודיה – שומעים באזנים את הבת קול הזו. ולא כן הוא. הבת קול הזו היא הדרגה הפנימית שבתוך תוכו של כל אחד ואחד. כל אחד שומע בתוך תוכו איזו לחישה שאומרת: 'מה יהיה אתך', 'חבל על הזמן היקר שהולך לאבדון', 'בוא ונפתח דף חדש ונשתפר בעבודת ה', – זו הבת קול. ההתעוררות הפנימית הזו שבאה לאדם כדי להעיר את לבו לעבודת ה', היא היא הבת קול שיוצאת מחר חורב ומכרזת 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה'.

הנה, אנחנו עכשיו עומדים כבר בט"ז בשבט. הווי אומר שבעוד חודש כבר פורים, בעוד חודשיים פסח, בעוד ארבעה חודשים חג מתן תורה, ומיד לאחר מכן אלול וראש השנה. רבי איצלה בלאזר זצ"ל היה אומר, 'משבט כבר צריכים להתחיל להתכונן לאלול'. והאמירה הפנימית הזו שבאה לאדם ומעוררת אותו, 'הנה, השנה כבר חולפת והולכת, בוא ותנצל את הזמן' – היא הבת קול. אלא מאי? – אדם לא מטה אוזן לבת קול הזו. הוא פונה לחבר שלו ושואל אותו: 'תגיד, שמעת משהו? וכשהחבר משיב בשלילה, הוא אומר לעצמו, 'טוב, כנראה סתם דמיינתי ולא היה כלום'...

כולם שומעים את הבת קול הזו, אבל רבים הם השומעים ולא עושים כלום עם השמיעה הזו. מדוע? – החסיד מגידונא, רבינו יונה, מאיר את עינינו בזה. הוא מבאר בספרו שערי תשובה (השער השני), שגם אם אדם שומע דברי מוסר וגם אם הוא מתפעל לרגע, היצר עובד קשה לשכח את זה ממנו. ומה הפתרון? – אומר רבינו יונה, צריך האדם בשמעו המוסר לעורר נפשו, כשאדם שומע איזה דבר מוסר ותוכחה, עליו לחשוב היטב ולהתבונן, לצייר בנפשו ולשים את הדברים אל לבו לחשוב בהם תמיד. אם האדם ישמע איזו הערת מוסר ולא ישלח את הניצוץ הזה, הוא עלול להכבות במהירות. וזהו שאומר הפסוק (הושע ו, ד) 'והסדכם כענן בוקר', כי כמו שיש ענן בבוקר ואחרי זה מגיעה הרוח ומפזרת אותו ולא נשאר ממנו דבר, כך לפעמים יש מציאות שאדם מתעורר לרגע, אבל אין לזה שום קיום. לכן עליו להתבונן בזה ולחזור ולעורר את עצמו שוב ושוב, כדי להפוך את הניצוץ ללהבת אש. ועליהם יוסיף לקח ומלבו יוציא מילין, הוא עצמו צריך להיות מוסיף והולך, ועליו לבנות קומה נוספת מעל הדברים ששמע, כי בדברי מוסר יש עומק לפנינו מעומק ויש דברים רבים שטמונים וגנוזים ועל האדם לחשוב ולהתעמק ולהתבונן בהם, ואז זה יביא לו תועלת גדולה.

איך עושים את זה? איך אדם יקח דברי מוסר ששמע ויחדיר אותם אל לבו באופן שיעשו פרי לטובה? – יתבודד בחדרי רוחו, אנחנו מוקפים בטרדות, ואם אדם לא יקח לעצמו זמן להתבודד בחדרי רוחו ולחשוב במחשבות אמת על קניי הנצח שלו, היצר לא יתן לו שניה אחת לחשוב. וישבו יהפוך יד תוכחתו על נפשו, החסיד בעל חובת הלבבות כתב תוכחה שבה האדם מוכיח את עצמו, ופונה שוב ושוב אל 'נפשי', וכך הוא מדבר אל נפשו. וכנהג יש עוד הרבה בספרי המוסר, תוכחות שהאדם מוכיח את עצמו ופונה אל עצמו ושואל את נפשו, 'איך אני מתנהג בקיום המצוות? למה יהיה בסופי'. וכשאדם לומד את זה ורואה את זה הדברים פעילים, אבל לא כאשר אדם רואה אותם פעם אחת, אלא כשרואה אותם פעם אחר פעם, 'ועליהם יוסיף לקח', מעצמו הוא מתבונן וחושב ומוכיח את עצמו, והופך את ההתעוררות ללהבת אש.

הרבה פעמים אדם מוכיח את חבריו, אבל יותר טוב שיוכיח את עצמו... ולא יסמוך על תוכחת המוכיח לבדו אלא תוכחתו לבקרים ולרגעים תהיה. זו עבודה יומיומית ותמידית, יום אחר יום ושעה אחר שעה, עד שתקבל נפשו המוסר ועד אשר תטהר, עד שהדברים יחקקו בלבו ויכו שרשים בנפשו. וכשהדברים באמת נתקעו בלבו ונמסכו ונמזגו בכוחות נפשו, אז ודאי שדברי המוסר יעשו פירות וטוהר נפשו. וה' יהיה בעזרונו.

פרשת יתרו תשפ"ג

מישבטי התורה

הליכות חיים

בס"ד

הזיק ויצא לתועלת

שאלה

בחור ישיבה הגיע לפנימיה, והניח את מזוודתו הכבידה על השולחן בחדר, ולא התבונן לפני כן, שהיו מונחים על השולחן משקפי חברו לחדר. כתוצאה מכך נשברו עדשות המשקפים.

כשחברו הניזק עשה בדיקת עיניים אצל אופטיקאי לפני שהזמין עדשות חדשות, התברר - שהמספר שלו עלה באופן ניכר. כך שממילא עבור שמירת עיניו היה צריך להחליף את עדשות משקפיו. כמה צריך הניזק לשלם?

תשובה - מקורות

בגמ' בב"ק (נה:) תניא הפורץ גדר בפני בהמת חברו - פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים. ומבואר שם בגמ', שהמציאות היתה, שהגדר ששבר היתה ממילא רעועה, ובעליה היו צריכים לשוברה בהקדם ולבנות במקומה גדר חדשה וחזקה.

לפיכך אומרים שם התוס' (בד"ה אילימא), שעבור שבירת הגדר הרעועה - פטור השובר גם בדיני שמים. והחיוב שלו בדיני שמים מתייחס רק לגבי הבהמה שברחה מהרפת מחמת שבירת גדר הרפת. והנה הרא"ש שם (פ"ה ס"ב) תירץ בתירוצו הראשון כדברי התוס'. ובתירוצו השני כתב, שגם ביחס לכותל שייך מקרה שחייב בדיני שמים. כגון, אם כתוצאה מהלחץ שיש כעת לבעל הפרות לשכור במהירות פועלים שיבנו עבורו כותל חדש לפני שהפרות יברחו מהרפת, נאלץ לשכור פועלים במחיר יקר יותר ממה שנשכרים פועלים במקרה רגיל. שבמקרה זה חייב שובר הכותל בדיני שמים על הגרמא שהזיק לו לשלם את ההפרש במחירי שכירות הפועלים. וכך גם פסק השו"ע (ח"מ ס"ז שצ"ד, וע"ש בסמ"ע ס"ק ט). [יצוין, שהרמב"ם בתשובתו לחכמי לונגל שהובאה במגדל עוז בהל' נזקי ממון (פ"ד, ב) ביאר את הגמ' באופן שונה וע"ש]

לאור האמור נדון בס"ד בנידון השאלה, ובמקרים הדומים לכך:

א. אם הניזק ידע שהמספר שלו עלה, ולכן הזמין כבר עדשות חדשות למשקפיו, שאמור לקבלן בימים הקרובים - פטור המזיק מכל תשלום - כי לא גרם לו הפסד ממוני. אלא מחמתו נגרם לניזק צער שעד שיקבל את משקפיו החדשים, יתקשה בקריאה, ובהליכה ברחוב וכיו"ב. והיות והמזיק לא עשה חבלה בכוחו לגוף חברו - פטור מלשלם גם בדיני שמים על הצער שגרם לו.

ב. אם מודה הניזק, שאם היה יודע שצריך לעשות עדשות חדשות, בגלל שהמספר שלו עלה באופן משמעותי, היה עושה. נמצא שבדיעבד טוב עשה המזיק ששברם, כי בכך סייע לבריאות עיניו. ובמקרה זה, אם אין שום הבדל במחיר שמשלם כעת הניזק עבור העדשות החדשות שעושה, למרות שדורש שיעשו לו אותן מיידית - פטור המזיק מלשלם לו גם בדיני שמים.

אולם אם בגלל הדחיפות שיש לניזק לקבלן מיידית כדי שיוכל לקרוא, משלם מחיר גבוה מהומנה רגילה - חייב המזיק בדיני שמים על ההפרש במחירים, כדברי הרא"ש שהובא לעיל.

ג. אם המספר החדש לא עלה באופן משמעותי, והניזק טוען, שגם אם היה יודע מכך - לא היה עושה עדשות חדשות, ויש הרבה שנוהגים כמותו - חייב המזיק לשלם גם בדיני אדם על שבירת העדשות.

אולם בחישוב שוויות העדשות שנשברו נלקח בחשבון: כמה זמן הלך הניזק עם עדשות אלו, ומהו הזמן הממוצע שמחזיקים אצלו עדשות, באיזה מצב הן היו לפני שבירתן, וכן שיש לניזק תועלת מסוימת משבירתן, כי בגלל זה, יעשה כעת עדשות עם מספר שישפר לו את ראייתו.

הליכות והלכות בדף היומי

נזיר כג.

שלט לאוכל לא כשר

שאלה

ראובן נולד למשפחה שאינה שומרת תו"מ, וכך גם הוא התנהג ר"ל. כשבגר פתח מסעדה כאשר בקידמת החנות רשם בשלט גדול, שניתן לאכול שם בשרים שידוע שאינם כשרים. כעבור שנתיים חזר ראובן בתשובה והחל לקיים מצוות, אולם לא פרסם זאת ברבים, ובמקום כיפה הוא חובש על ראשו כובע עם מצחיה. כעת הוא מעוניין להכשיר את המסעדה שלו, ולהפכה לכשרה למהדרין, אולם הוא מסתפק כדלהלן:

האם מותר לו להשאיר את השלט הקיים, שמחמתו ימשיכו לפקוד את מסעדתו יהודים המעוניינים באוכל שאינו כשר, אלא שלמעשה בפועל הם יקבלו ללא ידיעתם אוכל כשר למהדרין, ולא יכשלו באכילת מאכלים אסורים.

או שיסיר את השלט, ויניח מזוזה בפתח חנותו עם תעודת הכשר במקום בולט. כשברור לו שכתוצאה מכך, הרבה מלקוחותיו היהודיים יעזבו אותו, ויעדיפו לאכול במסעדות שאינן כשרות. נציין שההפסד הכספי בגלל עזיבת הלקוחות - אינו מהווה אצלו כל שיקול, והוא מוכן להפסיד כסף בשל כך.

תשובה

א. על ראובן להסיר בהקדם את השלט הקיים במסעדתו שניתן לאכול שם אוכל שאינו כשר, ויניח במקומו תעודת הכשר, ומזוזה בפתח חנותו.

ב. במידה ומסיבות שונות עדיין קשה לראובן לעשות כך - יכשיר את מסעדתו, ויתן לסועדים שם אוכל כשר בלבד, למרות השלט שנמצא בחנותו, ולמרות שהסועדים אינם יודעים שאוכלים שם אוכל כשר.

מקורות

כתוב במשנה בנזיר (כג.) ובגמ' שם, לגבי אשה שנדרה להיות נזירה, ולמרות זאת החליטה בכוונה לשתות יין ולעבור על האיסור. אלא שבעלה הפר לה את הנדר שנדרה ביום שומעו, ולא סיפר לה. נמצא שלמרות שהאשה רצתה לעבור על האיסור ולשתות

יין כנזירה, אולם בפועל היא לא היתה נזירה בעת שתיית היין, ולא עברה בשתייתה על האיסור. אולם למרות זאת עליה לעשות תשובה על רצונה לעבור במזיד על רצון ה'. ואומר רבי עקיבא בגמ' שם, שהוא הדין שחייב לעשות תשובה גם מי שרצה לאכול בשר שאינו כשר, ולבסוף התברר לו שאכל בשר כשר.

מחלוקת התוס' והריטב"א

והנה במסכת קידושין (לב.) נחלקו התוס' (שם בד"ה דמחיל ליה וכו') והריטב"א, האם ישנו איסור של לפני עיוור במקרה הזה. שלדעת הריטב"א מכיון שהלאו של לפני עיוור כולל דברים ואופנים רבים, לא החמירו בו כל כך, ובנידון זה אין את הלאו של לפני עיוור לא תתן מכשול. ולכן בנידון הגמ' בנזיר, הבעל בשתיקתו, לא עבר על איסור לפני עיוור, כשלא סיפר לאשתו שהפר את נידרה. וכן מוכר או נותן הבשר הכשר - אינו חייב לספר מראש לאדם שביקש ממנו לאכול בשר שאינו כשר, אולם נתן לו למעשה בשר כשר. כיון שסובר הריטב"א, שנותן בשר הכשר בשתיקתו - לא נחשב שעבר על איסור לפני עיוור, בזה שהכשיל את האוכל באיסור של - התכוון לאכול בשר שאינו כשר, ואכל בפועל בשר כשר.

אולם לדעת התוס', חל איסור של לפני עיוור על נותן הבשר הכשר, גם בשתיקתו כשלא סיפר לאוכל מראש שנתן לו בשר כשר, וע"כ הכשיל את אוכל הבשר באיסור, שהוא התכוון לאכול בשר שאינו כשר ולבסוף אכל בשר כשר. והרי אם נותן הבשר היה אומר לו זאת מראש, היה מונע מאוכל הבשר מלעבור על האיסור הנ"ל.

נידון השאלה דנן, לפי דעותיהן של התוס' והריטב"א

לאור האמור בנידון השאלה דנן, לדעת הריטב"א אפילו אם מסיבות שונות ראובן ישאיר את השלט בחנות המכריז שמוכר שם בשר שאינו כשר, אם לאחר שיכשיר את מטבחיו, ויתן לאוכלים שם בשר כשר - אינו מחויב לספר להם שאכלו בשר כשר, ולא יעבור במעשיו על איסור לפני עיוור. אע"פ שהסועדים יצטרכו לעשות תשובה על רצונם לאכול בשר שאינו כשר בניגוד לציווי הקב"ה.

אמנם לכאורה לדעת התוס', צריך ראובן לספר להם מראש, שהם אוכלים אצלו מעתה רק בשר כשר, כדי שהוא לא יכשל באיסור של לפני עיוור, שמכשילם בכך שהם מתכוונים לאכול בשר שאינו כשר, אע"פ שבפועל הם אוכלים בשר כשר.

אלא שלענ"ד נראה שבנידון דנן גם לתוס' לא צריך לומר להם מראש, שהם אוכלים בשר כשר. שהרי אם יספר להם את האמת, מחמת כך הלקוחות או חלק ניכר מהם ילכו לאכול במסעדה אחרת שמוכרים שם בשר שאינו כשר. כלומר, הסועדים יעברו ע"כ בכל אכילה - על איסור אכילת מאכלות אסורות, שיש בו לאו ולפעמים כמה לאוים. והעונש על כל אחד מהם הוא ל"ט מלקות, למי שעובר עליו במזיד לאחר התראת עדים. שהינו חמור בהרבה מאשר האיסור של מתכוון לאכול בשר שאינו כשר וכו' - שאינו לאו, והרבה פחות מכך. וממילא ודאי שרצון הקב"ה מראובן במקרה זה, שידאג לאותם יהודיים שיעברו כמה שפחות איסורים חמורים.

כמו כן קיי"ל שמותר לאדם לעשות עבירה קלה בשב ואל תעשה, כמו בנידון דנן ע"י שתיקת ראובן, כדי להציל יהודי אחר מלעבור עבירה חמורה כמו אכילת מאכלות אסורות החמורה, ושהיא נעשית ע"י החוטא בקום ועשה. ולכן לענ"ד גם לתוס' במקרה דנן עדיף שראובן ישאיר את השלט שבחנותו, וע"כ יאכיל את אותם הסועדים במאכל כשר, והם לא יכשלו באכילת מאכלות אסורות.

סיבת החיוב על בעל המסעדה להסיר מיידית את השלט

אך כל ההיתר קיים, רק אם בדיעבד מסיבות שונות, עדיין קשה לראובן, שהינו בשלבים הראשונים של חזרתו בתשובה, להסיר את השלט מחנותו. אולם אם מצידו אין מניעה להסרת השלט - ודאי שחייב להסירו מיידית, ולשים במקומו במקום גלוי תעודת הכשר למסעדתו, ומזוהה בפתח חנותו. וזאת למרות שהרבה מלקוחותיו מחמת זה ילכו לאכול במקום שאינו כשר.

והסיבה לכך היא, כי שלט זה מהותו - חילול השם בפרהסיה, כי הוא מכריז לעיני כל - שבמקום זה עוברים יהודיים במזיד על רצון הבורא ית"ש, ומוכרים ואוכלים שם אוכל שאינו כשר, בניגוד לציווי התורה. ומבואר בגמ' בסנהדרין (ק.) שדוד המלך העדיף אפילו בקום ועשה, לעבוד בפרהסיה עבודה זרה, למרות שהיא משלושת העבירות החמורות שנאמר בהן, יהרג ואל יעבור. כדי שימנע מחמתו חילול השם שיאמרו האנשים, שלמרות צדקתו וחסידותו של דוד, יצא ממנו הבן אבשלום שמרד בו ורוצה להורגו, ומחמת זה אנשים יתרעמו על מידותיו של הקב"ה שלא הצילו מכך, ויתחלל שם שמים ברבים כמבואר שם ברש"י וע"ש. לפיכך חשב דוד, שאם הוא ישתחוה לעיני כל לפסל, יאמרו האנשים שהתברר כעת למפרע שדוד גם כן חוטא, ולכן נענש משמים בנן כזה. אלא שלבסוף חושי הארכי מנע ממנו מלחטוא בטענה - שכולם יאמרו שרק דוד אשם בכך שנשא אשת יפת תואר, שהינה גויה שלקחה במלחמה - ולכן נולד לו ממנה אבשלום שנחשב כבן סורר ומורה, ולא יאשימו חלילה את הקב"ה בכך.

וכן בגמ' ביומא (יז.) מדינו של רבי ישמעאל לגבי חומרת הכפרה על החטא של חילול השם, שהינו חמור יותר מכפרת החוטא בשלושת העבירות החמורות וע"ש. אנו למדים שאין דבר חמור יותר מאשר - חילול השם, ולעומת זאת אין מעשה טוב יותר מאשר - קידוש השם, שעל כך אמר הנביא ישעיהו "עם זו יצרתי לי - תהלת יספרו".

לפיכך מאחר ושלט כזה במסעדה של יהודיים הינו - חילול השם בפרהסיה. ולעומת זאת שלט של תעודת כשרות, ומזוהה בפתח המסעדה, ובפרט במסעדה הזאת שכולם ידעו את עברה, נחשב הדבר - כקידוש השם גדול ובפרהסיה. לכן ודאי שראובן חייב מיידית להסיר את החילול השם שנעשה על ידו בכל רגע במסעדה שלו, וליצור תשובת המשקל עם שלט שמהותו - קידוש השם שנעשה בנידון זה ע"י הנחת תעודת הכשר במקום בולט במסעדה. ואע"פ שמחמת זה יהיו יהודים שילכו מיוזמתם לחטוא ולאכול מאכלות אסורות במקום אחר - אין לראובן שום אחריות על מעשיהם. ודבר זה נכלל בהלכה - הלעיטוהו לרשע וכו'. וכל שכן כאן שזה נעשה מצידו בשב ואל תעשה, והחוטא

העלון יוצא לע"נ: הר"ר חיים יצחק ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת נחמה בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זללה"ה

פרשת יתרו תשפ"ג ❖ גליון תקט"ז

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

ביש כמה מוהלים ונשבע שלא למול, האם חשיב נשבע
לבטל את המצוה.

א. יכול על ידי אחר

הנה להאמור מבעלי התוספות לא חשיב נשבע לבטל את המצוה.

ב. נשבע לא להיות שליח ציבור

אמנם מתשובות תשב"ץ (ח"ב סי' קס"ג) יש להוכיח דחשיב נשבע לבטל את המצוה, דהנה נשאל התשב"ץ (שם) על אחד שנשבע שלא להיות שליח ציבור האם השבועה חלה, והשיב, דאף ששבועה חלה על מצוה דרבנן ותפילה הוי דרבנן, אבל כאן שהשבועה היתה שלא לעבור לפני התיבה נראה שהיא מצות עשה מן התורה, שהרי עובר לפני התיבה כדי להוציא הרבים ידי חובתן בדברים שבקדושה שהוא מן התורה, נשחרר בדברים שבקדושה אמרינן בגמרא ברכות (כ"א ב') מנין שאין היחיד אומר קדיש וקדושה, שנאמר 'ונקדשתי בתוך בני ישראל', כל דבר שבקדושה אין יכול לאומרו בפחות מעשרה. וכמו כן לעבור לפני התיבה הוה דאורייתא מחמת קריאת התורה, שהוא מצות עשה מן התורה היא, שאפילו ברכת התורה לפניו היא מן התורה, וכיון שלעבור לפני התיבה יש בו מצוה מן התורה להוציא הרבים בדברים שבקדושה, אם כן הנשבע שלא לעבור לפני התיבה הוא כנשבע שלא לאכול מצה של מצוה שלא חלה עליו שבועה וחייב לאכול מצה.

חזינן דאע"פ דגם אדם אחר יכול להיות שליח ציבור, מכל מקום חשיב נשבע לבטל את המצוה. [נעיין עוד מה שהבאנו בגליון פרשת ויחי תש"פ אמאי לא חל מצד הא שכולל שאר חלקי התפילה שהם דרבנן].

ג. נשבע שלא לייבם

תו איתא בתשובות תשב"ץ (ח"א סי' ק') דהנשבע שלא לייבם לא חיילא שבועתו אף דיכול לחלוץ. וכן הנשבע שלא לחלוץ לא תחול שבועתו אע"פ שיכול לייבם. וכעין הא דאמרינן (נדרים ח' א') דהנשבע שאשכים ואשנה פרק זה, הוה מושבע ועומד מהר סיני שהוא עצמו ישתה מהיין דהרי יכול ליתן לחבירו.

חיוב קידוש דאורייתא

הנה כתבו קמאי (תוספות נזיר ד' א' ד"ה מאי) דהחיוב לקדש על היין הוי רק מדרבנן, אבל מן התורה בעינן שיקדש רק בדברים, וגם לא בעינן נוסח דידן דקידוש.

והנה אם אין לו יין או פת, אכתי חייב בקידוש מן התורה. ויש לעיין האם בכהאי גוונא סגי שיאמר נוסח דמהני רק מדאורייתא.

א. שורש הספק

שורש הספק, מי אמרינן דחייב לומר כל הברכה דרבנן כמו שחכמים תיקנו, או דילמא נימא דכיון דבלאו הכי לא יקיים הדרבנן כתיקונו, דהרי אין לו יין או פת, שוב חוזר להחיוב דאורייתא וסגי שיאמר הנוסח דמהני מדאורייתא.

והנה מבואר במאירי (ברכות נ"ב א' ד"ה ולענין פסק) דבאין לו יין יאמר כל הברכה של הקידוש בלא כוס. [וכתב שהרי מצוינן קידוש בלא כוס למי שהיה יושב ואוכל וקדש עליו היום].

זכור את יום השבת

זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְשׁוֹ (כ' ח')

איתא בגמרא פסחים (ק"ו א') דילפינן מהכא מצוות קידוש דאורייתא, שזכרהו על היין בכניסתו.

ואיתא בבעלי התוספות (מובא בתוספות השלם על התורה פרשת יתרו) "זכור" בגמריא "רגל", כלומר זכרהו קודם לרגל, כי תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם.

ולכאורה הכוונה כשחייב גם לעלות לרגל וגם לקנות יין לקידוש, ואין לו מספיק כסף לשניהם, אמרינן דקידוש קודם מפאת תדיר.

אבל לכאורה הדבר צריך עיון גדול, דהא דעת רוב הפוסקים דקידוש דאורייתא סגי באמירה, והא דבעינן לקדש על היין הוה רק מדרבנן, ואם כן בפשוטו ראוי שיקדש שלא על היין ויעלה לרגל, כיון דעליה לרגל דאורייתא.

אלא נלענ"ד לבאר דברי התוספות באופן אחר, דאין כוונתם דקידוש על היין קודם לעליה לרגל, אלא כוונתם דבנוסח הקידוש יש להזכיר קודם שבת ואחר כך יום טוב מפאת תדיר ואינו תדיר.

אחר יכול לקדש

הנה כתבו בבעלי התוספות על התורה (מושב זקנים שמות שם) דאף להסוברים דקידוש על היין דאורייתא, (כמבואר בפירוש המיוחס לרש"י בנזיר ד' א'), מכל מקום אם נשבע שלא לשתות יין, אינו שבועה לבטל את המצוה, דהרי אינו מושבע ועומד מהר סיני שהוא עצמו ישתה מהיין דהרי יכול ליתן לחבירו.

הנה דברי בעלי התוספות הם לבאר הגמרא בנזיר, דהנה איתא בגמרא נזיר (ג' ב') דרבי שמעון יליף מקרא "מיין ושכר יזיר" שנזיר אסור אף ביין שמצווה לשתותו. ומקשינן בגמרא אמאי בעינן קרא דנזיר אסור ביין של מצוה, דהיינו קדושתא ואבדלתא, הרי מושבע ועומד עליו מהר סיני.

וביארנו בתוספות (שם ד' א' ד"ה מאי) דכוונת הגמרא להקשות בלשון תמיה, וכי מושבע ועומד מהר סיני, הרי דנהי דקידוש היום דאורייתא, מכל מקום החיוב לקדש על היין לאו דאורייתא, דזכרהו על היין אסמכתא, ואם כן למה לן קרא למעוטי.

אמנם בבעלי התוספות הני"ל כתבו דלהסוברים דקידוש על היין דאורייתא (כשיטה המיוחס לרש"י שם), כוונת הגמרא להקשות, וכי מושבע ועומד מהר סיני שהוא עצמו ישתה מהיין, והרי יכול ליתן לחבירו.

יכול על ידי אחר

הנה להאמור יש לדון בנשבע לבטל המצוה ויכול על ידי אחר, כגון

ג. נידון ערוגת הבשם

הנה כעין זה דין בערוגת הבשם (אוי"ח סי' ב') בשמיני של סוכות, שמצוות סוכה רק מדרבנן, ואין לו אלא סוכת נסרים דפסולה מדרבנן וכשירה רק מן התורה, האם חייב לשבת בהאי סוכה.

דבשלמא כשחייב במצוה מדאורייתא, אם אינו יכול לקיים המצוה באופן שייצא מדרבנן, עכ"פ יקיימו באופן שייצא מדאורייתא, אמנם היכא דבין כך אינו חייב אלא מדרבנן, אם כן נימא דאינו חייב, דהרי מדאורייתא אין כאן שום מצוה, ומדרבנן הרי לא מצי לקיימו כתקנת חז"ל. ואסיק דבאמת אינו חייב. [והביא ראיה מריטב"א בסוכה (י"ד ב'). וכתבנו במקום אחר דיש לעיין בדבריו ובראייתו].

מעתה יש לדון דתליא בהכי גם נידון הנ"ל בקידוש, האם חייב בהחייב דרבנן לומר כל הנוסח של קידוש, באופן דבלאו הכי אינו מקיים החיוב דרבנן כתיקונו דהרי אינו מקדש על היין.

ג. בחייב מדרבנן לקדש שלא במקום סעודה

הנה מקשינן בגמרא פסחים (ק"א א) אמאי עושין קידוש בבית הכנסת אע"פ דאינו במקום סעודה. [ומתרגינן דהוה במקום סעודה להאורחים שאוכלים בבית הכנסת].

והקשה ברא"ש (פסחים פ"י סי' ה') מהו קושיית הגמרא, הא יש לקדש בבית הכנסת כדי להוציא מי שאינו יודע לקדש בביתו כדי שעכ"פ ייצא ידי חובת קידוש דאורייתא. ואלא הוכיח מהכא דהא דאמרינן דאין קידוש אלא במקום סעודה הוה דין דאורייתא, נמצא דאם אינו במקום סעודה לא יצא ידי חובתו גם מדאורייתא.

והקשה הגרע"א (גליון סי' רע"א על מג"א סק"א) על דברי הרא"ש, הרי הקידוש בבית הכנסת אינו אלא מדרבנן, כיון דהקידוש דאורייתא כבר יצא בתפילה. [ומוסיף הגרע"א דדוחק לומר דדילמא מקדשין בשביל אותם שאין יכולים להתפלל. וגם לכאורה לאו דוקא תפילה אלא דכל שמוזכר שבת ואומר שבתא טבתא גם כן יוצא, דמכל מקום הוזכר שבת].

ד. קושיית הגרע"א תליא בהנ"ל

הנה לכאורה קושיית הגרע"א תליא בנידון הנ"ל, דבשלמא אם נימא דחייב לקיים הדרבנן באופן דמהני דאורייתא, [דלא כמסקנת ערוגת הבשם], לכאורה מיושב קושיית הגרע"א, דאע"פ דיצא כבר קידוש דאורייתא בתפילה מכל מקום הא עדיין חייב בקידוש מדרבנן על היין, ואם קידוש במקום סעודה אינו אלא מדרבנן, אם כן חייב לקדש כדי שעכ"פ יקיים הדרבנן לומר הנוסח של הקידוש.

אמנם אם נימא כהצד הנ"ל דבכהאי גוונא אינו חייב בהדרבנן, כיון דבלאו הכי אינו יוצא ידי חובתו מדרבנן, [וכמסקנת ערוגת הבשם], שפיר הקשה הגרע"א.

ה. לחלק בין הנושאים

אך יש לעיין בזה, דאולי נחלק בין סוכה ביום שמיני בחוץ לארץ [או אתרוג בחול המועד] ובין קידוש לאחר שהתפלל.

דהנה זה תליא במי שישב בסוכה הכשירה מן התורה ופסולה מדרבנן, כגון סוכת נסרים, והשתא נזדמן לו עוד סוכה שכשירה מן התורה ופסולה מדרבנן, כגון שהסכך מקבל טומאה מדרבנן, האם נימא ליה שיחזור ויעשה המצוה. [וכעין זה יש לעיין במי שיש לו סוכה ויש שם פסול אחד דרבנן כגון נסרים, ואין לו סוכה אחרת, האם צריך להקפיד באותו סוכה שגם לא יהא סכך בדבר המקבל טומאה].

ויש לדון דזה לא דמי לגוונא דערוגת הבשם, דבשלמא התם בגוונא דערוגת הבשם, יש צד לומר דחייב לקיים הדרבנן, דהרי ביום הזה עדיין לא קיים מצותו כלל, משא"כ הכא הרי כבר קיים המצוה דאורייתא, ואם כן נימא דבכהאי גוונא אינו חייב לקיים הדרבנן.

והכי נמי בנידון הגרע"א, הרי דאורייתא בלא הדרבנן כבר קיים בתפילה, ואם כן נימא דודאי אינו חייב לקדש שנית באופן שלא מהני מדרבנן.

ספק הביא ב' שערות

הנה יש לעיין במי ששמע קידוש מגדול שלא נבדק אם הביא ב' שערות, שהשומע לא יצא ידי חובתו מספק, האם נימא שיקדש שנית בברכה.

א. ספק אם קידוש מקדש שנית

הנה במסופק אם יצא ידי חובת קידוש, באופן שחייב מן התורה בקידוש, מקדש שנית בברכה, דספק דאורייתא לחומרא.

וכמו שמצאנו במי שלא קידש כל השבת עד בין השמשות של סוף השבת, ולא התפלל בשבת, דאמרינן (משנה ברורה סי' רע"א ס"ק ל"ט, שער הציון שם ס"ק מ"ז) שמקדש כדינו דהוה ספיקא דאורייתא.

[אלא דן בשער הציון (שם) מפאת שחייב קודם בהבדלה ואסור לטעום מן הכוס והאיך יאכל כדי שיהיה הקידוש במקום סעודה. ותירץ בתרי אנפי, או דצריך לומר דאיירי כשהוא באמצע סעודה שלשית. או דקידוש שעיקרו מדאורייתא דוחה לאסור הטעימה שקודם הבדלה שהוא דרבנן].

ב. אף אם רק מדרבנן לא סמכינן

מעתה בפשוטו הכי נמי בנידון דידן, נהי דיצא ידי חובתו מן התורה, דמן התורה אזלינן בתר חזקה דרבא, אבל מדרבנן הרי דלא יצא מספק.

[אמנם בתשובות תורת חסד (אוי"ח סי' א' וב') האריך דכל הא דלא אזלינן בתר חזקה דרבא, היינו רק לכתחילה אבל בדיעבד יצא. ואייתי דברי רמב"ן בחולין (ג' ב' ד"ה ועכשיו)].

אם כן שוב דינו כהנ"ל בספק אם קידש ויקדש שנית בברכה. והנה אם נימא דמן התורה חזקה דרבא הוי ספק שקול, אזי ודאי יחזור ויקדש כדינו. ואף אם נימא דהא דלא אזלינן בתר חזקה דרבא הוה רק מדרבנן, מכל מקום כיון דמדרבנן לא יצא מספק אכתי דינו כספיקא דאורייתא.

וכעין זה יש לדון לענין ברכת המזון, אם שמע מגדול שלא נבדק, חוזר ומברך גם הטוב והמטיב, וכדין המסופק אם בירך ברכת המזון שמברך גם הטוב והמטיב.

ג. כוס יצאת ממנו והדאורייתא בעצמה

הנה כתב במגן אברהם (סי' רע"א ס"ק ב') דבן י"ג שנים שלא נבדק אם הביא ב' שערות, לא יוציא לנשים בקידוש שבת, דהרי כיון דנשים חייבות דבר תורה, חיישינן שמא לא הביא ב' שערות, דבדיני דאורייתא לא סמכינן על חזקה דרבא, ולכן תקדש היא לעצמה ותאמר עמו מלה במילה.

וכתב הגרע"א (קמא סי' ז') דצריך לומר דלגבי החיוב קידוש על הכוס שהוא מדרבנן, יצא ידי חובתו מהבן י"ג כיון דבדיני דרבנן סמכינן על חזקה דרבא שהביא ב' שערות, אבל לגבי החיוב דאורייתא של קידוש יוצאת בהא שאומרת קידוש בעצמה.

[הנה מבואר בשערי תשובה (סי' רצ"ו ס"ק ג') והובא בביאור הלכה (סי' תע"א סעי' א' סוד"ה מיד) דהסומך ברעיונו על הכוס שעומד לפני המברך, מהני כוס של אידך, ואם כן בגוונא הנ"ל שפיר חשיב שהאשה בעצמה מקדשת על הכוס, אמנם כתב בביאור הלכה דמבואר בדברי הגרע"א הנ"ל דלא סבירא ליה הכין].

אך הקשה על זה הגרע"א דאינו כן, דיש כאן ברכה לבטלה לגיסא שהוא גדול, דהרי כיון דמברכת מילה במילה בעצמה, לא שייך לומר דיוצאה גם כן בשמיעה, דאם באת לומר דיוצאת בשמיעה דשומע כעונה אם כן ברכתה שבפיה לבטלה, מעתה הרי אם באמת הביא ב' שערות והיא רוצה לצאת בשמיעתה ממנו כדי שיהיה קידוש על הכוס, מה שמברכת לעצמה הוי לבטלה.

ד. ראיה מהגרע"א דלא כהנ"ל

מעתה העירו דמבואר מדברי הגרע"א דלא כדברינו הנ"ל, דהרי לדברינו האשה מחוייבת למיעבד לקדש בברכה ולא לסמוך על הקידוש של הבן י"ג, ואם כן אמאי חיישינן לברכה לבטלה. ואלא על כרחך יהא מוכח דלא כדברינו הנ"ל, אלא על ידי חזקה דרבא אינו חוזר ומקדש.

ה. בלא כוס אינו חייב לקדש

הנה נלענ"ד דיש לדחות, דשאני בגוונא דהגרע"א דאין כוס להאשה כדי לקדש עליו שנית, [א"ה. דהרי כבר יצאה ידי החיוב דרבנן דכוס מהבן י"ג], ואם כן תלי בהנידון [נדלעיל] במי שאין לו כוס אם אומר כל הנוסח הדרבנן של קידוש, או דילמא לא צריך לומר אלא הנוסח דמהני דאורייתא.

ואם נימא דאינו חייב אלא בהנוסח דאורייתא, אם כן אתי שפיר דבאמת אין כאן חיוב לקדש שנית.

ו. להקשות על הנ"ל

אך העירו דאין לומר כדברינו מפאת חסרון כוס, נולדן כתב הגרע"א

שתאמר רק אמצע הקידוש בלי הפתיחה והסיים, דאם כן תצא חובת כוס כשתקח כוס ותאמר אחריו מתחילה ועד סוף, אלא שמע מינה דסגי בהכי מעיקר הדין.

תו תיקשי דהרי מוכח בגליון הגרע"א (ש) דסבירא ליה דכשאין כוס יגיד נוסח הקידוש.

דהנה קאמר רבינו יונה דבבית הכנסת לא הוה ברכה לבטלה אע"פ שאין מקום סעודה כיון דיוצא בדאורייתא, והגרע"א הוכיח מזה דלא כמגן אברהם שיוצא בתפילה. וכתב הגרע"א דהרא"ש פליג על רבינו יונה וסבירא ליה דהוה ברכה לבטלה, משום דמקום סעודה דאורייתא, חזינן דפסיקא ליה דאם מן התורה אין צריך מקום סעודה,

הלכות שבת - מלאכת מלבן - ענף ה'

ענף ה' - מנער טלית

הנה אמרינן בגמרא שבת (קמ"ז א') המנער טליתו בשבת חייב חטאת. ושיטת רש"י (שם) דאיירי שמנער טליתו מן האבק שעליו אם מקפיד עליו. ושיטת תוספות (שם ד"ה המנער) דאיירי דוקא במנער טליתו מן הטל שעליו, שהניעור יפה לה כמו כיבוס. אבל בניעור מן העפר כמו שפירש רש"י בזה לא שייך ליבון. [וכתבו תוספות דהוה דומיא להא דאמרינן בגמרא התם בהך דכומתא דאביי דאיירי דהיה עליו טל. ובמאירי כתב דהתם נמי איירי בעפר].

ואיירי דוקא בטלית חדתי ושחור ודוקא בבגד שמקפיד עליו שלא ללבשו בלא נייעור.

ובשלטי גבורים הקשה על שיטת התוספות היאך התירו לנער מהעפר, הרי אסרינן לכסכס סודר מעפר. ותירץ במשנה ברורה (ביאור הלכה שם ד"ה י"א) דהתוספות התירו דוקא בניעור אבל לא בעשה פעולה בגוף הדבר.

ולדינא כתב ברמ"א (שם) דיש לחוש לשיטת רש"י. וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק ו') דמכל מקום נראה דיש לסמוך על שיטת תוספות להקל לנער מעפר על ידי נכרי, ובפרט דלפעמים איכא בזה משום כבוד הבריות.

תו כתב במשנה ברורה (ביאור הלכה שם ד"ה עליה) דיש לדון דדוקא באינו מקפיד שרינן, אבל בסתמא אסרינן, ובמקפיד בהדיא גם בלא אוכמי יחא אסור.

ויש לדון בהאי דינא בכמה חקירות:

א. ספק ספיקא

הנה יש לעיין במנער בגד מעפר, ואינו יודע אם הבעלים מקפיד, האם יש להתיר משום ספק ספיקא, דילמא כתוספות, ודילמא הבעלים אינו מקפיד.

אך איכא לברורי, אמנם לפי מה שכתב בדרכי תשובה (ס"ק ק"י דיני ספק ספיקא אות ל"ה) דדוקא ביכול לברר ב' הספיקות אסרינן, והרי הכא אינו יכול לברר הספיקא דדינא אם נקטינן כתוספות. אך יש לדון דשאני הכא דעל ידי שאלה הוי טפי מיכול לברר. וצריך תלמוד.

ב. אינו מקפיד תמיד

תו יש לעיין במקפיד בשבת ולא בחול מהו, דיש לומר דאזלינן בתר היום.

וכן יש לעיין במקפיד מפאת נוכחות מסויימת, כגון דירא מתוכחות, האם חשיב מקפיד.

ג. יפול מפאת כבוד

הנה יש לעיין ביש עפר לרש"י, או טל לתוספות, אם שרי ליה להניח טליתו באופן שהעפר או הטל מפאת כבודו יפול למטה, האם חשיבא כעושה מעשה בהעפר או בהטל.

והנה קא נגעא זה בהא דיש לדון בכהאי גוונא בכל התורה אם מניח חפץ ובצידו דבוק חפץ שמפאת כבודו יפול למטה ומביא החפץ למקום אחר ושם נופל החפץ, האם חשיבא פעולה ידידה.

והנה בבדקא דמיא ופותח הפקק והמים זורמים החוצה, אמרינן

לא הוה ברכה לבטלה, ואם כן ליכא למה שכתבת.

[אמנם הקשו דחזינן בשולחן ערוך ס"י רס"ט דטעמא דקידוש דבית הכנסת רק משום תקנה לא זזה ממקומה, והרי קיימא לן דקידוש במקום סעודה דרבנן, ואם כן חזינן להדיא דלא כהגרע"א].

עכ"פ נסתר מה שכתבנו בדעת הגרע"א מחמת חסרון כוס ואם כן יחא מוכח דעל ידי חזקה דרבא אינו חוזר ומקדש.

ו. תוספת שבת מבואר דחוזר ומקדש

אמנם איתא בתוספת שבת (ס"י רע"א) שתאמר מילה במילה מתחילה ועד סוף, דחייב הכוס יצא מהקטן, והדאורייתא תאמר מילה במילה, ואם כן חזינן מהתוספת שבת דחוזר ומקדש אחרי חזקה דרבא, וגם חזינן דגם בלא כוס.

דהמים של כח ראשון חשיבא כחו, אבל התם גרע טפי דחשיבא עושה פעולה במים, משא"כ הכא שאינו עושה פעולה בחפץ הכבד.

והנה יש לדון דבאמת בהאי נידון שכתבנו לא חשיבא כחו. אבל לא מצאתי ראייה לזה.

ד. בגד דשייך לשני אנשים

הנה דן בביאור הלכה (שם ד"ה והוא שמקפיד) במנער בגד בשביל אדם אחר, והמנער מקפיד אבל הבעלים אינו מקפיד, מי אזלינן בתר בעל הבגד או בתר המנער. ונשאר הביאור הלכה בצריך עיון.

והנה לגיסא דהביאור הלכה דאזלינן בתר בעל הבגד ולא בתר המנער, יש לעיין בבגד שחור חדש ששייך לשני אנשים, ואחד מקפיד ואחד אינו מקפיד, וזה שאינו מקפיד רוצה לנער ויודע שחבירו ילבש אחריו, האם שרינן ליה.

ולכאורה הרי נעשה הכא מלאכת מלבן עבור חבירו, אך דמי להא דאמרינן (שבת ק"ג א') במלקט עשבים בארעא דלאו דיליה, דמיתסר רק מדרבנן, אבל מן התורה שרי דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואם כן בנידון דידן יש לדון דהוה דרבנן ולא דאורייתא.

ענף ו' - המנער או הבעלים

הנה יש לעיין במי שעושה מלאכה בחפץ חבירו בשבת בדבר התלוי במחשבה, ולגבי בעל החפץ איתא מחשבה אחת אך לגבי העושה הויא מחשבה אחרת.

וכגון בהא דאיתא בשולחן ערוך (ס"י ש"ב סע' א') לענין מלאכת מלבן דהמנער טליתו מטל או אבק שעליה, אסירא רק בבגד שחור וחדש ובאופן שמקפיד עליה שלא ללבשו בלא נייעור,

ודן בביאור הלכה (שם ד"ה והוא שמקפיד) במנער בגד בשביל אדם אחר, והמנער מקפיד אבל הבעלים אינו מקפיד, מי אזלינן בתר בעל הבגד או בתר המנער, ונשאר הביאור הלכה בצריך עיון.

והנה כעין זה יש לדון לענין מלאכת בונה, דהנה איתא בשולחן ערוך (ס"י שכ"ח סע' כ"ח) דהעושה פתח למכה ומתכוון לעשות פתח חייב משום מכה בפטיש, וכתב במשנה ברורה (שער הציון שם ס"ק ס"ה) דאם הרופא אינו מתכוון לעשות פה למכה אין לזה שם מלאכה כלל, ולא שייך לומר דהוי פסיק רישא, דמכיון דאינו מתכוון חסר בעיקר העשייה, וכעין הא דכתב במגן אברהם (ס"י ש"ח ס"ק ל"ו) בשם המגיד משנה לענין תיקון כלי שכל שאינו מתכוון לתקן הכלי אין בו מלאכה כלל ולא אומרים בזה דאסור משום פסיק רישא.

מעתה יש לדון באופן דהרופא אינו מתכוון לפתח, אך החולה מתכוון שיהא פתח, וכמו כן לענין תיקון כלי, כשעושה הפעולה אינו חושב לתיקון הכלי אך בעל הכלי חושב שיהא לתיקון.

ולכאורה אי נימא לענין מלבן דזה שפועל המלאכה הוא סיבה לפטור, ומשום הכי אם המנער אינו מקפיד פטור, אם כן מסתבר דהוא הדין לענין מלאכת בונה אזלינן בתר הפועל לפטור, ואם הרופא לא חשב שיהא פתח פטור.

ענינים שונים [א']

ג. הנאת הגוף

הנה העירוני לתרץ עוד, דיש הנאת הגוף לשמוע את הנגינה, ודמי להא דאמרין (ראש השנה כ"ח א') במודר הנאה מן המעיין אסור לטבול בו בימות החמה.

וכן מצאנו לענין תלמוד תורה דכתב בט"ז (יו"ד סי' רכ"א ס"ק מ"ג) וכך כתב ברבינו אברהם מן ההר בנדרים (מ"ח א') דבמודר הנאה אסור ללמדו תורה, דבמצות לימוד תורה לא אמרין דלאו ליהנות ניתנו, דהרי שאני מצות תלמוד תורה שעיקר הציווי הוא כדי להתענג במדע ולשמח לבבו ושכלו, כדכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב, נמצא דיש הנאה ממש.

ד. ריוח ממון

הנה יש ליישב עוד בדרך רחוקה, דהנה כתב באמרי בינה (הל' נדרים סי' ט"ז) ובחזון איש (אהלות סי' כ"ב ס"ק כ"ז ד"ה כ') דדינא דמצות לאו ליהנות ניתנו היינו דוקא כשאין המצוה עולה כסף, דהרי הא דאמרין דמצות לאו ליהנות ניתנו היינו רק דעצם הנאת המצוה לא חשיבא הנאה, אמנם היכא דמרויח בזה ממון, נמצא דנהנה מאיסורי הנאה לא רק הנאת המצוה אלא גם הנאת ממון, וזה אסרין לעשות באיסורי הנאה. [לפי זה במצבה צריך לומר דאין האבן עולה כסף].

מעתה נימא דחלילים לספוד עולים כסף ואם כן לא אמרין בהו כללא דמצות לאו ליהנות ניתנו כיון דיש הנאת ממון.

אמנם רחוק הדבר, [א"ה]. לכאורה כונת רבינו שרחוק הדבר דאיירי דוקא באופן שיש הנאת ממון החלילים].

וגם תיקשי מתוספות בחולין (ק"מ א' ד"ה למעוטי) דמבואר דלא כהנ"ל, דהרי כתבו דיינין דשרי בהמה של עיר הנידחת לקרבן משום מצות לאו ליהנות ניתנו, והא קרבן עולה כסף. [ואולי נימא דאיירי בקרבן נדבה ואם כן לא הרויח כסף דאם לא יקח הבהמה לא יביא קרבן כלל].

אין לספוד בחלילים

הנה אמרין (שבת קנ"א א', שולחן ערוך סי' שכ"ה סעי' ט"ז) נכרי שהביא בשבת חלילין (פירוש כלי נגון חלילים שקולם מעורר הבלי) לספוד בהם ישראל, לא יספוד בהם לא הוא ולא אחרים עד שימתין לערב בכדי שיבואו ממקום קרוב.

ולכאורה תיקשי דהנה הספד הוה מצוה, וקיימא לן מצוות לאו ליהנות ניתנו, והרי אמרין (שולחן ערוך סי' תקפ"ז סעי' כ"ב) דמשום הכי שרי גם לענין מעשה שבת, כגון אם נכרי הביא שופר מחוץ לתחום בחום טוב, שרינן לתקוע בו, משום מצות לאו ליהנות ניתנו.

א. האם מנהג לאו ליהנות ניתנו

הנה יש לדון דלספוד עם חלילים הוה רק מנהג, ויש לומר דבמנהג לא אמרין מצוות לאו ליהנות ניתנו.

אמנם בכתב סופר (יו"ד סי' קע"ז) דן אם לענין מנהג נמי אמרין מצות לאו ליהנות ניתנו, ואייתי מתשובות הרשב"א (סי' תקל"ז) דמותר להעמיד מצבה מאיסורי הנאה ולא אמרין דנהנה, דכיון דיש מנהג לעשות מצבה אמרין מצות לאו ליהנות ניתנו, ואם כן אמאי אסרין בחלילים.

[וכן יש להוכיח מהא דאמרין (משנה ברורה סי' תרס"ד ס"ק כ"א) לענין מנהג דנטיילת ערבה שיקח ערבה מהלולב, וכמו כן איתא בפשנה במעילה (י"ג ב') לענין לקחת ערבה משל הקדש, עיין שם בתוספות שם ד"ה ערבה. כמו כן בשופר האסור בהנאה, אמרין (ראש השנה כ"ח א') דמותר לתקוע בו ולכאורה איירי בכל המאה תקיעות, כמו כן אמרין בגמרא עירובין (ל"א א') דמותר להניח עירוב בבית הקברות משום דמצות לאו ליהנות ניתנו, ובפשוטו שרי לערב אף לצורך מנהגא, כמו כן כתב בפרי מגדים (או"ח סי' קע"א א"א סק"א) דמותר לזרוק פירות עולה על חתן, משום דמצות לאו ליהנות ניתנו, אע"פ שהזריקה אינו אלא מנהגא. ועוד עיין מה שהבאנו בגליון פרשת ויחי (תשע"ז)].

ב. חלוק מנהג דחלילים

אלא נצטרך לומר דחלוק מנהג דמצבה מנהג דחלילים. [א"ה. אולי כוונת רבינו דהמנהג להספיד עם חלילים אינו מנהג גמור].
עוד יש לומר דחיישינן שינגן יותר מהמנהג.

ענינים שונים [ב']

ג. חוט קשור ליבשה

עוד העירו דמשכחת לה שהדגים הם בים וקשור חוט למשא ברשות הרבים והנה מושכים המשא ד' אמות ברשות הרבים.

אך בזה יש לומר דיהיו פטורים דחלק מהחפץ בכרמלית, וכי תימא דאגודו במקום פטור היינו רק באותו חפץ ולא בדבר קשור, אך הזינן לא כך בגמרא ריש פרק הזורק (שבת צ"ו ב') דאמרין התם דחוט במחט חשיב אגודו במקום פטור.

ד. עקירה והנחה ברשות היחיד

הנה כתב ברשב"א בעבודה זרה (ט"ו א' ד"ה א') דאיסור מחמר אף בעקירה והנחה בתוך רשות היחיד, אבל שביתת בהמותו ליכא, ותמיהו ברין (ברית"א (שם) הא אינה מלאכה. ונצטרך לומר בדעת הרשב"א דמכל מקום מחמר איכא כשיש עקירה והנחה.

מעתה בדגים שכתבו תוספות דיש מחמר, יהא ראיא לרשב"א דאיסור מחמר בעקירה והנחה גם ברשות היחיד, ואם כן הכי נמי איכא מחמר בדגים שהם בכרמלית.

ואם כן יקשה על שאר קמאי. [כד נימא דאין מחמר אלא בהוצאה]. ונצטרך לומר דפליגי על תוספות דיש מחמר בדגים. אך להאמור אתי שפיר, דמשכחת לה גווינ דמחמר גם בעקירה והנחה מרשות היחיד לרשות הרבים.

מצאנו מחמר בדגים

כתבו קמאי (תוספות בבא קמא נ"ה א' ד"ה המנהיג, בתירוץ אחד) דגם בדגים יש מחמר. [דילפינן בגזירה שוה לאסור דגים בשבת במלאכה. ואיירי בקרא דעשרת הדברות שהוא לאו דמחמר. והדר ילפינן משבת דיש גם כלאים במנהיג שני סוגי דגים].
ויש לשאול היאך משכחת לה מחמר בדגים הרי הים הוה כרמלית.

א. רק במלאכת הוצאה

הנה גוף הנידון היינו דוקא אם נימא שמחמר הוה רק במלאכת הוצאה, אבל בשאר מלאכות לא מקרי מחמר, דמחוסר פעולת הבהמה. אמנם במנחת חינוך (סוף מצוה ל"ב) כתב בפשיטות דמחמר הוה בכל מלאכות, ולדבריו לא תיקשי כהנ"ל דהרי משכחת לה מחמר בשאר מלאכות.

[והנה דעת הראב"ד (בבא קמא נ"ד ב') דבדגים ליכא שביתת בהמותו, וכתב בספר זכר דבר (סי' ט"ו אות א') דתליא בב' תירוצים בתוספות הנ"ל. והנה יהא תליא בזה דג שהרג אדם אם חייב סקילה].

ב. רקק

הנה יש לומר דמשכחת לה ברקק בימות הגשמים פחות מ' טפחים דהוה רשות הרבים ויש דגים בהרקק.

כמו כן העירו דמשכחת לה באופן שהדגים היו ביבשה ברשות היחיד והוציאם לרשות הרבים ואחר כך זרקם למים בחזרה.

לקבלת הגליון

במייל,

לתרומות והערות:

L5703949@gmail.com

לרפואה שלימה

יוסף משה בן אורה נ"י

יצחק לוי בן אסתר נ"י

אפרים בן אסתר נ"י

לרפואה שלימה בתוך שאר חולי

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 353
שבט תשפ"ג

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
קידון | שימוש | כשרות

וא"כ גם מקום הגזע אינו מחיצה כשרה, ועל"ז לפעמים הפרוץ מרובה על העומד. כמו כן לפעמים הרווח הוא בקרן זווית, ואז לא מועיל עומד מרובה, וגם פירצה קטנה של ג' או ד טפחים פוסלת. בגדר זו היתה לנו הדגמה לשני הדינים, ועוד למדנו שאפילו שלפני תקופה היא היתה כשרה, מצוי שהיא משתנית מחמת גיזום של עובדי הגינה וכדומה, והגדר נפסלת במשך הזמן. לכן בגדר חי צריך מעקב מיוחד לשים לב במקרה שגזמו אותה או נבלו ענפיה, שמא זה משנה את ההלכה. ובאמת לא כדאי לסמוך עליה יותר מתקופה קצרה, כי מצוי בה קלקולים, וכשיש קלקול קשה לשים לב וקשה לתקן.

גדר חי שהשתנתה ויש חללים לפסלה ג'ט ובקדן נויט

עמוד מאחורי בטונדה נפסל מאחורי רשות

במודיעין עילית עברנו על העירוב מהכניסה לעיר ועד היציאה למושב מתניהו, במשך הסיוור ראינו הרבה הלכות של למדנו בשיעורים, כי באמת בהלכות עירובין יש הרבה מאוד פרטים, ובכל סיוור ובכל עירוב רואים דברים חדשים, אבל אחרי שמבינים היטב את היסודות, ניתן להבין ואף להבחין לבד, במגוון הפרטים ההלכתיים שיש בכל דבר ודבר. אחד מהדברים המיוחדים שראינו בסיוור הזה, בסמוך לכניסה יש עמוד של עירוב יפה המחובר לבטונדה של בטון. דבר זה מצוי בעיר מודיעין עילית, כיון שהעיר מתרחבת מעת לעת, וצריך לנייד את מקום העמודים, לכן הם מחברים את העמודים לדברים קיימים בלי חפירה והלחמה, אלא בחיבור שיכולים לפרק אותו, ע"י ברגים. ובמקומות שאין למה להתחבר, כגון שצריך להעמיד עמוד באמצע שטח, הם מביאים בטונדה [קובית בטון גדולה, שמעמידים בה עמודי חשמל בתקופת עבודות], ומחברים לה את העמוד עם ברגים. [כמובן שזה דורש תקציב גדול ורק להם יש להם תקציב מיוחד לכך. העמוד כאן היה מחובר לאמצע הבטונדה, והחללים היו רחוקים מהעמוד עד קצה הבטון. וכאן צריך להבין מדוע הרוחיקו אותם כל כך מהעמוד, יותר משאר לחיים.

התשובה היא, כיון שהעמוד במקרה זה היה מחובר בצד האחורי של הבטונדה, כלומר שאם עומדים בשטח העירוב יש קודם בטונדה אחרי זה העמוד, וגובה הבטונדה הוא מטר אחד, הרי יש לה דין מחיצה, וכן יש לשטח שעל גבה שיעור רשות בפני עצמה, א"כ הי טפחים התחתונים של העמוד מוסתרים במחיצה או ברשות נפרדת והעמוד אינו סותם כנגד הפתח, ומבואר בחז"ל בכמה מקומות שהעמוד צריך לגדור את הרשות שלפניו. [ובדעת המשנ"ב יש להסתפק לפי מה שמדייקים מהשעה"צ סי' שס"ג ס"ק ל"ז, ואכמ"ל].

דין זה נראה משונה למי שלא עסק בהלכות עירובין בעיון, הרי רואים כמעט את כל העמוד, מה מפריע שיש איזה דבר קטן לפניו. אבל כשלומדים יודעים שלכל דבר יש הגדרה הלכתית, ואם ע"פ הלכה הבטונדה נחשבת רשות בפני"ע. לכן האחראים במודיעין עילית הרחיקו את הלחיים עד קצה הבטונדה, שהם לא יהיו מוסתרים, והם גודרים כנגד הרשות שבקרקע, ועכשיו הצוה"פ כשרה מדין הלחיים, ולא מחמת העמוד.

עמוד שבבטונדה פסול מחמת שימוקף מד' רוחותיו

בסיוור בית שמש שהתקיים בשכונה ברמה ב', עברנו על קטע של העירוב העירוני, יחד עם קטע מעירוב שכונתי, ולמדנו מגוון של הלכות אחת מההלכות קשורה לנושא הקודם הנזכר כאן. הגענו עם הקבוצה לקצה השכונה, והיה שם עמוד של העירוב העירוני עומד בתוך בטונדה. במקרה הזה הוא לא היה מאחוריה אלא בתוכה, בחור שיש בה כדי להעמיד עמודי חשמל, הכניסו את העמוד של העירוב. ולפי מה שלמדנו שיש לבטונדה דין רשות היחיד בפני"ע, כי היא גבוהה י טפחים ורחבה יותר מד' על ד' טפחים, א"כ העמוד נמצא בתוך רשות אחרת מובדלת, ואינו כשר לשמש צוה"פ לסגור את הקרקע שלפני הבטונדה.

שבוע של סיוורים ללומדים בשיעורי העירובין למעשה

בשבוע זה נערכו סיוורים על עירובים שכונתיים, לקבוצות האברכים שלומדים כעת במסגרות השיעורים של מוקד העירוב ברחבי הארץ. לכל עיר נערך סיוור בנפרד באחד מהעירובים באותה עיר. בשבוע אחד נערכו הסיוורים, בירושלים, בבני ברק, במודיעין עילית ובבית שמש. סיוור זה נועד להוסיף בהמחשת הלימוד ההלכה למעשה, שלא יישאר כידיעה בלבד, אלא האברכים יחוו בפועל את ההלכות ואת העשייה, וכך הלימוד ייקנה בעצמותיהם, שכאשר הם יראו עירוב הם מיד ישימו לב להלכה שבו, ואם יראו משהו שלא כהלכה מיד ידעו להעיר נכון ולתקן נכון.

סיוור אחד נערך בירושלים באזור רחוב שמואל הנביא, שם השתתפו כארבעים אברכים שלומדים בשתי הקבוצות, הקפנו את העירוב של השכונה והיו לנו הרבה דברים מעניינים ללמוד מהם הלכות. במקום אחד היתה צורת הפתח מברזל בכניסה לשביל קטן שנכנס לשכונה. דבר ראשון יש לבאר, מדוע צריך לעשות בו צורת הפתח, הרי בפירצה פחות מי אמות מספיק שהעומד מרובה על הפרוץ. והתשובה שבמקום שאנשים עוברים לא מועיל להתיר ע"י עומד מרובה, שהחמירו חז"ל במבוי שצריך צורת הפתח, כמו שכתב השו"ע (סי' שס"ה ס"א), ובמשנ"ב (שם סק"י) כתב שזה נוהג גם ברחובות שלנו, וכפי שהתבאר לעיל (גליון 348). [במקרה זה היתה עוד סיבה שאין דין עומד מרובה, משום דין "סילוק מחיצות", שהמחיצות שבצידי השביל מסלקות ומפרידות את השביל מהחצרות שבצדדים, ויוצא שהשביל נידון לעצמו הוא פרוץ במלואו, כפי שהתבאר בשיעורים].

עמוד חתוך בגובה ג' טפחים ומתחתיו בליטה בקיר להשלימו

האברכים שראו את צורת הפתח שמו לב מיד לבעיה חמורה. אחד מהעמודים של הפתח היה גבוה מהקרקע שלושים ס"מ, שהם יותר מג' טפחים, וא"כ העמוד פסול והצוה"פ פסולה, כמו שמבואר בשו"ע (סי' שס"ג ס"י) שלחי שיש מתחתיו ג' טפחים. הוא מחיצה תלויה. הדבר אירע בעקבות העבודות שבתשתיות לרכבת הקלה, ששינו את המדרכה שהיתה שם, וכעת העמוד אינו כשר.

העמוד גבוה י"ט, ואם הבליטה משלימה

אבל לאחר שהתבוננו הבחינו שיש בליטה משונה בקיר בדיוק במקום שמתחת העמוד, ויתכן שהאחראי עשה אותה בשביל לצמצם את הרווח שתחת העמוד, ועל"ז יש לבד מהעמוד לבליטה, ויחד עם הבליטה הוא מגיע לקרקע. אלא שא"כ יש עדיין חיסרון אחר של "פתחי שימאי", כיון שעכ"פ יש הפסק באמצע העמוד ויש חור ורווח, הרי זה עמוד שאינו שלם ואינו מתוקן כדרך הפתחים, אלא הוא "שומם והרוס" כלשון רש"י (עירובין דף יא). ואע"פ שיש לבד ברווח הנותר ביניהם, מ"מ לבד לא פותר את הבעיה של פתחי שימאי, כי המראה של הפתח אינו תקין, וכמו שכתב המשנ"ב (סי' שס"ג ס"ק ק"ג) שגם כשיש לבד בין הבליטות שבקיר יש חיסרון של פתחי שימאי, לדעת האוסרים פתחי שימאי בעירוב. לפ"ז יש לומר שאינו פסול לגמרי כי אפשר לומר לבד ולצרף את הבליטה שבקיר מתחתיו, אבל ג"כ אין להשאיר אותו כך ולהכשירו, לפי מה שהורהארה בזמנינו להקפיד שלא יהיה בעמודים ובלחיים מראה הרוס שהוא כפתחי שימאי.

גדר היה שהשתנתה ונפסלה מחמת החללים שבתחתית

בסיוור בבני ברק ג"כ ראינו המחשות להרבה הלכות, ביניהם גדר חיה באחד הבניינים שבשנה שעברה היא היתה צפופה וטובה, אבל כעת היו הרבה חללים מתחתיה, בין גזע לגזע, והמקומות שיש חלל בתחתית המחיצה היא מחיצה תלויה ופסולה. אבל בדרך כלל אנשים סבורים שהחללים הם פירצות קטנות פחות מי אמות, וממילא אינן אוסרות. אבל במסגרת השיעורים למדנו שלפעמים הרווחים יותר מכפי הגזעים, ואז הגזעים מתבטלים מדין "אתי אוריא דהאי גיסא דהאי גיסא ומבטל ליה",

פרויקט "רבים צריכים לו" אדר תשפ"ג - לחזור ולשנן, לעשות שימוש ולהוראה - עירובין למעשה
למאות בוגרי השיעורים בכל הארץ, הוזמנות מיוחדת!!! פרטים בקווי השיעורים ובמשרד

פסוד בתוך בטונדה, ופסוד היא לחי

היו אברכים שהתפללו על ההמצאה, הרי ככה מעמידים עמודים כשצריך להעביר חשמל, הבטונדה רק מעמידה את העמוד. אמרו להם נכון, רגשית אתה צודק, הוא התכוון לעשות טוב, אבל הלכתית זה נידון אחרת יש הרבה דברים בהלכה שלא חשבת שהם אסורים, ויש בהם איסור ריבית, או מלאכת בונה או בורר בשבת, כדי לדעת הלכה צריך ללמוד לראות את העולם בעיניים של תורה, ובשביל זה יצאנו לשטח, כדוגמת מה שעשה רב שגר שנה וחצי עם רועי בקר כדי לדעת הלכות מומים בבהמה. גם כאן הבטונדה היא נחשבת מחיה, היא רשות בפני, והעמדת שבתוכה לא יכול לשמש לצוה"פ.

אבל מיד הסברנו שלא יפרסמו בגלל זה שהעירוב פסול, צריך לדעת שיש גם פתרונות שהאחראי חשב עליהם ועשה משהו להכשיר את העירוב, וגם על זה צריך לתת את הדעת במסגרת השיעורים אנו לומדים גם איך להכשיר ולפתור את הבעיות במקרה זה מכוונים שהדופן של הבטונדה תהיה לחי, והיא מכוונת תחת החוט, א"כ כעת העמוד באמת לא משמש, אלא רק דופן הבטונדה היא העמוד, וממנה מתחיל הצוה"פ.

אמנם יש שני דברים שיש לדון בכשרות הבטונדה לחי. א. יש בה חסרון הלכתי שמקפידים בעירובים השכונתיים, שהלחי לא יהיה מיד רחב, כמ"ש בחזו"א (סי' ע"ט ק"ח בהערה) שהלחי לא יהיה משוך מכנגד החוט ולפנים ג' או ד' טפחים. רוחב הסטנדרטי של בטונדה הוא מטר על מטר, ואם החוט באמצע, יוצא מהחוט ולפני חצי מטר, שהוא יותר מד' טפחים. אך בהרבה מקרים העמוד שבתוכה אינו ישר, ואם הוא נוטה לכיוון העירוב, יתכן שיהיה פחות מג' או ד' מהחוט ולפנים. בעירובים שכונתיים שיש מקרים כאלו שצריכים להתחבר לעמוד עץ עם בטונדה, מוסיפים לחי אחר על דופן הבטונדה, לאחר שמודדים היכן החוט עובר עליה.

דין שני שמצוי במקרים כאלו, באופן שהעמוד בתוך הבטונדה נוטה הרבה, כיון שהוא רק זמני לא מקפידים עליו להעמידו ישר, ואז צריך לשים לב שלפעמים החוט של העירוב שקשור לעמוד נמצא מחוץ לרוחב הבטונדה, וממילא היא לא יכולה להיחשב לחי כיון שאינה מתחת החוט, וא"כ העמוד פסול כי הוא ברשות אחרת, והבטונדה אינה לחי כי אינה מתחת החוט, ואז העירוב נפסל. [ויש לעיין במקרה כזה שהעמוד שבתוך הבטונדה אינו עמוד עץ שהחוט מהצד שלו אלא הוא עמוד עירוב והחוט נמצא מעל ראש העמוד, האם גם בזה אינו כשר, או שמא אפשר לומר שנתחשב רק בעמוד והחוט הרי על גביו. וכבר כתבנו במק"א שאי אפשר להתעלם מדבר שמחובר או עומד קבוע סביב לעמוד, ובפרט כאן שנוצר ע"י רשות אחרת]. לכן כאן הקפידו שהעמוד יהיה ישר [ותקעו קרשים בתוך החור של העמוד כדי לייצב אותו], אך נשאר הענין של לחי ריב ד' טפחים מהחוט ולפנים, שבעירובים עירוניים מקילים בו כשצריך.

הגר"ש לובין שליט"א, בעירובין צריך לדעת בשביל לשאול

בפתיחת מחזור השיעורים בטבריה נשא דברים הגאון רבי שמואל לובין שליט"א, במעלה של לימוד עירובין לכל אחד, משום שבכל נושא כאשר יש שאלה אפשר להביא את השאלה לרב, לעומת זאת בעירוב אי אפשר להביא לרב, אם אדם לא ידע הוא לא מציג את השאלה נכון, או שבגלל זה אינו בא לשאול. לכן חשוב שיהיה כאן בטבריה הרבה נציגים שיודעים הלכות עירובין. לא מזמן שיפצו לאדמו"ר את החצר, ורצו לסדר עירוב לחצר, ולא ידעו האם צריך לעשות שם לחי או פסים, האם זה מבוי או חצר, מהי ההגדרה לכזה מקום. בא מישור ואמר שמספיק לחי וכך עשו, אבל לחי מועיל רק במבוי וזה לא מבוי. בעירובין אם לא יודעים טוב את כל ההלכות אפשר לטעות, זה לא כמו שאר דברים שבקצת שיידעים יודעים למעשה. בעירובין צריך לדעת היטב את כל ההלכות, ולדעת איך לדמות נכון. אם לא יודעים חושבים שעושים לחי וזהו.

המיוחד בשיעורים של ר' משה, שמעביר את ההלכות בצורה מאוד יפה, אני גם שמעתי ממנו שיעורים, זה כמו שכתוב בפרשה למען תהיה תורת ה' בפיך, ההסברה שלו מצליחה שגם מי שידע את הדינים זה מוסיף לו, וגם מי שלא ידע הוא מלמד אותו בצורה ברורה.

זכינו שיש בשכונה זו עירוב טוב, ועכשיו ר' משה עשה בקרית שמואל עירוב טוב שעדיין הנושא של השכירות לא סידרו שם. יש לו יד גדולה במהפכה בטבריה. שיזכה להרבות תורה.

אנחנו היינו כאן בעיר בתחילת הישוב החדש לפני שלוש עשרה שנים, אז היה תקופה אחרת שמסתמא לא יודעים את ההיסטוריה כאן, לפני שהגענו התארח כאן בעיר האדמו"ר מראחמיסטריווקה, למשך שתי שבתות, ובירר אצל הגר"א משה ברוך שליט"א האם יש עירוב בטבריה. והוא אמר לו שהעולם חושב שיש עירוב טוב בטבריה, ובאמת אין עירוב טוב, ובזאת תעשה עירוב. ואז הוא השיג תרומה גדולה מאיזה גביר, וחיידשו את העירוב, זה

אמנם עירוב עירוני ולא שכונתי, ועכ"פ זכינו שכשהתחיל הישוב כבר היה כאן עירוב מסודר. היום שזוכים ומשפרים את העירוב זה ודאי דבר חשוב. נזכיר עוד דבר שאבי מורי שליט"א היה אומר, כתוב בגמ' (עירובין דף כא:) אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים, יצתה בת קול ואמרה, בני, אם חכם לבך ישמח ליבי גם אני, מדוע היתה שמחה מיוחדת בתקנה זו. והביאור הוא כי בתקנות חז"ל יש מעלה שזה עושה משמרת לתורה, אבל מצד שני יזה עושה בעיה שיש יותר אנשים שייכשלו בגזירה עצמה. לכן כששלמה המלך תיקן את האיסור ומיד גם פתרון ע"י עירוב, היתה שמחה שזה תקנה טובה שלא תגרום את המכשול. זה תקנה להזכיר את שבת. לכן גם אם עשו שיתוף מבוואות צריך גם עירוב חצרות, שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות, זה מזכיר את השבת. ור' משה שזוכה לעשות עירובים טובים, ג"כ זוכה בפסוק אם חכם לבך ישמח ליבי גם אני.

הגר"א ברסליווער שליט"א, "דורשי ה'... לערב עירוביו"

הגאון רבי אשר ברסליווער שליט"א פתח ואמר, ברשות ידידי עוז הגאון רבי שמואל ביטון שליט"א, רב קהילת בני התורה בטבריה, הענין של הלכות עירובין היה נחשב פעם הלכות של רבנים, ולא סתם רבנים אלא רבנים גדולים, והיום אפשר דרא שיש הרבה כוללים שלומדים עירובין, אבל להגיע להלכה למעשה זה עדיין צריך עזרה.

הנביא ירמיה בבואות על המקדש אומר והיה אם תשמעו אלי... לבלתי הביא משא בשערי העיר הזאת ביום השבת... שמירת שבת מביאה את הגאולה, ולא סתם שבת אלא הענין של טלטול הוא עומד בפני עצמו משאר המלאכות שלוש פעמים הוא מזכיר שם את הענין של טלטול. אומרים בזמירות שבת, דורשי ה' זרע אברהם אוהבו, מי נקרא דורשי ה', המאחרים לצאת מן השבת וממהרים לבוא, שמחים לשמרו ולערב עירובו. העירוב והטלטול מודגש במיוחד, לערב עירובו - זה דורשי ה'.

שלושה דברים חייב אדם לומר בתוך ביתו, עישרתם עירבתם וכו', י"א עירובי חצרות וי"א עירובי תחומין. היום כבר לא אומרים עירבתם, ולא אומרים עישרתם, מדוע? כיון שהיום המצוות האלו אינם נעשים בבית (סי' ר"ס ס"ב), מעשר קונים היום בכשרות שכבר מעשרת, והרבה מהעולם סומכים על כך. ועירוב ג"כ הרב או האחראי עושה אותם. כאן בשכונה זכינו לאחראים הרב רייך ועימו האברכים היקרים, שמתמסרים עבודת קדש גדולה. אבל בכל זאת יש זמנים שזה נוגע, כשנמצאים בשבתות בכל מיני מקומות.

בפרשת השבוע כתוב "והיה ביום הששי, והכינו את אשר יביאו". מה הפירוש את אשר יביאו, היה צריך לומר את אשר יאכלו. וראיתי מי שביאר שהכוונה להכין כדי שיוכלו להביא את האוכל בשבת, פעם היו מחממים בתנור של האופה וצריכים להביא לבית, והכינו את העירוב בשביל שיביאו בשבת.

כשיש הערה על העירוב צריך לומר בניהוואתא

עוד הוסיף נקודה חשובה לכל אדם, מה הביאור חייב אדם לומר בתוך ביתו, איפה הייתי אומר שיגיד אותם, מה ההדגשה בתוך ביתו. והביאור הוא שערב שבת זהו זמן לחוץ, וכשאדם מדבר בלחץ מגיע לצעקות וכל השכונה שומעת מה הוא אומר, תעשה ככה וכו', צריך לומר בתוך ביתו, שלא יישמע בחוץ. בגמ' (שבת דף לד.) אמר רבה בר רב הונא צריך למימרינהו בניהוואתא, ואמר רב אשי אנא לא שמיע לי וקיימתי מסברא. מה הוא בא לומר, שזה ההנהגה הנכונה, לדבר בנחת בבית.

באים כאן ללמוד עירובין, והרב אנגלרד ידוע בארץ ובכל העולם, מומחה גדול גם במעשים וגם בלימוד, איך להעביר את הדברים בצורה ברורה ונעימה, וממילא בע"ה יצאו כאן שידועים הלכות והרבה דברים, ולפעמים נראה דבר שהוא לא כל כך טוב. יש מי שניגש לאחראי ואומר בעדינות יש לי הערה, רוצים לשמוע. אבל יש כאלה שמתחילים לדבר האם אפשר לסמוך על פלוני הוא עושה ככה וכו'. צריך לזכור ששואלים עירבתם צריך למימרא בניהוואתא, צריך לומר בתוך ביתו, צריך להתנהג כבן אדם ולהעיר יפה.

בילדותי ראיתי מעשה שהיה דוקא בטבריה והוא מאוד תפס אותי. היה כאן הגאון רבי משה קלירס הרב של טבריה, ורב שהיה אחראי על העירוב, והיה לרב קלירס הערה על העירוב, והוא הלך במוצאי שבת לרב האחראי וביקש ללמוד איזה הלכה בעירובין שהוא מתקשה בה, ומתוך שלמדו פתאום האחראי שם לב שיש כזו בעיה בעירוב, והבין שכל הלימוד היה בשביל להעיר לו בדרך כבוד. שאל אותו מדוע לא אמרת לאנשים לא לטלטל, הרי ידעת שיש בעיה. אמר הגר"מ, עירוב בטבריה דרבנן, [אז עדיין לא היה את הכביש הראשי שהולך לפוריה, שיש בו שאלה מדאורייתא]. וכבוד התורה דאורייתא, שאני יגיד שהרב עשה לא כראוי? אנו רואים כמה לגדולים יש את השולחן ערוך החמישי.

כמה חשוב שלומדים כאן עירובין. כל אחד שמשתתף כאן ולומד את זה שידע ש"רבים צריכים לו", נמצאים בבתי הבראה, בתי חולים, נופשים, שבת שבע ברכות, ואז מי שיועד לפחות מה לשאול, יכול להציל את כל הקבוצה מחילול שבת. שיגיע משיח הוא יראה איזה "דורשי ה'" יש כאן, ושיהיה בהצלחה.

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת יתרו תשפ"ג

הדרך "לְדַרְשׁ אֱלֹקִים" - כיצד?

תוכן

א' - עצתו של משה / א

ב' - עצתו של הנביא / ד

ג' - עצתו של הרב / ו

להתקרב לה'! וזה מה שמשה ענה ליתרו על שאלתו:
הם באים אלי כדי לדרוש את האלקים.

א' - עצתו של משה

המנהיגים השקופים

במכילתא מובאת שאלה על פסוק זה: "הדבר הזה שאל יהודה איש כפר עכו את רבן גמליאל, מה ראה משה לומר, כי יבא אלי העם". במבט ראשון, שאלתו של יהודה איש כפר עכו נראית כבלתי מובנת. יתרו שאל אותו לפשר הענין, ומשה ענה לו. מה עליו לעשות, להתעלם משאלתו של ה"שווער"? תגובה כזו אינה מומלצת לאף חתן, אלא אם כן הוא מחפש צרות... מהי אם כן תמיהת המכילתא?

ביאור הענין נראה כך. דבר ידוע הוא כי כל מנהיגיו הרוחניים של עם ישראל, מאז ומעולם, ידועים היו בענוותנותם הגדולה. הלל הזקן, רבי יוחנן בן זכאי, רבי עקיבא, רבינו הקדוש - כולם היו מופלגים במידת הענווה. ענווה וצניעות הן סימן ההיכר של אדם גדול. גדולי ישראל משתדלים תמיד להוציא את עצמם מהתמונה ולא להתבלט, כדי שהם לא יהוו מחיצה בין העם לבין הקב"ה, ושכלל יהודי יהיה קשר ישיר לבורא עולם.

דוגמא להנהגה מיוחדת במידה זו מהדורות האחרונים מוצאים אנו אצל מרן החפץ חיים זיע"א, שעל אף היותו מורה דרכה של האומה היהודית, כמעט ולא משך אליו תשומת לב, והיה אדם צנוע ונחבא אל הכלים. מי שחי בתקופתו והיה רואה אותו ברחוב, כמעט ולא היה יכול לשים לב אליו. הוא היה נראה כיהודי פשוט, והיה מתהלך ברחוב כשידי

תמיהתו של יתרו

"וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשַׁפֵּט אֶת הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֹּקֶר עַד הָעֶרֶב, וַיֵּרָא חֲתָן מֹשֶ�ה אֶת כָּל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה לָעָם" (שמות יח, יג-יד). היה זה מחזה בלתי שגרתי בעליל, כמוהו לא חזה יתרו מעולם. במדין לא היה יתרו רגיל לדברים מעין אלו - לראות אומה שלמה מתאספת סביב איש אחד מהבוקר עד הערב. סביר להניח שגם אנחנו, אילו היינו זוכים להיות עדים להתקהלות זו, לא היינו מאמינים למראה עינינו.

יתרו פנה אל משה חתנו וביקש להבין את פשר הענין, ושאל, "מדוע אתה יושב לבדך וְכָל הָעָם נִצָּב עֲלֶיךָ מִן בֹּקֶר עַד עֶרֶב?" מה קורה כאן? מדוע כל האנשים הללו עומדים בתור כדי לשוחח עמך? מה הם כבר מבקשים ממך? יתרו רצה להבין.

ומה ענה לו משה? "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֲתָנוֹ כִּי יָבֹא אֵלַי הָעָם לְדַרְשׁ אֱלֹקִים". טרם נפתח בנושא שלנו, מעניין לציין שכאן מתגלה לנו מהותם של בני דור המדבר - היו אלו אנשים שביקשו לדעת מה ה' אלקיהם דורש מאיתם. אלו היו פניהם של בני דור דעה! הם עמדו בתור במשך כל שעות היום, עבור מה? לא כתוב שהיו ביניהם מריבות או מחלוקות, לא בעיות של שלום בית וחינוך הילדים ואף לא בעיות בריאות. הם באו אל משה משום שהם רצו

הרבה מעבר לכך. "אם לאו מה יאמר?" אומר רבן גמליאל. "טעות גדולה היא בידך, יהודה איש עכו! חשיבות גדולה יש למילה 'אלי', שכן היא מלמדת אותנו יסוד גדול באשר למהותה של 'דרישת אלקים'. אילו משה היה משמיט מילה זו, הרי שהיינו מפסידים את אחד הלימודים הגדולים של התורה!"

לא באלפים היא

במילה זו, לימד אותנו משה רבינו יסוד גדול ועצום, והוא, שמי שמעוניין לדרוש את האלקים, יש לו דרך אחת ויחידה לעשות זאת: "אלי" - עליו לבא אל משה רבינו. כאשר הדבר נוגע למסירת התורה, אי אפשר היה לו למשה רבינו לנהוג בצניעות ובשפלות קומה. בדבריו אלו ביטא משה רבינו את המשמעות של להיות יהודי שדורש את ה': דורש ה' הוא אדם שדבק בתלמידי חכמים, מוסרי התורה.

למען האמת, בתוך ליבו של כל בן אנוש קיימת תשוקה טבעית להתקרב אל ה'. זוהי מציאות קיימת אצל כל בני האדם, אלא שרובם אינם מודעים למהותה של תשוקה זו. הם מרגישים בליבם פנימה כמיהה עזה למשהו, והם מפרשים את הרגש הזה באופן שגוי. יש העורכים מסעות לכל מיני מדינות עלומות ומסתוריות. מי שלא התברך בממון רב מוצא דרכים חילופיות לספק את תשוקתו: הוא עשוי לבקר בכל מיני אתרי בידור, או שמא ינסה הוא לצבור הון רב בשוק הנדל"ן. אם הוא ניהן ברמת אינטליגנציה גבוהה, הוא יקים מעבדה ויערוך בה מחקרים מרתקים. מה שזה לא יהיה, כל אדם מוצא את הדרך המוטעית שלו לבטא את כמיהתו הפנימית.

אולם גם אותם אנשים שמבינים שמהותה של רגש הכמיהה הבוער בנפשם הוא הרצון להתקרב לה', ושדרך זו בלבד היא שתביא להם את השמחה והסיפוק להם מייחלים כל יושבי תבל, וכמו שנאמר "יִשְׁמַח לֵב מִבְּקֶשֶׁי ה'" (תהילים קה, ג), גם זה לא מספיק, כי צריך לדעת היכן ניתן למצוא את ה', ומהי הדרך להשיג את הקירבה אליו יתברך. להיכן עלינו לפנות? אולי כדאי שנבקר בהרי האלפים? הלא מדובר בנפלאות הבורא! אולי תשוקתנו לקרבת אלקים תבוא על סיפוקה על ידי טיול ביערות העד או בהפלגה באוקיינוס?

טמונות בתוך שרווליו. הוא מעולם לא עטה כפפות לידיו, אלא נהג למשוך אותם אל תוך שרווליו.

זוהי דמותו של מנהיג אמיתי בכלל ישראל - אדם שאינו מייחס לעצמו כל חשיבות וגדולה. כאשר הלל הזקן, רבי יוחנן בן זכאי או החפץ חיים דיברו אל העם, לא היה כאן אדם שדיבר. הם לא שמעו שום אישיות, אלא אך ורק דעת תורה צרופה. הקב"ה דיבר מתוך גרונו.

מילה מפתיעה

הדברים מקבלים משנה תוקף כאשר מדובר במשה רבינו, שהיה "עֵנֹו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה". משה רבינו היה סמל הענווה, ולא קם כמותו מנהיג שלא ייחס לעצמו כל חשיבות, אלא שימש אך ורק כשליחו של הקב"ה.

וזה מה שהפריע ליהודה איש עכו. בתשובתו ליתרו, היה לו למשה לומר רק "כִּי יְבֹא הָעָם לְדָרֶשׁ אֱלֹקִים" - מדוע הוסיף את המילה "אלי"? מילה זו נראית שלא במקומה.

אכן, אנחנו מן הסתם לא היינו שמים לב למילה זו, אדרבה, אנחנו בהחלט מחשיבים את עצמנו, ומבחינתנו ה"אני" שלנו הוא הכל. אולם יהודה איש עכו הבחין כי מילה זו אינה מתיישבת עם דרגתו של משה רבינו. מדוע היה צריך להזכיר את המילה "אלי"? בני ישראל באים לדרוש את האלקים, ומה מקומו של משה רבינו כאן באמצע?

מילה קטנה, לימוד גדול

נבחן נא את תשובתו של רבן גמליאל המובאת במכילתא: "אמר לו רבן גמליאל, אם לאו מה יאמר? כשהוא אומר 'לדרוש אלקים' יפה אמר". והנה, במבט ראשון נראה שכוונת רבן גמליאל ליישב את הסתירה שהקשה יהודה איש עכו בין המילה "אלי" לבין מידת הענווה של משה רבינו בכך שמשה הוסיף את המילים "לדרוש אלקים", כלומר, הם לא באמת באים אלי אלא באים הם לדרוש אלקים. בכך, המילה "אלי" כבר אינה נראית קשה כל כך, כיון שתכף ומיד הענין מובהר שביאתם היא רק לדרוש את ה'.

אולם באמת לא זו היא כוונת המדרש. כוונתו של רבן גמליאל אינה רק ליישב את לשון הפסוק, אלא

עתיד לנחול אכזבה מרה. וזה כך לא רק לגבי חלק מצוות התורה ודיניה. חלק גדול מיסודות האמונות והדעות של תורתנו אינם כתובים במפורש בתורה, והם מהווים חלק מהתורה שבעל פה.

כמובן שאדם בעל עין חדה שיעיין היטב בפסוקי התורה, ימצא רמזים מסוימים לכל העניינים הללו בין פסוקי התורה, אולם הוא בהחלט לא יוכל לגלות את פרטי ההלכות ויסודות האמונה בעצמו. האופן היחיד שבו נוכל ללמוד דברים אלו הוא רק באמצעות דברי חז"ל הקדושים. אי אפשר לקיים אף אחת ממצוות התורה, מבלי ללכת לאורם של חז"ל.

ענין זה נראה תמוה. הקב"ה נתן לנו ספר שבו כתובים חוקים ומשפטים חמורים ביותר, והתורה מצפה מהאדם הקפדה מוחלטת על כל דיניה, אולם היא אינה מגלה לנו מהי הדרך לקיים חוקים אלו, וכדי להבין זאת עלינו לשאול את חכמי התורה.

וזו שאלה: מדוע זה כך? מדוע מסר לנו השי"ת את תורתו באופן כזה שאין לנו כל אפשרות להבין את התורה שבכתב מבלי להזדקק לפירושם של חז"ל?

תורת חיים

התשובה היא, שהקב"ה אינו חפץ שנלמד את התורה הקדושה מתוך ספרים. אין לו חפץ ביהודים שישבו באיזו עלית גג וילמדו את התורה הקדושה ודרכיה לבדם. התורה אינה רק ידע בלבד - התורה היא דרישת אלקים. התורה צריכה ללמד אותנו דרך חיים, ולסייע לנו להצליח במשימת חיינו - לחיות חיים של אושר והצלחה, בזה ובבא. והדרך היחידה לעשות זאת היא לגשת אל אדם חי שידריך אותנו בדרך התורה.

לכן נתן לנו הקב"ה את התורה שבעל פה, כי רק על ידי שנידבק בחכמי התורה ונשמע לקולם, רק אם יהיה לנו רב'ה שידריך אותנו ויאיר את דרכינו, רק אז נזכה להידבק כראוי בתורה הקדושה ולהשיג שלמות וקרבת אלקים.

אולם כל האפשרויות הללו שגויות הן. מי שיחפש את ה' במקומות אלו - עתיד לנחול אכזבה מרה. ישנה כתובת אחת ויחידה שעל ידה ניתן להגיע לקרבת אלקים, מקום אחד בלבד שאליו צריך כל דורש אלקים לשים את פעמיו. המקום הזה מסתכם במילה אחת: "אַל!" "אם חפצים אתם לדרוש את האלקים - עליכם לבא אלי ולעבור דרכי" - כך לימד אותנו משה רבינו במילה זו.

שיטה נצחית

גישה זו, על אף שבמבט ראשון נראית כסותרת את מידת ענוותנותו של משה רבינו, היא הכרחית עבור מי שמבקש להתקרב אל ה'. הדרך היחידה לדרוש את האלקים היא לבא אל תלמידי החכמים גדולי התורה, ולשמוע בקולם. אין דרך אחרת. אם אדם גדול יאמר לך לנסוע להרי האלפים, אז בסדר, אבל מן הסתם הוא יעץ לך ללכת לבית המדרש. אך מה שלא יהיה, הכמיהה שאתה מרגיש בנפשך פנימה, אותה תשוקה הגדולה להתקרב אל ה', עוברת דרך גדולי התורה. מי שלא יעשה כן, ימשיך לתעות ולחפש, ולעולם לא יבוא על סיפוקו. לכן הוסיף משה את המילה "אַל!". זוהי המילה החשובה ביותר בפסוק כולו!

שמא תאמר, כל זה נכון רק למשה רבינו, מוסר התורה, ששימש כ"פה" כביכול להשי"ת, ומסר את דבר ה' לעם ישראל. אולם לא כך הן פני הדברים. עלינו להבין שבמילה אחת ויחידה לימד אותנו משה רבינו יסוד חשוב, עיקרון שעתידי ללוות את עם ישראל לאורך כל הדורות. "אַל!" - הדרך לדבוק בה' אינה משתנה. יש רק שיטה אחת להשיג קרבת אלקים: להידבק לחכמי התורה שבכל דור ודור וללכת לאורם.

תורה שבעל פה - על מה ולמה?

ובכן נבין את אחד היסודות הגדולים והמופלאים ביותר בתורתנו, והוא, התורה שבעל פה. יש שאלה שנשאלת תדיר על ידי רבים - מדוע בכלל היה צורך במציאות זו של תורה שבעל פה? מדוע לא כלל הקב"ה את התורה כולה בתוך התורה שבכתב? הלא זאת ידוע, שחלק גדול מפרטי הדינים שעל פיהם אנו חיים את חיינו, אינם כתובים בפירוש בתורה, ומי שיחפש אותם בין פסוקי החומש

ב' - עצתו של הנביא

תורה עם דרך ארץ

במה שונה הוא הלימוד מפי רב' מלימוד מספר? אתן לכם דוגמא אחת, על מנת להמחיש את ההבדל ביניהם. יושב לו אדם ולומד תוספות ארוך ומסובך, ותוך כדי לימודו הוא נוגע במקומות המכוסים שבגופו. התוספות לא יעירו לו: "נו, זה לא מכובד!" אך רבו כן יעיר לו! אה, זהו רב' טוב! כאשר אנחנו באים לישיבה או לכולל או לבית המדרש ולומדים מפי אדם חי, הרי שהוא מסתכל עלינו ובוחר את התנהגותנו. אם הוא רואה בנו מידה בלתי נכונה, הוא מעיר לנו על כך ומורה לנו את הדרך הישרה.

בני ישראל באו אל משה ושאלו מהי הדרך להתקרב לה', והוא ענה להם: "אם ברצונכם להתקרב לה', הקפידו לא לעשות דברים מאוסים בפני חבריכם". "אל תשתעלו להם בפנים". "אל תתפרצו אל תוך דבריהם". "הקפידו להתנהג בדרך ארץ ולומר 'תודה' כאשר מישהו עושה לכם טובה".

אלו הם הדברים שלימד אותם משה רבינו, יחד עם עוד אלפי ענייני מוסר ויראת שמים. וכך, כל אותם יהודים שבאו למשה רבינו, למדו להתקרב לה'. יחד עם חוקי התורה ומצוותיה, משה רבינו הנחיל להם אוצרות רבים. הוא לימד אותם דרך ארץ ומידות טובות, לימודי מוסר, יראת שמים ואמונה. הוא לימד אותם התנהגות נאותה בין אדם לחבירו, בין איש לאשתו, בין ילדים להוריהם, כיצד להתייחס לאנשים זקנים - כל מיני הנהגות ראויות ונכונות שהם קיבלו יחד עם התורה אותה למדו.

מי שזכה לדבוק במשה רבינו במשך זמן-מה, אישיותו השתנתה מן הקצה אל הקצה, והוא למד כיצד להפוך לעבד ה', השלם בכל מיני שלמויות. זו הסיבה שחלק נכבד מהתורה, הלא היא התורה שבעל פה, צריכה היתה להילמד מפי חכמי התורה ולא מתוך ספר התורה. מי שילמד רק את החומש, יעבור את חייו כעיוור המגשש באפילה. מי שיקרא רק את ספרי הנביאים והכתובים, עם כל גדולתם, חי חיים של טעות.

רשעותו של מנשה

עד כמה גדולה היא טעותו? גדולה יותר מכפי שניתן להעלות על הדעת. מי שירצה להבין עד כמה גדול הוא חטאו של מי שאינו מתקרב לחכמי התורה ושואל לעצתם, עליו ללמוד את סיפורו של יאשיהו המלך.

יאשיהו היה אחד ממלכי יהודה הצדיקים ביותר שהיו, וסיפורו הוא סיפור יוצא דופן. סבו היה מנשה מלך יהודה, שהחטיא ועיוות את עם ישראל בצורה איומה. הוא החל למלוך בגיל שתים עשרה, ובמשך חמישים וחמש שנות מלכותו, נחל הצלחה מרובה בהחטאתם של עם ישראל והרחקתם מאביהם שבשמים.

אין הכוונה שהיהודים באותו הדור היו כמו היהודים של הדורות האחרונים. הם היו בדרגה גבוהה בהרבה מהיהודים היראים והשלמים של ימינו, אולם מכיון שהם חיו באותו דור נשגב, הקב"ה ציפה מהם להרבה יותר, וביחס למה שהיה נדרש מהם בעבודתם ומדרגתם, הרי שמעשיהם היו נחשבים כמעשים של רשעות.

כאשר מנשה הלך לעולמו, המצב בממלכת יהודי היה בכי רע. בנו אמון לא היה טוב ממנו, והוא הלך בדרכיו הרעים של אביו. המצב נעשה גרוע כל כך, עד שחלק מהעם מאס בדרכיו, והוא נרצח על ידי מתנקש.

אולם תומכיו של מנשה לא אמרו נואש, והצליחו לנקום את מותו של אמון בכך שלקחו את בנו יאשיהו והמליכו אותו למלך על יהודה. יאשיהו היה בן שמונה שנים במולכו, ועבורם הוא היה המלך האידיאלי. הדבר דומה לאותם בתי כנסת שכאשר הם מחפשים רב חדש לקהילתם, בוחרים תמיד את המועמד הצעיר ביותר, כי עליו קל יותר להשפיע, והם יודעים שניתן יהיה לכופף אותו ולגרום לו לעשות כרצונם. משכך, סברו תומכי מנשה שמינוי זה יאפשר את המשך דרכם של מנשה ואמון, וממלכת יהודה תוכל להמשיך בדרכי הרשע אליהן התרגלו.

צדקותו של יאשיהו

אולם כאן נכונה להם הפתעה, שכן הדברים לא התגלגלו כפי שהם ציפו. במקום ללכת בדרכי אביו

הקדושה כי "אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם", אזי אחד הדברים להם נזכה הוא, "ונתתי שלום בארץ" (ויקרא כה, ג-ו). יאשיהו סבר שאין כל ספק כי דורו ראוי להתהדר בתואר זה של "אם בחקותי תלכו". הלא הם עברו מהפכה עצומה של תשובה, ובוודאי שכעת הם שומרים ועושים את מצוות של השי"ת.

והנה, התורה מוסיפה ומבטיחה לנו דבר נוסף כשכר על כך שנשמור מצוותיו: "וחרב לא תעבר בארצכם", ויאשיהו דרש כך: "מאי חרב?" איזו היא החרב שהתורה מבטיחה שלא תעבור בארצנו? "אילימא חרב שאינה של שלום, והכתיב ונתתי שלום בארץ" - אם הכוונה היא לחרב של מלחמה, הלא כבר הבטיחה התורה קודם לכן "ונתתי שלום בארץ", ומדוע אפוא צריכה היא לחזור שוב על הבטחה זו?! "אלא אפילו של שלום" - אלא על כרחינו צריכים אנו לומר שהבטחה זו של התורה כוללת אפילו "חרב של שלום", כלומר כאשר מלך אחר מבקש לעבור בארצנו מבלי לפגוע בנו, אפילו חרב כזה - כך מבטיחה לנו התורה - לא תעבור בארצנו אם נקיים את מצוות התורה.

כיון שכן, סבר יאשיהו שמוטלת עליו האחריות לצאת ולהילחם בפרעה נכה, על מנת למנוע את כניסתה של חרב של שלום. ואכן, יאשיהו יצא יחד עם צבאו להילחם בבקעת מגידו, דרומית ליהודה, ואז התרחש האסון הגדול. "וירדו הידים למלך יאשיהו" - חיילי צבא מצרים ירו בו חיצים והרגוהו.

הטעות הטראגית

הגמרא (שם) שואלת, "מפני מה נענש יאשיהו?" והנה, אם נדייק בלשון הגמרא, הרי שמבואר שהנחתה הפשוטה היא שמיתה זו באה כעונש ליאשיהו. לולא דברי הגמרא היינו עלולים לחשוב שלא היה כאן עונש כלל וכלל. הלא יאשיהו טעה, וכמו שמבארת שם הגמרא שיאשיהו לא ידע שבני דורו אינם ראויים, ולמען האמת הם אינם אוחזים במדרגה הראויה לברכה הנשגבה של "וחרב לא תעבור בארצכם". לכאורה היה נראה אם כן כי

וסבו, יאשיהו הצעיר החל לחקור אודות דרכיו של סבו זקנו, הלא הוא דוד המלך, וכך החל במסע מופלא בחזרה אל השי"ת, וכפי שמעיד הפסוק (מלכים ב' כג, כה), "ונכמהו לא היה לפניו מלך אשר שב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו ככל תורת משה ואחריו לא קם כמוהו".

יאשיהו חולל מהפך של ממש בעם ישראל. הוא אסף את כולם יחד, והם כרתו ברית שבה נשבע העם כולו להיות נאמן לה' ולתורתו. הוא סילק ועקר לגמרי את העבודה זרה ממלכות יהודה, ואפילו פלש אל תוך מה שנשאר ממלכות ישראל השכנה על מנת לנתץ ולשרוף את הבמה ואת עגלי הזהב שבנה ירבעם בן נבט.

אפשר להאריך עוד רבות אודות המלך יאשיהו והצדקות הרבות שעשה בקרב עם ישראל, אולם לא זהו הנושא שלנו כעת. מה שנוגע לענייננו הוא דוקא סיפור מותו. המלך יאשיהו היה בשיא פריחתו, בן שלושים ושמונה שנים בלבד, כאשר מצא את מותו. היה זה אסון נורא ואיום, אולם יש בו לימוד עצום ויסודי עבורנו.

"וחרב לא תעבור בארצכם"

הנביא מספר כיצד פרעה נכה מלך מצרים החליט להצפין על מנת להילחם במלך אשור, והוא ביקש לעבור דרך ארץ ישראל. בספר דברי הימים ב' (פרק לה) מובא שיאשיהו שלח אליו שליחים כדי להזהירו לבל יהין לעבור בגבולו. פרעה השיב ליאשיהו: "מה לי ולך מלך יהודה לא עליך אֶתָּה היום כי אֶל בֵּית מִלְחָמָתִי" - איני בא להילחם נגדך, ואיני נכנס לארצך אלא כדי לעלות צפונה ולהילחם באויבי. מה לך להילחם נגדי?

והנה, פרעה היה מלך רב-עוצמה עם צבא גדול וחזק ביותר, ויאשיהו לעומתו היה מלכה של ממלכת יהודה הקטנה. אולם יאשיהו בחר שלא לסגת אלא לצאת ולהילחם בפרעה ובעמו. הגמרא במסכת תענית (כב, ב) מבארת את הסיבה להחלטתו זו. בפרשת בחקותי מבטיחה לנו התורה

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שערי אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקניני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670
תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

מצפה ממנו לצאת עם צבאו ולמנוע מחרב השלום לעבור בארצו.

אלא שכאן היתה מונחת טעותו. גם אם האדם פועל על פי דין, גם אם הוא צודק במאת האחוזים בדעתו, כל עוד יש בסביבתו תלמיד חכם גדול יותר ממנו, יהודי שהוא קרוב יותר לה', מוטלת עליו החובה לדרוש בעצתו של אותו אדם גדול. עד כדי כך גדולה היא חובה זו, עד שהימנעותו של יאשיהו מלנהוג כן, משמעותה שהוא סיים את תפקידו בעולם, וחיייו אינם ראויים להימשך.

זהו לקח מטלטל עבורנו! לא משנה מהי דרגתו של האדם, אם הוא נמנע מלהיוועץ בתלמיד חכמים גדולי התורה ולשאול אותם: "מה דעתכם? מהי הדרך הנכונה לנהוג כעת?" - זהו מחדל קטלני כל כך עד שהוא מאבד את זכותו לחיות. לא מספיק לתת לו "פאטש", ולגרום לו להיפצע על ידי חץ. "מלמד שעשו כל גופו ככברה" - יאשיהו מת מיתה אכזרית, ומדוע? בגלל טעות אחת - משום ששכח לשאול בעצתם של גדולי ישראל.

ג' - עצתו של הרב

בכל דור ודור

והנה, אני מניח שתכף ומיד יהיה מי שיחשוב לעצמו: "נו טוב, אם היתה לי אפשרות להיוועץ בירמיהו הנביא או במשה רבינו, בוודאי הייתי עושה זאת. אולם הזדמנות זו לא ניתנה לי - לי יש רק את רב השכונה, שאינו מתקרב לקרסוליו של משה רבינו או אפילו של תלמידי החכמים מהדורות הקודמים. הוא לא מלאך ה', אז מה לי ללכת ולשאול לעצתו?"

זאת עליכם לדעת, שאילו אנחנו היינו חיים בדורו של משה רבינו, מן הסתם גם אנחנו היינו מוצאים תירוצים לא ללכת ולשאול לדעתו. חז"ל מגלים לנו שמשה רבינו היה בעל בשר, והיו אנשים שהביטו בו ואמרו: "ראו כמה עבים שוקיו" (תנחומא כי תשא כז). קשה לחזור על הדברים הללו. ככה להתייחס למשה עבד ה'?! האם זהו המבט הנכון כלפי איש האלקים, האדם השלם, שלא קם כמותו מעולם?!

טעותו היא זו שהביאה למותו. משל למה הדבר דומה, לעיוור צבעים שסבר לתומו שהרמזור האדום הוא למעשה ירוק, וכאשר עבר את הכביש, נדרס על ידי רכב חולף. האם נשאל: "מדוע אדם זה נענש?" בוודאי שלא! הוא טעה טעות גורלית שהביאה למותו, ואין לכך כל קשר לעונש.

התשובה היא, שטעות אינה סיבה למוות, שכן אדם אינו נענש על טעות שעשה. יאשיהו נהג כפי הבנתו, ויצא לקרב עם פרעה נכה מתוך הנחה כי דורו ראוי לכך, ואם כך, מוטל עלינו להבין, מדוע הענישו הקב"ה והמית אותו על ידי חיציהם של צבא מצרים?

כחוט השערה

ולכן מבארת הגמרא כי יאשיהו נענש "מפני שהיה לו לימלך בירמיהו ולא נמלך". החלטה זו לצאת להילחם בפרעה נכה התקבלה אצל יאשיהו לבד, והוא לא הלך להתייעץ עם ירמיהו הנביא. זה היה כל חטאו. הוא נהרג בקרב משום שהוא לא נטל עצה ממי שגדול ממנו.

נתבונן נא: יאשיהו המלך היה צדיק עליון, השלם בכל מיני שלמויות. הוא שאף בכל ליבו להידמות לדוד המלך, והצליח לחולל מהפכה של תשובה בעם ישראל, ולבער את העבודה זרה מתוכו. ובכל זאת הוא נגדע בדמי ימיו, ומדוע? בגלל חטא אחד ויחיד. חז"ל לא מצאו אצלו כל חטא אחר מלבד עבירה זו, שהיה לו לימלך בירמיהו ולא נמלך.

יאשיהו לא מיאן ח"ו לשמוע בקולו של הנביא. הוא לא קיבל פסק מירמיהו הנביא והתעלם ממנו. הוא לא היה כמו אותם יהודים המזלזלים בגדולי ישראל ועושים כטוב בעיניהם. יאשיהו היה צדיק גמור, שכל מילה שנאמרה על ידי גדולי ישראל היתה יקרה בעיניו, והוא ציית להוראותיהם ללא עוררין. במקרה זה הוא לא קיבל כל הוראה שלא לצאת לקרב עם פרעה נכה!

לקח מטלטל

הוא יצא לקרב מתוך הבנה ברורה שזהו רצון התורה. מצידו הוא היה שמח מאוד להישאר בארמונו שבירושלים ולאפשר לפרעה לעבור בארצו, אלא שלא היה לו כל צל של ספק שהקב"ה

מניעה אחרת. אך מה מלמדים אותנו חז"ל? אם אינך יכול להידבק בחכמים, הידבק בתלמידיהם!

השפעתם של גדולי ישראל יכולה להיות מועברת אלינו באמצעות תלמידיהם. הדבר דומה למגנט שתלויים ממנו שרשרת של מחטים. ניתן ליצור שרשרת של חמישה עשר מחטים, שהעליון שבהם מחובר למגנט, ואילו מתחבר מחט נוסף, וכן הלאה המחטים מתחברים אחד לשני באמצעות הכת המגנטי שבראשם, ועל אף שבמחטים עצמם אין כח מגנטי, הכח עובר דרך כל אחד מהמחטים ומשפיע על זה שבא אחריו.

כאשר ישנו אדם גדול, שלו תלמידים ותלמידי תלמידים ותלמידים של תלמידים אלו, הרי שכוחו של החכם שבראשם יכול לעבור אלינו דרכם. אם אינך יכול להידבק בתלמיד חכם שבראש השרשרת, התחבר למישהו שמחובר אליו.

פירושו של דבר הוא, שהחיוב הגדול להידבק בתלמידי חכמים, האחריות הגדולה להיוועץ בדעת גדולים, אינה אמורה רק כלפי גדולי ומאורי הדור, ואף לא כלפי גדולי ראשי הישיבות מרביצי התורה, או הפוסקים הגדולים היושבים על מדין. אנחנו מדברים כאן על הרב ההוא, כן כן, הרב של בית הכנסת הממוקם שם בפינת הרחוב. איזו פינה? כל פינה שהיא. לא משנה באיזו שכונה אתם מתגוררים ובאיזה בית כנסת אתם מתפללים, עליכם לדבוק ברב המקומי, ולהפוך אותו לרבכם.

בדוק ומנוסה

גם אותו רב "קטן" מסוגל לעזור לך רבות. הוא ראוי להיות החכם שבו אתה דבק ושאותו אתה שואל. כמובן, מי אם יש לך אפשרות לדבוק בגדולים שבגדולים ולקבל תורה מפיהם - מה טוב, זו בוודאי האפשרות הטובה ביותר. הלוואי והלוואי. אך למעשה מדובר במשימה לא פשוטה, ולא כולם יצליחו בה, ועל כן על כל אחד ואחד מוטלת החובה לקבל עצה והדרכה גם מהרבנים שאינם נמנים על גדולי הדור.

אני יכול להבטיח לכם, שבכוחו של אותו רב מקומי להציל את חייכם. אנחנו שומעים כל הזמן מיהודים שמעידים לאחר שנים רבות, שאותה עצה נכונה שקיבלו מרב הקהילה, אותה דחיפה קטנה

אולם כך הוא טבע האדם, למצוא דרכים ותחבולות לפטור עצמו מהחובה הגדולה הזו - להיוועץ ולקבל הדרכה מתלמידי חכמים. וכאן מוטל עלינו להקדיש זמן כדי ללמוד את הנושא, כדי לדעת כיצד להתגבר על המכשול הגדול הזה.

איזוהי דבקות?

והנה, כדי להבין קצת יותר טוב את העניין הזה, עלינו ללמוד את דברי הגמרא בביאור המצוה של "וְבוֹתְדִבְקָךְ" - המצוה לדבוק בה'. זוהי מצוה מיוחדת במינה - רעיון נשגב ביותר - לדבוק בה'! אך צריך להבין כיצד עושים את זה בפועל?

הנה לנו אדם שחפץ לדבוק בה', ולכן הוא מחליט להגיף את התריסים, לעצום את עיניו, ולחשוב על ה'. אגב, זהו רעיון בכלל לא רע, וכדאי לכל אחד לנסות זאת, אלא שצריך להיזהר לא להירדם... מי שמצליח לחשוב על הבורא יתברך במשך שתי דקות תמימות - אין כל ספק כי בכך הוא דבק בה'.

אולם זו אינה תכנית לחיים. אם התורה מצווה אותנו לדבוק בה', הרי שהיא מצפה מאיתנו למשהו קונקרטי, מהלך ברור לחיים שיוביל אותנו ויאיר לנו את הדרך. ואכן, ברוך ה' לא נשארנו עם ציווי עמום ובלתי מוגדר. התורה אינה מצפה מאיתנו לבזבז את חיינו בניסוי והטעיה, במחקר אודות הדרך הנכונה לדבוק בה'. הקב"ה גילה לנו בדיוק מה הוא מבקש מאיתנו, ונתן לנו מרשם מדויק להשגת הדבקות בו יתברך.

הגמרא (כתובות קיא, א, ובספרי) מלמדת אותנו את גדרה של מצוה זו. כיצד דבקים בה'? "ולדבקה בו - הדבק בחכמים ובתלמידיהם". זהו! עלינו לדבוק לחכמים ולהתחבר עמם, ובכך אנחנו דבקים בה'. מי שסבור שישנה דרך חילופית לדבוק בה', עתיד לבזבז את חייו בחיפוש שווא אחרי אותה דרך נכספת. יום יבוא והוא יבין את טעותו, אלא שאז כבר עלול להיות מאוחר מדי.

השפעה ממגנט

אכן, עלינו לדקדק עוד בלשונם של חז"ל הקדושים, "הדבק בחכמים ובתלמידיהם". הרי לא לכולם יש את האפשרות להידבק בחכמי הדור. במקרים רבים הגישה אליהם אינה קלה כלל ועיקר, שכן הם מוקפים באלפי תלמידים, או שיש איזו

כך הרבה רבני קהילות, שניתן להביט עליהם כעל מלאך ה'. הם שליחים שנשלחו על ידי הקב"ה להאיר את דרכנו.

איזה דבר נפלא הוא זה! ניקח לדוגמא אדם שקבע את מקום תפילתו באיזה בית כנסת קטן בפאתי השכונה, שבראשותו עומד רב פלוני. עליו לקבל על עצמו לנצל את הרב, ולהפיק ממנו תועלת מרבית. הצעד הראשון הוא לגשת אליו מיד בסיום התפילה ולברכו בברכת "גוט שאבעס".

אם אתה כבר מתפלל זמן רב בבית הכנסת, ומעולם לא ראית צורך לגשת אל הרב, הרי שזה עוד לא מאוחר. גש אל הרב ותן לו "שלום עליכם". תן לו להכיר אותך, וקבל על עצמך שמכאן אתה מעוניין לקבל ממנו מעט הדרכה. ברגע שהפכת אותו למלאך ה', הרי שבזה הפכת את עצמך לדורש אלקים, והתוצאות לא תאחרנה להגיע.

היהודי הנווד

אני מודע לכך שהרעיונות שאני אומר כעת נשמעים זרים מאוד באוזניהם של רבים. ישנם יהודים רבים שמתפללים בקביעות בבית כנסת מסוים, אך הם מעולם לא ניגשו אל הרב כדי לומר "גוט שאבעס" או "שלום עליכם". הם מעולם לא באו להתייעץ עמו ולקבל ממנו הדרכה!

אנשים אלו הם כיתומים ללא אב ואם! אין להם מי שידריך אותם ויכוון אותם בלבטיהם. הם כמו צאן ללא רועה. ישנם רבים כל כך ממחננו שבניהם ובנותיהם יורדים מהדרך ל"ע, והסיבה לכך נעוצה בעובדה שאין מי שמשגיח עליהם, אין להם רב ומורה דרך שאליו הם כפופים, וכך הם מוצאים את עצמם אבודים לגמרי. לצערנו, רובם של היהודים שומרי התורה והמצוות - איני מדבר כעת על אלו שאינם - רובם אינם מבינים את היסוד עליו אנו מדברים, ולכן הם טועים ותועים בכל כך הרבה תחומים.

אמנם הם מדקדקים בקלה כבחמורה, לומדים תורה, מגדלים משפחות מפוארות של בני תורה - וזה מצוין! זה נפלא ביותר! אולם הם אינם זוכים לשלמות האמיתית! הם מחמיצים את ההזדמנות להשיג הצלחה של ממש בחייהם, שכן הם מזניחים את היסוד הגדול הזה. הם אינם מבינים שהדרך

בכיוון הנכון שהעניק להם, שינתה את חייהם מן הקצה אל הקצה. שומעים את העדויות הללו שוב ושוב. מאידך, יהודים רבים כל כך איבדו את כל אשר להם - את נישואיהם, את פרנסתם, את בריאותם, בעקבות כך שלא היה להם רב שינחה אותם בבואם לקבל החלטה.

אני מודע לעובדה שיש לכם קושיות רבות על דברי, שכן על רבנים מקומיים יש לפעמים טענה כזו או קושיא כזו, אולם אף על פי כן, כל עוד מדובר ברב בר-דעת, ירא שמים אמיתי, גם אם הוא לא בעל מופת ואין לו רוח הקודש, והוא נראה כאחד האדם, אף על פי כן - הוא זה ששלח הקב"ה להנחות אותך בדרכך.

"הרב הדומה למלאך" - מיהו זה ואיזה הוא?

אך כדי ליישם מצוה זו, עלינו לשנות את כל הגישה שלנו. כדי לדבוק בצדיק, עלינו לחנך את עצמנו לא לראות את החיצוניות של הרב המדובר, אלא את פנימיותו, את רוחו. עלינו להסתכל עליו כעל ה"משה רבינו" שלנו, ולהבין שזהו הצינור דרכו נוכל לדרוש את האלקים.

זהו הביאור בדברי הגמרא הידועים (מועד קטן יז, א): "אם דומה הרב למלאך ה' יבקשו תורה מפיו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיו". רבים טועים בהבנת דברי הגמרא, ומשתמשים בדברי חז"ל אלו כהיתר לא להתחבר לאף רב. "לכו תמצאו לי רב שדומה למלאך ה', אין דבר כזה בדורנו" - כך הם טוענים, ובכך הם סבורים לפטור עצמם מחובה זו.

אולם הם טועים טעות יסודית בהבנת דברי הגמרא. "מלאך" פירושו שליח, וכוונת הגמרא היא שאם הרב דומה **בעיניך** למלאך ה', כלומר אם אתה מוכן לאמץ את השקפת התורה לפיה רב זה מייצג את דבר ה', וה' הוא זה ששלח אותו ללמד ולכוון אותך, אם תמצא בקרבך את הכוחות לראות אותו באור הזה, אזי תוכל לבקש תורה מפיו. ואם לאו - אם תביט בחיצוניותו ותזלזל ביכולתו להביא לך תועלת בחיך, אזי באמת "אל יבקשו תורה מפיו" - לא תוכל לקבל ממנו ולזכות למה שיש לו להציע.

זוהי הדרך להפוך ל"דורש אלקים". עלינו להכניס לראשינו כי ראשי הישיבות הם שליחים של הקב"ה, וכך גם מגידי השיעורים ורבני הקהילות. ישנם כל

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

**מהי העצה לאדם שחסר לו ביטחון עצמי?
כיצד יוכל לרכוש את הבטחון העצמי הדרוש
לו כדי להצליח ולהגיע להישגים בחיים?**

תשובה:

התשובה היא, שעל האדם ללמוד כיצד לעשות דברים חרף העובדה שחסר לו בטחון עצמי. העיקר הוא לעשות - לא לרכוש בטחון עצמי. ברגע שאדם מוצא את עצמו במצב שבו עליו לפעול באופן מסוים, והוא יודע מה עליו לעשות כדי להשיג את מה שהוא צריך להשיג, העצה היא פשוט לומר לעצמו: "אני יודע שחסר לי בטחון עצמי, אבל אעשה זאת אף על פי כן!"

האם אתם יודעים כמה אנשים הגיעו להצלחות ולהישגים גדולים בחייהם, בלי שהיה להם בטחון עצמי? רבים מבין המרצים הבכירים המוכרים לכולנו, הינם למעשה אנשים ביישנים מאוד מטבעם, ולמרות זאת הם מרצים מוצלחים ומבוקשים. עד היום הזה הם ממשיכים להיות ביישנים, אבל מה לעשות? הם צריכים למסור הרצאה, ככה שאין להם ברירה.

אם מוטלת עליך משימה כלשהי, קום ובצע אותה, ושכח מכך שאין לך בטחון עצמי. עשה זאת בלי לחשוב על מה שיקרה אחר כך. בסוף תראה שתבצע את המשימה טוב יותר מבעלי הבטחון העצמי, כך על פי רוב. חברך שניחן בבטחון עצמי רב עלול להיכשל ולטעות, בעוד אתה תנהג בזהירות יתר.

יש עוד הרבה מה לדבר בנושא זה, אולם די בזה לעכשיו.

להתקרב לה' היא על ידי שהאדם מכפיף את עצמו לחכמים.

מקור האסונות

ואנחנו עוד מתפללים שיש כל כך הרבה אסונות! יש זוג שאני מכיר, שלא מכבר התגרש. מה קרה?! מדוע לא באתם לשאול, להתייעץ?! האם אין מי שיוכל לסייע לכם בעצה ותושיה?

אנשים נוהגים כמו שוטים גמורים, ומציבים את עצמם במצבים כל כך מסוכנים. זה קורה בכל מקום, ומקיף אותנו מכל עבר. רבים כל כך מבין ציבור יראי ה' מאבדים את דרכם מכיון שאין להם הנהגה והדרכה. אנשים הורסים את חייהם - את הבריאות, את חינוך הילדים, את היחסים עם בני המשפחה ועם השכנים.

ולמרות שענין זה הוא עצה טובה לחיינו כאן בעולם הזה, ומי שישמע לה יחיה חיים מאושרים יותר, למדנו שיש כאן הרבה מעבר לכך. על כל אחד למצוא רב'ה שאליו הוא יכול להידבק, ובכך להתקרב לקב"ה! הלא זוהי משימת חיינו - לדבוק בה', ואין דרך אחרת מלבד זו שגילתה לנו התורה. הקב"ה גילה לנו כי הדרך האחת והיחידה שעל ידה יוכל האדם להתקרב לה' היא באמצעות חכמי התורה.

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

הידבק בחכמים ובתלמידיהם

משה רבינו הסביר ליתרו שכדי לדרוש אלקים, צריך לעבור דרכו, דרך משה רבינו וממשיכי דרכו, החכמים שבכל דור ודור.

השבוע נעשה בלי נדר פעולה אחת בכל יום כדי לדבוק ברבותינו, כאמצעי להידבק לה'. בכל יום נקפיד לפגוש אותם לפחות פעם אחת, ולעשות משהו כדי לחזק את הקשר שלנו עמם.

לימוד קדשים – הכנה לגאולה

עקב הביקוש לספרים העוסקים בדיני הבאת הקרבנות
בזמן בית המקדש שייבנה במהרה ניתן לקבל את
הספרים:

1. ספר 'תורת הקרבנות' חלק ב' – לבתי כנסת כוללים וישיבות
2. חוברת נפלאה על 'סדר הבאת קרבן עולה' – גם ליחידים
3. קונטרס ייחודי 'פתאום יבוא' על חיוב לימוד עבודת המקדש

להשאיר הודעה בטל': 050-4134645

כמו כן קיים גמ"ח – 'השאלת ספרי הלכה ללומדי קדשים'
לישיבות כוללים ויחידים 03-6189607 (בשעות הצהריים)

ניתן לקבל את הספרים הנ"ל, וכן קטלוג של ספרי הגמ"ח

בדוא"ל: T8429433@gmail.com

בברכת התורה 'מכון תורת הקרבנות'

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגרמ"מ לובין שליט"א רב שכונת רמת אהרן בני-ברק

דבר המערכת

ואמר להם תבואו לביהכ"ל להתפלל וללמוד - תשירו לכבוד יום החופה, א"כ איזה פנים יש לנו בכזה מעמד לעיני המלך לפטפט בביהכ"ל. ובאמת משל זה צריך לעורר אותנו ג"כ לכלל ההנהגה שבביהכ"ל, כגון להתפלל פסוקי דזמרה מתוך כובד ראש, כל המהלך צריך להיות בצורה מיוחדת כשמבינים את המשמעות של ביהכ"ל.

וכמובן שסו"ס אנו בני אדם ולא מלאכים, אך בכל זאת את החלק הזה שבשעה שנמצאים לעיני המלך ועומדים על הבמה א"א לפטפט במקום לנגן, זה מוכרח גם במצב שלנו. ואולי זוהי הסיבה שבשמים ישנה תביעה כ"כ גדולה על הדבר הזה של דיבור בביהכ"ל והרי יש הרבה עבירות בתורה, ולמה על חטא זה יש זה יותר תביעה משאר עבירות, אלא שיתכן שלמרות שחילול שבת ולשה"ר ביהכ"ל עבירות הם ג"כ עבירות שעובר על מצוות המלך, אבל בדיבור בביהכ"ל ישנה חומרה בזה שא"א לפטפט על הבמה בזמן החופה, מתי שהמלך מצפה ממנו לנגן, ולכן אף אם יש לאדם ח"ו יצה"ר לעבור עבירה אבל המצב הזה של דיבור על במת המלך בשעה שהתפקיד הוא לנגן, הוא דבר שלא יתכן ולכן יש ע"ז תביעה יותר.

ביורוי הלכה

ובמג"א (סק"א) הקשה דלמה לא יועיל תנאי בביהכ"ל כשאר תשמישי קדושה דמועיל בהם תנאי כמבואר בס' קנ"ד, ולכן כתב דהא דלא מהני תנאי היינו לדברים של ק"ר כגון אכילה ושתייה ובחמה מפני החמה אבל במה שאין ק"ר אפשר להתנות גם בישובן ובכ"מ, והביאו במ"ב סק"ד. ובביהכ"ל מישב, דבית הכנסת שניא משאר תשמישי קדושה כיון דמצוה לבנות ביהכ"ל בכ"מ גזרו חז"ל דלא יועיל בו תנאי להשתמש בו בישובו דא"כ אין שם ביהכ"ל עליו אלא כבית בעלמא משא"כ בשאר תשמישי קדושה דלא איכפת לן שלא יהיו קדושים מחמת התנאי. [ועיין באילת השחר ב"ב ג: דהניח בצ"ע עצם הדבר דעשיית תנאי]. מבואר בביהכ"ל דאם יתנו להשתמש בביהכ"ל אזי אין נקרא המקום ביהכ"ל, והוא מה שקוראים היום 'שטיבל' דאין בו קדושת ביהכ"ל אלא ה"ל כבית בעלמא שעושים בו צרכיהם וגם מתפללים בו ואין בו את מעלת ביהכ"ל, וגריעא ממקום שידהוהו לביהכ"ל לזמן דמבואר בביהכ"ל ר"ס קנ"ד דבשוכרים בגלוי וכדון כל הארץ יש לנהוג קדושה בזמן ההוא, דשאני התם דיחדוהו לביהכ"ל גמור לאותו הזמן והוא דומיא דביהכ"ל בחר"ל דקדושתן לזמן כמבואר בתוס'.

ולעניין א"י, המחבר שם בסעי' י"א כתב שאין מועיל תנאי כדעת התוס' ובביהכ"ל הקשה דלאורה חידוש דין זה הוזכר רק בתוס', ואף הרא"ש והטור שהלכו בשיטת תוס' דאין מועיל תנאי בישובן לא הזכירו דבא"י אין מועיל תנאי, ע"ש. ובסו"ד כתב דאיכא ג' חילוקים, דקלות ראש גדול כחשבונו ושחוק והיתול וכיוצא ב אף בבבל ובהתנו אסור בין בישובו בין בחורבנו, ותשמישי חול דאין בהם ק"ר כלל מוכח מהמג"א דמהני תנאי בכ"מ וגם בישובו, ואכילה ושתייה וכיוצא ב דיש בזה קצת קלות ראש למחבר מהני תנאי לחורבנו ולכמה פוסקים אף בישובו להאכיל עניים כשהמקום דחוק ולפי דבריו אף בא"י אפשר להקל בכל זה. וכדעת המחבר לא להקל בא"י כתבו ג"כ ה"מ והלבוש וכן משמע מסתימת הפוסקים, ובביאור הביהכ"ל ביאר מור"ר הגרמ"מ לובין דאין דעת הביהכ"ל להקל בא"י לדינא ממש רק בדרך אפשר.

והנימוקי יוסף (רבינו יחונתן) (הל' מזוזה, מנחות ו:), כתב, דביהכ"ל של כפרים חייב במזוזה דאין מקדשין אותו הקדש גמור כדי שיהיו מותרין לשכב שם ולאכול בו האורחין לפי שאין ידם של בני הכפרים משגת להכניס האורחים בבתיהם. לכאורה מבואר בדבריו שעשיית תנאי (במזוזה שתופס התנאי) מפחית את דרדת קדושת ביהכ"ל. ובתשובות והנהגות ח"ב ס' ק"ג כתב לחלק בין חר"ל דרך הבנין קדוש ולא המקום דקדושתו רק לזמן כמבואר בתוס', ודמאי למשכן דמקומו קדוש רק בזמן היות המשכן בו ולכן מותר להתנות שם. משא"כ בא"י דהמקום קדוש לעולמים דומיא דביהמ"ק ראוי לקבוע בתי כנסיות בגדר בית עולמים ולא שטיבלך וללא תנאים.

והתנאי שדנו בו הראשונים והאחרונים הוא שיהיה מותר להשתמש בביהכ"ל בעוד היותו ביהכ"ל וכדלעיל. אמנם בביהכ"ל מביא את רבינו חננאל במגילה שם דפירש דהתנאי דאירינן ביה היינו דכל שעה שירצו הציבור תפקע קדושת ביהכ"ל ויחזור הבית לקדמותו ואעפ"כ אין נוהגין בו ק"ר כחשבונו. וכתב ע"ד, דמסתברא דאף לדידה תיכף כשחוזרים להתפלל בו חוזר ומתקדש בקדושת ביהכ"ל. (ולכאורה צ"ל דהבנה בזה דכשירצו פוקעת הקדושה, דהו דומיא מה דיכולים ז' טובי העיר למכור את ביהכ"ל במעמד אנשי העיר). ושמעתי ממר"ר הגרמ"מ לובין דמדלא הזכירו הראשונים והאחרונים את התנאי שהביא ר"ח לא ביריא אי מסכימים לדינא בזה, ולהיפך לא ביריא אי ר"ח יסכים

ברצונו השבוע להביא דברי התעוררות ממורינו ורבינו הגאון הגדול רבי מנחם מנדל לובין שליט"א, בענין חומרת 'שיחה בטילה' בבית הכנסת:

מעשה בגביר גדול שהיה צריך לערוך חתונה, וכדרכם של גבירים, שחר בעלי מנגנים ממקהלה מיוחדת ושילם לכל אחד ואחד טבין ותקלין בכדי שינגנו בזמן החופה ניגונים מיוחדים וידועים. עוד טרם התחילה החופה, עלו בעלי-הנגינה כל אחד עם כלי נגינתו והתחילו לנגן כמיטב יכולתם, עמד הגביר מהצד התפעל ונהנה, **לפתע שם-לב ששניים מה'בעלי-מנגנים' במקום לנגן מפטפטים ביניהם**, הדבר חרה לו מאוד ולמרות היותו באמצע ה'חופה' ניגש לאחד מהשוטרים ואמר לו, **תעלה לבמת המנגנים ותזרוק את שני החצופים האלו, וכי הם לא מתביישים לעלות על במת המנגנים וכן להתנהג, תזרוק אותם לגמרי מהמקום**. עד כאן המשל.

והנמשל הוא, כל אחד מאיתנו מקבל מהקב"ה 'הון תועפות', אויר אוכל מים וכו' וזה כל אחד בעולם מקבל, אבל ישנם אנשים מיוחדים שבהם בחר המלך לעלות לבמה ולנגן - להגיע לביהכ"ל, המלך אוהב לשמוע את הניגונים שלהם,

בענין בית הכנסת על תנאי

בהרבה מקומות כשבונים ביהכ"ל משתדלים להתנות שיוכלו להתשתמש במה שמועיל תנאי וזאת בכדי שאנשים לא יכשלו במורא מקדש, ויש לדון זה אימתי מהני תנאי, והאם אכן ראוי להתנות דלילמא ע"י התנאי יתמעט קדושת ביהכ"ל.

הגמ' במגילה כתב, א"ר אסי בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשוין ואעפ"כ אין נוהגין בהן קלות ראש ומאי ניהו חשבונו. ופרש"י על תנאי, ע"מ שישתמשו בהן. מבואר ברש"י דע"י התנאי הותר אכילה ושתייה ושינה וטויל וליכנס מפני החמה והגשמים המובאים בביריתא לעיל מינה דאסורים משום קלות ראש, אבל מ"מ אין לעשות בהם חשבונו דהוי קלות ראש ביותר, ובביהכ"ל [קנ"א ד"ה אבל בישובו כתב דה"ה דאין לעשות בו שחוק והיתול ושיחה בטילה. ובא"ז ס' שפ"ח (מובא בהגהות אשרי) נקט כדעת רש"י, ובסו"ד כתב ומיהו כן היא שבזמן הזה מותר לאכול ולשתות בבתי כנסיות ובבמ"ד שלנו אפי' בנ"א שאנס דת"ח. והוה משום דס"ל דסתמא על תנאי עשוין כבבל וכדלקמן. וכתב עוד דה"ה דאם חרב ביהכ"ל דאין לזרוע שם דהוי בזיון גדול. והוה משום דגם ביהכ"ל בחרבנו יש בו קדושה כמבואר במשנה שם מדכתיב והשמותי את מקדשכם ולא כתיב ואת מקדשכם אשמם להורות לנו דקדושים הם אף כשהן שוממים, ולבזיון גדול לא מהני תנאי, ומה"ט כתב הסו"ד (סק"ג) דאם סתרו ביהכ"ל ובנאוהו מקום אחר יעשו גדר סביב המקום שלא יבואו לזלזל שם.

אמנם בתוס' כתבו דהא דבתי כנסיות שבבבל ע"ת עשוין היינו דאם יחרבו יהיה מותר להשתמש בהם מלבד מיל דבזיון כזריעה, והא דאמר בגמ' ואעפ"כ אין נוהגין בהן קלות ראש ומאי ניהו חשבונו, איירי בזמן שביהכ"ל בנוי דסד"א דווקא אכילה ושתייה דהויא קלות ראש ביותר הוא דאסור אבל חשבונו מותרים קמ"ל דלא. וכדברי התוס' כתב הרא"ש (במגילה) והמרדכי (בער"ה) (התוס' ס"ל דאכילה ושתייה הויא קלות ראש יותר מחשבונו להיפך מרש"י וא"ז). ומוסיפים התוס' דה"מ דמועיל תנאי הוא לבתי כנסיות שבבבל דאין קדושתן עולמית דלעת בא גואל תפקע קדושתן דעתידין בתי כנסיות שבחר"ל שיקבעו בא"י אבל לבתי כנסיות שבא"י לא מהני תנאי דהרי קדושתן עולמית.

ודעת הרמב"ן והר"ן במגילה שם והרשב"א בתשובה (ח"ד רע"ח), דהא דע"ת עשוין ה"מ לשעת הדחק כגון שהוצרכו להאכיל עניים או להשכיבן ואין להם מקום מרווח אחר וכדאשכחן בגמ' בער"פ (קא). דהוי מקדשים בליל שבת בביהכ"ל להוציא את העניים דאכלו וגנו שם, אבל לשלא בשעת הדחק לא מהני תנאי, וגם בשעת הדחק אין נוהגין ק"ר וחשבונו. (ותוס' והמרדכי בע"פ שם מיישים לשיטתיהו דלאו דוקא אכלי בביהכ"ל אלא בחדר הסמוך לביהכ"ל).

ובשר"ע קנ"א סעי' כתב, ואם בשעת בנין התנו עליו להשתמש בו מותר להשתמש בו בחרבנו אבל בישובו לא מהני תנאי, ואפילו בחרבנו לחשמיש מגונה כגון זריעה וחשבונו של רבים לא מהני תנאי. מבואר דס"ל למחבר כדעת התוס' דאין מועיל תנאי לביהכ"ל בישובן אלא רק לבחורבנו. אמנם בט"ז (סק"א) כתב להקל במקום הדחק וכשיטת הרמב"ן והרשב"א והר"ן, והביאו הביהכ"ל ה"ל לדינא ובצירוף דעת רש"י וא"ז דס"ל דאף בישובו מהני תנאי וכן במ"ב סק"ה כתב להקל כהט"ז.

לתנאי המבואר בשאר הראשונים. ואולי אפשר לדייק בזה מלשון הביה"ל דכתב בת"ד דמסתברא דאף לדידה וכו' משמע דאין זה ברור כ"כ, (ואולי זהו משום דמספק"ל אי הלכה כבר פדא בנדרים כח. דס"ל דגם קדושת דמים לא נפקא בכדי, או דהו משום דחששו לזילותא דביה"ל אם כל הזמן ישנו כל הזמן את יעוד ביה"ל).

ובאחרונים פליגי בהא דבתי כנסיות שבבבל ע"ת עשוין, האם בעינן שיתנו בפירוש בזמן עשייתו או דסתמא ע"ת בנויין, דדעת המג"א דבעינן שיתנו בפירוש דדוקא בבבל סתמא היו בונים על תנאי אבל לא בכל מקום, ומוכיח זאת מפשטות לשון הטור והשו"ע דכתבו אם התנו, וכן מדהשמיט הרמב"ם דין זה, ובסו"ד כתב ופליאה בעיני על תשובת משאת בנימין שכתב דין זה לביה"ל שלו ומהגהות אשרי משמע כדבריו ומ"מ אינו מוכרח ע"ש. ובמ"ב כתב, דכדברי המשאת בנימין כתב בא"ר. ובשה"צ סק"ט כתב, דהא"ז כתוב להדיא כהמשאת בנימין והמג"א לא היה לפני הא"ז רק מה שהביא בהגהות אשרי משמו, ולעניין דנא כתב דדין זה אין לו הכרע כ"כ מ"מ אין כדאי להקל בזה דהמג"א כתב לאסור וכן משמע מפוסקים שהביא וגם הא"ר לא כתב להתיר ודאי והניח בצ"ע.

ולעניין זמן התנאי, מפשיטות לשון הטור והמחבר דכתבו ואם התנו עליו בשעת בנין משמע דבעינן שיתנו דדוקא בשעת בנין וכ"כ במשנ"ב מהב"ח ומהע"ת דבעינן שיתנו בזמן הבניה ולאח"כ לא מהני להתנות כלל. ולכאורה כל זמן שלא נכנסו להתפלל עדיין אפשר להתנות, דבירושלמי פרק בני העיר (והובא ברא"ש שם) מבואר דאין ביה"ל קדוש עד שישמשו בו דהיינו שיתפללו בו, ובמרדכי כתב דז"ל דלא התפללו בה לא קדש ולא ברכו מקרי זמון. וז"ל המחבר סי' קנ"ג סע"ח, בנו בית סתם והקדישוהו אח"כ לביה"ל דינו כביה"ל אבל אינו קדוש עד שיתפללו בו אפי' בנאוהו לשם ביה"ל [ובביה"מ לכאורה יתקדש משילמדו בו]. וזהו משום דקיי"ל דהזמנה לאו מילתא היא (ואפילו בגבו מעות מתחילה לצורך בניין ביה"ל דאסור לשנות המעות מבואר במשנ"ב קנ"ג סק"ח וסקמ"ט דהוה רק מטעם דכבר באו ליד גבאי לדעת הב"י או משום זילותא דביה"ל אם ישנוהו להורדת קדושה למג"א או מטעם דצריכים לצאת ידי נדרם להט"ז, אבל מ"מ אינו קדוש עד שיתפללו בו).

ובבנו בית הכנסת ללא תנאי והוצרכו לסתורו משום דחזו ביה תיוהא וכדו' לכאורה לא מהני שיתנו בזמן בניינו מחדש דהרי גם כשחרב לא פקע קדושתה מיניה כמבואר במשנה במגילה דקדושתן אף שהם שוממים.

דינים העולים: א. תשמישי חול שאין בהם קלות ראש כלל מוכח מהמג"א דמהני תנאי גם בישובו וגם בא"י. [ובמשנ"ב סקט"ז ע"ד המחבר להתיר שינת

עראי בביהמ"ד כתב, דרעק"א פקפק בזה, ואפשר דכיון שביהמ"ד עשוי לשהות שם זמן הרבה ללמוד ולשמוע דברי תורה וקשה לזהר משנת עראי ע"כ לא אסרו זה לשום אדם. ולכאורה אפשר לומר דהוה משום תנאי ובדבר שקשה לזהר לב"ד מתנה כדכתב ברמ"א קנ"ג ס"ח מתרה"ד כדי שלא יבואו בנ"א ליד תקלה].

ב. לקלות ראש גדול כחשבונות ושחוק והיתול וכיוצ"ב לא מהני תנאי אף בבבל בין בישובו ובין בחורבנו.

ג. דברים דיש בזה קצת ק"ר כגון אכילה ושתיה וכיוצ"ב למחבר מהני תנאי לחורבנו ולכמה פוסקים אף בישובו להאכיל עניים ולהשכיבם כשהמקום דחוק. [ולעניין עשית סיום הש"ס כתב במשנ"ב דאין למחות ביד העושים בביהמ"ד כשאין להם מקום מרווח דיש להם על מי לסמוך מטעם תנאי (ומגירסא אחרת בירושלמי) וכדלעיל. לכאורה קידוש אויפרון וכדו' שיש בו דברי מאכל חשובים דנידון כסעודה שיש בה קלות ראש ולא כסעודת פת וקטניות, ג"כ אין לכתחילה להתיר, ובעוה"ש כתב דרק סיום הש"ס שיש לו שייכות לביהמ"ד אפשר להקל ולא בסעודת מצוה אחרת].

ד. מפשיטות הפוסקים לא מהני תנאי בא"י (והגרמ"מ לובין שליט"א ביאר דאף לביה"ל צ"ל כן, עיין לעיל) מלבד על דברים שאין בהם ק"ר כלל.

ה. לא מהני להתנות בביה"ל לאחר שהתחילו כבר להתפלל בו, ובביהמ"ד משיתחילו ללמוד בו.

ו. מדהשמיטו הפוסקים עשיית תנאי באופן שהקדושה תחול עד שירצו כמבואר ברבינו חננאל, אין לנו ראייה להתיר תנאי בכה"ג.

ז. נחלקו הפוסקים האם בעינן שיתנו בפירוש או דסתמא ע"ת עשוין, ובשה"צ כתב דדין זה אין לו הכרע כ"כ מ"מ אין כדאי להקל בזה. ובמקום שלא נהוג להתנות לכאורה לא שייך לומר דסתמא ע"ת עשוין.

ח. ביה"ל שחרב בקדושתה קאי ולא מהני שיתנו לכשיבנוהו מחדש.

ט. בנמק"י מבואר דתנאי בביה"ל מפחית את קדושתו. ובא"י שקדושת ביה"ל עולמית דומיא דביהמ"ק ראוי לקבוע ללא תנאים וכן לא שטיבלך (תשובות והנהגות). (הדברים נכתבו ע"י י. ס. כולל חזו"א)

חיזוקים בבתי הכנסת

יוסף ראבינאו זצ"ל שהיה דיין ומר"צ, ואלה שלא מצאו מקום בתוך ביה"ל עמדו מבחוץ לשמוע.

בבית הכנסת זה נהגו מורא מקדש ביראה גדולה ולא דיברו שם כלל וכלל. וכשהיה אדם זר נקלע לשם והיה מדבר בתפילה, היה נוגש אליו שמש בית הכנסת עם פתק שבידו שהיה כתוב בו: **"לא מדברים בתפילה ובבית הכנסת"** ואם היה אותו אדם ממשיך לדבר היה השמש מוציא החוצה.

בית הכנסת זה הוא היחידי באנטוורפן שלא נחרב בשואה, ולא היה לגרמנים שום שליטה עליו, ונשארו כל הספרי קודש ותשמישי קדושה במקומם ללא שום נזק. ה"בית ישראל" חלה את הצלת ביה"ל בזכות הזהירות המופלגת בכבוד ביה"ל שנהגו בה ושנוהרו שלא לדבר דברי חולין.

בס"ד בית הכנסת פעיל מאוד עד היום, ומתקיימים בה תפילות ושיעורי תורה ערב ובקר וצהריים והכל ע"פ מסורת ומונהג אשכנז ושמירת כבוד בית הכנסת כפי הנהלים שהנהיג בהם ר' יעקב אייזמן זצ"ל. [נסיפר לנו אברך חסידי המתגורר באנטוורפן, שלמרות היותו משתייך לקהילות החסידיות בעיר ולא מזדמן לו להתפלל בביה"ל אייזמן, אבל הדבר מפורסם שביה"ל אייזמן שומרים מאוד מאד על קדושת ביה"ל].

לאחרונה זכתה ביה"ל להכתיר את הג"ר אליעזר פרייפלד שליט"א ר"מ בשיבת עץ חיים-ווילרייק לדומ"ץ הביה"ל, שקבע שם מקום לתפילתו ומרביץ שם תורה ברבים.

יה"ר שזוכה כולנו להתחזק בשמירת קדושת ביה"ל.

לפני כ-120 שנה הגיע הר"ר יעקב שמואל אייזמן [אשר היה תלמיד רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל] מפרנקפורט לאנטוורפן. מכיון שבאותה תקופה הגיעו לעיר הרבה יהודים ממזרח אירופה והיו רוב יהודי העיר, לא מצא ר' יעקב ביה"ל בה יוכל להמשיך במנהגי גרמניה, וביותר כאלו העניין של כבוד ביה"ל שלא היה כפי שהכיר אצל רבו רבי שמשון רפאל הירש.

גמר בלבו ההחלטה ליסד ביה"ל עם מנהגי גרמניה, וביותר בהקפדה גדולה מאוד על כבוד ביה"ל. בתחילה שכר בית קטן ושם התחיל ביה"ל, עד שמהר מאוד המקום נהיה צר מהכיל את המתפללים. החליט ר' יעקב לבנות ביה"ל לכבוד ולתפארת. ואכן קנה מכספו שני בתים, ובשנת תרס"ח הקים במקום ביה"ל מכובד. תנוכת ביה"ל התקיימה ברוב פאר והדר במעמד השתתפו רבני ובני העיר, הספרי תורה והובלו במרכבה רתומה לשני סוסים ומקהלה של ילדים שרו לפניו.

ביה"ל זה זכה להיות מקום תפילה ותורה גדול באנטוורפן. בתקופה שלפני השואה ביה"ל היה מתמלא בכל יום שני לשמוע שיעור משניות הגאון רבי שמואל

סיפור השבוע

לזכות אברך, שכבר היה במצב כמעט קריטי, ומשפחתו כבר עמדה מסביב למיטתו. את השמות האלו כן קראנו, שם אחר שם. כשהיינו באמצע קריאת השמות, צלצל הפלאפון והגיעה שיחה מא"י, שהאברך "הגוסס" פקח את העיניים! לאחר זמן מה, בהדרגה, השתפר מצבו להפליא ועבר לשיקום ובס"ד הבריא. (כבוד בית ה')

סיפר הרב גרינוואלד שליט"א, בו' אלול תשע"ח, ביאצייט של ה'תוספות יו"ט" ססתי עם 50,000 חתימות של אנשים שהתחייבו להיזהר מדיבור בשעת התפילה לקבר בעל התו"ט. מאחר שאין ביכולתי לקרוא חמישים אלף שמות, הנחתי את הדפים עם השמות על הקבר, וביקשתי מהנוכחים יתפללו לזכות החותמים. באותו זמן הביא לי משהו עוד כ-700 חתימות, שאנשים חתמו

כניסת שבת ב"ב 5:00

יציאת שבת ב"ב 6:00

גיליון 40

תשפ"ג

משלחן גבוה

חידושי תורה באגדה ובהלכה
מהרב הגאון ר' אלעזר יועץ קופל זצ"ל

פרשת יתרו

ביאורי תפילה

"דרשו ה' ועוזו, בקשו פניו תמיד"

ביאר האדמו"ר מקלונבורג צוק"ל שחז"ל אמרו "דרשו ה' בהמצאו" – אלו הימים שבין ר"ה ליוהכ"פ. אבל יש דרך נוספת והיא ע"י "דרשו ה' ועוזו" ואין 'עוז' אלא תורה, שנא' "ה' עוז לעמו יתן", אז מובטח לאדם ש"בקשו פניו תמיד".

שבת כדיבורך בחול.

תוספות (שם) כתבו בשם ר"ת שאין הכונה לדיבורים בעניני מקח וממכר [שזה כבר נאסר מקרא ד'ממצאו חפצך'] אלא **שלא להרבות בדברים בטלים בשבת**. והביאו ירושלמי 'בטורח התירו שאילת שלום בשבת'. וכך נפסק בשו"ע (שז-א) "ואפילו בשיחת דברים בטלים אסור להרבות".

[ובשפת אמת שם כתב שאפילו בדבר הצריך יש לקצר, דסתם דיבורים בלא"ה אסור אף בחול דכתיב ודברת בם ולא בדברים בטלים]

ויש לעיין מהו שורש איסור זה שנפסק להלכה ולא רק מידת חסידות ומעלה בקדושת השבת.

ונראה לבאר ע"פ מה שכתב הכלי יקר על הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" שיסוד האיסור של "ודבר דבר" הוא משום שפעולת הקב"ה בששת ימי בראשית היתה כדיבור בלבד כי "בדבר ה' שמים נעשו" ו"הוא אמר ויהי".

לכן כשהאדם שובת בשבת רק ממלאכות שנעשים בכלי המעשה, אין שבייתה זו דומה לשבייתת הקב"ה, כי הקב"ה שבת מן הדיבור, על כן נאמר "ודבר דבר" שלא לדבר בשבת מחפצין אלא מחפצי שמים, לזכור שהקב"ה שבת מדיבור.

וכך אמרו בירושלמי (סוף פט"ו דשבת) נאמר "שבת לה" (כז) מה הקב"ה שבת ממאמר אף אתה שבות ממאמר.

בגילויי הש"ס (בשבת קיג) כתב שמשלשון הרוקח בהל' יוה"כ (רטז) משמע שהדרשה של "ודבר דבר" שלא להרבות בדברים בטלים הוא רק בשבת ולא ביום טוב, ורק לענין דיבור במקח וממכר נאסר אף ביום טוב.

למבואר בכלי יקר הדברים מאירים, דרך שבת שהיא זכר למעשה בראשית שהקב"ה שבת מכל מלאכתו שהיתה ע"י דיבור, לכן בשבת אין להרבות בדברים בטלים, משא"כ ביום טוב שהיא רק זכר ליציאת מצרים לא שייך ענין זה של שבייתה מדיבור.

הפלא יועץ (שבת) כתב בשם החיד"א שהמון העם לא ידעו ולא יבינו שהמדבר דברי חול בשבת חשוב חילול שבת. והדבר מוכרע ממקומו דכתיב "וביום השביעי תשבות... כי ששת ימים... וביום השביעי שבת", נמצא שצונו יוצרנו שנסבות כמו ששבת, והוא לא שבת אלא מדיבור. והשובת מדיבור ומקיים "ודבר דבר", זוכה למה דסמך ליה "אז תתענג על ה'". עכ"ד.

מדוע 'מלחמת עמלק' השפיע על יתרו לבוא לעם ישראל

"וישמע יתרו"

ופרש"י מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף ומלחמת עמלק. וקשה בשלמא הנס הגדול של קריעת ים סוף, יש בו כדי לעורר את הרצון להצטרף לעם ישראל ולהתגייר, אבל מה יש במלחמת עמלק כדי שירצה לחסות תחת כנפי השכינה?

ביאר הלב אליהו שבתחילה כששמע קריעת ים סוף היה יתרו סבור שיכול להישאר בביתו ובמצבו ולהאמין בה', אבל כששמע על מלחמת עמלק בישראל, ראה שרישומו של נס יכול להימחק אצל האדם, שהרי גם עמלק ידעו מנס קריעת ים סוף, ואעפ"כ לא נמנעו מלהילחם בישראל. ידיעה זו זיעזעה אותו וגרמה לו לעשות מעשה ולא להסתפק בידעת השכל בלבד ולכן בא.

לפי זה מדויק שלא אמרו 'מה שמועות שמע ובא' בלשון רבים, משום שבא בעקבות הנס של קריעת ים סוף בלבד אלא שסבר שיכול להישאר בביתו וכמש"נ.

ראיית הניסים במבט תורני - לא בשטחיות

"וישאלו איש לרעהו לשלום ויבואו האהלה. ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' (יח,ז)

במכילתא [וכן בתרגום יו"ע] פירש שהאוהל זה בית המדרש. **מבארים שאחר ראיית ניסים, יש להיכנס לבית המדרש, ולהתבונן בהם במבט של תורה, כדי שרישומם יהיה קיים ולא ישכח, ויביא לידי מעשה וקבלה של חיזוק שמביא לקירבת ה'.**

החכם שומר ומתבונן בניסים וחסדי ה'

הפרק בתהילים ק"ז שעוסק בארבעה אלו שמחוייבים בהודאה מסיים בפסוק "מי חכם וישמור אלה ויתבוננו חסדי ה'". וצ"ב מדוע צריך בשביל זה להיות חכם, לכאורה צריך להיות בעל זכרון? מבארים שהחכמה הנצרכת לזה היא בבחינת "איזהו חכם הרואה את הנולד", וכמו שאמר יוסף "ראה פרעה איש חכם וגבון וישייתו על ארץ מצרים" איש שחי בשנות השובע את הרעב ולא רק שזוכר ויודע.

כך צריך האדם לשמור את אותה התרוממות והאמונה של שעת הנס ולחיות עמה ולהתבונן בה שלא תפסק.

מעלתו של האדם המבקר נמדדת בזה שנותן עיצה

רש"י כתב ששבע שמות נקראו ליתרו, רעואל יתר וכו' יתר ע"ש שייתר פרשה בתורה "ואתה תחזה".

הגר"צ מרקוביץ זצ"ל שאל הרי דברי יתרו מתחילים קודם ל"ואתה תחזה", שאמר "לא טוב הדבר אשר אתה עושה וגו'" ומדוע לא הביאו את דבריו אלו לומר שייתר פרשה? אלא זה בא ללמד מוסר השכל, כי טענה לשם ביקורת אין בה מאומה, ומעלתו של האדם המבקר נמדדת בזה שנותן עיצה היאך לתקן את הטעון תיקון.

שבייתת השי"ת בשבת - מדיבור ואמירה

"זכור את יום השבת לקדשו"

חכמים דרשו בגמרא שבת (קיג:) ממה שנאמר בישעיה (נח, יג) "וקראת לשבת עונג וגו' ודבר דבר" - שלא יהא דיבורך של

— קידוש שבת ויו"ט —

"זכור את יום השבת לקדשו" (כ', ה')

קידוש הוא מצוה ל'זכור' את השבת או 'לקדש' את השבת בדברים

ונפק"מ א. הטעם שיזכרו לקדש ב. הטעם שהקידוש ביום דרבנן ג. הזכרת יצי"מ בקידוש ד. אם הבדלה מדא' ה. מקדש בפה

וקידוש, כל שמוסיף ומרבה בזה בזמירות שבת המדברים בשבח השבת הכל נכלל בכלל מצות קידוש, (ויתכן שיש לכוון בזה להרחבת המצוה דאורייתא ד"זכירת קידוש" השבת, ולא סגי בכונת אמירת שירות ותשבחות).

נפק"מ ג' אם הזכרת יציאת מצרים בקידוש הוא מדאורייתא ולעיכובא

איתא בפסחים (קיז:) דצריך להזכיר יצי"מ בקידוש היום, כתיב הכא "למען תזכור את יום" וכתביב התם "זכור את יום השבת לקדשו". **הרמב"ם כתב** בסה"מ (עשה קנ"ה) שבכלל המצוה "לאמר דברים... נזכיר בה יצי"מ וקידוש היום ומעלתו", הרי מזהזכירו הרמב"ם בביאור המצוה עשה ע"כ דס"ל דזכירת יצי"מ בקידוש הוי מדא', וכך נקט בפשטות המנ"ח (מצוה ל"א אות ה'). - יתכן שהרמב"ם לשיטתו שישוד מצות קידוש הוא לספר בשבח השבת, לכן ס"ל שמד"ת יש גם להזכיר את יצי"מ שיש בזה שבח לשבת שאנו בני חורין ויכולים לשבות בשבת. **אולם לשיטת הרמב"ן** שישוד מצות קידוש הוא לקדש את השבת כקידוש ב"ד את המועדות והיובלות, א"כ י"ל שחובת הזכרת יצי"מ אינה אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, וכמו שנקט הגרע"א בסיומן רע"א שכל שמזכיר שבת יוצא ידי חובת קידוש מה"ת אף כשאומר שבתא טבא ולא הזכיר כלל יצי"מ.

נפק"מ ד' - אם חייב הבדלה מהתורה

הרמב"ם בהלכות שבת (פכ"ט ה"א) כתב שמ"ע מה"ת לקדש את יום השבת בדברים, שנאמר "זכור את יום השבת לקדשו", וצריך לזכור בכניסתו בקידוש וביציאתו בהבדלה, ובסה"מ (מ"ק קנ"ה) הוסיף שההבדלה היא גם חלק מזכירת שבת ומתקנת מצוה. **בדעת הרמב"ם כתב המ"מ שחובת הבדלה היא מה"ת כחובת קידוש.**

והנראה שהרמב"ם לשיטתו דמצות קידוש יסודה זכירת דברים בשבח השבת, שפיר ס"ל דגם הבדלה שמבדיל את השבת משאר ימות השבוע זהו שבח השבת וחיובה מה"ת.

אבל לדעת הרמב"ן שישוד מצות "קידוש" הוא לקדש את השבת בכניסתה וילפינן לה מ"לקדשו" דלא שייך גבי הבדלה, ממילא מסתבר דס"ל שמצות הבדלה אינה אלא מדרבנן! **(המ"מ שם כתב דבשבוועות (יח:)** ילפינן מצות הבדלה מדכתיב "ולהבדיל בין הקודש ובין החול", והוי דין בפנ"ע).

נפק"מ ה' - אם אפשר לקדש בפה

יש לדון אם יש לקדש דווקא בפה או שיוצא ידי חובת קידוש גם כשמקדש בלב.

הרמב"ן (דברים כ"ד, ט') הביא את דברי הסיפרא בפ' "בחקתי" (פ"א) עה"פ "זכור את יום השבת לקדשו" יכול בלבך? כשהוא אומר "שמור" הרי שמירת הלב אמורה, הא מה אני מקיים "זכור" שתהא שונה בפין. מבואר בסיפרא להדיא שמצות קידוש מקיימים רק בפה, וא"ש הרמב"ן לשיטתו דילפינן מצות קידוש מ"לקדשו" דהיא מצות קידוש ו"קידוש" אי אפשר לקיים בלב אלא רק בדיבור, כמו שא"ל לקדש את היובלות בלב.

אולם הפמ"ג בסימן רע"א (מ"ז ס"ק ג' וא"א ס"ק ב') כתב שאפשר לקדש גם בלב וכ"כ החיד"א (דבש לפי מערכה ז' ס"ק כ"א) בשם "מאורי אור", והטעם לפי המבואר במגילה יח. שרק מאחר וכתבה תורה "לא תשכח" למדה הגמרא שמצות הזכירה היא בפה דווקא. - מכאן זה הוכיח הפמ"ג שמצות קידוש ניתן לקיים גם בלב ואין חיוב לאומרה דווקא בפה, שלא כדברי הסיפרא.

דעת הפמ"ג דאדם יוצא ידי חובת "קידוש" בדברים שבלב מתאימה רק לדעת הרמב"ם שמצות קידוש היא מצות "זכירה" וזכירה שייך בלב, משא"כ לדעת הרמב"ן שהמצוה היא "לקדשו" א"א לקיימה בלב.

מצות קידוש הוא 'זכירת' השבת או 'קידוש' השבת בדברים
יש לחקור אם יסוד מצות קידוש שבת הוי מצות 'זכירה' לספר בשבח השבת או מצות 'קידוש' לקדש את השבת בדברים
איתא בפסחים (קו.) "ת"ר זכור את יום השבת לקדשו" זכרהו על היין."

הרמב"ם בהלכות שבת (פכ"ט ה"א) כתב וז"ל "מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים שנאמר 'זכור את יום השבת לקדשו', כלומר זכרהו זכירת שבח וקידוש. וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו, בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה".

מבואר ברמב"ם שמצות קידוש השבת היא מצות זכירה בדברי שבח וקידוש השבת.

וכ"כ הרשב"ם בפסחים (קה.) דברכת הקידוש היא שצריך לספר בשבח השבת.

אך **שיטת הרמב"ן** בפ' "יתרו" (כ', ח') והמהר"ם חלאה פסחים (קו.) שמצות קידוש שבת היא 'לקדש' את השבת בדברים.

הרמב"ן הביא מהמכילתא שדרשו את הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" שנקדשהו בזכרון, כענין "וקדשתם את שנת החמישים שנה" שהיה טעון קידוש ב"ד לומר ביובל מקודש מקודש, אף כאן יצוה שנוזכר את יום השבת בקדשנו אותו.

וכ"כ המהר"ם חלאה דעיקר קידושא בלילה בכניסתו כדרך שבי"ד מקדשין המועדים.

נמצא שלדעת הרמב"ם ילפינן מצות קידוש מתיבת "זכור" ולרמב"ן מתיבת "לקדשו".

הקשר בין קידוש השבת לקידוש דיובלות

ויל"ע מה הדמיון בין קידוש היום דשבת לקידוש היובלות והמועדים, הרי השבת קדושתה קביעתא וקיימא כדאיתא בביצה י"ז. ומה שייך לקדש את השבת?

והנראה דאע"פ שהשבת קדושתה קיימת ועומדת נצטוונו לקדשה, כמו שמצינו בכור שקדוש מרחם ואעפ"כ נצטוונו "קדש לי כל בכור" להקדישו ומטעם זה חשיב בכור דבר הנדור, כך גם בשבת.

ואף שאף בנוסח הקידוש אומרים מקדש השבת והיינו שהקב"ה מקדש את השבת ולא אנחנו - מ"מ מה שמייחדים ומבדילים את השבת משאר הימים הוא כאילו מקדשו.

נפק"מ א' - מהו הטעם להזכרו ולקדש מיד בכניסת היום

בש"ע (רע"א ס"א) כ' שכשיבוא לביתו ימהר לקדש מיד.

ונראה דלשיטת הרמב"ן והמהר"ם חלאה הטעם שיקדש מיד הוא משום שזה עיקר זמנו שיקדש את השבת מכניסתה כמו שהיובל מתקדש בכניסתו וכן החודש והמועדות, וכשמאחר מלקדשה נמצא שנחסר זמן זה שלא קידשו.

והרשב"ם שהמצוה היא לזכור ולומר דברי שבח, מה שמצוה למהר ולקדש מיד הוא מדין "זריזין מקדימין למצוות".

וכן משמע ברמב"ם מדהשמיט הך דינא לקדש בתחילת הלילה. וכן ברשב"ם בפסחים כ' להזדרז מטעם שזריזין מקדימין למצוות.

נפק"מ ב' - הטעם שה'קידושא דרבה' ביום הוא מדרבנן

הרמב"ן והמהר"ם חלאה כתבו לבאר שהקידוש ביום מדרבנן ואין אומרים בו אלא ברכת בפה"ג, משום שדיינו לקדש את השבת פעם אחת בכניסתו, דלא מצינו לקידוש ב"ד ללילה וליום.

לדעת הרמב"ם החיוב לקדש ולזכור שבח השבת בכניסת השבת ויציאתה, ובזה סגי שמקדשה פעם אחת בכניסתה, ולכן ביום אינו אלא מדרבנן.

הנפק"מ בזה שלדעת הרמב"ן לאחר שקידש את השבת בכניסתה תו לא שייך תוספת על מצות "קידוש", שהרי השבת כבר נתקדשה.

האם ב'זמירות שבת' מקיים מצוות קידוש
אולם לשיטת הרמב"ם והרשב"ם שהמצוה לזכרה בדברי שבח

הגאון רבי אהרן דרייזין שליט"א ממונטריאול

בעמ"ס "חסד לאברהם"

פרשת יתרו

ואת שני בניה אשר שם אחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה, ושם האחד אליעזר כי אלקי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה. (יח, ג-ד)

הנה בפרשת מקץ (מא, נא) הבאנו בשם מרן הגרי"ז דכל שמות השבטים נתנו על שם הטובה שנעשתה להם, וגם יוסף קרא שם בנו הבכור מנשה על שם הטובה שעשה עמו ה' יתברך עיי"ש.

וכתב לי הגאון ר' ברוך מרדכי אזרחי שלפי"ז צריך להבין מה היא הטובה שעל שמה קרה משה שם בנו גרשם, איזה טובה יש לו למשה שהוא גר בארץ נוכריה, שיש לתת על כך שם.

ומה שמפליא יותר, שפסוק אחר כך נאמר ושם האחד אליעזר כי אלקי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה. הגע עצמך, הלא סיבה זאת, לתת עליה שם לבנו, היתה קיימת כבר בשעת נתינת השם לבנו הראשון, אטו יש לך סיבה טובה מזאת לקריאת שם. מה יש לך יותר חשוב מהנצחת שמו של הקב"ה, בעזרתו להצלת משה רבינו מחרב פרעה. ואף על פי כן, בחר משה רבינו בסיבה אחרת ובשם אחר.

והנראה בזה, דהנה מאז ברחו מפני פרעה, והגענו אל מדין, דאג משה רבינו מאד מאד, כיצד יצליח להחזיק מעמד מבחינה רוחנית, בפרט במדין שהיתה כנראה עיר גדולה לעבודה זרה, מקום מושבו של הכומר הגדול יתרו כהן מדין. מה עוד, שנעשה אחר כך חתנו של אותו כומר. האיך יחזיק מעמד נגד המפריעים העצומים המאיימים בעיר הזאת. והלא משה רבינו מצא שם מקלט מחרב פרעה, מי יודע מה ידרשו ממנו תמורת המקלט שמצא בתוכם. והעיקר, כיצד יחזיק מעמד מול איום עצום זה.

עד שמשה רבינו מצא עצה לכך, הוא היה משנן לעצמו תמיד גר אני בארץ נכריה, אין זה מקומי אין זאת דירתי הקבועה, השייכות שלי לכאן היא זמנית אני איש של עולם הבא, גר אנכי בארץ. ועל עצה מחוכמת זו שהצילה אותו מהשפעת מדין על שמה ולזכרה נקבע השם גרשם, שבכל פעם שיזכיר את השם גרשם יזכור ויתעורר לשנן ולאמת את הידיעה הזאת.

ולפי"ז מיושב דקדוק עצום בפסוק דגבי גרשם כתוב כי אמר גר הייתי, ולכאורה תיבות כי אמר מיותרות שהרי השם גרשם ניתן על שם הגרות בארץ נכריה, ומה משנה לנו אם אמר. ומה עוד שאצל אליעזר כתוב כי אלקי אבי בעזרי ולא מוזכרות המילים כי אמר. ויתכן לומר כי המשמעות של כי אמר היא בגלל אמירתו כלומר אותה אמירה שהיה אומרה תמיד השכם והערב גר הייתי בארץ נכריה היא הסיבה לשם גרשם. ומובן היטב שאצל אליעזר אין זה שייך כי לא נקבע על אמירה כל שהיא¹².

והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל הנגע בהר יומת. לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה יירה (יט, יב-יג)

בדעת זקנים מבעלי התוספות כתב¹³ וז"ל, לא תגע בו יד, למה נאמר, והלא כבר נאמר כל הנוגע. שמעתי בשם רבי יצחק דהאי קרא קאי אדלעיל, דכתיב כל הנוגע בהר [יומת], והכי קאמר כשאתה בא להרוג את הנוגע לא תגע בו יד [ההורג] אלא סקול יסקל, סקלהו מרחוק. שאם אתה הולך למקום שהוא שם להרוג נמצא אתה עובר התחום [שהרי גם לך אסור לעלות או לנגוע בהר, ואם תלך למקומו גם אתה] מתחייב. עכ"ל. ופירש ר"ח פלטיאל דלא תימא מכיון שמצוה להרוג מותר לך לעלות כדי להרוג, קמ"ל דלא.

ויעוין בפירוש העמק דבר להנצי"ב שכתב וז"ל לא תגע בו יד במי שעולה או נוגע, כדי להרוג, שהרי יהיה בזה גם

12. וכעין זה כתב הגאון ר' משה פיינשטיין בספרו דרש משה.

13. וכ"ה ברשב"ם ובעוד ראשונים.

השני נוגע בחיבורין אלא כי סקול יסקל, מרחוק יורו בו אבנים עד שימות. או ירה יירה, מרחוק ימשיכוהו במוטות עד שיפול מן ההר. עכ"ל. ומבואר בדבריו, דמלבד האיסור לנגוע בהר עצמו, עוד נאמר בזה איסור לנגוע באדם הנוגע בהר, [אפילו שהראשון עצמו לא עלה להר רק נוגע, אסור לשני לנגוע בו] דעל ידי נגיעתו באדם הנוגע בהר הוי השני נוגע בהר בחיבורין.

וביאר מו"ר הגאון ר' יחיאל מיכל פיינשטיין, דהנה מצינו גבי טומאה דין טומאה בחיבורין, כגון חיבורי אדם במת, דהיינו שאף על פי שהנוגע באדם שנטמא מן המת אינו טמא אלא עד הערב כדכתיב בפרשת חוקת (יט, כב) והנפש הנוגעת טמא עד הערב, מכל מקום הנוגע באדם שהוא עדיין מחובר למת הרי הוא טמא טומאת שבעה, כאילו היה נוגע במת עצמו¹⁴.

ויש לחקור, בדין טומאה בחיבורין האם הוי משום שבשעה שהראשון מחובר למת יש לו חומר טומאה כמת, ומטמא את השני כהמת עצמו, או דילמא דין טומאה בחיבורים הכוונה, דעל ידי חיבור הראשון למת חשיב השני כנוגע במת עצמו¹⁵.

וביאר מו"ר שלכאורה חידוש של הנצי"ב תלוי בחקירה הנ"ל דאי נימא דבדין טומאה בחיבורין נאמר דחשיב השני כנוגע במת עצמו, א"כ איכא למימר דה"ה הכא השני נחשב כנוגע בהר עצמו. ולכן הוא נאסר לנגוע במי שעלה או נגע בהר. אולם אי נימא דבדין טומאה בחיבורין נאמר דבשעה שהנוגע הראשון מחובר למת יש לו חומר טומאה כמת, הרי זה דין בהלכות טומאה, ולא שייך כלל לדמותו לאיסור הנגיעה בהר סיני.

במשך היובל המה יעלו בהר (יט, יג)

ואמר מו"ר הגאון ר' יחיאל מיכל פיינשטיין ששאלו את הגאון ר' אהרן קוטלר מאי שנא קדושת הר סיני שנפקעה במשך היובל מקדושת הר המוריה מקום המקדש שאף לאחר שחרב הבית נשארה הקדושה על המקום, כדדרשין במסכת מגילה (כח). אהא דכתיב בפרשת בחוקתי (כו, לא) והשמתי את מקדשיכם, קדושתן אף כשהן שוממין. והשיב, דהתורה היא כולה רוחניות, ואין לה אחיזה בגשמיות כלל, ולכן אחר שנסתלקה השכינה שוב אין קדושה בהמקום כלל¹⁶, מה שאין כן בעבודה שיש לה אחיזה בגשמיות נתקדש המקום עצמו, וכיון שנתקדש תו לא פקעה מהמקום קדושתו¹⁷.

והוסיף מו"ר באופן אחר, שהר המוריה נתקדש מכח העבודה דידן, ולכן נשארה קדושה במקום אף לאחר שנסתלקה העבודה, דקדושה הבאה מכח העבודה אינה נאבדת מאתנו, אבל בהר סיני שקדושתו באה במתנה, ולא מכח עבודה דידן, כיון שנסתלקה שכינה בטלה קדושתו^{18 19}.

14. עיין במסכת נזיר (מב:), ובמסכת עבודה זרה (לז:).

15. ע' בספר קהלות יעקב טהרות סימן י"ד ובנזיר סימן י' שדן בחקירה זו.

16. עיין תוס' ביצה (ה: בד"ה מכדי, שמובאר התם וז"ל, דיש להתיר [לעלות להר] מסברא, דהא לא אסר להם לעלות אלא משום שכינה וא"כ ממילא משתרין כנסתלקה השכינה.

17. והוסיף מו"ר דיש לפרש בזה מה שאמרו במסכת ביומא (כא.) דמקום ארון אינו מן המדה, ופירש רש"י שם דאינו תופס למעט ממדת החלל של הבית כלום. דתניא, ארון שעשה משה יש לו עשר אמות אור לכל רוח, כשניתן באמצע בית הכפורת, והרי כל החלל לא היה אלא כ' על כ', שנאמר (מלכים א, ו, כ) ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב נמצא שאין מקום הארון ממעט כלום. עכ"ל. והיינו לפי שהתורה היא כולה רוחניות, ואין לה אחיזה בגשמיות כלל, ועל כן אין מקום ארון תופס למעט מידת החלל של בית כלום.

18. וכעין סברא זו כתב במשך חכמה בפ' יתרו עה"פ (יט, יג) במשך היובל וז"ל כמו שבארנו כמה מקומות דעל ידי מעשה גבוה לא נתקדש שום דבר רק בהקדשו האדם, ודבריו מתבארים עפ"י דברי הגרי"מ (הרה"ג ר' יעקב מאיר פרקש).

19. ועדיין יל"ע דמ"ש במשכן ומשכן שילה שלא קדשו [יענוב וגבעם י"ל דהוי בגדר במה] ובפשטות י"ל דבמקדש עצם השראת השכינה היתה באופן כזה לעולים כדכתיב זאת מנחותי עדי עד פה אשב כי אויתיה וכן אמר דוד מכוון לשבתך עולמים וזהו דברי הרמב"ם בהל' ביהב"ח פ"ו הט"ו לפי שקדשת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה והיינו דלא נסתלקה והיינו דקדושת המקום קימת לעולם משא"כ כשאר המקומות דלא נתקדשו אלא לזמן ולא לעולם.

ספרו נפלאותיך

עובדות ומנינים על התורה

יתרו – תשפ"ג

אמאי זה בארץ נכריה

ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה. ושם האחד אליעזר כי אלהי אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה. [יתרו יח, ג – ד] מדוע אמר גר הייתי ולא גר אנכי ומדוע במנשה ואפרים נאמר ושם השני קרא אפרים, וכאן שם האחד גרשם ושם האחד אליעזר ולא ושם השני ועוד הלא ויצלני מחרב פרעה הוא קודם.

ומעשה ברב אחר מעיירות שבליטא המסובלות בתורה ומצוות שהעתיק את משכנו לאחת מערי פרייסין אצל החפשים. והגאון ר' יצחק אלחנן אמר לו כי לא טוב הדבר אשר הוא עושה והרב התנצל כי הוא דחוק למעות כדי להשיא את בנותיו וכמה פעמים כתב לר' יצחק אלחנן כי טוב לו מאוד כי משכורתו היא פי חמשה משבליטא וגם כבוד לא יחסר לו. ופתאום קבל ר' יצחק אלחנן מכתב ממנו בבקשה שטוחה אולי אפשר להמציא לו עיירה קטנה בליטא כי אז ימהר לשוב ויתפלא ר' יצחק אלחנן ויחקור אצל הרבנים מהסביבה אולי מקפחים את פרנסתו אולי מחזיקים במחלוקת נגדו ויאמרו לא. וכאשר בא בעצמו אל הגאון ר' יצחק אלחנן ספר לו כי נתקבל שמה שוחט וחזן אשה אחרי החקירה ודרישה ואחרי אשר תהיה על קנקנו ראה כי אסור לאכול משחיטתו ולא הועילו לא מחאותיו ולא דבריו אז נוכח לדעת כי צר לו המקום לשבת פה. וכן הדבר עם משה וכי מה היה חסר לו אז אמר גר הייתי בארץ נכריה בארץ מצרים ולא במדן, ובשביל כך הקדמו לאליעזר ולא אמר ושם השני כמו יוסף כי שם שני ענינים וכאן ענין אחד. (רבי אלכסנדר זושא אלישיבין בס' אלף המגן)

למה כפה הר כגיגית

ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר. [יתרו יט, יז]

וכביאור הגאון ר' יצחק אלחנן זצ"ל מקובנא דהא דכפה הקב"ה הר כגיגית על העם בעת מתן תורה. ואמר להם כו' ללמד להעם שאם יחשוב מי שהוא שאף אם לא ילמוד תורה ויקיים מצות ה' בכ"ז לא יהיה יותר גרוע מבהמה. והראה הקב"ה שלא רק הבהמה אלא שגם הדומם ג"כ יותר גבוה ממנו עכ"ד. (הגאון רבי ישראל איסר שפירא זצ"ל בס' עין ישראל ברכות מ"ג ע"ב)

לשון קשה ולשון רכה

כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל. [יתרו יט, כה]

ובמכילתא דרשו "כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים ותגיד לבני ישראל אלו האנשים. כה תאמר אמור בלשון רכה ראשי הדברים לנשים, ותגיד לבני ישראל ותדקדק עמהם".

כותב הדבר אברהם: יש לשאול והרי פירש לו ה' מיד את הדברים אשר יאמר וידבר אליהם והם הם אותם הדברים עצמם שנאמרו בין לאנשים ובין לנשים אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ועתה אם שמוע תשמעו והייתם לי סגלה מכל העמים ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל. ואמרו רז"ל במכילתא שם כה תאמר כה שלא תפחות ולא תוסיף אלה הדברים שלא תפחות ושלא תוסיף אשר תדבר אל בני ישראל כסדר הזה וא"כ הרי

אותם הדברים עצמם בלי תוספת ובלי גרעון נאמרו לאנשים ונשים בשוה והיכן הן רכות וקשות ודקדוק.

ואולם הענין הוא שדברים המוטפים לפני הציבור שונים הם בתפיסתם ע"י קהל השומעים בהתאם עם כה התפיסה של כאו"א מהם אותם הדברים עצמם יש מן השומעים שתופסם לעומק ורוחב ואז הוא מקשיב רב קשב ויש שבהתעמקו בהם קשין הם לו כגידן. ויש שתופסם רק ברפרוף מלמעלה ונדמו לו כרכות ולכן אותם הדברים עצמם אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים אם שמוע תשמעו והייתם לי סגלה הם דברים קשין למדי למבין ומתעמק בהם ובאותה שעה רכים הם לשומעים כקופיא אל הדברים. (נאום על טהרת המשפחה)

התורה כלקחה ומתנה

וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. [יתרו כ, א] כותב רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל: (א) הנה בתרומת הכרי (פתח השער אות ל') כתב בזה הלשון: להבין דברי חז"ל מדרש רבה (פרשת ראה) אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: כסבורים אתם לרעתכם נתתי לכם את התורה, לא נתתי לכם אלא לטובתכם, שנאמר (משלי ד' ב') כי לקח טוב נתתי לכם. והוא משולל הבנה וכי סלקא דעתין חס ושלום נתן לנו תורתנו הקדושה הנחמדה מזהב ומפז לרעה, ויש לומר כו', עד כאן לשון התרומת הכרי.

ולעניות דעתי נראה בכוונת המדרש רבה, והוא: דהנה המדרש רבה הזה הוא בנצבים (דברים ח' ב') בזה הלשון: אם תאמרו שמה לרעתכם נתתי לכם את התורה, לא נתתי אותה לכם אלא לטובתכם, שמלאכי השרת נתאו לה ונעלמה מהן, שנאמר (איוב כ"ח כ"א) ונעלמה מעיני כל חי, אלו החיות, ומעוף השמים נסתרה, אלו המלאכים, עד כאן לשון המדרש רבה.

וצריך ביאור במה שסיים שמלאכי השרת נתאו לה. ונראה לי לפרש זה בהקדם למה שכתבתי בספרי נחל יצחק (ח"א פתח השער אות א') בכוונת מדרש רבה (יתרו כ"ח א') עלית למרום שבית שבי (תהלים ס"ח י"ט), בנוהג שבעולם הנכנס למדינה נוטל דבר שאין עין בני המדינה עליו, ומשה עלה למרום ונטל את התורה שהיו הכל נושאים עיניהם עליה, הוי עלית למרום שבית שבי, יכול מפני ששבה אותה נטלה חינוך, תלמוד לומר (שם) לקחת מתנות באדם, בלקחה ניתנה לו, יכול יהא חייב ליתן לו דמים, תלמוד לומר מחנות, במתנה ניתנה לו.

וניתנה התורה במכירה ובמתנה, וזהו כמו הא דקדושין (כ"ו א'), ובבא בתרא (נ"א א'), דבמתנה ביקש ליתנה לו, ולמה כתב לו בלשון מכר, כדי לייפות כוחו, דמכר הוא משום חיוב אחריות, ומתנה הוא כדי דלא יהיה בו דינא דבר מצרא. כן יש לומר במה ניתנה התורה במכירה ובמתנה, דאמרו בשבת (קל"ח ב') חס ושלום שתשתכח תורה, שנאמר (דברים ל"א כ"א) כי לא תשכח מפי זרעו. ובמדרש רבה (שמות ל"א ב') ואף בדורות הללו אף על פי שהן מצרים אין התורה זזה מהן, שנאמר (ישעיה נ"ט כ"א) לא ימוש מפיק ומפי זרע ומפי זרעך מעתה ועד עולם.

וענין חיוב אחריות הוא שמחריב להעמיד דבר הנמכר ביד הלוקח שתעמוד בשופי והשקט בידו, אף על מה שיארע לאחר המכירה, כמבואר בשו"ע (חו"מ סימן רכ"ה סעיף ג') בהתנה בפירוש. כמו כן הבטיח הקדוש ברוך הוא לנו דהתורה תהיה נצחית בידנו, ולכן אף דעברו כמה תלאות על אבותינו עם כל זה אין הדור יתום מתורת קדמונו, הנשארת לנו,

תהילות לאל, מן חיבוריהם, ומן אורם אור ראינו, זהו התועלת במה תתנה התורה במכירה.

ומה שנתנה התורה במתנה, הוי ייפוי כוח לטובתנו, שלא יהיה למלאכים טענה על מה שהוריד משה רבינו ע"ה תורה לאח, כמבואר בשבת (פ"ח ב') בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבונו של עולם, מה לילוד אשה ביננו, אמר להן: לקבל תורה בא, אמרו לו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתן לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו, ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל האח אשר תנה הודך על השמים (תהלים ח' ה' רב').

וטענתם היה משום הטוב והישר, כעין הא דבבא מציעא (ק"ח ב') שכני העיר ושכני שדה, שכני העיר קודמין, כי טוב שכן קרוב מאח רחוק (משלי כ"ז י'), וטענת המלאכים שהם שכנים להתורה, על כן הוי ייפוי כוח במה שנתנה התורה במתנה, שלא תהיה להם טענה, דמתנה לית ביה דינא דבר מצרא, והוא הדין בשכן, וכמו שכתבתי (פתח השער שם) בארוכה:

ב) וזה שאמרו במדרש רבה (דברים ח' ב') אם תאמרו שמא לרעתכם נתתי לכם התורה, הכוונה הוא דתאמרו דמה דנתתי לכם במתנה הוא כדי שלא יהיה באחריות על השם יתברך שתקום התורה לנו לעולם, ואולי יהיה הדין כמו מתנה דלית ביה אחריות, על זה אמר השם יתברך לא נתתי לכם התורה במתנה אלא לטובתכם, שמלאכי השרת נתאוו לה והיה להם טענת שכנים, וזהו עשיית הטוב והישר, ועל כן נתתי התורה, דזהו לשון מתנה, כדי שלא יהיה להם טענה תנה הודך על השמים, אבל עדיין דינם כמו כל מכירה דיש אחריות על המוכר, ולא נתכוון מעולם לאפקועי חוב אחריות, וכמו בכותב שדי מכורה ונתונה לך דלייפות כוחו עבד.

וזהו דכתיב (משלי ד' ב') כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזובו, דלקח הוא לשון מכירה, וכמו דאמרו במדרש רבה (שמות כ"ח א') הכל בלקיחה נתנה לו במתנה נתנה לו.

ומפרש כי לקח טוב נתתי לכם, דהך טוב נדרש לפניו ולאחריו, דלקח הוא בשביל טובתם דיהיה באחריות. והך טוב קאי גם על לאחריו, דמה דנתתי במתנה היה זה לטובתנו דלא יהיה להמלאכים טענה ולייפות כוחנו אמר כל זה.

ומסיים תורת אל תעזובו, דהקדוש ברוך הוא מבטיחנו כי לא תעזובו את התורה הקדושה לעולם, ולא תשכח מפינו וזרעינו, וכדכתיב (ישעיה נ"ט כ"א) ואני זאת בריתי אותם אמר ה', רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימוש מפיו, וכמו דפירש רש"י (שם) דכרת להם ברית דלא תשכח התורה מהם, וכדכתיב (שם ח' ט"ז י"ז) צור תעודה חתום תורה בלימודי, וחכיתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב וקויתי לו. וכמבואר במדרש רבה (ויקרא י"א ז'), ושם (בהקדמת רות ז'), וכן כתב הרמב"ן (דברים ל"ג ר') פירוש הפסוק תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב, עיין שם:

ובפשוטו יש לומר בכוונת המדרש רבה (דברים ח' ב') וכי תאמרו שמא לרעתכם נתתי התורה, דאמרו בביצה (ב"ה ב') מפני מה נתנה תורה לישראל מפני שהן עזין, ולהתיש כוחן ניתן להם התורה.

וראיתי בהקדמה של הגט מקושר שכתב בשם גאון אחד לפרש למה דאמרו במכות (כ"ג ב') רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, ופירש לזכות הוא לשון נצחון, וכמו שכתב רבינו הברטנורא על אומרים (ברכות פ"א מ"ה) ולא זכיתי, לא נצחתי, ואמרו חז"ל (ביצה כ"ה ב') תיתנה התורה לישראל מפני שהן עזין, והתורה הוא להתיש כוחן, וזה שאמרו (מבית כ"ג ב') רצה הקדוש ברוך הוא לזכות, רוצה לומר לנצח את ישראל, לפיכך הרבה תורה ומצוות, להתיש כוחן, עד כאן לשונו.

ועל פי זה יש לפרש למה דאמרו בברכות (י"ז א') נשים במאי זכיין, באקרויי בנייהו לבי כנישתא, ובאתנויי גברייהו בי רבנן, ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן, דהא אמרו בקידושין (ל' ב') בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין, אם אתם עוסקין בתורה אין אתם מסורים בידו, וכן איתא בברכות (ה' א'), ובעבודה זרה (ה' ב'), בזמן שעוסקין בתורה יצרים מסור בידם.

אפ כן נשים דאין להם מעלת עסק התורה במאי זכיין, הכוונה במה מנצחים את היצר הרע, וכמו ולא זכיתי, דפירושו הוא לשון נצחון. על זה השיבו דבמה דמחזקין הנשים ידי בניהם ובעליהן שיעסקו בתורה, דגם כן יש להם כוח על ידי זה לנצח את היצר הרע, דגם המחזקים ידי

העוסקים בתורה יש להם כל זכות של לומדי תורה, וכמו שכתב בטור ושו"ע (יו"ד סימן רמ"ו סעיף א') דמי שמספיק לאחרים הלומדים נחשב כאילו לומד בעצמו, וכמו שבארתי זה במקום אחר בארוכה, וגם המה נקראים עוסקים בתורה דיצרם מסור בידם. וכעת ראיתי ביערות דבש (ח"א דרוש א') שכתב כן לפרש למה דאמרו הני נשים במאי זכיין, עיין שם.

וזה שאמרו (מדרש רבה דברים ח' ב') שמא תאמרו כי לרעתכם נתתי לכם את התורה, דעיקר נתינת התורה היה בשביל רעתכם דלא תהא נמסרים ביד היצר הרע, או בשביל דהם עזין ולהתיש כוחן כנוצר לעיל, על זה אמר כי לטובתכם נתתי התורה, דבעצם התורה הוא טובתנו, כדכתיב (תהלים י"ט י"א) הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים, ומלאכי השרת התאוו לה רק בשביל עריבות התורה, וכמו שכתבתי במקום אחר. [וע"ע בהקדמה לנחל יצחק ח"א סי' א' וס"ב']

עובדות על קדושת התורה

שח ח"א: לפני מס' שבועות שכנה דפקה וביקשה שהיא צריכה את הספר אמונה ובטחון לחזון איש בשביל השיעור שלה למחר.

אשתי פתחה ולא ידעה אם יש בבית או לא, ואמרה שיותר מאוחר - אחרי הסדר תתקשר לבעלה לשאול האם יש להם את זה בבית.

כשהתקשרה לבעלה אמר לה שאין להם בבית את הספר רק יש להם חזון איש על טהרות בסוף הספר זה מודפס. מיד שלחו עם הבן את הספר לשכנים.

השכן פתח את הדלת ולא ידע מכל מה שאשתו ביקשה, אך ראה זה פלא, בדיוק למד סוגיא בביתו והוצרך לחזון איש על טהרות, ובעודו חושב כיצד הוא ישיג את הספר. הנה שליח מגיע עם הספר. והוא פלא *

מעשה נוסף. מספר ח"א: למדנו בשבת קודש סוגית יחוד ושם הובא מחלוקת האחרונים אם דלת שאיננה נעולה נחשבת כפתח פתוח לרשות הרבים. והובא סברת החזון איש שזה נקרא פתוח לרשה"ר כיון שיש פראים שנכנסים לבית אחרים בלי לדפוק.

בשעת הלימוד זה היה נשמע מופרך.

למחרת הזמנו לביתנו טכנאי להסקה - והנה דופק בדלת ופותח מיד ומכריז הגעתי. ולא הבין גודל השמחה שלנו שראינו בחוש את דברי החזון איש על הפראים שפותחים את הדלת. *

בשבוע שעבר סייעו בסדר 'דף היומי' מסכת נדרים, ובאחד הסיומים שעשו על מסכת נדרים היה אחד שהביא כיבוד יותר מן הרגיל, ושאלו אותו מפני מה הוסיף כ"כ, וסיפר שזו המסכת האהובה עליו, שבבין הזמנים הוא לומד מסכת נדרים, ובכל מיני זמנים פנויים הוא לומד מסכת נדרים, וכן הוא נוהג במשך שנים, וסיפר שפעם אחת אמר לאביו שעושה סיום על מסכת נדרים כיון שמאד אוהב את המסכת הזו, והסתכל עליו אביו ואמר לו שהוא יאמר לו מפני מה הוא כ"כ אוהב את מסכת זו, ואמר לו שהוא הרי תאום, שיש לו אחות תאומה, וכאשר נולדו היו פגים שנולדו לפני הזמן, והיו בוכים הרבה בלילה והפריעו לאימם לישון, והאב היה צריך לעזור הרבה לאם ולננדד את העגלה בלילה, וע"כ החליט לתפוס פרוייקט וללמוד את מסכת נדרים, ובמשך חצי שנה כאשר נדנד את העגלה של בנו למד מסכת נדרים, וכיון שהתינוק שמע את המסכת, נקלטה המסכת באזניו, וע"כ הוא כ"כ אוהב ומחבב אותה.

אהבת תורה לס' חידושי ר' חיים

סיפרו על הגאון הגדול רבי מענדל אטיק זצ"ל שלמד בבחרותו אצל הגאון ר' אפרים בורדינסקי זצ"ל והוא הביא שם דברים מהגר"ח, ולא היה להם ברור, הלך ר' מענדל לביתו של הגרא"ז מלצר זצ"ל לבקש בהשאלה את הספר חידושי ר' חיים הלוי לעין בו בפנים.

אמר לו ר' איסר זלמן את הספר ר' חיים הלוי אני לא מוציא מהבית, אם אתה רוצה תוכל לעיין כאן.

לאחר שהתחתן פנה למוכר ספרים בירושלים ואמר לו שיגיע לך ר' חיים תגיד לי. אחרי תקופה הגיע ר' חיים והמחיר היה 12 פונט שזה היה משכורת של שלשה חדשים, ר' מענדל לא היסס וקנה את זה. באותו יום ביקר אצל זקנתו, ואמרה לו רואים עליך אור מיוחד של שמחה, מה הסיבה. וסיפר לה שקנה את הספר ר' חיים. והיא התפעלה כל כך מאהבת תורה שלו ונתנה לו מכספה את כל מחיר הספר. בהמשך מרוב עיון בספר התפרק הספר והוצרך לקנות אות פעמים את הספר.

170 שנה לפטירתו של גאון ישראל רבי ליבלי' קובנר זצ"ל – רבה של קובנה - י"ח שבט תרי"ג

לשמוע חוות דעתו, והוא השיב לכל אחד ללא איחור ובדרך כבוד את פסק ההלכה בקצרה, ישר לדינא ללא כל פילפולים.

מספרים ששאלוהו היאך הוא כותב תשובות קצרות כל כך לכל שאלה, בעוד רבנים אחרים כל תשובה ותשובה שלהם משתרעת על יריעה ארוכה ודפים מרובים, ענה להם ר' ליבלי': אמשול לכם משל, אם בא אלי אורח והוא צריך לקום ולנסוע בהשכמת הבוקר, הריהו קם ממשכבו ומגשש באפילה זמן רב עד שעולה בידו למצוא את דרך היציאה, מה שאין כן בעל הבית, שאינו צריך לטרוח כל אותה טירחה, שהרי נהירים לו יפה כל מוצאיו של ביתו והרי הוא מוצא בקלות את הדרך. זהו ההבדל בין אלה שהם "תמיד בביתם" גם בשטח הרוחני ובין אלה שהם בבחינת "אורח נטה ללון". ואכן רבי ליבלי' היה "תמיד בביתו" בשני התלמודים ומפרשיהם ובספרות הפוסקים.

בחירתו לרב בקובנה

בשנת תר"ט נפטר המ"ץ של קובנה הג"ר מנחם מנדל בן רבי זאב וואלף זצ"ל. בימים ההם כבר גרו בקובנה יהודים רבים, מהם עשירים מופלגים וגם בעלי בתים מופלגים בתורה. העיר נעשתה מרכז מסחרי ורבים כבר ראו אותה כעיר ואם בישראל. משום כך, למרות שהתואר של כיסא רבנותה היה מ"ץ ולא אב"ד, רבו עליו הקופצים ובין המועמדים לרבנות קובנה (ביניהם גאונים מפורסמים שישבו על מדין בקהילות חשובות) היה גם רבי ליבלי' שכינה אז כרבה של קלווריה. בדורות ההם נחרץ גורלו של מועמד לרבנות בקהילה חשובה, לא על ידי דרשה יפה עם דברי משל ומליצה למצוא חן בעיני ההמון. אלא רק על ידי דבר הלכה גאוני או פילפול חריף, להראות את כחו בתורה לראשי הקהל וחשובי הבעלי בתים, שרבים מהם היו לא רק יודעי תורה אלא גם למדנים מופלגים. משני צדדיו של שולחן ארוך ישבו נכבדי העדה, והמועמד השמיע לפניהם את דבריו. מכל המועמדים לרבנות קובנה שמספרם היה למעלה מעשרים, הזמינו ראשי הקהל רק ששה מהם לעמוד ל"בחינה" שהתקיימה בשלהי חודש אלול תר"ט, וביניהם את רבי אריה לייב שפירא.

כשהגיע תורו של רבי ליבלי' וראש הקהל ביקשו להשמיע את חידושיו, אמר בקול דממה דקה: איני יכול ומיד ביאר את דבריו: איני רגיל להשמיע סתם חידושים ופילפולים, בפרט אחרי שכבר שמעתם חידושים מגאונים מפורסמים, אך יתנו לי גמרא ונלמד יחד דף גמרא ובזה אבחן. "איזו גמרא?" שאלו ראש הקהל. זה לא דוקא, השיב, - איזו גמרא שיתנו לי. על השולחן היו מונחות מסכת נזיר שלמדו אז ב"חברת ש"ס". לקח ראש הקהל את הגמרא, דיפף בה רגע, והגישה לרבי ליבלי' כשהוא מצביע לו על סוגיא חמורה ומסובכת שלמדו לפני ימים אחדים והתקשו מאוד בהבנת הדברים. ויהי אך פתח רבי ליבלי' לבאר את הסוגיא עם פירוש רש"י, ותאורנה עיני הפרנסים בביאורו ההגיגי ופשטות דרך לימודו, ועד מהרה נוכחו לדעת שלא גאון פלפלן אלא גאון למדן ובעל סברה בהירה להפליא הוא רבה של קלווריה, והודו לו בהערצה על העונג שגרם להם בלימודו איתם.

לפני שעזב את המקום הודיעו לו באופן רשמי שבחול המועד סוכות יחליטו מי יהיה רבה של קובנה, אבל אחד מהפרנסים לחש לו בעת שנפרד ממנו שהוא אחד משני המועמדים שבאים בחשבון. ואכן בשבוע פרשת נח תר"י הגיעה כרכרה לפני ביתו של רבי ליבלי' בקלווריה ושלושה מפרנסי קובנה נכנסו לביתו ומסרו לו כתב לרבנות קובנה בתואר אב"ד בחתימת כל ראשי העדה וגבאי בתי הכנסיות.

הרבנות בקובנה תר"י - תרי"ג

עם עלותו של רבי ליבלי' על כיסא הרבנות של קובנה הוכתר להלכה רק כאב"ד קובנה, אבל למעשה כרב הגליל כולו. שמעו הטוב על גדלותו בתורה, צדקותו ומידותיו התרומיות הלך לפניו. בשבועות הראשונים אחרי שקבע דירתו בקובנה באו רבנים וראשי עדה מערי הסביבה כדי לקבל את פניו וכדי לעמוד מקרוב על אישיותו והליכותיו. ואגב גם הביאו לפניו שאלות שנתקשו בהן וגם בעיות קהילתיות כדי לשמוע חוות דעתו ועצתו.

באותה תקופה החלו המשכילים להפיץ את דעותיהם המשובשות ואחד מראשיהם נכנס אף הוא לביתו ואמר לו: ילמדנו רבינו או יראה לנו אות מופת על מציאות ה'. שחק רבי ליבלי' ואמר: הלא אתה למדת בעבר

מהמפורסמים שבין גאוני הדור בתקופה שלפני כמאה וחמישים שנה, המכונה בפי כל ר' ליבלי' קובנער" ע"ש מקום רבנותו והאחרון בקובנה. היה מפורסם בין כל גאוני ליטא כגדול הדור ממשפחה רם של גאוני עולם שכל בית ישראל נשען עליהם. **שמענו בשם גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א** שפעם התבטא החזו"א זצ"ל שאם יש מיוחסים בימינו הם נכדי רבי ליבלי' קובנר זצ"ל. תולדות חייו ופועליו והנהגותיו בקודש הובאו בחלקם במקומות שונים.

דרך לימודו

בתפיסתו המהירה והמקיפה חדר לדרכי הלימוד של שני רבותיו רבי חיים ורבי מנשה, בשכלו החד והמעמיק ובהגיגו הישר מיוזגם יחד, ובעקבותיהם ולאורם סלל לו דרך לימוד מקורית, ללמוד כל סוגיא וכל הלכה בפשטות, אבל בעיון מעמיק ויסודי על אתר, ולהתחקות ולעמוד על שורשי הדברים עם מקורותיהם הראשונים והיסודיים, מבלי להתעכב בציד הדרך ומבלי להסתכל מה לפנים ומה לאחור ולתור אחרי קושיות וסיבוכים.

כמו כן העדיף לימוד של גמרא וראשונים על פני לימוד אחרונים, ולמרות שלעיתים היה לומד אחרונים היה מקפיד על עיון מוגזם בהם.

מספרים שרבי יהושע אייזיק שפירא המכונה רבי אייזל חריף נהג לומר שבין מינסק לווינא נמצא אריה, כאשר שאלוהו מיהו האריה, ענה: הלא הוא ר' לייבעל'ע סמארגאנער אשר איזה דבר תורה חריף אשר אני אומר לו, הוא מראה לי אשר הכל נמצא ברש"י.

הרבנות באיליא, תקע"ז - תק"ץ

איליא לא היתה אמנם עיר גדולה, אולם כיסא רבנותה היה מהחשובים ביותר בכל הסביבה. רבים מחשובי העדה היו למדנים וגדולי תורה, וביניהם גם מוסמכים להוראה, ורצו שרבים יעלה עליהם לא רק בהוראה הלכה למעשה, אלא גם בלמדנות ובבקיאות בש"ס ובמפרשים. ואכן עד מהרה נכחו יהודי איליא לדעת שזכו במקחם. מהימים הראשונים שקבע דירתו באיליא וכל הימים שישב שם היה אהוב ומקובל על כל שדרות יהודי העיר. לא רק מחמת גאונותו בתורה אלא גם מחמת הליכותיו עם אלוקים ועם אנשים. חסידותו התמימה, סוב לבו ואהבת הבריות שהיתה אהבה אבהית ממש.

התעניין במצבם של העניים והחולים וקיים בהם מצות ביקור חולים. עזר להם בכל מה שהשיגה ידו הוא, אף שהוא עצמו לא חי בהרווחה. וגם השפיע על עשירי העדה שיבואו לעזרתם ביד נדיבה. היה נזהר מאוד במצוות הכנסת אורחים וחדר מיוחד בדירתו היה מוקדש לרבנים מגידים ושד"רים שביקרו בעיר כדי שלא יהיו אורחים בלתי קרואים בבתי זרים ויסבלו שבעה מדורי בזיונות. גם היה נילוה אל אורחים חשובים בלכתם לדפוק על פתחי הנדיבים, אם מטרת בואם היה ענין צבורי או הכנסתכלה. התעניין באופן מיוחד במצבם של יתומים מבני העניים, והשתדל בכל אפשרותו שלא יהיו עזובים. היה מפקח על חינוכם ולימודם, ודאג שלא יחסר להם לחם חוקם. ייסד בעיר קופת צדקה מיוחדת לקניית תפילין מהודרים ליתומים עניים. ואת מסיבות בר המצוה שלהם ערך על חשבונו ביד רחבה.

הוא היה אומר: כבוד הרבנות הוא כבוד התורה, אבל גם כבוד הבריות הוא כבוד התורה. ולפיכך אף שהחמיר בכבוד הרבנות וניהלה ביד רמה, התייחס לכל אחד מאנשי עדתי בידדות רבה ונזהר לא לפגוע בכבודם כל עוד לא פגע הדבר בכבוד התורה והרבנות.

ומעשה ברב אחד שהלך בדרך עם הג"ר ליבלי', ובדרכו עמדה גדר. פנה הרב כה וכה, וירא כי אין איש, ויפן לדלג מעל הגדר. שאל אותו רבי ליבלי': מדוע הבטת לכל הצדדים. ענה לו הרב, כי זה לא יפה שידלג מעל הגדר לעיני רואים. אמר לו רבי ליבלי': מה שלא יפה לעשות אם רואים גם לא יפה לעשותו באין רואים...

באיליא נתפרסם רבי ליבלי' לא רק כגאון בתורה, אלא גם כפוסק הלכה למעשה וכחכם בהוויות העולם. אנשי מסחר מערי הסביבה היו באים אליו להתייעץ בבעיות עסקיות ובבקשות של בוררות בסכסוכיהם. גם רבנים מקרוב ומרחוק הריצו אליו את שאלותיהם שהתקשו בהן, כדי

בישיבה ומן הסתם ידוע לך בכל מקום שהרמב"ם פסק את פסקו אך יש מקום לערער על דבריו, מיד משיג הראב"ד על דבריו. ותיכף פתח את הרמב"ם ריש ספר המדע והקריא מתוכו: "יסוד היסודות וכו' שיש מצוי ראשון ממציא לכל נמצא" וכו' והראב"ד הרי לא משיג על דבריו, מכאן מוכח שאין בדבר שום פקפוק...". לאחר ביקור זה אותו אפיקורס כה התפעל ממנו, עד שבכל בתקופת כהונתו של רבי לייבל'ה בקובנה (שלוש שנים ושלושה חדשים) נזהר אותו אפיקורס לא לפרסם את דעותיו הנפסדות בקולי קולות, ודיבר בדחילו ורחימו על אישיותו של רבי לייבל'ה.

התנהלותו ברבנות קובנה

והנה לפנינו עובדה מעניינת ומאלפת, שמעידה דרך אגב גם על פיקחותו ואישיותו. על כסא הרבנות באחת העיירות ישב גאון בתורה וירא אלקים מרבים. כגודל תורתו היה גודל עניותו, וחי חיי דחקות ומחסור. מחמיר גדול לעצמו ומקיל לאחרים בדיני איסור והיתר, שכן בכל שאלה שבאה לידו מאנשי עדתו העניים, ראה "הפסד מרובה" ופסק להקל. דבר זה היה למורת רוחם של רבנים אחדים מערי הסביבה, והללו קראו עליו תגר. נוסף לזה, היה לו בן בעל כשרונות עילויים, ועדיו היה לגדולות, ברם חיי הדחקות והעוני בבית אביו השפיעו עליו שיצא את בית המדרש, והתחיל ללמוד לימודי חול ומדע. ברור שאביו הרב ניסה בכל כתותיו להחזירו לבית המדרש, אך הדבר לא עלה בידו. פרט זה הוסיף שמן למדורה, והרבנים שקיטרגו נגד אותו רב, האשימוהו גם בעוון בנו.

הם התאספו והחליטו להעביר את אותו רב מרבנותו, וכדי לתת תוקף להחלטתם כתבו מכתב עם ההחלטה, חתמו עליו ושלחוהו לרבה של קובנה שגם הוא יחתום עליו. ברור היה להם שהיות וזה רק כחצי שנה שנתקבל לאב"ד קובנה, ירצה להראות לרבני ערי הסביבה יחסי כבוד וידידות, ויחתום על החלטתם.

השליח שנבחר היה יהודי ת"ח בנו של אחד מגאוני התקופה, וכשהגיע לקובנה בשעת מנחה קטנה, שם תיכף פעמיו לבית המדרש שם מתפלל רבי לייבל'ה. בגמר תפילת מנחה ניגש לרבי לייבל'ה הציג את עצמו, סיפר לו דבר שליחותו ומסר לו את כתב ההחלטה.

במעוף עין עבר רבי לייבל'ה על חטאיו ופשעיו של אותו רב, ומה שגזרו הרבנים עליו, ואמר בהתרגשות רבה: "אכן מעשה נורא!". כששמע השליח מפי רבי לייבל'ה את הקריאה "מעשה נורא!" ברור היה לו שרבה של קובנה מסכים עם ההחלטה, ואמר לרבי לייבל'ה: "אם רבה של קובנה יואיל לחתום כעת על ההחלטה, אוכל מחר בהשכמה לצאת את קובנה ולחזור לדרכי". הסתכל בו רבי לייבל'ה בעינים מחייכות ואמר: "מפליאני מאד, הוא מראה לי גור דין בדיני נפשות ומבקש הסכמתי עליו, ונעלם ממנו שאין דנין דיני נפשות בלילה. ועלי עוד לעיין בכל הטענות נגד הרב הנאשם לפני שאדע להחליט בדבר". והוסיף ואמר "ובכלל מה הבהלה הזאת לצאת תיכף את קובנה, אורח כה חשוב בא לעירי ולא אקיים בו מצוות הכנסת אורחים, ילין פה הלילה ויהיה אורח רצוי ומקובל בביתי, ואיה"ש מחר עוד טרם שישהה בקובנה יממה שלמה, אודיע לו את החלטתי".

בעת אכילת ארוחת הערב, ולמחרת בעת אכילת ארוחת הבוקר, שוחח רבי לייבל'ה עם אורחו בדברי תורה, וגם בשיחת חולין של תלמידי חכמים, מבלי להזכיר אפילו ברמז את דבר שליחותו של אורחו.

רק בעת ארוחת צהרים שאל את אורחו אם יודע הוא איך מצב פרנסתו של אותו רב, "אין מה לקנא בו" השיב האורח, "חי הוא חיי עוני ולפעמים אפילו רעב לפרוסת לחם". שתק רבי לייבל'ה והמשיך לאכול יחד עם אורחו את המאכלים הטעימים שהגישו לשולחן. אחרי ברכת המזון אמר רבי לייבל'ה לאורחו: "מכל מלמדי השכלתי" - זהו כלל גדול לא רק בתורה אלא גם בחיי היום יום. הרי כבודו עשה במחיצתי כמעט מ"ע לעת" וראה את אורח חיי וסדר יומי, ואם כן יאמר לי כבודו, מה שאני ואבין (אביו של השליח היה מגדולי הרבנים בתקופה ההיא) אוכלים ביום אחד, לא אוכל אותו רב בשבוע ימים כולל שבת קודש, ומה שאותו רב לומד ביום אחד, אין אני ואבין לומדים בשבוע שלם ויתכן אפילו בחודש ימים. מעתה יאמר בעצמו איך אני יכול לתת הסכמתי להעביר את הגאון והצדיק הנ"ל מרבנותו, ולגזול מפיו את פרוסת הלחם שהוא אוכל. אם לא אצה לו השעה, אשמח לארחו עוד ימים אחדים, אבל אם הוא ממחר להביא את תשובתי לאביו, יסע לחיים ולשלום, ויואיל לדרוש בשלום

אביו בשמי, ולהגיד לו שאחרי בקשת סליחתו, עצתי היא שיעיין שנית בדינו של אותו רב, שאינו רק גאון בתורה אלא גם צדיק תמים. ואמנם אחרי שאותו שליח מסר את דברי רבי לייבל'ה לאותם רבנים, בוטלה ההחלטה נגד הרב, והשלום שב למקומו.

*

על אהבתו למצוות והאופן המיוחד שבו היה מקיים את הנהגותיו מסופר, שדרכו היתה לאכול לבדו בחדרו בהיותו בקובנה, איש אחד הציץ לתוך חדרו כדי להתבונן באופן אכילתו, וראהו אוזן אחת מציצותיו בידו האחת כל זמן אכילתו, ואוכל בידו השני. כפי הנראה היה כוונתו לקיים מצוות "וראיתם אותו" בפשוטו.

פעם אחת הגיע הצאר ניקולאי לביקור בעיר קובנה, והלכו הרבה מיהודי העיר לראות את פני הצאר, ולזל בכך הג"ר לייבל'ה ואמר: מה הולכים לראות, סתם אדם עם אף ארוך... ולא הבינו הקהל את רצונו וכוונתו. אולם למחרת הוציא הצאר ניקולאי צו מלכותי, שמאחר ויש הרבה בטלנים בעיר, יש להטיל עליהם אנגריא, והטיל על בני העיר מלאכה קשה

בתקופת רבנותו בקובנה, ביום חתונת אחד מנכדיו, כשהתקרב זמן החופה, חיפשו את רבי לייבל'ה בכל העיר ולא מצאוהו. וכך הלכו מבית מדרש לבית מדרש ולא מצאוהו, עד שהגיעו לבית מדרש "א ויפן בארג" (בית מדרש "על גבי החר" בקאוונא), ומצאוהו יושב ולומד ע"י הגמרא שלו. אמרו לו "איז געקומען דער צייט פאר דער זיידא אונטער צופירען דער אייניקעל צום חופה" (הגיע הזמן שהסבא ילווה את נכדו לחופתו). בעת ששמע זאת רבי לייבל'ה והיה צריך לסגור את הגמרא, השמיע אנחה מלבו ואמר: "איי צער גידול בנים".

הגרש"פ שטיינברג זצ"ל היה נוכח כשמרן הגרא"ז מלצר סיפר לרבינו החזון איש את העובדה הבאה, הוה עובדא והתיר רבי לייב קובנר עוגנה ונישאה על פי היתרו, ובא בעלה בני העיר נמנעו מלספר זאת לרבה של קובנה כדי שלא תהיה לו עגמת נפש. אך כשנודע לו הדבר לא נבהל ואמר הלא זו משנה מפורשת יבמות פ"ז ב', ואחר כך בא בעלה תצא מזה ומזה ורואים שיתכן מאורע כזה. [הגיב על כך רבינו החזון"א ואמר שאין זה הוכחה שהדבר יכול לקרות, רק רבנן הזהירו והדגישו בכך את חומר העניין כדי שהרב המתיר יעיין וישקול היטב לפני שפוסק להיתר כדי שלא יבוא לידי כך שתצטרך לצאת משניהם].

רבינו זכה להעמיד שושלת מפוארת של בנים וחתנים. שלושת בניו מאשתו הראשונה הם: הג"ר מנחם זונדל אב"ד איליא, הג"ר שלמה אב"ד פערס והג"ר נח חיים אברהם אב"ד סמורגון. שלושת בניו מאשתו השנייה הם: הג"ר רפאל אב"ד ור"מ דוואלוז'ין, הג"ר לוי אב"ד סרישיק, הג"ר משה שמואל אב"ד בברסק. שני חתניו הם: הג"ר גרשון זאפראן רב בקאלוואריה, שנשא את בתו מאשתו הראשונה והג"ר משה שלמה גינזבורג אב"ד איליאשנשא את בתו מאשתו השנייה.

מרב טרדותיו בצרכי הקהילה ועסקנותו המרובה בבעיות הכלל, ובפרט בפעילותו בעניני גזירות המלכות, נחלש ונפל למשכב, ואחרי מחלה קצרה נסתלק לבית עולמו ביום י"ח שבט תר"ג, והוא בן ששים וארבע שנה. לפני פטירתו קרא על עצמו את הפסוק: "ותשם בסד רגלי" (מספר איוב), כי היה בן ס"ד.

מספר רבי צבי פרבר: "נקבר בסלבודקא - כי בקאוונא לא היה אז ביה"ק - וסלבודקא עתיקה יותר, וקובנא היתה טפלה לסלבודקא. ובשנת תרנ"ז טלטלו עצמות ביה"ק (כי המלוכה לקחה המקום לבנות שם מבצר), אנכי הייתי אז כבן י"ד וראיתי טלטול עצמותיו של הגרא"ל שפירא זי"ע, סביב לו היו קדירות חרם (שהיו גנוזים יריעות ובלויי ספרים סביב לו, הספרים לא היה עוד אך הקדירות שלמים) וראיתי עצמותיו הק' והגולגולות מאירים כספרים צחים ונקיים, ועד היום תמונת הגולגולת נגד עיני. חרדה נפלה עלי בהעלותי על לבי שהגולגולת הזאת היתה משכן תוה"ק ש"ס בבלי וירושלמי וכו'. קהל רב ה' אז בביה"ק, והגאון ר' משה דאנישעווסקי זצ"ל שלמד אצלו בהיותו רב בסמאראגן נשא עליו מספד וקילוסין ואמר בשמו ד"ת, ואמר כי לימודו היה כחד מקמאי הרשב"א ובדומה, תורת אמת היתה בפיו הקדוש. ומר אבי ז"ל היה ביום פטירתו על הליותו.

...כתבתי אודות עצמותיו הקדושים של הגאון דוק' מוהרא"ל זי"ע, א, ראיתי עצמות עוד גאון מפורסם והיו העצמות באופן אחר שעוררו יגון ואנחה, ומפני כבוד הג' אסתיר דבר". [וראה עוד אודותיו בס' אור מנחם וקובץ ישורון ח"י ועוד]

האם חייב אדם לכבד אבי אביו

נפק"מ ד אס מחל האב או מת

[ד] נפק"מ כשאביו מחל על כבודו דאמר' בקידושין ל"ב א' דכבודו מחול, או שהוא רשע ואינו חייב לכבדו האם איכא חיוב לכבד אבי אביו. דלהצד הראשון דהוא חיוב עצמי לכבד אבי אביו וזה נכלל בפסוק כבד את אביך, א"כ פשיטא דזה שייך גם כשאביו רשע. אבל להצד השני, דהחיוב לכבד אבי אביו היינו משום דבזה מכבד את אביו, א"כ ככה"ג שאביו מחל על כבודו ואינו חייב לכבדו ה"ה דאינו חייב לכבד אבי אביו, וזה חדש.

והנה כסגנון נפק"מ זו, י"ל גמי נפק"מ כשאביו מת ואבי אביו חי. דלהצד הראשון חייב ככה"ג ל"ג לכבד אבי אביו אבל להצד השני דהוא רק משום דבזה מכבד את אביו א"כ לאחר מיתת אביו י"ל דאינו חייב. ואע"ג דעל אביו קנתי מכבדו בחייו ומכבדו במותו, היינו בדברים ששמו של האב מתכבד בזה, אבל בדברים שאינם כבוד לשם אביו לא שייך לאחר מיתת אביו, וכדחילק הגרעק"א ז"ל בשו"ת מהדו"ק סי' ס"ח בכעין זה לענין כיבוד אשת אביו, יעו"ש.

והנה הגר"א ז"ל בביאורו לשו"ע יור"ד סי' ר"מ אות ל"ג כתב להוכיח מהא דאיתא במכות י"ב א', 'חני חדא אב שהרג בנו נעשה לו גואל הדם. ותניא אידך אין בנו נעשה לו גואל הדם וכו', אלא לא קשיא הא בבנו והא בבן בנו', ומדשרי להרוג את אבי האב מדין גואל הדם מוכח דליכא מצות כיבוד באבי אביו.

ולתנ"ל היא ראי' אלימתא רק אם נימא כהטעם הראשון, דחיוב כיבוד אבי אביו היינו משום דבני בנים ה"ה כבנים. אבל להצד השני דלאחר מיתת אביו ליכא חיוב כיבוד אבי אביו, ליקא להוכיח משם, דהרי התם מיירי שאביו נהרג ע"י אבי אביו ונעשה לו גואל הדם.

נפק"מ ה האם חייב בכבוד אבי אביו יותר מאביו

[ה] תו י"ל נפק"מ, דהנה אמר' בקידושין ל"א א' דכבוד אביו קודם לכבוד אמו דאתא ואמך חייבים בכבודו. ולפי"ז, להצד הראשון דחיוב כבוד אבי אביו הוא חיוב

סב"ט והחיד"א ז"ל בשו"ת יוסף אומץ סי"א כתב דגם בני בנים ה"ה כבנים, והארמנו בזה ת"ל במ"א, וא"כ חייב אדם לכבד אבי אביו דגם בזה איכא טעמא דבני בנים ה"ה כבנים.

אבל להטעם השני שכתבנו, דחיוב כיבוד אבי אביו אין זה חיוב עצמי אלא משום כבוד אביו, כ"ז שייך רק באבי אביו, אבל באבי אביו לא שייך זה דהרי ליכא חיוב בעצם לכבד אבי אביו ומאיזה טעם יתחייב לכבד אבי אביו.

נפק"מ ב האם נוהג דין מורא באבי אביו

[ב] נפק"מ האם נוהג מורא אב באבי אביו או רק כיבוד. דהנה החתם סופר ז"ל בחי' לכתובות ק"ג א' כתב וז"ל 'את אביך לרבות אשת אביך לפי"ז נראה דבמורא לא מחייב דהתם לא כתיב את, כי אם איש אמו ואביו תיראו ולא מצאתי זה מפורש"'.
ומעתה י"ל דלהטעם הראשון דהחיוב לכבד אבי אביו היינו משום דבני בנים ה"ה כבנים והיינו דזה נכלל בכלל כבד את אביך, א"כ ה"ה לגבי מורא האב דחיוב דגם זה נכלל בכלל איש אמו ואביו תיראו. אבל להטעם השני, דהחיוב לכבד אבי אביו היינו משום מניעת צער לאביו י"ל דאינו חייב במורא אבי אביו, וכדברי החת"ס ז"ל לענין אשת האב.

נפק"מ ג האם חייב משל אב

[ג] תו י"ל נפק"מ, דהנה אמר' בקידושין ל"ב א' 'איבעיא להו כיבוד אב משל מי, רב יהודה אמר משל בן רב נתן בר אושעיא אמר משל אב' ופסק מרן המחבר ז"ל ביור"ד סי' ר"מ סכ"ד דכיבוד אב משל אב.

ומעתה יש לדון להסוברים דחיוב אדם בכבוד אבי אביו, האם גם בזה נימא דכיבוד אב משל אבי האב או לא, ולכא' תליא בב' הצדדים הנ"ל. דלהצד הא' דחיוב הכיבוד הוא חיוב עצמי משום דב"ב ה"ה כבנים, א"כ גם בזה נימא דכיבוד אב משל אבי האב. אבל להצד השני, דהחיוב לכבד אבי האב היינו משום כיבוד האב, א"כ י"ל דבכה"ג הכיבוד הוא מנכסי האב ולא מנכסי אבי האב.

בפרשתינו ציונו הבורא ית"ש על מצות כיבוד אב, ע"כ נכתוב בע"ה ענין הנוגע לכיבוד אבי אביו ואבי אמו.

האם חייב בכבוד אבי אביו

הנה הרמ"א ז"ל ביור"ד סי' ר"מ סכ"ד הביא דעת מהר"ק ז"ל בשורש ל' דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו. והרמ"א ז"ל גופיה פליג וס"ל דחיוב בכבוד אבי אביו, אלא דחיוב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו. והט"ז ז"ל הכריע כהרמ"א ז"ל.

בגדר הדבר האם חייב מטעם כבוד זקנו אביו או מטעם כבוד אביו

והנה יש להסתפק לדעת הרמ"א ז"ל דחיוב אדם בכבוד אבי אביו מהו גדר החיוב, ויש להעלות בזה בע"ה ב' צדדים.

[א] י"ל דהוי חיוב בעצם לכבד את זקנו כשם שחייב לכבד את אביו ואמו, ומשום דבני בנים הרי הם כבנים, והרי זה נכלל בציווי התורה כבד את אביך ואת אמך.

[ב] י"ל דאין זה חיוב כבוד זקנו כלל אלא הוא משום כבוד אביו, וכעין שמצינו בכיבוד אחיו הגדול ואשת אביו דחיוב בכבודם ומ"מ לאחר מיתת האב אינו חייב [ע' בדברי הפת"ש ז"ל ספ"ח לענין אחיו הגדול] וכדאי' בכתובות ק"ג א'. והיינו טעמא דכ"כ הרמב"ן ז"ל בספר המצוות בשורש ה' דאין החיוב לכבדה מצד כבוד של אשת אב בעצמה אלא משום שע"י שמכבד את אשת אביו מגיע כבוד לאביו.

וי"ל בע"ה בזה ו' נפק"מ.

נפק"מ א האם חייב בכבוד אבי אביו

[א] נפק"מ אי איכא חיוב לכבד אבי אביו. דהנה נלע"ד בע"ה לומר דבר חדש, דלפי הטעם הראשון דהחיוב לכבד אבי אביו היינו משום דבני בנים הרי הן כבנים, א"כ לאו דוקא בני בנים אלא ה"ה בני בני בנים וכן הלאה, וכדמוכח מדברי התוס' כבבא בתרא קט"ו א' ד"ה בן, דבני בנים ה"ה כבנים כולל עד סוף כל הדורות יעו"ש [וצ"ע בדברי מהר"ם מפדואה ז"ל סי' פ"ז, ובדברי הפמ"ג ז"ל סי' קל"ט משב"ט ס"ק א' דפשיט"ל דבני בני בנים אינם כבנים. והמהרש"ל ז"ל ב"ש פ"ו דיבמות

אביו לא שייך בזה, דהצד הא' משום דב' ב' ה"ה כבנים לא שייך בזה, והצד השני דבזה שמכבד את אבי אביו גורם כבוד לאביו, נמי לא מצינו בכבוד רבו דלא שמענו שחייב אדם לכבד אשת רבו.

ובע"כ לומר גדר חדש בזה, והיינו, דכל שאתה חייב בכבודו, אתה חייב לכבד את שהוא חייב לכבד, ונראה ליתן בזה טעם דכאשר אדם מחוייב בכבוד רבו חלק מניהוגי הכבוד שלו הוא שגם אחרים ינהגו כבוד ברבו. אמנם אין בכחו לחייב את אותם לנהוג כן, אבל יש בכחו לחייב את אותם שמחוייבים בכבודו שנהגו כבוד גם ברבו. ומעתה לפי"ז מצינו טעם חדש בהא דאדם חייב לכבד את אבי אביו.

מיהו כ"ז דוקא אם גם הוא שייך בסיבת החיוב של כבוד דרבו או אביו דאביו, דהרי לא שמענו דאדם חייב לכבד רבו של אביו ואע"ג שאביו חייב בכבודו, ולהנ"ל ניחא, דהא דאביו חייב לכבד את רבו היינו משום שלמדנו תורה והביאו לחיי עולם הכולם הבא וזה לא שייך אצל הן שלא למד תורה אצל רבו של אביו, ומה"ט ה"ה דאין אדם חייב לכבד את אביו של רבו. אבל אבי אביו, כיון דטעמא דהאב חייב לכבד את אביו היינו משום שהביאו לחיי עולם הזה, א"כ זה שייך גם אצל הן דע"י אבי אביו גם הוא בא לחיי עולם הזה.

והנה הגדר החדש שכתבנו יוצר נמי נפק"מ להלכה, דאין אדם חייב בכבוד אבי אמו, משום דבאבי אמו כיון דקיי"ל בס' ר"מ סי' ז' דהאשה אינה חייבת בכבוד אביה דמשועבדת לבעלה, א"כ לא שייך בזה הטעם שכתבנו, דכל שאתה חייב בכבוד אתה חייב לכבד את שהוא חייב לכבד, דהרי אמו אינה חייבת בכבוד אביה נאלא אם נימא דאריא היא דריבוע עלה ואין היא פטורה מכבוד אב אלא דמחמת היותה משועבדת לבעלה אין ביכולתה לקיים.

ויש להוציא חידוש דין לפי"ז, דכ"ז כשאביו חי, אבל אם אביו מת ואמו חיה או שאביו ואמו נתגרשו דבכה"ג אמו שפיר חייבת בכבוד אביה, או אפי' כשאביו חי אלא דאינו מקפיד דבכה"ג חייבת בכבוד אביה וכד' הש"ך ז"ל שם סק"ט, הנה לפי"ז יהי' הדין דשפיר חייב בכבוד אבי אמו. ומ"מ לא קשיא מההיא דסוטה מ"ט א' הנ"ל דיל' דמירי התם שאביו הקפיד וממילא אמו לא נתחייבה בכבוד אביה וממילא גם בנה לא נתחייב בכבוד אבי אמו, וזה חדש.

אמו. דהנה הגר"א ז"ל בס' ר"מ אות ל"ד הוכיח מהא דאי' בסוטה מ"ט א' ר"ב אחא בר יעקב איטפל ביה ברב יעקב בר ברתיה כי גדל א"ל אשקין מיא אמר לו לאו בריך אנא, דאינו חייב בכבוד זקנו, וכ' לדחות דגם לדעת הרמ"א ז"ל דחייב בכבוד זקנו היינו דוקא אבי אביו ולא אבי אמו. וכ' הטעם, דדוקא באבי אביו חייב דבני בנים הרי הן כבנים אבל בני בנות אינם כבנים וכדאי' בבאראשית רבה פרשה צ"ד אות ו'. [אמנם מדברי החת"ס ז"ל בהנהגותיו לשו"ע שם מבואר דס"ל דחייב לכבד גם את אבי אמו].

ומדברי הגר"א ז"ל איכא למילף כהצד הראשון דכתיבנא לעיל, דטעם החיוב לכבד אבי אביו היינו חיוב בעצם, וס"ל להגר"א ז"ל דזה דוקא באבי אביו דבני בנים ה"ה כבנים, אבל בני בנות אינם כבנים. אבל להצד השני שכתבנו דהוא משום כבוד אביו, א"כ גם באבי אמו הוי' ל' להתחייב דהרי חייב בכבוד אמו, דמה"ט חייב אדם לכבד את בעל אמו שאינו אביו.

והנה ממוצא הדברים יש להוליד בעז"ה נפק"מ נפלאה. דהנה הגר"א ז"ל קאתי עלה משום דבני בנות אינם כבנים וכדעת המדרש, ומינה, דלמאי דמבואר בפרקי דר' אליעזר פל"ז דבני בנות נמי הוי' כבנים, שפיר חייב בכבוד אבי אמו. אמנם יש לחדש דמ"מ כבוד אבי אביו חמור מכבוד אבי אמו, דהנה לעיל אייתנו מדברי הלכות חן ז"ל דכבוד אבי אביו גדול מכבוד אביו דאתה והוא חייבים בכבודו, ומעתה נראה בעז"ה דבכבוד אבי אמו יהי' הדין דכבוד אמו חמור יותר מכבוד אבי אמו, וכיון דאמו אינה חייבת בכבוד אביה דמשועבדת לבעלה וכדקיי"ל בס' ר"מ סי' ז', א"כ לא שייך בזה הסברא דאתה והיא חייבים בכבודו, וא"כ נהי' דחייב בכבוד אבי אמו דבני בנות ה"ה כבנים, מ"מ חייב בכבוד אמו יותר.

גדר חדש לפום דברי הש"ך דחייב לכבד את רבו של רבו

ועתה ניתנה ראש ונשובה לגוף הדין דחייב אדם בכבוד אבי אביו, והנה נלע"ד בעז"ה צד חדש בהא דחייב אדם לכבד אבי אביו.

ובהקדם דברי הש"ך ז"ל בס' רמ"ב סק"מ דחייב אדם לכבד את רבו של רבו, ולא עוד אלא דגדול מכבוד רבו יעו"ש. ובפשוטו צ"ע בגדר חיוב זה, דהנה ב' הצדדים שכתבנו לעיל בגדר הדין של כבוד אבי

עצמו משום דב"ב ה"ה כבנים, הנה לפי"ז חייב אדם לכבד את אבי אביו יותר מאביו, דגם בזה איכא הסברא דאתה והוא חייבים בכבודו. ולא עוד, אלא אפי' היכא דאביו חי ואביו אביו מת כיון דאביו חייב לכבד את אבי אביו גם לאחר מותו דמכבדו בחייו ומכבדו במותו, א"כ גם בכה"ג חייב בכבוד אבי אביו יותר מכבוד אביו. אבל להצד השני, דחייב כבוד אבי אביו היינו משום דבזה מכבד את אביו, הנה לפי"ז פשיטא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו ואפי' בחיי שניהם, וז"ב.

והשתא אי כנים אנו בעז"ה בזה, יש להוכיח מדברי הרמ"א ז"ל הנ"ל בריש המאמר כהצד השני. דהא כתב שם, דגם בחיי אביו חייב אדם לכבד את אביו יותר מכבוד אבי אביו, ולהנ"ל הרי מוכרח מזה כהצד השני דחיוב כבוד אבי אביו הוי' משום כבוד אביו ואין זה חיוב עצמי.

ודע, דלפי"ז אם אביו ואביו אביו מתו, יהי' הדין להצד הראשון חייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו, דהו' לא שייך בזה הסברא אתה והוא חייבים בכבודו, אבל להצד השני כיון שאביו מת שוב אינו חייב כלל בכבוד אבי אביו, וכנ"ל.

והשתא אי כנים אנו בעז"ה בזה, יש להוכיח מדברי הלכות חן ז"ל כהצד הראשון. דהנה הגרע"ק א"ל בתשו' מהדו"ק סי' ס"ה, הביא דברי הגה"ק מורינא אריה יהודה לייב ז"ל ינו של הנ"ב ז"ל בספרו לית חן פר' ויגש, שכל ליישב קושית הרמב"ן ז"ל על דברי המדרש המובא לעיל דהרי דאמר יעקב אלקי אביו יצחק ולא הזכיר אברהם ה"ט דחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו, והק' הרמב"ן ז"ל לא לעיל בתחילת פר' וישלח אמר יעקב אבינו עליו השל' אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק הרי הקדים אברהם ליצחק. ות' הלכות חן ז"ל דהתם דיצחק ה' חי ה' יעקב חייב לכבד את אברהם יותר מיצחק משום סברא דאתה ואבך חייבים בכבודו, אבל כאן הרי יצחק כבר נפטר ונעשה חפשו מן המצוות ולא ה' מוטל כבוד אברהם על יצחק וא"כ יעקב ה' חייב לכבד אביו יצחק יותר מאברהם, עכ"ל ז"ל. ולהנ"ל, הרי מוכרח מזה דס"ל להלכות חן ז"ל כהצד הראשון, דלהצד השני כיון שאביו מת אינו חייב לכבד את אבי אביו וכ' במיתת שניהם, ודו"ק היטב.

נפק"מ ו האם חייב בכבוד אבי אמו

[1] תו י"ל נפק"מ אי איכא חיוב לכבד אבי

טיפה מטיפה של הים הגדול

על מורנו פאר הדור הרב שמעון בעדני זצוק"ל

וזאת למודעי כל הדברים שנכתבו כאן השתדלנו לבררם היטב ושמעתי אותם ממקור ראשון

ענה

סיפר הרב שלמה לוינשטיין בשיעורו לפרשת ויצא התשפ"ג: הייתי במכסיקו ושם פגשתי יהודי בשם אבי חנונו, יש לו ברוך ה' כמה ילדים והגדול שבהם שמו סימון [שמעון], והוא סיפר לי יום אחד היה כאן הרב שמעון בעדני, ואני התחננתי לנהג שלו שהרב יעבור דרך הבית שלי כדי שהילדים יראו את הרב. ענה לי הנהג אין לרב זמן מיותר אנחנו כעת בדרך לעשיר גדול, והרב בא בשביל הכולל שלו. בכל זאת התחננתי ואמרתי לו רק שהרב יעבור מתחת לבית ואני יאמר לילדים שלי שירדו למטה לראות את הרב. הוא הסכים אך כאמור הזהיר אותי שלא נעכב את הרב. והנה הרב הגיע, הילדים ירדו לראות את הרב, ואז הבן שלי סימון אומר לרב רוצה לראות את החדר שלי, והרב עונה לו בטח. [וכל הדיבורים היו עם תרגום כיון שהילדים לא יודעים עברית]. בנתיים הנהג אומר לי אמרתי לך בלי עיכובים ועניתי לו מה אתה רוצה לא אמרתי לו כלום הוא עשה זאת לבד. והרב בצורה פשוטה ממרום גדלותו ולמרות גילו ירד מהרכב ועלה לראות את החדר של הבן שלי סימון, אבל זה לא היה רק לראות את החדר אלא נתן תחושה כל כך טובה לילד שפשוט נשאר לראות גם את הציורים שלו ועוד דברים. וזה לא הסתיים בכך אלא הילד אומר לרב אני צריך לישון הרב יכול לספר לי סיפור לפני השינה, והרב כאילו הוא בא במיוחד אליו מספר לו סיפור. [והכל עם תרגום לספרדית]. ע"כ מהרב לוינשטיין.

פעם חזר רבינו מבית מדרשו וראה מודעה שכתוב שמו של רבינו עם התואר 'מרן', מיד הוציא רבינו עט ומחק את המילה מרן, ואמר 'מרן' יש אחד והוא מרן השו"ע, ולאחר מכן ביקש שלא יכתבו עליו כך כלל.

הרבה ילדים קטנים אחרי שקונים להם נעלים רוצים להראות את הנעלים, כל אחד והדרך שלו, ומעשה היה שבאה אשה עם בנה הקטן לרבינו שיברך את הילד, אלא שבדיוק באותו זמן קנו לילד נעלים חדשות, הילד רצה להראות את הנעלים לרבינו מה עשה, בא לרבינו ובעט בו, האשה לא מצאה את עצמה מרוב בושה, אבל רבינו ראה והבין מיד במה מדובר, פנה רבינו אל הילד בחביבות גדולה איזה נעלים קנו לך, ופשוט שימח את הילד עד כדי כך שאימו הרגישה טוב. (ר' ציון בעדני)

ידוע שרבינו היה כל יום רביעי נוסע לירושלים לומד עם חכם שלום, והיה בדירה שלו ברובע היהודי, לאחר מיכן היה הולך להתפלל בבוקר בישיבת פורת יוסף תפילת שחרית, כשהיו מגיעים לקריאת התורה הגבאי היה מעלה את רבינו לתורה בעליית שלישי, אחרי כמה פעמים בא רבינו אל הגבאי ואמר לו מה אתה נותן לי כל שבוע עליה, יש כאן עוד הרבה אנשים, תן לי פעם בחודש, [כל מילה שנוסף רק תגרע]. (ר' ששון חטב)

זמן של אחרים

אברך שגר מחוץ לבני ברק נקלע לבני ברק ורצה ללכת לרב שיברך אותו לאיזה ישיועה שהיה צריך לה, ולא ידע אם אפשר לבא אל הרב בשעה כזאת, ונזכר שאפשר להתקשר לבית של הרב, התקשר אותו אברך לשאול אם אפשר לבא, והרב בכבודו ובעצמו כידוע היה עונה לטלפון, ואכן ענה לו, אותו אברך שאל אם אפשר לבא אל הרב. שאל אותו הרב בשביל מה אתה רוצה לבא. ענה לו להתברך מהרב. אמר לו הרב בשביל מה לבא עד אלי לא חבל על הזמן עד שתבא בינתיים תלמד. ענה לו הרב אני כבר בבני ברק. אמר לו הרב אז מה, זה ביטול תורה הדרך שתבא אני יברך אותך בטלפון. (א.ב.)

חי את העתיד לבוא

סיפר בנו הרב דוד בעדני שליט"א, איך שאביו הרב זצ"ל היה חי את הציפיה לביאת המשיח, ולכן פעל להקים את הכוללים ללימוד טהרות, בכדי שכאשר יבנה בית המקדש יהיה מי שיוכל להורות בדיני טהרה.

עוד מסופר עליו, שקנה דירה ברובע היהודי מרוב הציפיה לבית המקדש, שכאשר יבנה המקדש יוכל להיות קרוב, ולעדינות המידות שלו החליט שלא להשכיר אותה, משום שאם ישכיר אותה ויהיה שוכר לדירה כשיבנה הבית מקדש, לא יצטרך להוציא את השוכר מביתו.

תורה

פעם אחת לאחר שחזר מרן ממסע מפרך, היה זה בסעודת שבת, שדרך אגב לא היה מושג כזה לדבר שלא בדברי תורה בסעודת שבת, ואם היית מדבר, הרב פונה אליך אם זה דברי תורה תדבר בקול שנשמע, ואם זה דברים אחרים, לא מדברים בסעודת שבת בעניינים אחרים בסעודה. והנה הרב מרוב עייפות נרדם בסעודה, והגיע הזמן לברך, (ג.ב.) אף אחד לא העז להעיר אותו ולכן הוא מינה את אחת הבנות שלו לזה) ואז כשהעירו אותו הוא דיבר תוך כדי שהוא התעורר, 'רגע לפי זה לא מסתדר הסוגיא במנחות', (הר' יודי)

ידוע לכל השקיעות בלימוד התורה שהיה לו בכל זמן, עוד בימי בחרותו כאשר היה בישיבת נובהרדוק, חדר האוכל של הישיבה היה לא רק של הישיבה כי אם חדר אוכל משותף לכמה ישיבות, בשולחן של רבינו ישב בחור לפניו בשם דוד נחמן בלוי שלימים היה מראשי הפעילים בהקמת מוסדות וקירוב נוער, והנה לאחר שנים נפגשו שניהם מרן ור' דוד נחמן, ושאל ר' דוד נחמן את מרן האם אתה זוכר אותי, התנצל מרן ואמר לו שלא זוכר, ר' דוד נחמן שב ואמר 'הרי כל יום היינו יושבים יחד לאכול'. אח"כ אמר ר' דוד באמת זה לא פלא שהרב לא זוכר מי ישב מולו, שהרי הוא היה מגיע, מתיישב כמה דקות לאכול במהירות וחוזר ללמוד, וגם בזמן הזה היה עסוק בלימוד.

שמעתי שחכם שלום זצוק"ל סיפר על השקיעות שהיה לרבינו, פעם אחת כשישב רבינו ללמוד היה זה על ספסל בעל שלשה רגליים ששמו לו קרטון חזק, אבל היה שם גם ספרים והבחורים היו צריכים משם ספרים, ולקחו בעדינות בכל פעם, והנה באחת הפעמים הוציאו בזהירות ספר וכנראה שהקרטון לא היה מספיק חזק, ואז קרה דבר נורא שרבינו נפל, כולם נבהלו ובאו לעזור לו, אבל היה אחד שלא שם לב לכך שהוא נפל, והיה זה רבינו עם הספר ביד ממשיך ללמוד כשהוא על הרצפה, וחכם שלום קרא לו ובה רבינו התעורר

עוד שמעתי שחכם שלום סיפר שפעם אחת היה לו ויכוח עם רבינו במהרש"א והחליטו שניהם ללכת אל הרב פראנק, שם פרשו טענותיהם לכאן ולכאן סברות וקושיות ולבסוף הרב פראנק אמר שהצדק עם רבינו, והוסיף חכם שלום, 'זיצא ביום ההוא בעדני שמח'. (ש.ח.)

אחד מדבריו של רבינו שהיה מדבר הרבה זה היה על התמדה בלימוד התורה, הן על המעלה של ההתמדה והרווח שיש בה, ועל הקושי להתמיד היה אומר תקבל על עצמך שמיד כשאתה נכנס ללמוד אתה לומד שעה ברציפות ויהי מה, ואז תראה איך ששעה רודפת שעה והלימוד שלך יראה אחרת לגמרי. (ר' ששון חטב)

שמעתי בקול הלשון קצת מההספד של רבינו על הגר"נ קרליץ זצ"ל, ובתוך הדברים שמעתי איך שרבינו מספר לצורך ההספד שהגר"נ ביקש ממנו לבא לדון בבית דין אצלו, ומתוך כך אתה מוצא שבחו כפול.

באחת מהנסיעות של רבינו לחו"ל שהה רבינו אצל אחד מהבעלי בתים, רבינו ישב ללמוד תורה ה', בעה"ב שלא ידע עד כמה אהבתו והתמדתו של רבינו כיוון את המזגן שיכבה בעשר בלילה, אין צורך לומר שרבינו למד ולמד, והנה באמצע הלילה בערך בשעה שלוש קם בעה"ב ממיטתו, הוא רואה את רבינו עטוף כולו בשמיכות היות והקור היה גדול והפסיק המזגן, כל אחד מבין כמה זה לא נוח ללמוד עם שמיכות, אבל אהבת התורה של רבינו לא ידעה גבולות. (מתוך אחד ההספדים)

עיתון

נכדו של רבינו הר"ר ציון בעדני שליט"א סיפר, בילדותי שאלתי את רבינו האם מותר לקרא בשבת בעיתון, ענה לי רבינו למה אתה שואל על שבת תשאל כבר על יום חול, אז שאלתי אותו על יום חול, ואז אמר לי רבינו לדעתי יש בזה איסור, היות וכתוב 'אל תפנו אל האילילים' ודרשו חז"ל אל תפנו את לבכם מאת ה' לדברים אחרים, וא"כ אסור לקרא בעיתון, ושאלתי אותו ואם לא מפנה ליבו אלא שהוא פעם בכמה זמן מסתכל בו, ענה לי רבינו אשריו של אותו אחד שעבר רק פעם אחת על האיסור הזה.

מוסר

רבינו דיבר על לימוד המוסר רבות והיה רגיל לומר איך זה שאדם לומד על הכעס ולאחר מיכן כאשר מגיע בערב אליו העניין למעשה הוא כועס הרי הוא למד והבין כמה שזה לא טוב, והיה עונה בדרך משל אם ראובן שמע בגנות הכעס ושמעון לא שמע וכעס יש מה לתמוה עליו, בודאי שלא, כך זה גם אצל כל אחד בתוכו יש שני חלקים האחד הוא השכל והשני הוא הרגש, אם מכניסים לראש בשכל דבר מסויים זה לא יפעל על הרגש כלל כאשר יגיע למעשה ולכן צריך ללמוד לא רק בשכל אלא דם ברגש במנגינה ריגשית ולצייר את עצמו של הלומד איך שהוא נכנס למציאות כזאת של כעס ומתגבר עליה מפני היותו מודע לכמה שהיא מידה רעה. (הר"ר יודי)

ראיון עם מקורבו רא"ב

ר' א.ב. סיפר לי שהיה לפני שנים בכולל של רבינו, הוא מספר שעוד קודם היותו אברך, היה בחור שלמד בגרויות, ובדיוק באותו זמן עשה בגרות בתורה, הוא אומר בהתחלה לא ידעתי שיש כזו מציאות לשבת וללמוד תורה לשמה, הייתי בבני ברק ומישהו לקח אותי לשיעור תורה, לא פחות ולא יותר אל בית המדרש של רבינו, והנה ראיתי אותם לומדים במסכת פסחים עכבר יוצא ונכנס, לא הבנתי מה לומדים פה בגרויות, הוא אומר לי תקשיב טוב בלילה חלמתי ששנים לוקחים אותי לבית של רבינו אבל מחלום למציאות זה מה שהיה למחרת, נקשרתי אל הרב והחלטתי שאני יישאר ללמוד אצל הרב, בכולל היה סדר מוסר משעה שבע עד שבע וחצי, הייתי ניגש אל הרב כל יום באותה תקופה ומדבר עם הרב על כל מה שהיה איתי ואיך להתקדם בעבודת ה', ברוך ה' זכיתי ורבינו האיר לי פנים לא יום ולא יומיים תקופה ארוכה זה היה עד שרבינו פשוט סידר לי את כל היום, מתי לקום בבוקר מה ללמוד כמה זמן צריך להיות לכל דבר, הרב ירד איתי לפרטי פרטים ממש, אי אפשר להסביר את זה, הרב עשה אותי אברך מן המניין. בהתחלה הייתי לומד חצי יום וחצי יום הייתי מתעסק עם פועלים בבניה, אחר זמן מה לא הגיע לי עבודה ולמדתי בכולל, אח"כ הגיע אלי הצעה טובה ושאלתי את רבינו אם לקחת אותה, ואמר לי תשב תלמד, את העבודה תשאיר לבין הזמנים, נשארתי ללמוד ברוך ה', הגיע בין הזמנים ויחד איתו הצעה לבנות דבר מה, לקחתי את זה ועד היום אני לא יודע איך זה קרה, הפועלים עבדו בצורה שלא נתפסת להבנה גם במהירות וגם בלי שום מנוחה, עבודה שלוקחת בדרך כלל חודשיים לקחה לי שבועיים. זכיתי ותקופה הייתי לוקח את רבינו לכל מיני מקומות, רבינו היה פונה אלי תקח אותי לכאן או לכאן, בין הפעמים הלכנו אל הרב שך זצ"ל רבינו דופק בדלת והרב שך שואל מי זה, רבינו עונה בפשטות בעדני, נכנסנו אליו, ואח"כ שיצאנו אמר לי רבינו ראית איזה נערות וחזר ראית איזה נערות, ממש כמו בחור הוא לומד. ביקשתי מרא"ב שיאמר לי משהו על הלימוד של רבינו, ואמר אי אפשר לתאר במילים אבל משהו קטן אני יאמר, פעם אחת הרב הלל [של בית כנסת אור החיים] אמר לרב פארדו תביא את הרב בעדני אלינו, הרב פארדו הלך אך חזר בפחי נפש, הרב הלל לא וויתר והלך בעצמו אל רבינו ושאל אותו למה הוא לא בא, רבינו ענה לו שהוא לא יודע על מה הוא מדבר, זאת אומרת רבינו היה שקוע באותו זמן בלימוד ופשוט שלא שם לב למה שדיברו איתו. עוד הוא מספר כשהייתי בכולל אצל רבינו היה מחזה שחוזר על עצמו לעיתים תכופות, מחזה של שקיעות בתורה, כל אחד היה יכול לראות על רבינו את המאמץ שהיה מתאמץ בכדי להבין דבר מה, שתבין הוא אומר לי, זה היה מגיע למצב שהיית רואה את הוורידים בולטים מרוב ההתאמצות. פעם הלכתי אל הסטייפלער לבקש ממנו שיברך אותי להבין את השיעורים של רבינו, והנה כשאמרתי לו שאני לומד אצל הרב בעדני הוא שאל אותי אצל מי אמרתי לו הרב בעדני ואז הוא פשוט קם מהמקום שלו. (ידוע שהסטייפלער היה מזכיר את רבינו 'שמעון הצדיק') ובירך אותי וברוך ה' זה עזר לי אבל עדיין היה קשה ולא הייתי מצליח להבין הכל. עוד סיפר אני לא היחיד שלא הצליח להבין, רבינו היה מוסר שיעור ובכל פעם היו האברכים מצליחים לאחוז ראש במשך כרבע שעה או עשרים דקות, אח"כ כמעט ולא הצליחו להבין אותו כלל, ואל תאמר שלא היו אברכים ברמה, תבין שאחרי חמש עשרה שנים שעברתי מהכולל של רבינו, פגשתי אברך שלמד איתי אצל רבינו, והוא אמר לי את כל החבורה שמסרתי שם ממש לפרטים. (א.ה. שמעתי את הרב מדינה של הרובע היהודי שסיפר שהיה יחד עם רבינו במירון ונכנסו יחד לכולל ללמוד הנסתר, רבינו מסר שם שיעור בנסתר וגם שם היה אותו דבר, רבע שעה או עשרים דק' הוא אומר הצלחתי להבין אבל יותר מזה כבר לא הצלחתי לאחוז עם רבינו ראש). אחר תקופה טובה שהייתי בכולל של רבינו, הייתי קם באמצע הלילה ללמוד, אח"כ הפסקתי קצת ואז בא אלי רבינו ואמר לי למה הפסקת לקום ללמוד

בלילה, ואני לא סיפרתי לו כלום בנושא, ורבינו המשיך ואמר לי גם אני קם ללמוד בלילה, הרגשתי שהפסקת לקום, תחזור ללמוד, מוסיף לי רא"ב באותה תקופה היה איתנו בכולל החתן של רבינו, שאלתי אותו אם יודע שרבינו קם בלילה ללמוד, אמר לי שלא נראה לו שזה כך, אמרתי לו תבדוק טוב, באמת הוא בדק וראה שרבינו היה לומד בצד האחורי של הבית ששם לא רואים בדרך כלל. דרך אגב אתה יודע אומר לי רא"ב רבינו לא היה יושן במיטה בימות החול הרבה שנים. בקשתי מרא"ב שיספר לי עוד דברים מעבר למה שיודעים ומספרים על רבינו, ואז הוא סיפר לי כמה דברים (חלק אינם יכולים להכתב), פעם אחת למדתי בכולל ורבינו בא אלי באמצע ואמר לי, אשתך הכינה עכשיו עוגה לך ותביא לי אותה, אני בעצמי לא ידעתי שהיא הכינה, שאלתי את רבינו אם זה בטוח שכן היה, אמר כן לך תביא את העוגה, הלכתי לבית וראיתי שאכן אשתי הכינה עוגה, אמרתי לה שרבינו ביקש את העוגה, בשמחה אמרה, לקחתי את העוגה לרבינו ורבינו לקח חתיכה קטנה בדרך טעם ואמר זה טעים מידי תשמור לכם לשבת. והדבר מופלא מאד. עוד אני רוצה לספר לך מעשה שהייתי בהתפעלות מרבינו, והבנתי שהוא לא אדם אלא מלאך ה', גם זה קרה כשלמדתי בכולל רבינו בא אלי ואמר לי תקרא לאחייך דוד שיבא אלי, התקשרתי אל אחי שיבא אל רבינו, אחי ענה לי שהוא חולה יומיים ולא מסוגל לקום מהמיטה, חזרתי לרבינו ואמרתי לו שהוא חולה וכבר יומיים לא קם מהמיטה, רבינו אמר לי בתקיפות אמרתי לך תגיד לו שיבא עכשיו ומיד, גם אם הוא לא מסוגל שיבא על אלונקה, חזרתי לאחי ואמרתי לו את דבריו של רבינו ובאמת אחי הגיע מקופל מכאבים אל רבינו, ואז הפלא הגדול קרה רבינו פנה אליו בצורה תקיפה, תקום, תקום, ואחי קם ללא שום כאב, דבר שלא נתפס בשכל אנוש, אבל באמת הוא מלאך, זו לא אמירה זו מציאות. רבינו היה מלאך בכל מובן שהוא, אני חייב לספר לך משהו ששמעתי ממנו, מסר עוצמתי במידות, בזמנו כשהייתי בבני ברק הייתי מתפלל עם רבינו בשבת שחרית בנץ בכולל, לאחר מיכן היה מוסר רבינו שיעור והיה שם גם מניין שני אח"כ, אחר זמן מה באה אל רבינו שכנה שהיתה אלמנה וטענה שהרעש של השיעור מפריע לה, ואז אמר אחד הנוכחים במקום אז מה, בגלל זה לא נתפלל או לא נלמד, אנחנו לא עושים רעש חריג, הכל בסדר אפשר להמשיך ללמוד, רבינו שמע את הדברים של אותו אחד ואמר לו, 'כל החיים תתפלל יחידי ואל תצער אלמנה אפילו פעם אחת'. פעם אחת הגיעה לבית שלנו ביתו של רבינו ואמרה שהיא בשליחות של אביה, והלכה אל אשתי לשמח אותה, אומר לך לא יודע עד היום איך זה, אפילו אני לא ידעתי שהיא עצובה, אבל רבינו שלח אותה במיוחד לך תשמחי אותה. היה עוד פעם שהייתי בהתפעלות, זה היה כשהרב פארדו הגיע אל רבינו והייתי נוכח שם, הרב פארדו באותה תקופה פתח ישיבה והם למדו בבית של רבינו, ובדיוק הרב פארדו חזר מלגיים כספים למוסדות, רבינו פנה אליו ושאל אותו תגיד לי נכון בשעה כזאת וכזאת היית בצרה, אני התפללתי עליך בזמן הזה, והרב פארדו ענה לרבינו כן, בדיוק באותו זמן הקיפו אותי כושים וניצלתי בנס. עוד שמעתי בפעם אחרת את הרב פארדו מתייעץ עם רבינו, לגבי מלמד לת"ת על משהו, ורבינו אמר לו אי אפשר לקחת אותו משום שאותו אחד לא חס על זמנו, מלמד צריך להיות אחד כזה שחס על זמנו. עוד שמעתי על מלמדים מרבינו, שהיה מחייב את המלמדים לטבול, ללמד תורה צריך להיות בטהרה. נסיים בדבר נוסף מעניין שהיה, כשנפטר אבא ר' שאול רבינו הגיע ללויה והספיד אותו, אני חייב לומר לך רבינו לא הכיר אותו בכלל, ובהספד רבינו דיבר עליו ממש כאילו הוא מכיר אותו, פשוט סיפר עליו דברים ובעיקר איך שהיה דבוק בספר תהילים. ע"כ מרא"ב.

עצתו אמונה

אברך סיפר לי שהיו לו שלושה ילדים פגים, ובמשך תקופה היו צריכים לרוץ מבית חולים אחד לשני, בין כן ובין כך הלך אותו אברך בבני ברק, וראה את רבינו הולך בדרך, ניגש אליו האברך ותינה את צערו על כל התלאות שעוברות אותו, ענה לו רבינו, לכל אדם יש מכסה של צער גידול בנים, תכוון שכל הצער שהיה לך ושיש יחשב לצער גידול בנים. והוסיף האברך לספר היום ברוך ה' הילדים כבר בגיל העשרה, ולהודות לה' כולם מתונים ולומדים בנחת. (א.ר.)

רחל ור"ע

מסופר שבהיותו בשידוכים דיבר עם המשודכת על רבי עקיבא ורחל אשתו שהיתה מוכנה להשקיע שבעלה ילך ללמוד תורה עשרים וארבע שנים מחוץ לבית, ושאל אותה האם את מוכנה להיות רחל אשת ר"ע, א"כ אני מוכן להתחתן איתך. ענתה לו אני צריכה לחשוב על זה. אח"כ הלך להתייעץ ברבו מה יעשה אם תאמר שהיא לא מוכנה, ואמר לו רבו בדור שלנו (שאז בקושי היו כאלו שהסכימו להתחתן עם בני תורה) עצם זה שהיא צריכה לחשוב על זה, זה דרגה שתרופץ על המציאה. אך למעשה אמרה לו שהיא מוכנה, ועל כך אמר עליה רבינו כשהספיד אותה, שהיא זכתה להיות רחל אשת ר"ע אבל איני יודע אם אני זכיתי להיות ר"ע.

רגש לפי ההלכה

היו לרבינו כמה נכדים שנפטרו צעירים אחד מהם היה לפני כשבע שנים שהיה פיגוע בירושלים. בדרך ללויה רבינו דיבר בלימוד, אח"כ אמר אין רע יורד מן השמים, א"כ זה דבר טוב והיה צריך לומר עכשיו 'נשמת כל חי', אבל חז"ל אומרים שצריך לבכות, ואז בכה בערך שתי דקות והפסיק. (ר' אשר נהרי)

ענוה בתורה

הרב ראובן אלבז שליט"א סיפר שהוא זכה להיות בכולל של רבינו, ורבינו הנהיג בכולל דבר שאח"כ נכנס למקומות אחרים, (ג.ב. לא דבר אחד נכנס למנהג בעולם הישיבות מכוחו של רבינו, כמו זה שבישיבות הספרדיות היו אומרים סליחות כל חודש אלול ורבינו ראה שהדבר מכביד ומקשה עליהם אח"כ בלימוד ולכן הנהיג שיאמרו סליחות רק פעמים בשבוע) שהוא היה מוסר שיעור כל שבוע, ולאחר מיכן היה צריך אחד האברכים למסור חבורה לכולם, ורבינו ממרום גדולתו היה יושב כאחד האברכים לשמוע את חדושי האברכים, והיה נותן לכולם תחושה טובה שהיה שווה לשמוע אותו.

ברכה לתורה

סיפרו לי שני אברכים מעשה שהיה אצלם, ונודע אח"כ שזו היתה דרכו של רבינו בענין זה, שכאשר בקשו מרבינו ברכה לגדול בתורה, היה אומר הברכה לתורה היא אחת רק לשבת וללמוד, מברכות לא גדלים, כדי לגדול צריך להשקיע וללמוד. (ד.ב. א.ר.)

בר מצוה

אברך בא לרבינו עם בנו שעושה בר מצוה, רבינו פנה לבחור ושאל אותו, יש לך אהבת תורה, יש לך אהבת תורה, זה העיקר צריך לאהוב

הדרך לאהבת תורה

סיפר לי אברך ששמע מרבינו הרבה שיחות, ובאחת מהן דיבר רבינו על אהבת תורה, כמה צריך להשקיע בתורה כדי לאהוב את התורה, ואז הוסיף רבינו מי שיש לו קושי ולא מרגיש חשק ללמוד, שישב ללמוד בשפתיים דולקות בלי חשק במשך כעשר דקות ואחרי כן כבר יבא לבד החשק.

סימן לאהבת ה'

אברך יקר סיפר לי שבבחרותו לפני כשבע עשרה שנים היה בישיבת בין הזמנים, וזכו והגיע לשם רבינו למסור להם שיחה, ורבינו דיבר שם כעשרים דקות, וכל השיחה שלו היתה כל הזמן על נושא אחד בלי לסטות ימין ושמאל לכמה נושאים, (אכן הבנתי מכמה שומעי לקחו כסדר שזהו אופי השיחות של רבינו ממוקד על נושא אחד בלבד) ותוכן השיחה היה משפט אחד שישודו מחובת הלבבות, מי שמוסיף מהרשות על החיוב דבר זה מראה על כל העבודה שלו להשי"ת שכולה היא מאהבה, וביאר זאת על לימוד התורה אצל הבחורים והאברכים שלומדים חוץ מזמני הקבע שלהם, חוץ מהסדרים וכן בבין הזמנים, דבר זה מוכיח על כל הסדרים ועל משך הזמן שעבודת ה' שלו כולה מאהבה לה' יתברך. (ד.ב.ח.)

להטות לב

שמעתי את הר' יחיאל אבוחצירא רבה של רמלה שהיה בישיבה ושמע שיעורים ושיחות מרבינו, יום אחד הגיע בחור לישיבה, ורבינו מסר שיחה אותו בחור היה מנותק מהרצינות והשקיעות בתורה, ועד כדי כך שראשו היה שקוע בקבוצות כדורגל (מסכן), והנה אותו בחור הקשיב לשיחה המרתקת של רבינו, והשיחות שלו היו פשוט שובות לב, עושות מהפך אמיתי מצד לצד, אותו בחור התהפך כל כך עד שהיום הוא כבר שנים ראש ישיבה מוצלח והעמיד תלמידים הרבה.

אמת

לא פעם אחת בא מאן דהו לבקש מחילה מרבינו על איזה עניין, ורבינו היה עונה וכי נראה לך שאני שקרן. והיו שואלים אותו למה כוונתו, והיה אומר, כל יום בקריאת שמע שעל המיטה כתוב לומר 'ריבונו של עולם הריני מוחל וסולח לכל מי שהכעיס והקניט אות או שחטא כנגדי וכו', מה אני יאמר את זה בלי לעשות זאת, זה להיות שקרן. ולא לומר זאת, זה לא שייך, היות וכתוב כך אז צריך לומר זאת כמו שצריך. (הר' יזדי)

עצת אמת

הרב יזדי סיפר אלמן עם תשעה יתומים קיבל הצעת שידוך עם אלמנה מסוימת ובא להתייעץ עם רבינו בנושא, אמר לו רבינו בודאי תתחתן איתה זה טוב וחשוב מאד. אותו אלמן החזיר תשובה חיובית, והנה האלמנה ענתה שהיא לא מסכימה וזאת לאחר שהתייעצה עם רבינו, שאלו את רבינו ממה נפשך אם השידוך הזה טוב למה אמר לאשה לא, ואם השידוך הזה טוב למה אמר לאיש כן. ענה רבינו פשוט, לו השידוך בהחלט טוב הן לו אישית יהיה יותר קל לגדל את היתומים הן ליתומים, אבל לה זה לא יהיה קל בכלל א"כ זה לא טוב לה פתאום להיות אמה לתשע ילדים זה קל ולא פשוט.

עוד סיפר הרב יזדי שכידוע הקים מכוחו של רבינו ת"ת סאטמר הספרדי בבני ברק, וכדרכם של הנהלת ת"ת מחפשים אחר מלמדים טובים, כך גם הוא היה צריך מלמד טוב ופנה לרבינו שיתן לו עצה, והציע לו רבינו על אברך מסויים, שבעבר כבר היה מלמד מוצלח עד כדי כך שהיו קוראים לו 'המכשף' מרוב שהיה מצליח להפוך את הלבבות של התלמידים, דא עקא שחשקה נפשו בתורה לחזור לספסלי בית המדרש ולהתפרק על התורה הקדושה, רבינו הוסיף בדבריו דע לך אברך זה אם הוא ילמד אצלך הוא ממש ירים את הת"ת פלאים, מספר הרב יזדי הלכתי לאותו אברך ובקשתי ממנו שיבא ללמד בת"ת, אך הוא בשלו אני רוצה ללמוד ואז אמרתי לו תקשיב אני באתי בשליחות של הרב בעדני, הוא אמר לי שאתה צריך ללמד בת"ת אצלי, ואתה יכול ממש להרים את הילדים לרמה גבוהה בתורה וביראת שמים, ענה לו אותו אברך אם כך זה ענין אחר, אבל אני רוצה ללכת אל רבינו בעצמי להתייעץ עמו, וילכו שניהם יחדיו לפני רבינו ופרשו טענותיהם זה לעומת זה, רבינו פנה אל אותו אברך יקר ואמר לו תשאר ללמוד בכולל, אחרי שהלך אותו אברך מספר הרב יזדי נשארתי אצל רבינו ופניתי אליו בשאלה לא הבנתי לי הרב אומר תקח אותו ולו הרב אומר שלא יבא ללמד, ענה לו רבינו נכון, לך העצה הנכונה לקחת אותו, אבל בשבילו הדבר הכי נכון לעשות זה להשאר בכולל וללמוד, ולכל אחד עניתי את הדבר שנכון עבורו, אם כך שאל הרב יזדי את רבינו מה אני יעשה עכשיו, אמר לו רבינו תשב עליו ותשכנע אותו בכל בכח עד שיבא ללמד, וכך היה.

לרצות לדעת ש"ס

פעם בא לרבינו אברך ואמר כתוב אין דבר העומד בפני הרצון, והנה אני מאד רוצה לדעת ש"ס אני לומד טוב חוזר בוכה ומתפלל על זה בכל הכח אני רוצה לדעת ש"ס, מה אני יעשה אני לא מצליח. פנה אליו רבינו ושאל אותו כשאתה עייף אתה רוצה לישון ענה לו כן, כשאתה רעב אתה רוצה לאכול ענה לו כן, אמר רבינו אם כך זה לא נקרא רוצה לדעת ש"ס, אין דבר העומד בפני הרצון הפירוש שיש לך רק רצון אחד, אם יש לך כמה דברים שאתה רוצה על זה לא אמרו אין דבר העומד בפני הרצון, אלא מאי כשעייפים צריך לישון, בסדר זה מוכרחים אז עושים זאת מתוך הכרח לא מתוך רצון לישון, כך לגבי אוכל כשרעבים אין ברירה צריך לאכול, אבל לא צריך לרצות לאכול, לרצות צריך דבר אחד ללמוד, לדעת ש"ס. (הר' יזדי)

גהינום בעוה"ז

שמעתי שנים שספרו בסגנון אחד, שפעם פנה רבינו אליהם (כל אחד בנפרד) ואמר להם אתה יודע מה זה גהינום בעוה"ז, אתה יודע מה זה חיבוט הקבר בעוה"ז, אנשים מתפללים שמיתתם תהיה ביום שישי כדי שינצלו מחיבוט הקבר, אתה יודע מה זה חיבוט הקבר בעוה"ז, חיבוט הקבר זה כשאתה יושב ללמוד והופך בסוגיא היטב ומנסה למצוא מהלך שיתרץ את הסוגיא, והנה מתחיל לעלות כיוון ליישב את הכל, ואז הילד בוכה, אין ברירה צריך לקום אליו, או כשבא משהו לשאול דבר באמצע הלימוד, זה חיבוט הקבר בעוה"ז. (הג' ר' מאיר

תחליף לגן עדן

בהזדמנות אחרת אמר רבינו לתלמידים, משפט אשר מי שישים לב מה עומד מאחריו, יבין כמה הוא עוצמתי, וכך אמר, בעזרת ה' אחרי מאה ועשרים שלי, אם לא יכניסו אותי לגן עדן, אבקש מהקב"ה שיחזיר אותי לכולל. איך אנו צריכים אחרי משפט כזה להרגיש כשאנחנו באים ללמוד תורת ה' יתברך. (הר' יזדי)

הצלת נפשות

הרב בן ציון מוצפי שליט"א סיפר, שהוא זוכר את רבינו בצעירותו לאחר קום המדינה, כאשר חטפו ילדים ועטפו את ההורים וכד' בכל מיני סיבות למיניהם, ולקחו כך ילדים לקיבוץ השומר הצעיר וחילנו אותם בתכלית, והדבר חרה מאד לרבינו, ולכן לא נשאר אדיש אלא קם ועשה מעשים של הצלה, וכך היה עושה, לובש מכנסי חאקי קצרים כובע טמבל, והולך דרך גדרות התייל, ובכל מיני דרכים נכנס ומוציא ילדים, ומביא אותם לירושלים וכך מכניס אותם תחת כנפי השכינה, והוסיף הרב מוצפי ואמר דעו לכם לא ילד אחד ולא שנים שעשה כן, אלא מאות ילדים הציל כך, מסירות נפש של ממש למען כבוד שמים.

תפילה

תפילתו של רבינו היתה עם שימת לב לכל מילה, ועל כן תמה רבינו על הנוסח שכתוב בסידורים בשם האר"י ז"ל הקדוש הריני מקבל עלי מצוות עשה של ואהבת לרעך כמוך והריני אוהב כל אחד מבנ"י כנפשי ומאודי. ואמר איך שייך לומר שאני אוהב כל אחד וכו' כנפשי ומאודי, לכן היה אומר שצריך לומר הריני רוצה לאהוב וכו'. (הר' יזדי)

עוד מדרכו של רבינו בתפילה, היה מתפלל באופן שהיה מצביע בסידור, כל מילה מתוך הכתב, אין זה דבר שבכדי, זו עבודה של ממש, עבודה שבלב כפשוטו וכמדרשו. (ש.ש)

עוד שמעתי שהיה מי שעמד ליד רבינו בתפילה, ושמע את רבינו חוזר ומתחנן ממש בתפילת לחש, 'זוהר ליבנו לעבדך באמת' שוב ושוב, זה ממש כדברי חז"ל עשה תפילתך תחנונים ולא קבע. (ר' ש.ח)

סיפר לי ר' יצחק כהן מהכולל של רבינו, תפילת שמונה עשרה של רבינו היתה בערך עשר דק', ובסוף התפילה לפני שהיה אומר עושה שלום, היה מרים את ראשו ומסתכל בדף שהיו מחליפים לו כל חודש ומתפלל על תורמים להצלחה או לרפואה או כל ענין אחר.

בנו של רבינו סיפר בשבעה, שכאשר היה ילד והתפללו בימים נוראים רבינו היה עולה חזן, ושמע איך שרבינו מתפלל כשהוא בוכה, ומספר רציתי לראות האם רבינו בוכה באמת או שעושה קול בוכים כמש"כ, נעמדתי ליד רבינו וראיתי שהכל רטוב מסביבו מדמעות, זה היה מחזה שנחרט עמוק עמוק. (מתוך אחד ההספדים)

חינוך

רבינו בענוותנותו טיפל בדירה של מאן דהו מחו"ל שהייתה בבני ברק, באחד הפעמים הגיע משהו לרבינו שהוא רוצה לראות את הדירה, ביקש רבינו מאחד מבניו שילך להראות את הדירה שברחוב פלוני לזה שבא לראות אותה, שמעה זאת הרבנית ואמרה לרבינו, אתמול אמרתי לכן שאם יגיע מאוחר הוא לא יוכל לצאת מהבית היום, מיד קם רבינו ממקומו ללא אומר ודברים לקח את הכובע והחליפה והלך בעצמו למרות זמנו החשוב לו מאד להראות את הדירה. יש בזה כמה מסרים הן בענייני חינוך והן בכך שצריך לכבד כל מילה של הזוג. (ר' ש.ח)

בהיות רבינו ראש ישיבה בפורת יוסף, עוד קודם שראה ושמע על הצורך לעבור לבני ברק בכדי להקים ולרומם שם את הציבור הספרדי, היה רבינו יושב והוגה בתורה, יחד עם זאת היה רבינו מעשן והדבר היה עוזר להתרכז היטב בלימוד, ולכן מיד כשהיה יושב ללמוד היה מדליק סיגריה וצולל אל מעמקי הסוגיא, והנה באחד מהימים שם לב המשגיח בישיבה שישנם בחורים שיוצאים להפסקת סיגריה, ובכך נגרם רפיון בישיבה, חשב המשגיח לאסור את העישון הישיבה כדי שעל ידי זה יפחת הרפיון ויתרבה התורה, אך דא עקא שהראש ישיבה מעשן, פנה המשגיח לרבינו שהיה אז הראש ישיבה ואמר לו שהוא רוצה לאסור בישיבה את העישון כדי שפחות יבטלו אבל אינו יכול היות והראש ישיבה מעשן, אמר לו רבינו אם זה ירבה לימוד תורה אני יפסיק לעשן, כל מעשן יודע כמה קשה להפסיק לעשן, ואכן כך עשה רבינו הפסיק לעשן, למרות שהדבר עלה לו למשך כמה ימים של קושי אמיתי שהרי קושי של חוסר ריכוז ברמה מסוימת אצל רבינו זה עולה לו בדבר הכי יקר לו לימוד התורה. (מתוך אחד ההספדים)

דאגה לזולת

הר' יזדי סיפר שבכולל שלי היה אברך שאיחר ממש הרבה, ולא ידעתי האם וכמה להוריד לאותו אברך על כל כך הרבה איחורים, באתי לרבינו ושאלתי אותו מה לעשות עם אותו אברך כמה לשלם לו, אמר לי רבינו תוריד לו רק חמישים שקלים, אותו אברך לא רוצה לאחר או להחסיר לכן מספיק בחמישים שקלים כדי לתת לו את ההרגשה של זה שאיחר וצריך להקפיד יותר בזמנים.

הר' ילוי אברך יקר סיפר לי שרצה מאד שרבינו יהיה סנדק לבנו ובא, לרבינו וביקש שיהיה סנדק, רבינו השיב בשלילה ואמר בשביל מה אתה רוצה, ענה לו האברך אני רוצה סנדק ת"ח, אמר לו רבינו יש הרבה ת"ח מה אתה צריך אותי, ממשיך לספר לי ר' י.ל. פנתי לאבא שלי שהיה מקורב לרבינו ורבינו הסכים ואז חזרתי לרבינו לבקשו לסנדקאות, ושוב רבינו השיב בשלילה, אך לא הרפתי והזכרתי לרבינו את אבי שדיבר עמו ואז הסכים, לאחר הברית בא אלי רבינו ואמר לי איפה היולדת, אני לא הולך מכאן עד שהיא תבוא, קראתי לאשתי ורבינו במשך זמן מה דיבר איתה ואמר לה, את יודעת זה לא קל כל התהליך של הלידה, זה קשה, את צריכה להתחזק תשמרי על עצמך, וכך חזר על זה כמה פעמים בכמה צורות.

סיפר הר' יהודה חזן כשחזרתי מהישיבה בירושלים, באתי אל רבינו לבית מדרשו להתברך, רבינו מתוך התעניינות שאל אותי מתי אני חוזר לישיבה, אמרתי לו עוד מעט אני יוצא, לאחר מספר דקות הגיע אל רבינו יהודי המתגורר בירושלים בכדי להתברך, בסיום שאלו רבינו 'אתה נוסע לירושלים', הלה הנהן בראשו לחיוב, אז שאל אותו רבינו 'יש כאן בחור שלומד בירושלים וצריך לנסוע לישיבה תוכל לקט אותו'. רבינו הרגיש את הזולת כל אחד באשר הוא.

היה זה לפני כארבעים שנים, אשה חלתה באחת מעיניה, הלכה לרופאים ומבית חולים אחד לשני ניסו למצוא תרופה למחלה שהיתה

בעינה, אך הרופאים לא מצאו לה שום תרופה, שמעה אותה אשה שיש סגולה להתפלל בכותל המערבי ארבעים יום ברציפות ובה תוכל להיושע, אמנם לא ידעה איך תעשה זאת, משום שהיא לא גרה בירושלים ולא היה לה אצל מי להיות בכדי להתפלל במשך הארבעים יום בכל פעם ביום שישי וכן ביום שבת, הלכה לרבינו וספרה לו את רצונה להתפלל בכותל ארבעים יום ושאינה יכולה בימי שישי ושבת, אמר לה רבינו, יש לי איך לעזור לך, יש דירה ברובע היהודי שבמשך השבוע יש שם ישיבה או כולל, (כך לשון האשה שסיפרה לי בעצמה שאצלה היה המעשה) ובשבת המקום פנוי, אני אדאג ששם תוכלי להיות כבר מיום שישי למשך הארבעים יום, וכך היה, רבינו הורה למי שהיה שם לפנות את המקום כבר מיום שישי בבוקר למשך הארבעים יום, היא הגיעה לשם כל אותה תקופה והתפללה בכותל. (ט.ג)

באחת הפעמים יצא רבינו מבית מדרשו לחדרו בלי הלבוש הרבני כהרגלו, באותו רגע נכנס אדם שלא הבחין ברבינו מיהו ושאלו כמה הדולר היום, רבינו לא המשיך בדרכו אל החדר ואף לא אמר לו איך יכול לדעת כמה הדולר, אלא רבינו אמר לו אני לא יודע אבל בא ואני יראה לך משהו שכנראה יודע ויכול לעזור לך, וכך לקח אותו רבינו לאברך ששייב לו על שאלתו, כך היה רבינו עם לב מרגיש, יורד אל הלב של כל אחד, ועוזר לכל מי שהיה צריך. (י.ח)

הר' יזדי סיפר, בית כנסת בבית שאן פנו אלי שאבקש מרבינו שיבא למסור בפניהם שיחה, הלכתי לרבינו ואמרתי לו שמבקשים בבית שאן שהרב יבא למסור שיחה, רבינו ענה בשלילה זה רחוק הזמן חשוב לי מאד, יש לי הרבה מה ללמוד, אני לא יכול, התקשרתי אליהם בחזרה ואמרתי להם את דבריו של רבינו, ואז הם אמרו לי אם כך אנחנו ממש עיר הנדחת, משום שכבר כמה וכמה רבנים שבקשנו מהם שיבואו אלינו, ואף אחד לא מסכים לבא, וכולם בטענה שבית שאן זה רחוק זהו אנחנו עיר הנדחת, הרגשתי שאם אני יאמר כך לרבינו הוא יסכים לבא, פניתי לרבינו ואמרתי לו את הדברים, רבינו שמע ומיד הוציא את הפנקס ושאל מתי והיכן, ובאמת נסע רבינו את הדרך הארוכה ודיבר לחזק את הבעלי בתים ואמר להם כך, אברך שגדל כל ימיו בישיבות ולומד שמונה שעות ביום מה זה בשבילו הוא צריך ללמוד יותר, אבל בעלי בתים שכל היום עסוקים לפרנסתם ועייפים ובכל זאת באים בערב ללמוד שיעורים ביום תורה זה כמו יום שלם של אברך, וכך חיזק אותם כמה חשוב הלימוד תורה שלהם, אח"כ באו אלי ואמרו לי, כל מי שהסכים לבא עד שהוא כבר הסכים ובא היה נותן לנו על הראש, אבל הרב בעדני הוא היחידי שנסך בנו כוחות ללמוד תורה הוא רומם אותנו באופן שאי אפשר להבין.

רבים באו להתברך אצל רבינו בכל מיני נושאים, אחרי כמה זמן חש רבינו שהרבה מבקשים על זיווגים וצריך לעשות משהו בענין, וממחשבה למעשה קם רבינו ונסע לריוב"ע בעמוקה, שם רביו התפלל הזכיר כל שם ושם שהיה לפניו רשום בדף, רבינו התפלל שם בבכיות במשך כחצי שעה שה' ימציא להם את זיווגם, כשחזר רבינו מעמוקה לבני ברק הגיעה משהי בת שלושים לרבינו שהיא צריכה שידוך, רבינו הרגיש בצערה ואמר לה עכשיו הייתי בעמוקה שם התפללתי על שידוכים ואני נותן לך את הכל בשבילך, לא עברו שבועיים והיא מצאה את זיווגה. (ר' יצחק כהן)

כאשר רבינו עבר להתגורר בבני ברק הוא גר איפה שהכולל ר"ע 133, בבנין שם גר גם כן הרב סולביץ' מחבר חברותא על הש"ס, פעם אחת פרצה שריפה בבנין, כל השכנים סגרו את הדלתות כדי שלא יכנס עשן לביתם, פתאום הרב סולביץ' שומע דפיקות בדלת, הוא פותח ואת מי הוא רואה במדרגות ליד הבית, כן את רבינו, רבינו היה עם מגבת רטובה על הפנים כדי שהעשן לא יזיק לו, ושאל אותו רבינו מה המצב אצלכם כולם מרגישים טוב, וכך עבר רבינו מבית לבית דפק ושאל אם כולם מרגישים טוב, האש בוערת העשן מחניק ורבינו בוער באהבת הזולת. (ר' יצחק כהן)

לפני כארבעים שנה אשה פנתה לרבינו לאחר שהתגרשה והיו לה שלושה ילדים קטנים, וסיפרה לו שאין לה מקום לגור והלכה לבית של ההורים שלה וצפוף שם מאד ובקשה את עזרתו של רבינו בענין, באותו זמן כשהיתה שם היה אצל רבינו ג"כ בחור שהיה שבוע לפני החתונה שלו, רבינו פנה לבחור ואמר לו, החתונה שלך תהיה בעוד שבוע, עד אז אתה לא צריך את הדירה והאשה הזאת צריכה עכשיו דירה, תן לה את הדירה שלך ואני מבטיח לך שתמצא דירה אחרת, וכך דאג רבינו לה.

פעם אחת רבינו הביא לכולל מיני מאכל לאברכים, היה זה לאחר פסח, ורבינו היה נזהר שלא לאכול דברים שנמכרו לגוי, רבינו לא רצה שיבחינו בכך ואמר אברך פלוני מקפיד שלא לאכול חמץ שנמכר לגוי לכן הבאתי דברים שלא נמכרו לגוי, ובכך גם דאג רבינו לאותו אברך וגם הסתיר את דרכיו שהחמיר על עצמו.

דקדוק הלכה

בהספדים על רבינו אמר הגאון ר' מאיר גריינמן שרבינו לא היה ישן על מטתו בצהרים גם כשהיה עייף מאד ואף אם היו אומרים לו שינוח, והסיבה לכך משום שיש מחלוקת בענין אם צריך לחזור ולברך ברכות התורה, וכדי שלא להכנס למחלוקת לא היה הולך לישון צהרים כל ימיו.

עוד אמר עליו הגאון ר' מאיר גריינמן שרבינו היה מקפיד להתפלל בליל שבת קודש רק במקום שיש שם גנטור, ולפעמים היה צריך ללכת רחוק בשביל זה.

הר' יזדי סיפר שהיה לידו בימים נוראים, והיה זה לאחר שחרית שאז אומרים פיוטים של הימים נוראים, ובזמן שהיה פנוי מצאתי זמן לומר פיוט שלא אמרו שמוזכר בו פעמים רבות את שם ה' [כחמישים פעמים], אחר שגמרתי אמר לי רבינו איך אפשר להזכיר את שם ה' כל כך הרבה פעמים, זה לא פשוט בכלל.

משב"ק

לא פעם שאלו את רבינו למה הוא מתנגד למשב"ק, תשובות רבות היו לו, אני לא צריך. וכשמישהו פתח לו את הדלת אמר מה אני לא יודע לפתוח את הדלת לבד. אם באו להכין לו כוס תה היה אומר ברוך ה' יש לי ידיים ורגלים אני יכול להכין לי לבד. אם מישהו היה שואל אותו בדרך שאלה ואח"כ ממשיך ללוות אותו היה שואל אותו מה אתה רוצה ממני למה אתה מלווה אותי. גם היה אומר שהסיבה שלא רוצה משבקים כדי שהבית יהיה נגיש לכל מי שירצה. אמנם פעם משבקים יותר ויותר אנשים באים אליו וכך יותר מפריעים לו ללמוד, לכן אני לא רוצה שיפריעו לי ללמוד. (א.ג)

וארטים לפרשת השבוע

יח א. וישמע יתרו כהן מדין. לשם מה נכתב שהיה יתרו **כהן מדין** למה זה מעניין? וי"ל דאיתא ביבמות כד דאין מקבלין גרים בימות המשיח וכן בימות דוד ושלמה לא קיבלו גרים, וטעמא משום שכשעכן ישראל מצלח זה לא חכמה שמתגייסים, כי הגרות הוא בגלל ההצלחה של עם ישראל, וכמו בימי מרדכי ואסתר כתוב ורבים מעמי הארץ מתהיידים. ואי"כ כאן אחרי קריעת ים סוף וציאיי"מ לא קיבלו גרים מאותו הטעם, ואי"כ לכאורה קשה למה קיבלו את יתרו? לכן אומרת התורה שיתרו היה כהן מדין, דהיינו כי בגמ' ביבמות עו הקשו כיצד נשא שלמה את בת פרעה הרי לא קיבלו גרים בימי שלמה. ותי' הגמ' מכיוון שכל הטעם שלא קיבלו גרים הוא רק משום שהגרים רצו כבוד וגדולה לישראל, והנה בת פרעה היה לה כבוד וגדולה בלאו הכי כי היא היתה בא מלך, והי"ה יתרו, אומרת התורה, שלא התגיר משום כבוד וגדולה, כי הוא היה כהן מדין והיה לו מספיק כבוד ולכן קיבלו את גירותו, ומהו הטעם נכתב כהן מדין.

יח א. וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה לך. למשה ולירשאל עמו כי הוציא את בני ישראל מארץ מצרים. הטעם שכתוב אלוקים שהוא מידת הדין, הרי ציאית מצרים זה מידת הרחמים ואי"כ למה לא כתוב ה'? אומר ה'חונות התורה' עי"פ הגמ' ובזחבים קב. דמידת הדין שהיתה ב'סנה' היא משום שכשמהיה לא רצה ללכת לגאול את ישראל, חרה אף ה' בו ונטל ממנו את הכהונה והעבירה לאהרון. והנה כאן בפסוק הבא, כתוב ויקח יתרו את ציפורא אחר שילוחיה. ובחז"ל כתבו-אחר שגירשה. ולפי"ז י"ל שיתרו שמען מה שעשה אלוקים למשה. היינו שבמידת הדין לקח ממנו את הכהונה, וכעת הוא יכול להינשא לגרושה. ולכן ממשיכה התורה-ויקח יתרו את ציפורא אחר שילוחיה, להחזירה למשה.

יח ב. ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלוקים. וברש"י שם ומשה היכן היה, אלא שהיה עומד ומשמש לפניהם... "לפני האלוקים, מכאן שהנהנה מסעודה שתי"ח מסובין בן כנהנה מזיו השכינה" עכ"ל. קשה כאן ב' קשיות א'. איך משה היה עומד ומשמש עליהם, הרי איתא בחז"ל (תוסי' בב"ב) שמשה היה מלך כל 40-נה במדבר, וקי"ל (כתובות ז.) מלך שמחלעל כבודו אי כבודו מחול. ועי"ן היכן מצינו כאן כל הנהנה מסעודת ת"ח כנהנה מזיו השכינה? וי"ל עי"פ סוטה מא. דאיתא שם שמלך צריך לנהוג כבוד בעצמו, ופרכינן והרי אגריפס המלך עמד וקרא בתורה, ורחמנים שבחוחו שהכניע עצמו לתורה, ולמה שבחוחו הרי הוא היה צריך לנהוג כבוד בעצמו ולתבט? ומתוצת הגמ', מצווה שאני, וביארו שם בתוס' שכיוון שזה היה **בעצה** היה מותר לו לעמוד במקום שכינה. וממילא הכל מובן. משה עמד ושימש עליהם, ואיך שימש אותם הרי אסור למלך להוריד מגבדו, ולכן ממשיך רש"י שכשת"ח אוכלים יחד הווי כנהנים מזיו השכינה, ובמקום שכינה שרי למלך למחול על כבודו. גרש כרמל. עיר דוד.

יח ז. ויצא משה לקראת חותנו. פרש"י כבוד גדול נתכבד יתרו ובאתה השעה כיוון שציא משה יצא אהרן נדב ואביהו ומוי רואה אותם יוצאים ואינו יוצא. ה"ט"ז מקשה דלכאורה דברי נביאות יש כאן, דמנ"ל לרש"י שאהרון ונדב ואביהו יצאו, דבשלמא כל ישראל שיצאו בגלל שמשה יצא והוא מובן מסברא, אך מנל דאהרן ונדב ואביהו יצאו. וי"ל דהוכחת רש"י מהלשון ויצא ומדלא כתבי ויך, אלא עי"כ שהוא כמו רש"י בפרשת ויצא דאיתא שם שהלשון ויצא מלמדנו שפנה זיוה והדרה של העיר. והנה אם אהרן נשא אר"י לא היה פונה זיו והדר העיר, ולי"ד ליעקב שיצא מבאר שבע ונשאר שם יצחק, דהתם יצחק היה דין ויעקב רחמים, ואי"כ פנה זיו והדר העיר מבחינה של רחמים, אבל משה ואהרן הי"ה שקולים בדיוק אותו הדבר ואם אהרן היה נשאר בעיר לא היה כתוב ויצא-שפנה זיוה והדרה של העיר. והנה רש"י ביאחרי מות' כתוב שנדב ואביהו היו יחד ממשא ואהרון, ואם הם נשארו אז היה צריך להישאר יתרו העיר, אלא עי"כ שגם הם יצאו ומי רואה אותם יוצאים ואינו יוצא.

יח ט. ויחד יתרו. רש"י כתוב כאן גר עד עשרה דורות אל תבזה גוי בפניו. יש לעיין מהו השיעור הזה של עד עשרה דורות שמצינו בהרבה מקומות בשי"ס לגבי גרים? וי"ל דהנה מצינו בירושלמי דבריה בטלה בשיעור של תתקס"ו והנה בכל אדם שותפים ביצירתו אביו ואמו חצי חצי. ובדור השני יש בו רבע מכל אחד, ובדור השלישי שמינית, וברביעי אחד מחצית, ובחמישי אחד מלב. בשישי אחד מסד'. ובשביעי אחד מקטח". ובשמיני אחד מרנו', ובתשעי אחד מתתק"ב נמצא שאדם בצאצא של דור עשירי שלו יש בו יותר מאלף וכד' חלקים, שהוא כבר שיעור ביטול בריה, ואי"ל ליחס אותו כלל לדור עשירי לפניו. ולכן גר עד עשרה דורות עדיין יש לו איזה זיקה לסב סבו, משא"כ אחר עשרה דורות בטלה לגמרי כל הזיקה. הגר"א.

יח ט. ויחד יתרו. דעת רב שיתרו עשה ברית. יש לעיין איך עשה ברית הלא במדבר לא היה רוח צפנית והוא סכנה ויש דבר וחי בהם? וי"ל שיתרו היה עדיין גוי כשמל עצמו ולגוי אין דין וחי בהם. דרך פיקודין.

יח יד. מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב וגוי. איתא בשבועות ל. שאסור לדיין לדון יחידי אא"כ הבעיד קיבלהו עליהם, ותמיד בעי"ד בעמידה מלבד במקום שקיבלו עי"ע דיין שיזונים יחידי. אומר המשך חכמה לפי"ז מובנת טענת

יתרו, מדוע אתה יושב לבדך לדון? ואם תאמר שקיבלו עליהם, אז למה כל העם ניצב עליך בעמידה הא במקום שקיבלו עי"ע שיתזונים יחידי אז הבעה"ד יושבים ואילו כאן עומדים. ויען משה ואמר: הרי כ'ש ב' טעמים למה צריך ב"ד של ג. א. משום השראת שכינה שקיים רק בג. ב. משום שבמקום יכוח יבוא השלישי ויכריע. והנה אצל משה לא היו ב' הבעיות האלו כלל. כי הבעיה הראשונה לא קיימת כי אצל משה שרתה השכינה אפי' שהיה לבדו, וזה מה שכתוב כי יבוא אלי העם לדרוש אלוקים היינו שאלוקים עמו, ולגבי הטעם השני, אף אחד לא יחלוק על משה שלימד את העם את התורה וזהו יושב והודעתני את חוקי האלוקים.

יח יד - יט. מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך וגוי. איעצך ויהי אלוקים עמך. קשה מה שאל יתרו מדוע אתה יושב, הרי הוא ראה שבאים לשאול שאלות ולכן הוא יושב. ועוד מה זה שאמר ויהי אלוקים עמך, וכי עד עתה לא היה אלוקים עמו? והנראה לומר בזה, אומר המעשה רוקח, דהנה איתא בפסוק אלוקים ניצב בעדת קל בקרב אלוקים שיפטו, והיינו שהקב"ה שוכן בב"ד, ואין לומר שנמצא בזמן שבעלי דנים שם, כי אחד מהם הוא משקר ודובר שקרים אינו מקבל פני השכינה (סוטה מב), אלא הקב"ה שוכן בתוכם זה בזמן שהבעי"ד יוצאים והדיינים נשארים לדון בענייניהם (כך מבואר בזוהר), והנה זה הכל כשדנים שלושה, אבל כשמהם דן לבד הבעה"ד לא יוצאים, ואין אלוקים עמו כי אחד מהבעי"ד הוא משקר, וזהו שאמר יתרו מדוע אתה יושב **לבדך** וכל העם ניצב עליך, הדגש שלו היה על לבדך, והעצה היא שימנה דיינים או כשהיו שלושה יהיה אלוקים עמך, כי אלוקים ניצב בעדת קל.

יח טו-ז. כי יהיה לכם דבר בא אלי ושפטני בין איש ובין רעהו. הלשון בא אלי זה קשה, כי היה צריך לכתוב באו אלי. וי"ל עי"פ הנפסק בשי"ע חו"מ, שאף שבאה לדיין שפטה שהוא כבר דן בה בעבר אסור לו לפסוק על סמך המשפט ההוא, אבל חייב לעיין מחדש על כל הדין. וזה כוונת הפסוק: כי יהיה לכם דבר שכבר בא אלי, היינו שהמילה בא מתייחסת למילה דבר, כלומר שהדבר כבר בא אלי, ואין וּשְׁפֹטֵנִי בין איש ובין רעהו, כלומר שאדון בדבר כמו דין חדש. עוי"ל שכידוע באיסור והיתר אנשים סומכים על חבר שישאל את השאלה, משא"כ דיני ממונות אדם לא יסכים לשלוח אות השכן לרב שיכריע דיני ממונות שביניהם, והוא עצמו יבוא לשאול את השאלה. זה היום! אבל בדור המדבר אנשים היו נעלים, וכשהיה להם דבר, היינו ריב דיני ממונות, אזי **בא** אלי בן אדם אחד כי השני סמך עליו.

יח כ. והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון. הגמ' בב"מ ל. אומרת שכונת הפסוק היא כך **והודעת** אי בית חייםו והיינו לתלמד באומנות, **את הדרך** זה גמ"ח, אשר **ילכו** זה ביקור חולים, **בה** זה קבורה, המעשה זה הדין, אשר יעשון זה לפנים משורת הדין. מקשה עי"כ הנה איש חי בספרו בן יהוידע מה יתרו הכניס את העניין הזה לכאן, הרי הוא בא ליעץ בעניין ריבוי האנשים שבאים לדון ולמה הוסיף את כל התאום הזה בענייני חסד ואומנות? ותירץ שם שזה גופא מה שבא יתרו לומר הנה יש עליך כ"כ הרבה אנשים ולמה כי כל אחד תובע את השני דיני ממונות וסכסוכים ולמה זה קורה כי אנשים משועממים, לכן תלמד אותם אומנות כך הם יהיו עסוקים באומנותם ולא יהיה להם פנאי לתבוע את השכנים, גם בגלל הנזק שיגרם להם בהפסד יום עבודה, וגם בגלל שהיו עסוקים באומנותם. דבר שני תלמד אותם לעסוק בגמ"ח ומי שעוסק בגמ"ח בדרך כלל הוא נהיה באופן טבעי וותרן. וגם שיתעסקו עם חולים ומתים ואם הם יראו איזה צרות נוראיות יש בבתי חולים, וסוף דאם למיתה, הם לא יתעסקו בקטנות בענייני ממון, ומה שישאר אח"כ למי שכן יבוא לתבוע תלמדם את הדינים ולפנים משורת הדין.

יח כב. כל הדבר הגדול יביאו אלך וכל הדבר הקטן ישפטו הם. ובמהשך הפרשה כשעשה משה כעצתו ואמר את הדבר **הקשה** יביאון אל משה. הקשה ולא הגדול? וי"ל שיתרו דיבר במושגים שלו ובחוקות הגויים משפט על סכום גדול הוא משפט נכבד וגדול ואילו בסכומים קטנים הוא משפט קטן ופועל, אבל בישראל דין פרטת דין מאה וסכום גדול דינו כסכום קטן, לכן כשהורה משה לדיינים כיצד לפעול נקט בלשון הדבר הקשה שהוא קשה ומסובך מצד עצמו שאותו יביאו אליו. רבי חיים ברלין.

יח כב. ושפטו את העם בכל עת. התוספת בכל עת נראית קצת תמוהה כי היא לשון שאינה מצויה במקרא: וי"ל דהא קיי"ל שאין דנים בלילה וכתב הסמ"ע חו"מ סימן ה ס"ק ז דלאור הנה אפשר לדון בלילה, והנה במדבר היה עמוד אש בלילה כלל כתוב ושפטו את העם בכל עת לגלות לנו שלאור אפשר לדון גם בלילה. משך חכמה.

יח כג. אם את הדבר הזה תעשה וגויעל מקומו יבוא בשלום. איתא בברכות סד. הנפטר מחבירו אל יאמר לו דך בשלום. אלא בשלום אכו'. הנפטר מן המת יאמר לו דך בשלום. ולפי"ז צי"ע אמאי אמר יתרו למשה וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום. אומר הח"ח, די"ל עי"פ מה שכתוב שמי שחייב לשני כסף ירד בגלגול, ואמר יתרו תמנה דיינים טובים לדיני ממונות וכל העם הזה יבוא בשלום, ולא ירד בגלגול כמו שאומר למות יונע על מקומו בשלום.

יט ב. ויבאו מדבר סיני. הנה הר תבור והר כרמל רצו שהקב"ה יתן עליהם את התורה, והקב"ה לא רצה משום שהיו גבוהים וגאוותנים, ומבואר בב"ב שהיו גבוהה ד' פרסאות שהוא 32000 אמה. והקב"ה היה את התורה על

פרשת יתרו תשפ"ג

הר סיני שהוא נמוך יותר וכתוב במדר"ר פרשת בא שהוא היה 500 אמה. והנה לכאורה למה הקב"ה לא הביא את התורה על מישור לגמרי? י"ל שגם בתורה צריך קצת גבהות הלב ומבואר בסוטה ה. לכאורה יש שאלות שבשמינית מותר לת"ח שיהיה בו גאווה, וד"ז נלמד מהר סיני שהוא 500 אמה והוא בדיוק שמינית שבשמינית מ- 32000 אמות. חנוכת התורה.

יט ג. ומשה עלה אל האלוקים. איתא בשבת פח: בעשה משה למלך מלרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מה לילוד אשה ביננו, אמר להם לקבל תורה בא, אמרו לפניו תנה הודך על השמים אמר לו הקב"ה החזק בבסא כבודי והחזר להם תשובה, אמר להם משה כלום יצא"ה יש ביניכם מיד הודו לו לקב"ה. לכאורה יש לדיקדק מדוע מיד הודו לו, ותו הלא התורה היתה בשמים כבר אלפיים שנה ומדוע נתעוררו רק עתה לבקש. וי"ל אומר החיד"י דמצינו בקידושין רק. שגדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה וכתבו שם החוסי' בטעם הדבר כי המצווה ודאג יתרו ומצטער מפני היצא"ר. ולפי"ז אפשר לומר שעד אותו הזמן סברו המלאכים שגדול אינו מצווה ועושה כעת כשראו שמשא בא לקבל התורה הבינו שגדול המצווה ועושה, אמר להם משה בבי"א לנו יש יצא"ר ולכן גדול המצווה ולכם אין אז לכם גדול האינו מצווה.

יט יז. ויתיצבו בתחתית ההר. אמרו חז"ל תלמד שכפה עליהם את ההר אם אתם מקבלים את התורה מוטב, ואי"ל שם תהא קבורתכם. שבת פח: וקשה למה שם תהא קבורתכם? ונראה לבאר ד"ז עי"פ דברי הגמ' בסנהדרין לט. שמסופר שם על מין אחד ששאל את ר' אבהו הרי הקב"ה כהן שנאמר ויקח לו תרומה ואיך נטהר אחרי קבורת משה במה הוא טבל? ועיי"ש מה שתיירץ לו רבי אברה. ובתוסי' שם הקשה מדוע לא שאל איך בכלל נטמא למשה הרי הוא כהן, ותירצו בתוסי' משום דישיראל נקראו בנים למקום ושיר לכהן להיטמא לבנו. והנה בשבת שם איתא שבב' דברות הראשונות פרחה נשנתם של ישראל, והקש"ה החיה אותם, וצי"ל שהחיה אותם אפי' שכביכול הוא נטמא משום שישיראל נקראו בנים, אלא שכל זה רק אם יקבלו את התורה אז הם נקראים בנים, אבל בלא"ה שם תהא קבורתכם כי הקב"ה כהן ולא יטמא להם.

כ ד. אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ. מובא בגמ' אכל פוטיטא (שרץ המים) לוקה ארבעה, נמלה לוקה חמש, משום שרץ השרץ על הארץ, צרעה לוקה 6 משום שרץ העוף. והסימן לזה שכלל שהשרץ נמצא במקום יותר גבוה האוכל לוקה יותר מלקות. ולכן השרוצ' בים שהוא נמוך מהארץ לוקה 4 ובארץ שהוא גבוה יותר לוקה 5 ואילו העוף שבשמים לוקה יותר. ודבר זה מרומנו פסוק שלפניו. **אשר בשמים** ר"ל האוכל משרץ הפורח בשמים לוקה **ממעל** כלומר יותר מכולם, **ואשר בארץ** והיינו ששרץ השרוצ' לוקה **מתחת** דהיינו פחות משרץ העוף, **ואשר במים** אז לוקה **מתחת לארץ** ר"י פתיה.

כ ז. כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא. הטעם ששבעת שווא היא העבירה היחידה שכתוב בה לא ינקה, אומר רבי מאיר מפרמישלאן, כי כי לעבירה וכתבת בשמים בספר ארתונות, וכעשושה תשובה היא נמחקת. אבל שבעת שווא שנשבע בשמו של הקב"ה כיוון שזה שם השם אסור למחוק. ולכן לא ינקה (לא ימחק) את אשר נשבע לשווא.

כ ח-ט. וזכר את יום השבת לקדשו. ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויויום השביעי שבת לה'. הגאון קמשה בשביל מה הוצרך לומר ששת ימים תעבוד, הרי בא לומר דין דביום השביעי תשבות. ועוד מה זה ועשית **כל** מלאכתך, מה זה כל. וי"ל, אומר הגאון, עי"פ שבת סט. אמר רב הונא היה מהלך במדבר ואינו יודע שבת מונה שישא ימים ומשמר יום אחד, ובכל יום עובד רק כד' פרנסתו ואפילו ביום ההוא שמשמר. וזה מה שאמרה תורה זכור את יום השבת לקדשו-היינו שתזכור תמיד מתי יום השבת עי"ז תרוויח ב' דברים: א' יש ששת ימים תעבוד ועשית **כל מלאכתך** ולא רק כד' פרנסתך. ושנית שכיום השביעי שבת **לא** לאלו"ך ולא תעשה כל מלאכה כלל, אלא תוכל לשבות לגמרי.

כ ט - י. ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך. ויום השביעי שבת לה' אלוקיך. להלן בפרשת ויקהל שינה הכתוב ואמר ששת ימים תַעֲשֶׂה מלאכה ובוים השביעי יהיה **לכם** קודש. וי"ל דאיתא בשי"ע שבגמ"א שאינם עוסקים בתורה כל השבוע ועסקו יותר בתורה בשבת. אבל בגמ"א שעוסקים בתורה כל השבוע וישמיכו בשבת קצת אוכל ושתיה. והנה ששת ימים תעבוד הוא שמלאכתם נעשית על ידם אז יש דין ביום השביעי **שבת לה'** והיינו להקדישו רק לתורה כי כשעובדים במשך השבוע אז בשבת צריך להקדיש הזמן ללימוד, אבל להלן בויקהל זה ששת ימים תַעֲשֶׂה מלאכה והיינו שמלאכתם נעשית עי"י אחרים (וכדאיתא במכילתא ויקהל שכשבני אדם עושים רצונו של מקום אז מלאכתן נעשית עי"י אחרים), ואז יש דין שכיום השביעי יהיה לכם קודש והיינו לכם שהשבת יהיה לו דין של לכם.

כ ב. כבד את אביך ואת אמך. הגמ' בקידושין לא: אבא אומר השקני מים ואמא אומרת השקני מים איזה מהם קודם: אביו קודם, שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך. ושה"ש תלמידיו את הגר"ח' מבריסק הרי אבא נחשב לאבא רק מכח רוב חזקה, ואמא היא בודאית האמא, ואי"כ אין ספק מוציא מידי ודאי, ויהיה עליו לכבד את האמא? ותירץ הגר"ח' (מובא בסטנטיל) שאם יעשה כבוד אמו מחמת שהאבא הוא ספק והיינו שחושד בה שזינתה, אין לך ביוון גדול מזה, ולכן הנח כבוד אמה.

מצוות עונג שבת

בפרשתנו זכור את יום השבת לקדשו. ואיתא ע"כ בגמ' ביצה טז. תנו לב לזכור תמיד את יום השבת, שאם נזדמן לך חפץ יפה, תהא מזמינו לשבת. אמרו על שמאי הזקן, שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת. כיצד: ביום ראשון היה הולך לשוק ומחפש בהמה נאה לכבוד שבת, ואמר: זו לשבת. למחרת כשהיה עובר שוב בשוק, אם היה מוצא בהמה אחרת טובה יותר מהראשונה, היה קונה את השניה לשבת, ואוכל את הראשונה כדי שהטובה יותר תהיה לכבוד שבת, וכן בכל יום ויום, נמצא שכל אכילתו היתה לכבוד שבת. נאמר בגמ' וישעיה א' **תשיב משבת דרך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכבד וגו'** אז תתענג על ה' והרכבתך על במתי ארץ והאכלתך נחלת יעקב אביך. אמר רבי יוסי: כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים, (בלי גבולות) רב נחמן בר יצחק אמר: ניצול משעבוד גלויות. רב אמר: נותנים לו משאלות לבו. איתא בגמרא: שאל רבי יהודה הנשיא את רבי ישמעאל, עשירים שבשאר ארצות בזכות מה זכו לעושרם? אמר לו: בשביל שמכבדים את השבת. ובשבת קיט רבי חי' מספר שהוא התארח אצל עשיר ענק מאוד והגמ' מביאה תיאורים שהשולחן שלו לבד היה שוקל טונות של זהב ממשכיה הגמ' שאלו רבי חי' בני בזכות מה זכית לך? אמר לי: מוכר בשר הייתי, ומכל בהמה שהיתה נאה אמרתי זו תהא לשבת, אמרתי לו אשריך שזכית, וברוך המקום שזיכך לך. איך מקיימים עונג שבת מבואר בגמ' באוכל משובח וכתב הרד"ק (ישעיה נח יג) מצות עשה לענג הגוף ביום השבת במאכלים ערבים וטובים, והגמ' מביאה את סיפורו הידוע של יוסף מוקיר שבת שהתעשר בזכות שכבד את השבת בדגים טובים. הרב פינקוס בספרו על השבת מביא ע"כ שלכאורה קשה הלא השבת היא קדושה ואיך אפשר להתנהג בה בדברים גשמיים כאוכל טוב וכדו'! ואומר הרב פינקוס כשאדם נמצא בביתו הפרטי והוא חושב על הגדלות שלו באמת הוא איננו צריך לאכול, ואדרבה מעלה גדולה היא מידת הפרישות, וההסתפקות במועט. אבל אם למשל הוא יהיה בבית רבו שהוא גדול הדור והוא יכבד אותו לאכול עמו מאכלים טובים האם הוא יאמר אני מסתפק במועט תביא לי לחם יבש ומלח!!! ברור שלא, כי אצל גדול הדור כל הרצונות בטלים לרצון הצדיק כי אין מסרבי' לגדול, כששבת נכנסת אנחנו כביכול לא 'בתמנה' נמצאים אנו בביתו של השם יתברך, אנו אורחים הסועדים על שולחנו, והשם יתברך אומר לנו: ברצוני שתיהנו מהמטעמים שלי, ואין מסרבי' לגדול, אנחנו חושבים רק על רצון ה' כביכול אוכלים ושותים יחד, והאכילה מביאה לקירבת ה' אדירה. זהו עניינה של מצות עונג שבת.

אומר הזהו"ק האדם שאוכל ושותה ושמוח בשבת ובימים טובים. כל מה שמוציא על האכילה והשתיה, הוא ילנו להקב"ה בחלואה, והקב"ה יתן לו כפל כפלים מכל מה שהוציא על זה. וכתב בתיקוני הזוהר (תיקון י"ט דף לח) וז"ל: ובשבת נאמר: לו עלי ואני פורע ומי שלא מוסיף באכילה ושתיה בשבתות וימים טובים, השבת סגורה בעדו, ובגלל זה אמרו רז"ל כל המוסיף מוסיפין לו זה תוספת רוח קדושה, וכל הגורע, גורעין לו נשמה יתירה, ונשאר עני. ואם הוא חכם, מסתלקת ממנו חכמתו, ואם הוא עשיר בממון, מסתלק הממון ממנו, ונשאר עני, יבש. כמו שהוא מנע מלמעלה נשמה יתירה, שהיא נשמת כל חי, ונשאר יום השבת עני, כך מתרחקות ממנו ברכות העליונות, וזה מדה כנגד מדה, וכל מי שמוסיף בשבת, צומחת לו מזה הרבה טובה. כתב בספר חמדת ימים דברים נפלאים על מצות עונג שבת. ענין הוצאות שבת האיש הירא אפילו אם הוא צריך לאחרים, אם יש לו מעט משלו צריך לזרז עצמו לכבד את השבת ולענגו, כי לא אמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבדויות אלא למי שהשעה דחוקה לו ביותר. ואמרו רז"ל כל מזונותיו של האדם קצובים לו מראש השנה, חוץ ממה שמוציא לכבוד שבתות וימים טובים וכו' וכל אשר יוציא לכבוד שבת הן מעט הן הרבה, כל אחד לפי שיעורו, מן השמים כופלים לו. ועל כן האיש התמים יזהר שלא להניח עונג שבת בשביל הוצאה יתירה. וכל המענג את השבת מעוני סופו לקיימה מעושר. **אמר רבה בר בר חנה:** יום אחד הלכתי עם ישמעאלי אחד, ונשאתי משא, על כתפי. ואמר לי הישמעאלי: שקול יהבך, ושדי אגמלאי! "הרם משאך, והשכל על הגמל שלי". והוא הרצה לענין השבת, דאף אם ימצא לך משא כבד ללוות מעות מבני אדם לענג את השבת, אל

מאמרי מוסר וסיפורים מענייני הפרשה

תאמר אקיים בעצמי עשה שבתך חול, אלא השלך על ה', כמו שאמר הכתוב והתענג על ה', ואף שהוא יהבך, משא כבד, למצוא מעות לכבד את השבת, השלך על ה', כמו שאמר הוא יתעלה, "בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע", והוא כלכלך, כי לא יתן לעולם מוט לצדיק, אלא מתמוטטין, וחוזרין ועולין, ולפי רוב הכבוד והעונג, מוסיפין להם במדה גדושה.

האדמו"ר רמ"מ מרימנוב היה אומר: שיש לאדם לכונן באכילת השלש סעודות של שבת קודש, כשאוכל פרוסת המוציא בלעיסה ראשונה, וכיון שעיי' האכילה הזאת לא יחסר לו מזונו של יום ראשון הבא עליו לטובה, וכן כשלוקח לעיסה שניה לתוך פיו יכוין שלא יחסר לו ביום שני, וכן לכל יום מששת ימי המעשה ועיי' נמשך פירסה לכל ימות החול.

בספר נפש שמשון (שבת) מסופר על הרב שמשון דוד פינקוס שבדרך כלל לא היה לו שיע ושיח עם הוויות העולם הזה ותענוגיו, בששת ימי המעשה כמעט ולא אכל אכילה ממש, אלא חשב על ענייני אוכל ובודאי שלא חיפש תענוגים אחרים, הנה בערב שבת קודש, יצא מגדרו תרתי משמע, הוא יצא מד' אמותיו ביום ערב שבת קודש אל חנות המכולת, הקניות לשבת קודש קיבלו גוון אחר, מיוחד, ושעת הקניה גופא היתה עסק של עבודה שלמה תמימה ומיוחדת. במשך תקופה מסויימת צירף אליו שני אברכים, כדי לחזקם במצות האמונה בה', ותוקף קדושת השבת שהיא יסוד האמונה, ובכך הוא ביקש להעניק להם את המידה האמיתית וההתייחסות הגבוהה להכנות לשבת קודש, ללמוד וללמד הקניות לשבת אינן עסק גשמי, אלא עבודה רוחנית, דברים העומדים ברומו של עולם. אחד מאותם אברכים העניק תיאור קצר על אותה שעת קניות 'בחברותא' עם הרב זצ"ל. היינו נכנסים עם הרב אל המכולת, ומיד בכניסה היה לוחש לנו בסערה, זכרו: החנות עתה כולה שלכם, הכל בחינם, הכל ביד רחבה, הכל על חשבון הקב"ה, כמו שאמרו רז"ל (ביצה טז.) "כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה ועד ראש השנה, חוץ מהוצאות שבת ויום טוב, שאם הוסיף מוסיפין לו". הנה אם היו מציעים לכם לערוך קניות במכולת בחינם, האם לא הייתם קופצים על ההזדמנות ומהמלאים עגלות שלמות!! ובכן יש לכם הזדמנות חד שבועית, לערוך קניות לשבת על חשבוננו של מלך מלכי המלכים הקב"ה. נקל לתאר כיצד נראו הקניות לאחר הקדמה זו, קנינו ביד רחבה ועל פי המבואר בשו"ע ריש סי' רמב עד כמה מותר להרחיב את ההוצאות, ובד בבד עם הדגים ורוב מטעמים מיני מתיקה ומגדנות לילדים, רכשנו עולם חדש, עבודה של אמונה, עבודה של בטחון, של דביקות בקב"ה, של תחושה עמוקה ופנימית כי בידו אנחנו, כאשר אנו מוקפים בחביבותו הטהורה של הרב זצ"ל. בנו שהתלווה אלנו בהזדמנות 'לעבודת הקניות' שאל, אבא, הניחא לענין המוצרים המשמשים לעונג שבת, עליהם ודאי התכוונו רז"ל "חוץ מהוצאות שבת וימים טובים" אולם מה באשר לאותם מיני מתיקה או מוצרי מותרות הנשארים ובאים לבסוף לידי שימוש בשאר ימות השבוע, והלא איך קונה בצמצום לשבת בלבד, אלא ברוח לב, כאשר סיקר להניח כי יישאר שפע גדול גם לששת ימי המעשה? עמד אביו על דעתו ואמר, אין זה משנה מתי משתמשים בפועל במצרכים אלו, מאחר ואני קונה את המוצרים כולם לכבוד שבת המלכה, ומכוון לכך, הרי שאינם על חשבוני, אפילו אם בסופו של דבר באים הם לידי שימוש במשך השבוע. את הגישה הזו, על פיה הקניות הנערכות לכבוד שבת קודש אינן כרוכות בהוצאה כלשהי, אלא הן על חשבוננו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, הביא לידי ביטוי לא רק בקניות שערך הוא עצמו, הוא הקפיד להנחיל את התחושה המעשית של אמינותו דברי חז"ל גם לילדיו, כאשר מפעם לפעם העניק להם בערב שבת את ההזדמנות לגשת למכולת, ולקנות ככל העולה על לבם, מחלקים עתה ממתקים בחינם במכולת הכריז בביתו... יכולים אתם ללכת ולקנות ממתקים כרצונכם לכבוד שבת... "כל מזונותיו של אדם קצובים, חוץ מהוצאות שבת ויום טוב" היום לא עולה כסף, הילדים מיהרו אל המכולת וקנו לכבוד שבת קודש, גם אם בכל ימות השבוע לא שידר בביתו תחושה של צמצום או דחקות, לא מותרות חלילה, הרי שבשבת קודש היה השפע גדול שבעתים מבלי כל השוואה לשאר ימות השבוע, כי התורה קבעה שינשא אפשרות להתענג בתענוגים ברווח גדול על חשבון אוצר המלוכה, ומי לא ניצל

הזדמנות נפלאה מעין זו. ואגב גם בשבתות בהן שהתה משפחת פינקוס מחוץ לביתה, כגון בסמינרים שנערכו בבתי מלון שונים, זכר לצייד את בני ביתו במיני מתיקה ובשתיה ברוח לב, וליטול עמו את כל הכבודה הזו אל מקום האירוח, ומיד שאל יחסר חלילה במקום זר היה טוען, ומוריד שם יחסר חלילה מאומה מהנצרך, כדי לכבד ולענג את השבת. זהו רק פן אחד 'בעבודת הקניות לכבוד שבת קודש' אולם פנים נוספות היו לה 'לעבודה' זו.

הרבנית פינקוס ע"ה שתמיד נמונה מלהשתמש בתלמיד חכם ופשטה ככל יכולתה שבעלה לא ייאסף לעסוק בענייני הבית, ידעה שהמיון ערב שבת הרב נוטל לעצמו זכות וחלק בהכנות לשבת, את אותם מצרכים שקנה במכולת, השתדל לשאת בעצמו אל ביתו, רבה של הקהילה, (ק"ק אופקים) היה סוחר ארגוני שתיה, מאכלים וממתקים בעצמו, כאשר תושבים היו מבטיים מפעם לפעם על המחזה בהתפעלות. גם בעת שהותו בחז"ל לצורך הרבצת תורה הקפיד הרב זצ"ל בכל הנוגע להכנה לכבוד שבת. מספר תלמיד שהיה עמו בעת שהותו 'בכולל בסאן דייגו שבכ"לה' כי את האוכל במשך ימות השבוע הכינו האברכים בעצמם בתורנות, אולם ביום ששי לאחר התפילה, הכריז הרב ברגש קודש, כולם לצאת מהמטבח אל היום שלי. כך למשל מספר אחד משכניו, כי בערב שבת הגדול אשר חל ביי"א ניסן הזדמן לרעייתו לפגוש ברבנית פינקוס, כטבען של נשים התגלגלה השיחה ונסובה אודות ההכנות לחג הקרב ובא, ובתוך כדי הדברים שאלה השכנה את הרבנית ע"ה האם התנור בביתה כבר נקי ומוכשר לפסח? היא התשובה לה זכתה, לא העלתה השכנה אפילו בדמיונה, התנור מוכשר לפסח! הגיבה הרבנית בנוסח של פליאה!! הכיצד ניתן כבר להכשיר את התנור בערב שבת הגדול? הלא צריך עדיין לאפות עוגות לכבוד שבת המלכה... יתר על כן, יום ששי בביתו היה מוקדש כולו אך ורק להכנות לכבודה של שבת, ואחד מבני הבית מוסר על אותו יום ששי בתחילת חודש ניסן בו הסתיימו ההכנות לשבת מוקדם מן הצפוי, והרבנית החליטה לנצל את ההזדמנות ולהספיק להתקדם קמעא בהכנות לקראת פסח, היא המריצה את הבנות לסדר את אחד הארוחות, ולינקותו היטב מכל פירור של חמץ, העבודה התנהלה בשמחה בחדווה של מצוה, אולם משנודע הדבר לאבא זצ"ל מיהר להביע את חוסר שביעות רצונו בערב שבת לא עושים דבר שלא נוגע להכנות לשבת, אפילו לא לכבוד פסח, בערב שבת רק מתכוונים לשבת. סיפור נוסף מספר אברך מיהונסבורג, שכאשר הרב התארך בביתו בשבת ומנהגו היה לא לאכול בשר מחוץ לביתו מטעמי הידור בכשרות, אולם חמין יש להכין, טרח אפוא הרב והכין חמין פרווה ללא בשר, אולם א"כ מה המיוחד 'בחמין של שבת' כזה, הוא הוסיף לחמין 'שוקולד שוויצרי' שיעניק לו טעם מיוחד.

רבי שמואל לניאדו זצ"ל ממגורשי ספרד הפליג פעם באוניה, ופתאום מת אחד הגויים אשר שהה עמם באוניה. רב החובל החליט למכור את כל רכושו במכירה פומבית, ולבסוף נשאר פח אחד של דגים שאף אחד לא רצה לקנותו. מאחר והרב היה גליל באכילת דגים לכבוד שבת, לא רצה לוותר על מנהגו גם בהיותו באוניה, וקנה את הפח בכמה פרוטות. והיה אך כשפתח הרב את הפח נמצאו בשורה העליונה דגים, אך מתחתיהם נמצאו מטבעות זהב ואבנים טובות לרוב והתעשר הרב עושר גדול, דוקא בשעת דחקו, בעת היותו גולה מספרד. לימים כשביקשו אנשי ארס צובה רב עליהם, שלחו למרן השולחן ערוך רבנו יוסף קארו זיע"א שיואל בטובו לבוא לכהן אצלם כרב, אך הדבר לא התאפשר למרן, והוא שלח להם בזו הלשון "אשלח לכם את הרב שמואל לניאדו שהוא איש שר כמוני". (ספר הזכרון כנסת עזרא עמוד ק).

מעשה שהיה בזמן החפץ חיים, ביהודי אחד שהיה חולה וסבל מחומציות בקיבה, והרופאים אמרו שאסור לו לאכול דבר שנשתהה אחר הבישול. ניגש אותו יהודי ושאל את רבינו החפץ חיים זצ"ל אם הוא רשאי לאכול חמין בשבת, כי הרי לפי דברי הרופאים זה יכול להזיק לו. אמר לו החפץ חיים: כשאדם אוכל לכבוד שבת, שבת היא מלצוק ולא יחא לו שום הויזק. אבל היהודי הזה לא נחה דעתו, וחזר ואמר: רבי אבל אזלי זה יזיק לי? אמר לו החפץ חיים, אם כך שאתה חושש כל כך צריך אתה לעשות את מה שהרופאים אמרו לך. ופירש את דבריו ואמר: אם אתה מקבל את דברי חז"ל כפשוטם, ומאמין בדבריהם באמונה

מוחלטת, אין ספק שלא יהיה לך שום היקף, אבל אם אתה מפקפק בלבד, הרי השבת לא תגן עליך, ואתה חייב לעשות מה שהרופאים אמרו לך. (שלמי תודה לרבי בן ציון פלמן עמ' רסד). כמו"כ ידוע מהר"מ מנדבורנא שהיה מצניע את הקוגעל של שבת, ואחר זמן רב היה מרפא חולים בזה.

הבן איש חי מביא מעשה שהיה בדורות הקדמונים בבגדאד ע"י. יהודי אחד המיר דתו לדת הישמעאלים אצל הממשלה, וכפי דתם לא תתקיים המרתו, אלא עד שיבוא חכם היהודים שבעיר וידבר עמו ביחידות (בארבע עינים), באיזה דברים שירצה לחזור בו, וכאשר זה ישמע דברי הרבנים של החכם ויסרב ולא יקבל דברי החכם, אלא רק להמיר, אז תהיה ההמרה שלו חוקה שאינה תלויה בשום אונס וסיבה, אלא נמצא שהוא אוהב דתם בלב ונפש. ואותו היהודי בא אצלו החכם שבעיר, וידבר עמו כמה דברים יקרים וטובים למשדך לבו לדת ישראל, ולא יכול, אלא זה עומד עדין במרדו להמיר. וקודם

שנסתלק החכם, בא יהודי אחד חבר של זה, והוא יודע שמקטנותו ערבים לו הביצים של שבת, אשר מניחים אותם על החמין של קדירה, ואוהב לאכול בכל שבת קודש שבעה ושמונה ביצים, מחמת שערבים לו הרבה, ויגש אליו ויאמר לו: אם תמיר את דתך, מה תעשה בשביל הביצים של שבת קודש, כי זה העריבות של הביצים לא תמצא כי אם אצל היהודים שומרי שבת... ודבריו של זה, תיכף עשו פירות בזה האדם, וחזר בו מן ההמרה בשביל ביצים של שבת קודש.

מסופר על האבדמו"ר מצאנז כשהיה בתקופת השואה במחנה אושביץ, ראו אותו שחיר על פתחי הצריפים בצהרי יום השבת ושאל בקול מתחנן מי מבני עמו מוכן להתחסד איתו, כי הוא מוכרח בשעה זו לקיים מנהג אבות ולאכול חתיכת בצל לכבוד שבת. וכאשר אורו עיניו משהושיט לו אי מי מעט גלדי בצל ראויים לאכילה אשר השיג בדרך מופלאה ממטבח המחנה, פרש לו אל פינתו וישב, ובכה שעות שלמות, עם

ידיעות חשובות וכן דברים מגדולי ישראל ערוך בדרך של שו"ת

מן הראוי לציין כי מי שנקלע חלילה למקום שמתרחשת בו רעידת אדמה עליו לפעול על פי ההמלצות שמרסמו על ידי העוסקים בנושא: השהוים במבנה אם ניתן, יש לצאת לטטח פתוח. אם לא ניתן לצאת מהמבנה תוך שניות ספורות, יש להיכנס לממ"ד ולהשאיר את הדלת והחלונות פתוחים, או לצאת לחדר המדרגות ולהמשיך לרדת עד ליציאה מהמבנה. רק אם לא ניתן לפעול כך, יש לשבת בפינה פנימית של החדר או תחת רהיט כבד ולהגן על הראש באמצעות הידיים. השהוים בחוץ יש להישאר בשטח הפתוח ולהתרחק ממבנים, מעצים, מכבלי חשמל ומפריטים שעלולים ליפול ולסכן אתכם. הנוסעים ברכב יש לעצור את הרכב בצד הדרך לחכות בתוכו עד שרעידת האדמה תיפסק. יש להימנע מעצירה מתחת לגשר או על מחלף. השהוים בקרבת חוף הים יש להתרחק מחוף הים קילומטר אחד לפחות מחשש שיגיע צונאמי ויציף את החוף. אם לא ניתן לעזוב את אזור החוף, יש לעלות לקומה גבוהה של בניין קרוב.

שאלה: אדם שלומד ומתאמץ ללמוד את חלקי התורה האם יזכור את זה בשמים? **תשובה:** מובא בכמה מקומות בחז"ל שכל מה שאדם למד יזכירו לו שמים ולכן כדאי לקבוע לימוד בכל חלקי התורה גם אם לא זוכר ממש כעת כאן בעוה"ז, והיה אומר רבי חיים קניבסקי שזה הכל אם עשה מה שיכול בשביל לזכור והיינו שהשתדל לכך והתאמץ לזה ומובא ברבי משה פינשטין שהכוונה היא שלמד 4 פעמים את הדבר.

שאלה: איזה עבירה קשה בפרשה אין המון העם נזהרים בה? **תשובה:** הזכרת שם שמים לבטלה. וז"ל רבינו יונה בשערי תשובה ג, יג: ויש במצות עשה מן החמורות שאין המון העם נזהרים בהן, כגון הזכרת שם שמים לבטלה, שנאמר "את ה' אלוקיך תירא", ואמרו רבותינו זכרונם לברכה והזכירו בזה שלא להזכיר שם שמים לבטלה. ובאות סא כתב: ולא תחללו את שם קדשי זה מחייבי כריתות, כאשר יתבאר. ודע כי ההפסד והאבדון המצוי בנפשות המון העם, הלא הוא על שפת לשון, כי הם מזכירים שם שמים לבטלה, וגם מזכירים מבלי מורא, ועל ענין זה פרשו רבותינו זכרונם לברכה. ובפלא יועץ ערך ברכות כתב: בברכת ה' צריך לזוהר מאד שלא לבדך ברכה שאינה צריכה או ברכה לבטלה שעובר על לא תשא וזה ימצא בעם הארץ שרוצה להיות חסיד ולברך על כל דבר ודבר לפעמים המה כשלו ונפלו באיסור ברכה לבטלה או ברכה שאינה צריכה והולך את חמכים יתכם. ובערך שם שמים כתב: ובכלל הזהירות שלא יאמר הברכות ותפילות חטופות וקטופות דשמה אינו יוצא י"ח ונמצא שהזכיר שם ה' לבטלה וחרדה ילבש בהזכירו שם שמים כל עצמותיו יאחזמו רעד כי כל העליונים רועשים ורועדים בהזכירם שם השם איום ונורא.

שאלה: מה הסיבה שקשה לאדם להתמודד עם הצרות שלו? **תשובה:** הרב שטיינמן היה אומר שאחת הסיבות העיקריות המונעות מהאדם להתמודד עם הבעיות והצרות המתרגשות לפתחו, היא משום שסבור שהצרה תשאר אצלו לעולמים, ובאמת הדבר אינו כך, ולכל התלאות של האדם יש סוף ויש גבול, ואילו היה יודע שזה דבר זמני, שבעוד זמן מה יעבור, היה לו יותר קל להתגבר על כך. בכל התלאות העוברות על האדם בחייו, היום פלוני שולט עליו, ולמחר מתהפך הגלגל לאידך גיסא. בערב ילין בכי, ולבוקר רינה, וממילא אין לאדם להתפעל ממצבו

הבצל בידי, כשעיניו העצומות יורדות פלגי דמעה. אושבין היה המדור השביעי בגיהנום של מטה, שאול תחתית, שמה פירכרו שלדי אנוש את פרפורי חייהם האחרונים, ענני דם ואש ותימרות עשן התאבדו שמה לכל מלאך האופק. האדם באושבין אשר עוד לא איבד צלמו, נאבק בצפרניו את מאבק הקיום הפיסי הגואש, ואת חזות הכל ראה בפרוסת לחם יבשה בלגיומת מים מלוחים, או בקצהו של דרגש מזוהם לשכיבה. המוח המרוצץ לא היה מסוגל לחשוב על נושאים שמעבר לקיום הנפש הבהמית, והנה בתוככי אושבין זו, התהלך אדמו"ר זי"ע כיצור עילאי שאינו מעלמא דדין, שכל הסובב אותו נוגע ואינו נוגע בו, שבתוך תוכה של התופת אין לו שום דאגה אחרת, כי אם זו מהיכן לקחת בצל לכבוד שבת. (לפדי האש). מתוך דברי חיים להרב יוסף חיים אליהו שליט"א.

הנוכחי בו הוא שרוי, משום שהדברים משתנים ומתהפכים במהירות, ואם בני אדם ישימו על לבם דבר זה הרי ימנעו מעצמם משברים נפשיים רבים, ולא יפלו ברוחם, ביודעם שלכל צרה יש זמן וקצבה, ויעבור תקופה הכל יתהפך לטובה בעזרת השם. מתוך קו שיח יצחק שיעורי הרב זילברשטין -04 3760582

שאלה: איך אדם מגיע למנוחת הנפש? **תשובה:** כידיע לכל אדם ניתנו משמים כוחות ושליחות בבריאה. איך אדם יודע מה ניתן לו? לכל אחד יש איזה שהוא זמן שהוא מרגיש שהדבר הזה זה השליחות שלו, וזה עי"י הכשרון המיוחד שניתן לו ואין לאף אדם אחר. ואפי' שכל התחלות קשות, אם יעשה זאת בשלימות נפשו תבוא על מנוחתה. אבל אם יתחמק לעולם לא תהיה נפשו שלווה, וכמו שהגוף רעב אם לא נותנים לו אוכל, כך הנפש תישאר רעבה כל זמן שלא עושה את תפקידה.

שאלה: מהו שנת .. לפ"ק ומהו לפ"ג? **תשובה:** פרט קטן הכוונה היא שמוזכר כאן רק מניין השנים בלי האלפים דהיינו תשפ"ג. ופרט גדול זה שאנו מזכירים גם את מניין השנים הגדול דהיינו התשפ"ג. ונפק"מ שלפעמים כותבים הספר יצא בשנת .. בגימטריה אז כדי לבדוק מה באמת השנה האם הכוונה היא למשל לתשנ"ד או להתשנ"ט כותבים לפ"ק או לפ"ג וכך יידע הקורא איזה שנה זה שייך.

שאלה: אנשים הנמצאים הרבה בבית, על מה צריכים להקפיד בימים הקרים הללו כדי להישאר בבריאות איתנה? **תשובה:** כידיע כשקר הגוף משתוקק ליותר פחמימות, וכשאוכל הרבה גם כשהמאכלים הם פריאים זה יכול להזיק לגוף, ודין זה מופיע ברמב"ם בכמה מקומות (ובעיקר בדיעות טו) וכן בקיצור שו"ע, והם מבארים מדוע זה בעיה, כי כשאוכל הרבה אז מערכת העיכול לא עובדת כראוי, ונוצרים הרבה רעלים בדם, ומחלות שונות ומשונות. והוסף הרמב"ם שזה גורם אף למוות חלילה, כי הגוף הוא כמו מכשיר חשמלי, למשל מייבש כביסה, אם תדחוס לתוכו הרבה הוא לא יפעל את פעולתו כלום. בסופו של דבר, החורף אמנם מספק לנו שלל תירוצים, אך הקפדה על שתייה מרובה, בחירת מאכלים עם ירקות ודגנים מלאים, פירות הדר, וכן אוכל סא הוא טוב ומצויין, אך הכל הוא בלי לחץ יותר מדי לגוף, ודברים אלו יעזרו לנו לשמור על משקל ובריאות. **עוד מובא** בקצשו"ע שאדם צריך לגור במקום מאוורר ועי"ז יזכה לאריכות ימים, וכן כשקר ויכול, כדאי להשתדל לישון עם חלון פתוח אפי' טיפה, ובחורף כשקר מדי ואין לו חימום מספיק, ישאיר לכה"פ חלון בחדר אחר או למטבח כדי שהבית יתאוויר, וכשיכול יאוורר יותר את הבית. והדברים אמורים בפרט כשיש בבית מישהו חולה אז כדאי לאוורר לפחות פעם ביום את חדרו של החולה ואז שיהיה בחדר אחר כדי שלא יצטנן, כי אם לא מאוורר את הבית הוא מתמלא בחיידקים. ויש להוסיף היותו וישנם ילדים שמגיבים קשה לשניוניים הקיצוניים במזג האוויר וירידת חום הגוף (היפותרמיה), היא תופעה שכיחה בחודשי החורף, בקרב תינוקות וילדים הרגישים יותר לטמפרטורה נמוכה בסביבה שבה הם נמצאים. בדרך כלל עובר זמן עד שמהזיה כי מדובר בירידת חום הגוף, אולם לתופעה זו עלולות להיות השלכות רבות על פעילות הגוף, קצב הלב והתפתחות זיהומים. לכן חשוב מאוד להקפיד לשמור על טמפרטורה מתאימה בבית ועל לבוש מתאים בחוץ. ככל שהגיל צעיר יותר, הסיכון לירידת חום הגוף גבוה יותר. מאוד חשוב

לזכור, כי בכל גיל קיימת סכנה של איבוד חוס הגוף, ושהתופעה נגרמת כתוצאה מחשיפה לסביבה קרה. ניתן לזהות את הירידה בחוס הגוף אצל תינוקות עד גיל חודשיים על ידי סימנים כגון: אפסיות ושינה. אצל תינוקות ופועוטות עד גיל שנתיים תתבטא התופעה בבכי וישנוניות. במצבים אלו יש להפשיט את הילד ולחפש על גופו כתמים אדומים וכחולים. חובה לחמם את החדר לפני הסרת בגדי התינוק. ילדים בני 3-4 שנים, עלולים להתלונן על כאבים בכפות הרגליים והידיים, ויש לבדוק היטב את הגפיים של הילדים ולבחון האם קיימים בהם שינויי צבע. בכל גיל יש לשים לב לתופעה של עור קר באזורי החזה והבטן, בליווי הסימנים המאפיינים את גיל הילד שיכולים להעיד על היפותרמיה. ובמידה והם מופיעים - יש לפנות מיידידת לבתי חולים. בכל המקרים חובה לדאוג לחם היטב את הילד ולהלבישו בלבוש חם ובשמירה. יש להלביש לתינוק בגדים חמים מאוד, אך הלבשת יתר מסוכנת ועלולה לגרום לעליית חומו של התינוק ובמקרים נדירים למוות בעריסה. לכן יש לבחור בגדים חמים ונושמים, כמו כותנה או פלנל. כשיוצאים החוצה, מומלץ לכסות התינוק בשמיכה, ואם קר מאוד להלבישו במעיל וכובע. בלילה קר יש לכסות התינוק בשמיכה חמה וקלה.

שאלה: מה הילד צריך לראות בהורים שלו? **תשובה:** דמויות על. והיינו לפני שמתחילים בחינוך עלינו להיות גדולים וחזקים בעצמנו כדי שנוכל להחזיר את מה שקיבלנו מהורינו ואבות אבותינו לדורות הבאים. ומנהיג זה אדם שנותן את כולו לילדים וחושב תמיד על השני במה הוא יכול להקל עליו. וצריך להיות הורה שמעריכים אותו ורק כך הוא יכול להנהיג את הבית ולהנחיל דברים. ובדאי לא יתכן שאבא ידרוש מהילד משהו שהוא אינו מתנהג כך, היינו אבא לא יכול לדרוש מהילד שישאר עד סוף התפילה כשהאב עצמו אינו נוהג כך. עוד דבר, המכובדות של האבא היא חלק מהדמות. היינו כשהאבא מסתובב בבית כמו בחוף ים אז הוא לא דמות בשביל הילד וכדברי רבי יוחנן בב"ק צא.

שהבגד זה כבוד האדם. וכן אבא שמבדק ברהמ"ז בזבנג, או מפטפט בתפילה, הוא לא מכובד בעיני ילדיו וממילא יקשה על האבא להחזיר ערכים.

שאלה: מה צריך להיזהר מלומר לילד? **תשובה:** צריך להיזהר מלומר לילד אתה ילד רע, ולמעת כזה מאוד. כי ילד ששומע שהוא רע זה גורם לו לפחדים, כי מכיוון שהוא רע א"כ מגיע לו עונש, ועונש מבחינתו יכול להגיע ע"י חתול או אפי' יונה, כי ילד לא מבדיל וברגע שהוא רע נדמה לו שהוא צריך להיענש מכל כיוון. ולכן מה שכן יעשה, יאמר לילד שהוא ילד טוב אך כעת הוא טעה וכל אחד טועה, וישתדל שבפעם הבאה זה לא יקרה. מה שהילד צריך זה גב והבנה למצבו, ברגע שיש לילד משהו שמבין אותו זה נותן לו גב עוצמתי ומוציא אותו גם ממצבים הכי קשים.

שאלה למחשבה: אם היו מציעים לאדם 2 אפשרויות, באחת, הוא גביר הגביר של העיירה, יש לו בית רחב ידיים, הוא בעל צדקה גדול ולא חסר לו כלום. מאידך, כאשר הוא עולה על יצועו, למשך 12 שעות ביממה, הוא חולם שהוא עני, מסובל ביסורים, אין לו לחם לעצמו ולילדיו שלו, רודפים אותו נושים, אין לו לא יום ולא לילה. **באפשרות השנייה**, כשהוא ער, הוא עני כנ"ל, ומאידך כשהוא ישן הוא עשיר כנ"ל. האם באמת יש עדיפות להיות גביר ביום, או שבכל מקרה גם תחושת הגבירות שיש לגביר, הוא ג"כ ענין של דמיון, ואין הבדל אם הוא מדמיון ביום או בלילה. יש בנותן טעם לספר את סיפורו של הגביר האגדי בשעתו אדמונד דה רוטשילד, שהיו לו כל נמנעי עולם בזמנו, אולם לא הגיע לקצה קצוה לו עני בן דורינו. היה לו בבית תנור פחם, רצפות בוודאי לא היו לו, בכרכרה שלו לא היה מזגן וכשהסוסים התעייפו, הוא נאלץ לנוח איתם, האוכל שלו העשיר, היה בוודאי לחם עם כל סוגי הירקות אבל לא יותר מזה וכו' וכו'. וכל זה לא הפריע לו להרגיש הגביר של העיירה, ומאידך עני בן דורינו לא ירגיש עשיר בכזה סוג של אושר כי יש לו יותר מזה. הרי לנו שתחושת העושר והעוני, מתנהלת במחשבה.

הלכות הקשורות לפרשה ועוד הלכות שונות.

רעיונות שנשלחו השבוע. יש להימנע מלקרוא בשבת: א. איך מיבשים נעלים שהטרטבו שמצוי מאוד בימים גשומים! יחתוך דפים מעיתון וידחוס לנעל הרבה, עד שהנעל תהיה מלאה ודחוסה בעיתונים, יעשה כך בלילה, ובבוקר הנעל יבשה גלאט. בדוק ומנוסה פעמים רבות, וכן לשעה זה ג"כ עוזר מאוד. **ב.** מה לעשות שהקשר של הנעלים לא ייפתח - לאחר הקשירה הרגילה לוקחים את האוזניים של השרוכים ומבצעים קשר נוסף (לגבי שבת שכי"א ישאל את רבותיו) **ג.** ופטנט מעניין: מי שקדח חור בקיר והחור יצא יותר גדול מהדיבל מה יעשה? פתרון פשוט: יקח קיסם עץ ויכניס בחור ואז ישים את הדיבל וזה נתקע הכי חזק שיש ואם זה עדיין גדול ישבור קיסם לשניים שיהיה כפול וכן על זה הדרך כמה שצריך, ואחרי שתוקע הדיבל ישבור את מה שבלט מהקיסם. **ד.** רציתי לומר פתרון לגיהוקים אבל פיתרון פיתרוני סוף כל הפיתרונות חשוב לי להדגיש שלי היתה בעיית גיהוק ברמה של חודש ברצף וזה פטנט שאני משווק ואין אדם בעולם שעשה אותו ולא נושע זה קצת מצחיק אבל 100% לשבת לפסק קצת רגלים, ללגום מכוס מים, לא לבלוע, לכופף את הראש עד שהוא יכנס בין הרגלים ואז לבלוע.

התורה חסה. למי שיש פתרונות לבעיות המופיעות כאן נא לשלוח למיל שבסוף העלון ויזכה בכך לקיים מצוות ואהבת. **א.** רצינו לשאול איך אפשר למנוע לעצור משערות לבנות לגדול ולהתברות (בראש) כלומר איך לטפל בזה האם יש דעה בדוקה מניסיון? **ב.** משהו יודע פתרון לרוכסן של מכנסים שנתקע באופן קבוע בכל פעם שפותחים, (קורה בד"כ ברוכסן עבה). **ג.** אני מחפש פתרון למצלמה שהפסיקה לעשות צילומים ברורים אם יש למישהו פתרון. **ד.** מה אפשר לעשות לאברך שהמספר שלו במשקפיים כל הזמן עולה. **ה.** אשמח לפיתרון מגהץ קיטור של חברת טפאל שאינו מוציא אדים והנורה של חוסר במים מהבהבת אף שיש במיכל מים. **ו.** מה הפתרון לאבנים בכיס המרה שגורמים להתקפי כאבים עזים?

הורה שאין לעמוד משום שהיו כביכול שיש מדרגות בתורה ויותר ויש שהם פחות. אמנם מי שעומד בכל קריאת התורה יכול לעמוד אך מי שלא עומד דעת הרב אלישיב שאין לעמוד כלל. שיעור מרן הגר"ש ברכות.

עם בא הרוח החזקה יש לעורר על הלכה לא ידועה: משנה בברכות ובשו"ע ומשנ"ב רכז ד שאל רוח בזעף יש לברך שכוחו וגבורתו מלא עולם. ושלא בזעף מברך מעשה בראשית. ראיתי לאחרונה קונטרס מפורא שיצא ע"י הרב מושקוביץ עם הכרעת פוסקי זמנינו והכריעו שם שכל שמתנענעים האילנות צריך לברך מעשה בראשית ופוסקי זמנינו אמרו שאפי' אם צריך להחזיק את הכובע שלא יעוף יש צורך לברך מעשה בראשית.

בפרשתנו כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא. אדם שלומד גמ' ומוזכר בה פסוק האם יכול להזכיר שם השם תוך כדי קריאת הפסוק אפי' שמוזכר רק חצי מהפסוק? המהרש"א בברכות ו. כתב שמוזכר להזכיר שם השם בשעת הלימוד, אמנם בסנהדרין קד: כתב המהרש"א לאסור להזכיר שם השם. ולמעשה נחלקו בזה גדולי הפוסקים. המג"א אר"ח רטו, וכן בברכי יוסף כתבו לאסור. ואילו השואל ומשיב וכן היעב"ץ והאבני נזר התירו וכן נהג רבי יוסף חיים זוננפלד כשהיה מסתפק האם יש לומר ברכות בשבוע ברכות הורה ללמוד מסכת כתובות דף ח. ששם מוזכר השבע ברכות והיה הקריא ועם שם.

האם יש לעמוד בקריאת עשרת הדברות. וה"ה באז ישיור וכן ביג' מידות בתענית **ציבור?** ידוע שהרב אלישיב מאוד הקפיד בזה שלא יעמדו ואף אם כולם עומדים

חידות

שינון הפרשה. תשובות ע"פ ה' א' - ב'. התשובות בסמוך לשאלות. מיועד גם לילדים: **א.** שמו של בן משה! אליעזר. **ב.** על מה ד' פקד עון אבות? על - בנים. **ג.** מה אסור לבנות את המזבח? גזית. **ד.** המשך: ויאמרו אל משה - דבר אתה עימנו. **ה.** את מי שפט משה לבדו לפני עצת יתרו? את - העם. **ו.** שיר מפורסם על הפרשה - ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ד' נעשה. **ז.** מי עוד אכל בסעודה עם יתרו מלבד אהרן? זקני ישראל. **ח.** מה היה יתרו? חותן משה. **ט.** יתרו אמר למשה שהדבר שהוא עושה לא - טוב. **י.** כבד את אביך ואת אמך למען - יאריכון ימך. **יא.** הקב"ה נושא אותנו על? כנפי נשרים. **יב.** מה יקרה לנועג בהר? לא יחיה. **יג.** ואתם תהיו לי - ממלכת כהנים. **יד.** למי מדברים בלשון רכה? נשים. **טו.** איך נקרא בתורה אוצר חביב? סוולה. **טז.** איזה קרבן כולו כליל? עולה. **יז.** שם נוסף ליתרו - פותאל. **יח.** איזה גרושה הוחזרה בפרשה? ציפורה. **יט.** מה השמועה 'שמע ובה' ? קריעת ים סוף. **כ.** מהיכן יודעים שהסומא יתרפא? כי כתוב וכל העם - **וואים** את הקולות. **כא.** כמה שרי עשרות היו? שישים אלף. **כב.** היכן מובא האיסור לגנוב ממון? לא תגנובו

חידות פרשת שבוע מאת רבי יאיר נוסבך: **א.** שמות ספרים בפרשה: **ב.** 7 פרשות בפרשה: **ג.** 3 בעלי חיים בפרשה? **ד.** 4 פעמים כפל מילים בפרשה?

תשובות: **א.** אבי עזרי. בית יעקב. ויגד משה. חסד לאלפים. מזבח אדמה. מזבח אבנים. **ב.** יתרו (יח א) בא (יח ו) ויצא (יח ו) וישב (יח ג) וילך (יח כז) ויקרא (יח ג) במדבר (יט ב). **ג.** נשרים (יט ד) ושוור וחמורו (כ יג). **ד.** סקול יסקל (יט יג) ויה יירה (יט יג) שמוע תשמעו (יט ה) מות יומת (יג יב).

חידות תורניות ומהפרשה: **א.** איפה בתפילה אומרים 'למה היא באה'? **ב.** היכן בפרשה כהנים לא מזרע אהרון? **ג.** איך יתכן מ' סופית באמצע מילה? **ד.** בפרשה הר סיני, יש חז"ל מה ענין שמטיה להר סיני והתשובה ידועה. מי יודע מה ענין יובל להר סיני? **ה.** איזה חפץ מזמן האבות מופיע בפרשה? **ו.** היכן מזכירים בקריאת שמע 'שמך'? **ז.** בפרשת 'יתרו' יתרו נקרא רעואל. מי עוד נקרא רעואל

בכל ענייני העלון, וכן להשיג את העלון 'המלא' במיל או בכתב יתור גדול אפשר לפנות למיל: 456alon@gmail.com יש לדייק במייל ולכתוב קודם 456 ואח"כ alon@gmail.com או לטל: 0527633431 לקבלת העלון בפקס יש להתקשר לטלפון 036180383

מדשן ביתך

גליון
מס' 394

פנינים ורעיונות נפלאים לפרשת השבוע
מאוצרו של הרב יוסף זריצקי שליט"א

יתרו
תשפ"ג

קצת יהדות. מיהו האדם שיוכל לפתוח מסגרת לבנות? בעזרת הנשים ישבה אשה צנועה ששמעה את הדברים, שמה שרה שנירר. היא שמעה את הדברים, ופתחה מסגרת מיוחדת לבנות, הקבוצה הקטנה גדלה עד שנהייתה לכיתה, ולאט לאט הכיתה התרחבה. היא יצרה את הגרעין הראשון למפעל העצום שנקרא "בית יעקב". ישבו בבית הכנסת עשרות אנשים, כולם שמעו, והיא היחידה שעשתה מעשה.

ראשית גדולתו של המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין, טמונה בהתעוררות מתוך שמיעת שיחה אחת של רבנו יוחם ממייר. כאשר הגיע רבנו יוחם לשמש כמשגיח בשיבת ראדין, שיחתו הראשונה היתה בענייני אמונה, ר' יחזקאל שהיה בין הנוכחים, הושפע מאוד מהדברים, עד שהעיד אחרי שנים, שאחרי ששמעתי את המאמר, הרגשתי כי אמונתי אינה אמונה, התפילין שלי אינן תפילין והציצית שלי אינה ציצית, ומאז הקדשתי את כל חיי לקנין אמונה אמיתית.

"וישמע יתרו" (י"ח - א')

שואל הרבי מקוצק, וכי יתרו לבד שמע, הרי פסוק מפורש "שמעו עמם ירגזון"? אלא, יש שומע ונפסד, ויש שומע ונשכר. העמים שמעו וברחו מהקב"ה כדי להיפטר מהפחד, אבל יתרו שמע, בא והתקרב.

בספר "פנינים משולחן גבוה" מביא את תירוצו של רבי יוסף ננדיק זצ"ל, כך הוא טיבו של עולם, מספר אנשים יושבים ומאזינים יחדיו לאותו סיפור, כל אחד שומע אותו אחרת ומוציא הימנו מסקנה שונה. כאשר יוצאת שמועה בעיר כי פלוני התעשר, אוהביו ישמעו וישמחו, הסוחרים יחשבו כי כדאי מעתה לבוא במסחר עימו, ואילו הגנבים ירהרו על מקום נוסף שעליהם לפרוץ אליו. בסיפור יציאת מצרים לא היו השמיעות שוות. "שמעו עמים - ירגזון", הללו חששו כי גורלם יהיה כגורל מערים. "אז נבהלו - אלופי אדום", "אילי מואב - יאחזמו רעד", "נמוגו כל יושבי כנען". עמלק גם הוא נבהל, אך בהילותו שלו גרמה לו דווקא לקום ולהילחם עם ישראל. אמנם גם יתרו שמע, אבל שמיעה אחרת היתה לו, בהבינו את המסר הטמון באירועים, לכך בא המדבר להתגיייר.

"וישמע יתרו" (י"ח - א')

מה שמועה שמע ובא? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק. [רש"י]

שואל רבי זושא מאנפולי, מה רש"י שואל מה שמועה שמע ובא, הרי הפסוק אומר במפורש "את כל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל עמו"? אלא, היה קשה לרש"י, אם שמע יתרו את כל זה, למה הוא הגיע אל בני ישראל אל המדבר, מה שמועה שמע ובא? הרי היה בידו להתגיייר ולהיות יהודי בביתו. ועל זה עונה רש"י, שמע על קריעת ים סוף ומלחמת עמלק - ראה שכל העולם כולו

"וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים" (י"ח - א')

יתרו זכה שקראו פרשה בתורה על שמו, ולא סתם פרשה אלא פרשה של מתן תורה, לכאורה היה מתאים לקרוא פרשה זו, פרשה של מתן תורה, על שם משה רבנו שהוא הוריד את התורה, אך לא, קוראים על שם גוי - יתרו, ברור הדבר שלקריאת פרשה בתורה יש משמעות, א"כ מדוע קוראים לה על שם יתרו. וביותר קשה, הרמב"ן מביא מחלוקת אם יתרו בא לפני מתן תורה או אחרי מתן תורה. לפי הדעה שיתרו בא אחרי מתן תורה, השאלה מתעצמת מדוע התורה הקדימה לכתוב את ביאת יתרו לפני מתן תורה, הרי זה לא לפי סדר הזמן?

מתוך רבי שלמה וולבא, בהכרח שהתורה רצתה לכתוב כאן הקדמה למעמד הר סיני, והקדמה זו היא סיפור בואו של יתרו.

נתאר לעצמנו שאדם יושב וקורא בעיתון שהיה קריעת ים סוף, הוא היה יכול לשמוע ולומר "איזה סיפור יפה". אבל יתרו, כשמע על קריעת ים סוף, מיד קם והלך אל המדבר אל משה רבינו ובני ישראל. זה סוג אחר של שמיעה. כשיתרו שמע, היתה זו שמיעה שמיד יצאה ממנו תוצאה - שהוא בא לראות מקרוב את כלל ישראל. זה כבר מצביע על משהו, זוהי ההקדמה הראשונה למתן תורה. מיתרו אנו למדים, שכדי לקבל את התורה, צריך שיהיה קודם את חוש השמיעה. שמיעה זו איננה דבר קל, יש הבדל איך כל אחד שומע. אומר הרב וולבא יתכן שאם אנחנו היינו במעמד הר סיני, היינו מפטירים א"כ שזו היתה "דרשה יפה" אני מניח שזה היה הרושם שלנו ממעמד הר סיני, כך אנו רגילים לשמוע. הקב"ה שאל את שלמה המלך מה הוא רוצה? עושר או אריכות ימים וכדומה. ושלמה ביקש "ונתת לעבדך לב שומע" [מלכים א' - ג, ט]. לכאורה הלא שומעים באוזניים ולא בלב? אלא כנראה שצריך שהלב ישמע, שיכנס ללב, מה שהאוזניים שומעות זה נכנס מכאן ויוצא מכאן, שמיעה צריכה להיכנס ללב, צריך לשמוע עם הלב. וזה לומדים מיתרו, שתיכף ששמע הלך למדבר אל בני ישראל.

גם רבי עקיבא התנא הגדול, צמח מהתבוננות אחת שראה איך המים שחקו אבנים, אמר, אם המים הצליחו לשחוק את האבן, על אחת כמה וכמה שהתורה יכולה להיכנס לתוך ליבי. אם ר' עקיבא היה רואה את זה בהסתכלות שטחית של תופעת טבע, לא היה יוצא ממנו גדול שכזה אך ראה, התבונן, ועשה מעשה.

במלחמת העולם הראשונה, נמלטו יהודים רבים מהעיירה קראקוב מפולין, לאוסטריה. בחג החנוכה, נעמד רב בינה, ודיבר על גבורתם של החשמונאים שעל אף שרוב אנשי אותו דור הלכו בדרכי היוונים והתייוונו, בכל זאת קמו יוחנן ובניו והחזירו עטרה ליושנה. שאל הרב "היכן החשמונאים של הדור שלנו", ב"ה יש לנו תלמודי תורה לבנים, אבל לבנות אין מסגרות מתאימות, הן לומדות בבית ספר של גויים, ורק ביום ראשון, כשיש חופש, מלמדים אותם

יודע על הנס הגדול הזה, ואף על פי כן לא הרתיעה אותו מלצאת למלחמה, מכאן הסיק שלא די בשיבה מרחוק, אלא שצריך להיות עם בני ישראל יחד. תירוצו נוסף, יתרו שמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק. משני אלה למד, כי מה שבא לאדם בלא יגיעה אינו מתקיים. כי אחרי שהעמים ראו כל כך הרבה ניסים, והגיעו להשגות גדולות, "ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים", בכל זאת "ויסע משה את ישראל מים סוף" - הסיען בעל כורחם, ראשם ורובם היו שקועים בביות הים. וגם מלחמת עמלק, תוצאת נפילתם שנפלו בספיקות "היש ה' בקרבנו אם אין", וגם בתוך המלחמה, בשעת הסכנה, ראו כי אם מתכוונים כלפי מעלה ומשעבדים את ליבם לאביהם שבשמים, הם מתגברים, ובכל זאת מיד נפילה "וכאשר יניח ידו וגבר עמלק". מכל זה ראה יתרו, שמדריגות והשגות הנרכשות בלא יגיעה, אין להם קיום, לא יגעת ומצאת, אל תאמין, לכן בא.

"וישמע יתרו" (י"ח - א)

מה שמועה שמע ובא? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק.

את כל אשר עשה. להם בירידת המן ובבאר ובעמלק. [רש"י]

ויש לתמוה, מאחר ובהמשך הפס' מבואר ברש"י שיתרו שמע גם על ירידת המן ועל באר מרים, מדוע בתחילת הפסוק רש"י נוקט ששמע רק "קריעת ים סוף ומלחמת עמלק"? וביותר, הלא בפסוק מבואר שיתרו שמע "את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל", ומדוע רש"י מפרט רק שנים מן הדברים?

מתוך ה"חתם סופר", יתרו הרי היה אחד מזיעצי פרעה, וידע בדיוק מה תכננו ביהודים, לעשות פעולות שהקב"ה לא יוכל לשלם להם מידה כנגד מידה. וכששמע על קריעת ים סוף, ושהקב"ה מחזיר מידה כנגד מידה בכל מצב, חשש לעצמו כי יתכן שהיה צריך להישאר במצרים, ולתת שם עצות לטובת היהודים, ולא לברוח. "אם כך", אמר יתרו, צריך לעשות תשובת המשקל, כלומר מידה כנגד מידה, אני לא נתתי עצות טובות על היהודים, לכן אם יודמן אלי יהודי אתן לו עצה טובה. אחרי ששמע שעמלק הלכו כברת דרך של ארבע מאות פרסה מאות כדי להילחם עם ישראל, נשא קל וחומר בעצמו, אם בשביל להרע כך, להיטיב לא כל שכן. ועל זה נאמר [תהלים ק"ט צ"ח] "מאויבי תחכמני מצוותיך", לפעמים אדם צריך ללמוד מהאויבים כמה צריך להתאמץ להגיע אל המטרה. יתרו ראה כמה צריך לעשות כדי להילחם עם ישראל, אמר "לא די שאשב בבית ורק אם יקלע אלי יהודי אתן לו עצה טובה, אלא אלך למדבר כמו שעמלק הלכו".

וזהו שאמר "מה שמועה שמע ובא"? "קריעת ים סוף", שמזה למד את דרך תשובתו במידה כנגד מידה, "ומלחמת עמלק", שמזה הוא הבין שהוא צריך לטרוח ולבוא אל ישראל.

עוד יש מפרשים, יתרו שמע מלחמת עמלק, שעמלק בא לקרר את האמבטיה, וכמו שפירש רש"י. יתרו שמע שכבוד ה' התקרר, וא"כ בא לחמם את כבוד ה'. שהיכן שהלך, סיפר שהוא הולך להיות יהודי, והוא רצה שיהיה פרסומת לכבוד שמים. שלח למשה, תצא לקראתי, שיהיה קבלת פנים, שיראו כל עם ישראל, ואז יהיה קידוש השם. ואת האמבטיה שעמלק קירר - יתרו בא לחמם.

תירוצו נוסף מובא בספר "פניני קדם" בשם נכד הסמ"ע, הגמ' בסנהדרין [צ"ב] אומרת, שתמנע רצתה להתגייר, ובאה לאברהם אבינו ולא קיבל אותה. תמנע החליטה להתעקש ולהידבק בזרעו של אברהם, והלכה להיות פילגש לעשיו

וממנה נולד עמלק. מה שמועה שמע יתרו ובא להתגייר? הוא פחד שאם יבוא להתגייר, יאמרו לו שלא מקבלים גרים, אבל עכשיו שמע על מלחמת עמלק, ואמר לעצמו שוודאי ישראל הבינו שלא כדאי לעכב גרים שרוצים לבוא ולהתגייר, ואם כן ודאי יקבלו גם אותו. ומדוע לא קיבלו את תמנע, כותב הר"פ בביאורו ב"עין יעקב" כיון שהיתה ממזרת, ולא רק ממזרת, אלא היתה גם אשתו של אליפז וגם ביתו. הוא לקח את ביתו לאישה! שיא של טומאה... ולכן לא רצו לקבל אותה.

רבי שמואל יעקב בורנשטיין ראש ישיבת "קרית מלך" מתרץ, מהלשון "וישמע יתרו" משמע שיתרו שמע וידע מעצמו את אשר נעשה לישראל, שאלו רק שמע מאחרים היה צריך להיות כתוב "ויוגד ליתרו" וכיו"ב. וכיצד שמע יתרו דברים שנעשו מרחק רב ממנו? על כך משיב רש"י ששמע "קריעת ים סוף" שבה נבקעו כל המים שבעולם [רש"י י"ד - כ"א] וא"כ יתרו ראה בביתו שנבקעו מימיו והבין מעצמו שהקב"ה עושה ניסים לישראל. "ומלחמת עמלק" שמושה העמיד בה את החמה [רש"י י"ז - י"ב] וממילא כל העולם - ויתרו בתוכם - ראו שנעשה נס לישראל. וכיון שאת שני הניסים הללו ראה יתרו במו עיניו, לכן בא להתגייר ולהצטרף לקהל ה', אך ודאי שגם את שאר הניסים שמע יתרו - מאחרים.

תירוצו נפלא שמעתי מהרב יונה מצגר שליט"א. במחזור ויטרי (פי תכ"ח) מביא, המטה הוא אחד מעשרה דברים שנבראו ערב שבת בין השמשות כמובא במשנה באבות (פ"ה מ"ו), ומטה זה נמסר לאדם הראשון ועליו היה חקוק שם המפורש, ואדם מסרו לשת, וכך נמסר המטה מדור לדור עד שיעקב אבינו ירד למצרים, ומסרו ליוסף. כשמות יוסף לקחו עבדי פרעה את כל מה שהיה בביתו והניחוהו בבית גנזיו של פרעה. יתרו שהיה מבאי ביתו של פרעה הבין את חשיבותו של המטה, נטל אותו ושתל אותו בחצר ביתו, והמטה השתרש בארץ, ויתרו ראה באיצטגנינות שמי שיצליח לעקור את המטה, הוא יהיה מושיען של ישראל, ולכן ניסה בזה הרבה בני אדם כדי לראות מי יצליח לעקור עד שהגיע משה רבינו שעקרו.

לאחר שמושה רבינו לקח את המטה ועשה בו אותות ומופתים, יתרו היה בטוח כי המטה הוא מכושה, ולכן לא התרגש כששמע על כל מכות מצרים. אבל בקריעת ים סוף נאמר "ואתה הרם את מטך ונטה ידך על הים ובקעהו" ומבואר במדרש, שהכוונה במילה 'הרם' היינו השלך, כלומר אל תשתמש במטה אלא ביד, ואכן כתוב "ויט משה את ידו על הים" "ויבקעו המים", דהיינו הנס לא נעשה ע"י המטה אלא ע"י ידו של משה רבינו, וכן במלחמת עמלק נאמר "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל". ומכאן הבין יתרו כי הניסים הם ע"י א-לוקי ישראל ולא ע"י המטה, ולכן בא כתוצאה משמיעת ניסים אלו ולא משאר הניסים.

"וישמע יתרו" (י"ח - א)

מה שמועה שמע ובא? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק. [רש"י]

רמז לדבר, המילה "וישמע" הוא ר"ת של שמע מלחמת עמלק וקריעת ים.

רמז נוסף, "וישמע יתרו כהן מדין חתן", בגימטריה - אלה הם קריעת ים סוף ומלחמת עמלק = אלף שש מאות ושמונים.

נאה דורש

פנינים ממיטב המגידים בהוצאת "יפה נוח"

שמעו ותחי נפשכם

וישמעו יתרו (יה, א)

מה שמע יתרו?

אומר רש"י "מה שמועה שמע ופא? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק". נשאלת כאן שאלה: איזה נס היה גדול יותר, קריעת ים סוף או מלחמת עמלק? בודאי, אין ספק שקריעת ים סוף, כי קריעת ים סוף הייתה נס נגד הטבע לחלוטין, הים נבקע לשנים עשר חלקים, ועשרה נסים נעשו על הים, כל מימות שבעולם נבקעו, נס מחוץ לדרך הטבע! אבל במלחמת עמלק, נכון שהיו נסים - "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח... וגבר עמלק", בסדר, אבל עם כל זה, המלחמה התנהלה בדרך הטבע, נלחמו כמו בכל מלחמה, ונצחו, כמו כן הצליחו העמלקים גם הם להרג מעט ישראל: "ויזנב בך כל הנחשלים אחריך".

נשאלת, אם כן, השאלה, אם יתרו שמע על קריעת ים סוף, מה צריך יש בתוספת של מלחמת עמלק? הרי היה לו כבר הנס הגדול, ומדוע אומרים חז"ל ששמע "קריעת ים סוף ומלחמת עמלק".

באר רבי אליהו לופיאן זצ"ל, פלאי פלאים: חז"ל באים לגלות את צורת השמיעה שלו, לא רק את מה ששמע אלא איך הוא שמע.

יתרו לא שמע על שני נסים בנפרד, אלא שמע על קריעת ים סוף ומלחמת עמלק גם יחד. הוא התבונן במה שמתרחש בעולם, כאשר הייתה קריעת ים סוף התעוררה סערה בראשי אמות העולם: "שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת" ונהנה לאחר מכן הגיע עמלק להלחם עם ישראל, "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים". איך יכול להיות כזה דבר אחרי שכל העולם מודעזע מקריעת ים סוף, עמלק מעז פניו ככלב, לא אכפת לו שום דבר, והוא בא להלחם עם ישראל?

ככה? קריעת ים סוף - ומלחמת עמלק, עד כדי כך?

שמע יתרו: איך לא שומעים!... איך נראים אנשים שלא שומעים! הגוי הזה יכול לשמע "קריעת ים סוף" ולבוא אחר כך ל"מלחמת עמלק" להלחם עם ישראל, אם כך נראה גוי - חייבים להתגבר, אני חייב להיות יהודי! "שמע ופא".

עוד היה אומר הרבי ר' שלום בנסח נוסף: וכי רק יתרו שמע על קריעת ים סוף? הרי "שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום... נגמו כל יושבי כנען" - הכל שמעו. אבל הוא שמע ופא, כלם שמעו - "אי אי אי" - ונשארו בשטיות ובהבלים שלהם. הוא "שמע - ופא" עזב את כבודו של עולם ופא להיות יהודי, בא אל המדבר להתגבר.

ברכה ממזבח הרבים

לפני שנים עמדתי לפני נתוח קשה באמריקה. בדרך העולם הולכים לצדיקים לבקש מהם ברכות - "כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים" (בבא בתרא סטו ע"א) - החלטתי גם אני לקבל ברכה מצדיק. סמתי ונסעתי לירושלים, ובאתי לעיר העתיקה, לשיבת אש התורה לבקש ברכה. כי בשיבה ההיא ישב ולמד יהודי, אולי שמעתם עליו - ר' אורי זהר.

אני נכנס לבית המדרש, הוא יושב עם תפלין ושלית במדמני, לומד בהתמדה עם החברותא. לא רציתי להפריע באמצע, המתנתי לרגע שיקום ממקומו, ואז נגשתי אליו ואמרתי:

"ר' אורי תשמע, אני צריך לעבור נתוח לא קל בארצות הברית. אני הולך לצדיקים, וגם אליך אני בא עכשיו לקבל ממך ברכה". הסתפל עלי בתמהון: "ר' ראובן, שעת בכתבת, אינני נותן

ברכות. לשם כך צריך ללכת לצדיקים, לחכמים, לא אלי, אף אחד לא מבקש ממני ברכות!"

"ר' אורי, אני מגיע מבני ברק במיוחד, לקבל ברכה ממך" - התחננתי. "תהיה בריא, מה אתה רוצה ממני? מה נשפלת אלי?" - התחנן הוא [יכבד אמר "תהיה בריא"...].

"תשמע", אמרתי לו, "זה לא יעזר לך, אני נוסע פעמים בשבוע מבני ברק לבת ים, ובדרך עובר בכביש ג'ה, ובכביש ג'ה - אומרים שעוברים בו ששים רבוא איש מדי יום, וגם אם פחות מששים רבוא, לא נורא. ועל הכביש, באחד הצמתים, תלוי שלט ענק, כפלים או שלש פעמים מבית המדרש הזה, אותיות ענקיות, כל אות מטר ויותר. לא שייך לא לראות את השלט, ומה כתוב בו?

שפתים יקש: "אורי זהר, אחרי הכל, גלה לנו הכל, מדוע עזבת את הכל?" אתם שומעים?

"אורי זהר, אחרי הכל, גלה לנו הכל, מדוע עזבת את הכל" - כי הוא, שיחיה, עזב את הכל, נמלט מהזהמה, התנתק מהבץ של הבלי העולם הזה.

אמרתי לו: "ר' אורי, אם זכיתם לקדש שם שמים, אני צריך ברכה מכם". הוא נתן את הברכה שלו.

מה היה עם יתרו? ישב בכבודו של עולם, אבל "וישמע" ואז התנער מהגלולים, השליך אותם לאשפה, "שמע ופא" אל המדבר, להיות יהודי. פלאי פלאים מה הוא כח השמיעה.

רבותי, לשמע, אין הכוונה דוקא לשמע דרשה ממישהו אחר, גם אם אני לבדי רואה מאמר חז"ל מעין בספרי מוסר, ולוחם לתשומת לב, מניח את הדברים ישירות אלי. מה אני יכול לקבל מכה, איך הדברים יכולים להשפיע עלי, להאיר את חיי, במה אני חייב להשתפר, ולהשתנות, עלי נאמר - "ותחי נפשכם".

(דבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל - יחי ראובן)

ערכה של מצוה הנפשית מתוך חלטה וחלי

והודעת להם את הדרך ולכן בה ואת המעשה אשר יעשו (יה, ט)

אמר חז"ל (מכילתא פרשת יתרו): "את הדרך" - זה בקור חולים".

פעם הלך רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל לקים מצות בקור חולים אצל תלמיד חכם וירא שמים שהיה מתמיד בתורה ובעבודת ה', החולה בכה בפניו את מצבו, שאינו מאפשר לו לעסוק בתורה ועבודה כהרגלו.

רבי שלמה זלמן נחמו ועודדו בדברים האלה:

אברהם אבינו היה איש החסד. בסוף פרשת וירא (בראשית כא, לג) אומרת התורה: "ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם". פרש רש"י: "על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקדוש ברוך הוא אלו-ה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים, אומר להם: ברכו למי שאכלתם משלו.

סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם".

מעשי החסד של אברהם נעשו במשך עשרים ויש שנים, ובדאי היה אפשר לכתב על מעשי החסד הללו כרכים רבים. עם כל זאת אומר רש"י,

כל עשרים ויש שנות החסד שלו נכתבו בתורה בפסוק אחד בלבד!

לעמדת זאת, בתחלת פרשת וירא תארה התורה בפרוט ובאריכות גדולה את הכנסת האורחים של המלאכים בביתו של אברהם אבינו - המסירות והאזירות שלו, הנראותיו לשרה אמנו, המאכלים השונים שהאכילם,

וכל פיוצא בזה.

יש למקפק על עצם גדלות המעשה של אברהם עם המלאכים,

שהרי מדבר במלאכים שאינם זקוקים לאכילה ושתייה, וחלק גדול מהסעדה התקלקל - כשנשמעת העסקה, והוא לא הביא להם לחם, אלא רק בשר וחרדל וחמאה.

הייתכן שעל מעשה זה תכתב פרשה שלמה, והוא יזכר במתן תורה על ידי משה רבנו, ולעמית זאת, מעשי החסד שלו עשרות בשנים יזכרו בפסוק אחד בלבד?

אלא, באר רבי שלמה זלמן הפלא ופלא: באותו זמן היה אברהם אבינו חלש וחולה, ולכן כל תנועה שעשה - יש לה חשיבות מיוחדת, והיא ראויה להכתב בפסוק מפרש, יותר מכל עשרים ושש שנות חסדו; לא בכדי עושה התורה זכר גדול למצוה שעשה אברהם אבינו מתוך חלשה וחלי, כי היא נחשבת יותר מפעולות גדולות ונצורות שנמשכו שנים רבות אך נעשו בכח איתן!

מכאן אנו למדים כמה גדולה חשיבותה של כל תנועה של מצוה שעושה אדם מתוך חלשה וחלי, במסרו את נפשו לכבוד קונו. נתאר לעצמנו אדם המאשפז בבית חולים ח"ו. הוא מגבל מאד בפעולותיו, לעתים הוא אינו יכול להתעסף בציצית ולהניח תפילין, אינו יכול לעמד בתפילה, הוא שוכב פרקדן ובקשי יכול להטות את גופו ימינה ושמאלה. את תפלת שמונה-עשרה הוא נאלץ להתפלל בלי שלית ותפילין, בלי בית כנסת ובלי מנין, בשכיבה, לבוש בגדי בית חולים, והתנועה היחידה שהוא יכול לעשות לכבוד השי"ת היא על ידי שמשה עצמו מעט לצד, שלא יהיה פרקדן.

תפלת שמונה עשרה זו נחשבת אצל הקב"ה יותר משבעים שנה של תפלות שמונה עשרה מעמד בגדלות המוחין, בבית הכנסת, בצבור, עם שלית ותפילין!

וכן כל תנועה ופעולה לכבוד שמים שעושה אדם מתוך חלשה וחלי, אין ערוך לחשיבותו, והן רצויות ואהובות אצל הקב"ה מכל מעשה שעושה האדם בהיותו אמיץ כח.

(רבי מנשה ישראל רייזמן שליט"א - נאה דורש)

חכמות נשים בנתה ביתה

כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל (י, יא)

פרש רש"י: "לבית יעקב" - אלו הנשים, תאמר להן בלשון רכה. 'ותגיד לבני ישראל' - ענישין ודקדוקין פרש לזכרים. דברים הקשין בגידוין. צריך להבין, מדוע הפסוק מקדים את הנשים לגברים? מה הפריבילגיה הזו? הדבר יובן על פי ספור שארע באמריקה לפני כמה שנה: בשנת ה' אלפים תרע"א נסעו שני יהודים עם בני משפחותיהם מהעיר ראדין, שהיתה מאה שערים דלישא, לאמריקה לצד פרנסה. הם לא שגרו בנפשם שהנסיונות שבהם יתנסו יהיו כה קשים.

שניהם הסתדרו בסיעתא דשמיא בעבודה, ועבדו בחריצות וביעילות. הגיע יום ששי, והם נחפזו לסים את עבודתם בכדי להתכונן לקראת שבת מלכתא. ידוע לכם שמחר אתם באים לעבודה? פנה אליהם לפתע הבוס.

"אנחנו שומרים שבת, ועל כן לא נוכל להגיע"

"לא רוצים לבוא? אל תחזרו לכאן ביום ראשון!"

השנים פשרו מהמפעל, וכך במשך שנתים הם פשרו מעשרות מקומות עבודה רק משום שהמעסיקים התעקשו על עבודה בשבת, אך הם נותרו איתנים ברוחם ולא נשברו.

לאחר שנתים הצעה להם עבודה במפעל בשחוני, עם משכורת גבוהה ומסודרת.

"הכל טוב ויפה, אך מה עם שבת?", שאלו את המפקד בחשש.

"מצדי אתם יכולים לעבד בתפוקה גבוהה במשך השבוע, ואז לא תצטרכו לעבד בשבת", השיב המפקד. הם הסכימו לדברים, ועבדו בחריצות יתרה במשך השבוע, וכך היו יכולים לשוב בשבת לביתם ולשמר אותה כדבעי.

חלפו שמונה חדשים שבהם היתה להם פרנסה ברוח, אך אז פרצה מלחמת העולם הראשונה, וארצות הברית נכנסה למלחמה נגד גרמניה.

"כל העובדים מחיבים לעבד שבועה ימים בשבוע", הכריז המפקד.

"אנחנו לא יכולים לעבד בשבת", נסו השנים לדבר על לבו.

"אם כך, אספו את החפצים שלכם ולכו הביתה", הודיע להם המפקד בנחרצות. "אין פרוטקציות, מלחמה זה מלחמה, וכלם חייבים לעבד שבועה ימים בשבוע, ללא יוצא מן הכלל!"

הם נאבו בפני נסיון לא פשוט. מה יעשו עכשיו? אין באמריקה

'קפת העיר' או 'ועד הרבנים'. אם יפסרו - הם ימותו מרעב, ואין לה פקוח נפש גדול מזה!

אחד מהם נותר חזק בצור החלמיש, ולא הסכים להכנע, אך חברו נשבר והחליט לעבד בשבת מכיון שלא היה מסגל לשוב לימים שבהם שררה בבית חרפת רעב. אחד מגדולי ישראל באמריקה שמע על החלטתו של היהודי ונסה לשכנע אותו לחזור בו מהחלטתו, אך נתקל בחומת התנגדות בצורה, שנמקה בטעון של פקוח נפש.

במהלך סעודת ליל שבת פנה היהודי לרעייתו: "אל תצפי מחר שאשוב אחר התפילה, אני יוצא בבקר לעבודה, ואחזר רק בערב". האשה שתקה ולא הגיבה מאומה.

בחצות הלילה קפצה האשה ממשותה, ארזה בשקית את בגדי בעלה ונעליו, והורידה אותם למרתף. והנה בבקר קם היהודי ורוצה לרוץ לעבודה, אך אז הוא נתקל בבטיה קשה: אין חלצה, אין מכנסים, אין גרבים וגם לא נעלים. הם נעלמו כאלו בלעתם האדמה!

הוא נסה לגייס את אשתו לחפושים, אך היא עשתה את עצמה ישנה שנה עמקה ולא הקשיבה כלל לדבריו.

פתאום נפל לו האסימון: הרי במשך שלושים שנות הנשואים שלהם היא לא ישנה כל כך חזק, מה קרה דוקא עכשיו?

"תביאי מיד את הבגדים", צעק בכעס. "אני חייב ללכת לעבודה, זה פקוח נפש!"

האשה התישבה במשתה ואמרה בנחרצות: "אתה יכול לשכח מהבגדים. גם אם תתלה אותי, לא תקבל אותם!"

"אבל זה פקוח נפש! אנחנו נגוע ברעב!"

"אתה אומר שזה פקוח נפש? אני מוכנה לקבל את דברך. אבל אם כך, אתה יכול לעלות לאוטובוס ולנסע לעבודה עם פיג'מה ונעלי בית, הרי בפקוח נפש לא שמים לב לזוטות כמו בגדים..." למותר לציין שהבעל נשאר באותה שבת ובשבתות שלאחריה בביתו.

התורה מצוה תחלה את הנשים, משום שיש להם כח יחודי שבאמצעותו הן יכולות להעלות את הבעל ואת בני הבית על דרך המלה, בחכמה וללא וכו'וים, כמאמר שלמה המלך (משלי יד, א) "חכמות נשים בנתה ביתה".

(רבי זקניה יוסף קרלינשטין שליט"א - נאה דורש)

אין אסור לחמד הפקר

לא תחמד בית רעה (כ, יד)

ה"חפץ חיים" צ"ל זכה להיות רבן של כל ישראל בכל המובנים. רבי חיים עוזר גרודזינסקי צ"ל אמה, שהמספר ספור מה"חפץ חיים" על שלחן שאכל עליו, יוצא בזה ידי חובת אמירת דברי תורה על השלחן, משום שכל ספור על ה"חפץ חיים", כל דבור שיצא מפיו הקדוש, מחשבון עם איזושהי הלכה.

אנו דגמא: יש ספור ידוע על ה"חפץ חיים", שה'עוילם' מספר אותו בצורה אחת, והרב מבריסק ספר אותו בשנוי קטן, כך שמעתי ממקור ראשון ממי שמע מהרב מבריסק צ"ל, וזה הופך את הספור למסמך יותר:

מעשה באדם שבא ל"חפץ חיים" ובקש לפרט ששר של מאה רובל לשני שטרות של חמשים. ה"חפץ חיים" נתן לו את שני החמשים, והלה נטלם וברח, מבלי לתת ל"חפץ חיים" את השטר של המאה - פשוט גנב.

ה"חפץ חיים" רדף אחריו, וכפי שה'עוילם' מספר, קרא לעברו "מחול לך", כדי להסיר ממנו את אסור הגזל. כדי להנצל מהאסור לא די שהגזל ימחל לגנב במקומו, מבלי שהגזלן ישמע מפיו את דבר המחילה.

אמנם, הספור האמת, כפי שספרו הרב מבריסק, הוא שה"חפץ חיים" רדף אחריו וקרא לעברו "הפקרו!" למאי נפקא מינה?

אומר הרב מבריסק: אם ה"חפץ חיים" היה אומר לו רק "מחול לך", אמנם היה מנקה אותו מאסור גזל, אבל עדין היה נותר עליו אסור "לא תחמד", שהרי הוא חמד את כספו של ה"חפץ חיים". אבל כיון שאמר לו "הפקרו", הציל אותו גם מאסור "לא תחמד", משום שאסור "לא תחמד" נאמר רק על "בית רעה" ואין אסור לחמד בית של הפקר.

הוא אשר אמר רבי חיים עוזר: כל מלה של ה"חפץ חיים" מדקדקת ומחשבת עם ההלכה.

(רבי יצחק מולדצקי שליט"א - נאה דורש)

שני סיפורים משני חלקי עשרת הדברות

"כבד את אבך ואת אמך"

ידידי המוהל הר"ר יצחק זאב גולדמן ומשפחתו היו מזומנים להתארח בשבת שעברה אצל הוריהם. אלא שהם חשו שלא בטוב והחליטו לטובת בריאות ההורים להשאיר בביתם בבני ברק.

בליל שבת, אחרי השכבת הילדים, כאשר השקט השתרר בבית אשתו אומרת לו בחשש מזה, משהו פתח את הברז בחדר השירותים... ואכן קול מוזר מאד נשמע. צעדו שניהם לעבר מקור הרעש, פתחו את הדלת ולהפתעתם ראו את הצינור של מיכל ההדחה מתיז מים לכל הכיוונים... ידידי התעשת וסגר את הברז שהוא התקין אך מספר שבועות קודם.

על נסיך שבכל יום - לו היו נוסעים כפי התוכנית המקורית לירושלים, נזקים רבים היו נגרמים להם ולדירות שתחתיהם. בזכות שהם דאגו לבריאות הוריהם, הקב"ה דאג להם! ("נר לשולחן שבת")

"לא תגנוב"

סיפר ידידי הר"ה ג' משה סחייק: היה זה לפני למעלה מעשרים שנה, לישיבת "נתיבות עולם" הגיע קצין ביחידה מובחרת. בשבועות הראשונים לשהותו בישיבה, בכל עת שראה עט פרק שבעליו שכח על השולחן או על הסטנדרים נטל את העט, לקיים מצוות השבת אבידה, כיון שפחד שילקח.

לאחר שהצטברו אצלו כמות נכבדה של עטים... בא לראש הישיבה, הגאון ר' יוסף ברוק בשאלה, מה יעשה איתם. התפלא הרב ברוק ושאלו, איך הצטברו אצלך כל כך הרבה עטים?! תמה כנגדו אותו קצין ואמר, מה פירוש?! כל אימת שאני רואה עט יקר, אני חושש שמא יגנובו אותו.

תמה הרב ברוק, מי יגנוב, מה פתאום יגנובו?! תשאיר את העטים במקומם.

סיפר אותו קצין, הדבר היה כל כך קשה לי. זכרתי את ימי עברי, אם עט היה נשכח על השולחן, אפילו עט פשוט, זמן קצר אחר כך הוא כבר לא היה... עשיתי כדברי הרב ברוק, אבל זה היה כל כך קשה לי לראות עט מיותרת, להשאיר אותו במקום ולא לקחת, היה ברור לי שיגנובו אותו.

למחרת, כשראיתי את אותו עט על השולחן הייתי המום, היתכן, איך לא לקחוהו?!

אם תשאל מהי איכות חיים - זוהי איכות חיים! ("נר לשולחן שבת")

"אמר הקב"ה לישראל, בני, היו קורין את הפרשה הזו בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו שאתם עומדים לפני הר סיני ומקבלים את התורה. אימתי, בהודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים". (פסיקתא דרב כנא י"ב)

הגאון ר' ירחמיאל פריד: שמעתי מאדם גדול שהתפעל מאד מציור של 'מעמד הר סיני' שראה בבית אחד, כיון שעל ידי זה אפשר לחיות יום עם ציור של מתן תורה מול העינים, ולקיים בזה מצוות עשה ולא תעשה לדעת הרמב"ן של 'זכירת מעמד הר סיני'. (עיין דברים ד' ט' וספר המצוות - מצוות ששכחן הרב ל"ב).

בעקבות כך רציתי להזמין תמונה כזו לביתי. אך חכם אחד אמר לי שאין זו דרך התורה.

כשהצעתי את הדברים לפני מרן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך, אמר מרן בתקיפות: "לא מציירים דבר זה!"

שאלתי: האם כוונתו שאסור לצייר ו'להגשים' את המאורעות הגדולים שהיו שם?

ענה מרן: "אין 'איסור' בזה, אלא לא מציירים דבר זה, כי כל המאורעות שהיו שם הם מושגים של תורה, והם צריכים להיות בדמיון ובשכל ולא לצייר אותם!"

והוסיף, שגם מה שנוהגים לצייר את האבות הקדושים רועי צאן וכדומה זה לזלזול גדול, אין לעשות כן!" ("מעדני שלמה" - פורים)

מעמד הר סיני - במסיבת פרידה של תלמיד בישיבת מיר שנסע חזרה לביתו בחו"ל, אמר הגאון רבי נחום פרצוביץ, שבוודאי הוא ימשיך ללמוד הלאה, אבל הינך צריך לדעת שמעמד הר סיני שלו נגמר, כי זה רק בישיבה - אצל בחור ישיבה כל זמן שהוא נמצא בה זו בחינה של מעמד הר סיני! ("בני נחום")

הגאון רבי הלל זקס דיבר על הסיעתא דשמיא המופלאה שאופפת את מי שבחר לעסוק בתורה, והוסיף שבדורנו הקטן הקב"ה משפיע פי כמה וכמה סיעתא דשמיא על הלומדים, כי בלי זה לא היינו מצליחים להתגבר על יצרנו ולעסוק בתורה. לכן מרגישים אנו בדור האחרון שפע לחדש חידושים ולערוך מערכות, לחבר ספרים ועוד, לאין שיעור מן הדורות הקודמים.

אמר על זה רבי הלל, שאילו היה ל"נודע ביהודה" הסיעתא דשמיא שיש לנו בלימוד התורה היה בוודאי עולה לדרגת נביא! לעומת זאת אילו היה לנו שיעור הסיעתא דשמיא שהיתה ל"נודע ביהודה" לא היינו יודעים אפילו צורת אות... ("שמחת שלמה")

ההבנה הרווחת בעולם היא ש'מחיצה' ענינה הפרדה והרחקה. אך המתבונן ביתר עמקות מגלה כי פעמים רבות אין המציאות כך, אלא להיפך:

מחיצה גורמת ומאפשרת דווקא קירבה וסמיכות. כגון: המחיצה בבית הכנסת המבדילה בין עזרת הגברים לעזרת הנשים, שענינה אינה להרחיק את הנשים, אלא אדרבה, כדי לאפשר לנשים להכנס לתוך בית הכנסת להתפלל ולשמוע קריאת התורה, שהרי לולי המחיצה היו נאלצות להשאר בביתן. הרי לנו מחיצה שאינה יוצרת הפרדה וריחוק, אלא קירבה ומקום לנשים בבית הכנסת.

דוגמא נוספת: ענין השראת השכינה תמיד מוזכר בתנ"ך דווקא על ידי מחיצות. במעמד הר סיני נאמר "וענן כבד על ההר... והר סיני עשן כולו". באותו מעמד היו חושך, ענן וערפל. כך היה גם בתחילת השראת השכינה בבית המקדש של שלמה.

הטעם בזה הוא, הנה כיצד יתכן שהקב"ה כביכול ירד על הר סיני, או ישכון בבית המקדש, והרי אפילו השמש שהיא אחד מהמשרתים הקטנים של הבורא יתברך, אם היה מורידה על הר סיני היה ההר וכל סביבותיו נשרפים, על אחת כמה וכמה בשעה שהקב"ה בכבודו ובעצמו יורד על הר סיני. לשם כך הוצרך ה' להעמיד מחיצות בדמות 'חושך-ענן-ערפל', לא כדי לחצוץ חלילה בינינו לבין אורו, אלא כדי לאפשר את התגלותו על ההר.

(שיחות מורינו הגאון רבי שמשון דוד פינקוס - פורים)

גינוני כבוד יוצרים מחיצה!

סיפר המשגיח, הגה"צ רבי שלמה וולבה: "בדידי הוה עובדא. כשהייתי בשבדיה המנהג היה שכאשר מדברים עם אדם נכבד מציינים את התארים שלו, וכך בתחילה הייתי נוהג עם תלמידי, אך הרגשתי שכל עוד שהיה כך לא יכלתי לדבר אליהם והיתה מחיצה ביני וביניהם. עד שלבסוף ויתרתי על התארים ודיברו איתי כרגיל, אז כבר היתה לי שפה להגיע אל ליבם". ("אבני שלמה")

"ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" - היינו הנהגה בין אדם לחברו, בדרך הישר והטוב. כמו בני אדם מכובדים, כאשר מהו הישר והטוב, אין הענין, המקום והזמן שווים בדברים אלו, על כן אין בזה כללים בתורה כיון שאין בזה חוק קבוע, אבל רצון ה' בכך. ("העמק דבר" י"ט ע"י"ש)

התייחסותו של הגאון רבי משה שמואל שפירא אל תלמידיו היתה אומרת כבוד. לא יאומן כי יסופר, שכאשר היו ניגשים בחורים לדבר עימו, היה קם לפנייהם ומדבר איתם בעמידה, כך גילה כבוד וחביבה יתירה לתלמידיו. ("אבני שלמה" - "מי הבאר")

שבת יתרו - שבת עשרת הדברות בקהילות אשכנז

בקהילת פרנקפורט היה מנהג יחודי בקבלת שבת. החזן סלסל בקול רם ובנעימה מיוחדת, את הפסוקים הקשורים לאותה שבת. בפרשת יתרו היה מנגן בפסוק "בעמוד ענן ידבר אליהם".

סיפר הגאון רבי יוסף צבי הלוי דינר, שבעיר מולדתו קלן, בשבת יתרו, בה קוראים על המעמד הנשגב של קבלת התורה ניגן הש"ץ בניגון מיוחד את ברכת "אהבת עולם". וסיפר כי בהיותם ילדים אחזה בהם התרגשות וציפיה גדולה כאשר התקרבה "שבת פרשת יתרו" לקראת תפילת ערבית המיוחדת - "אין לתאר איזו אהבת תורה ספגנו מתפילת ערבית מרגשת זו!"

בתפילת שחרית, הש"ץ ניגן "ישמח משה במתנת חלקו" עד "וכן כתוב בתורתך". וכן אומרים פיוטים לשבת עשרת הדברות. ("מנהגי מהרי"צ הלוי" - שבת עומדים קג קכט-קל רעג. ב"נר" תשע"ג הארכנו במנהגי השבת)

מעלת שבת יתרו --- **כתב בסדר טרישי:** מנהגנו לומר "אדיר אדירנו" בכל ימים טובים גם בשבת ראש חודש ושבת נישואין ושבת דברות יתרו ואתחנן. אבל לא בשבת בשלח והאינו, ולא בשבת שמסיימים בה אחד מחומשי תורה. (רבי מנחם ב"ר יוסף מטוויש)

קהילת צעהלים היתה אחת מהאיחוד המפורסם של "שבע קהילות" במערב הונגריה, כיום מחוז בורגלנד שבאוסטריה, בהן היו אייזנשטט, מטרסדורף, אונסדורף ועוד.

מאחורי שמה היהודי מסתתר סיפור. למעשה שמה של העיר הינו 'דויטשקרויץ'. אך בשל העובדה ששם זה כולל את המילה 'קרויץ' שפירושו 'צלב', מושג שיהודים לא רצו לאומרו בפיהם, כונתה העיר בפי היהודים צ'לם - צעהלים. (אומרים כי בשל סיבה זו המטבע האוסטרי קרויצר היה נקרא בפי היהודים 'צל'). רוב בתי הכנסת של שבע קהילות הועלו באש ב"ליל הבדולח". האחרון שבהם היה בית הכנסת ב צ'לם, היה זה י"ט בשבט שנת תש"א, בית הכנסת פוצץ עד היסוד וכל תכולתו עלתה באש. מיד עם סיפוחה של אוסטריה לגרמניה גורשו יהודי שבע קהילות, על פי פקודה ישירה מברלין, בטענה שאין להתיר ישיבת יהודים קרוב לגבול "מטעמים אסטרטגים"...

הגירוש נעשה באופן תקיף ונמרץ, כך שבתחילת שנת תרצ"ט הודיעו מנהיגי הקהילה היהודית בווינה לנאצים: "אין יותר קהילות יהודיות בבורגלנד!" כך הגיע הקץ על קהילות עתיקות יומין ומפוארות.

(קהילת צעהלים וחכמיה)

מותוך פנקס "חברא קדישא" צעהלים - זכרון דברים משנת תרמ"ח

מעשה גדול ונורא אשר קרה לקהילתנו בעוונותינו הרבים אשר היה מחמת... ומריבות וחילול ה' שהיה בינינו, כי זאת הראה לנו הקב"ה. עם כל זה עשה ה' ברחמינו וחסדיו הגדולים ניסים ונפלאות, כן יעשה לנו תמיד!

הנה בערב ראש השנה, והיה זה גם ערב שבת, כשהיינו בבית הכנסת מתפללים ערבית, כשקראו את "שמע" הנה נפל מן קיר בית הכנסת מעט סיד וחול, לכל היותר כשיעור עשרים ליטרות, אבל זה עשה רעש ורעם כאילו כל הבנין נפל...

והנה מחמת הפחד והבהלה אשר היה בלב כל איש ברחו החוצה כל המתפללים, קטנים וגדולים, אנשים ונשים, להציל את נפשם. הרעש היה כה גדול, שכל אחד היה צועק ולא שמע את מה שחברו צועק... בעזרת נשים סברו שבעזרת גברים נפל הקיר, ובעזרת גברים חשבו שבעזרת הנשים נפל קיר.

במהלך הבריחה נפלו אנשים רבים, הם נעמדו בחוזקה ורצו החוצה, אבל שני זקנים, ר' יוסף פיינפמכר ור' שלום גינסברגר שנפלו על הרצפה בחדר הכניסה לא היו מסוגלים לקום ושכבו מעולפים. האנשים אשר ברחו החוצה להציל נפשם ממוות רמסו ודרסו אותם וקיימו בהם "חיץ קודמים לחיי חברך"...

כאשר כלה הרעם, הרעש והמהומה, הולינו אותם לביתם, ומיד הרופא הקיז להם דם מהראש והחזה, ומעט שבה רוחם, אבל מיד הרופא יאש את בני ביתם, אכן ר' שלום חי עד חצות יום ראשון של ראש השנה, ור' יוסף חי עד ד' תשרי.

וכל זה קרה בעוונותינו, ה' ירחם עלינו ואל יהי עוד צווחה. (שם)

נסיים בשמחה

"ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים לאלקים... לאכול לחם". (ח"י"ב)

סעודה אחת, סיבות רבות לה

סעודת ברית מילה - "ויחד יתרו" - שהעביר חרב חדה על עצמו. סעודת גירות - "לשמוח על שנכנס תחת כנפי השכינה". (ספורנו) סעודת נישואין - "צפרה אשת משה אחר שלוחיה" - משה קידש מחדש את צפורה. (על מי מוטלת סעודה זו: הרבי מקלוזנבורג) סעודת הודאה - "על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל", חדוה.

יכול אדם לברך ברכת הגומל על טובת חברו ואין זו ברכה לבטלה, הואיל ואינו מברך רק דרך שבח והודאה על טובת חברו.

(רמ"א אורח חיים ד') זה דווקא אם באמת שמח בלבו על טובתו. (ט"ז שם)

זהו המבואר בפרשה "ויחד יתרו", ששמח על הטובה כאילו נעשית לו ממש, לכן יתרו בירך "הגומל", משום ששמח על טובת והצלת ישראל כאילו הוא ניצל. (הרב מברסק: הגהש"פ, שי"ל תורה)

"דבריהם הם זכרונם"

גליון 1 | יתרו תשפ"ג | י"ד-כ' שבט

מתורת
גדולי
ישראל
ביום השנה
לפטירתם

שובה ישראל, חכמי לב ועוד. את ספרו אבן יחזקאל כתב כשהוא בן עשרים, אחרי ששתה את כוס התרעלה עד תומה באובדן כל בני משפחתו והוא בן י"ד בלבד.

| דרך הענשת רשע בשביל צדיק |

"אתם ראייתם אשר עשיתי למצרים" (שמות יט ד)

וברש"י: על כמה עבירות היו חייבין לי קודם שנזדווגו לכם, ולא נפרעת: מהם אלא על ידם.

ביאור הענין, שכך דרך השי"ת כשמעניש הרשע בשביל הצדיק, אינו מענישו להדיא בשביל הצדיק אלא מעליל עליו שמענישו עבור מעשיו הרעים שחטא בהם כלפי שמיא, אך באמת תובע יקר צדיקיו.

וכשעמדו ישראל על הים עמדה מדת הדין וקטרגה, הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה. וכנגד זה השיבה ה"ת שאינו מעניש את המצרים למען ישראל, אלא על אותם העבירות שעשו קודם שנזדווגו לישראל.

לכן אמר משה לישראל: "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" (שמות יד יד) - כי הצורך הוא להראות כנגד מדת הדין שכאילו נעשה הדבר לפרעון חובותם למקום ב"ה ולא מחמת צעקת ישראל. (עלה דיונה תענית אות פב)

רבי ישראל יונה לנדא זצ"ל:

ב"ר יוסף סגל לנדא מרוהטין. נפטר י"ח שבט תקפ"ד. רבה של קמפנו, פולין. עמד בקשרי תורה עם רבי עקיבא איגר, שאף ביקש ממנו קמיעות לרפואה. ספריו: מעון הברכות, שירת ישראל, עין הבדולח, עלה דיונה ועטרת ישועה.

| דברי העם - מצות הגבלה |

"ויגד משה את דברי העם אל ה'" (שמות יט ט)

וברש"י: תשובה על דבר זה שמעתי מהם, שרצונם לשמוע ממך. אינו דומה השומע מפי שליח לשומע מפי המלך, רצונו לראות את מלכנו.

ולכאורה, מאחר ואילו היו דברי העם, צ"ב מה תשובה השיב השם למשה באומרו לו (פסוק י"ב): "וקדשתם היום ומחר... והיו נכונים ליום השלישי... והגבלת את העם סביב". מה שייכות יש בין רצונם לראות את המלך, ובין ציווי ההגבלה.

כך גם יקשה על דברי רש"י במסכת שבת (פז). שפירש שמצות הגבלה כבר מוזכרת בפסוק "ויגד משה את דברי העם", וכלשונו של רש"י: וכי מה דברי העם יש כאן, אלא מצות הגבלה. אמנם נראה כי הכל דבר אחד,

זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו.

ועד אותה שעה שבא יתרו למדבר לא יכול היה לקיים דין סיפור, כיון שכל ישראל ראו כל המופתים, ורק כשבא יתרו אז מיד "ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים" - כדי לקיים דין זה של סיפור. ואף שידע יתרו מה נעשה, שהרי בשל כך בא, מכל מקום לא ידע כל הפרטים ופרטי פרטים, ובהם קיים משה דין סיפור.

הוסיף על כך בנו הגרמ"ד זצ"ל, שנראה שזהו ביאור כפל הלשון שאומרים בברכת מודים "נודה לך ונספר תהילתך", 'נודה לך' - היינו חייב ההודאה על הנס, 'ונספר תהילתך' - דין סיפור תהילות ה'. (שיעורי הגרמ"ד הלוי עה"ת, עניינים שונים, אות ו).

רבי משולם דוד הלוי סולובייצ'יק זצ"ל:

ב"ר יצחק זאב, הגרי"ז. י"ט תשרי תרפ"ד - י"ח שבט תשפ"א (99). ראש ישיבת בריסק בירושלים. רעייתו: מרת יהודית ב"ר אשר שטרנבוך, אחות רבי משה שליט"א. ספריו: שיעורי רבנו משולם דוד.

| כאיש אחד - נגד ההר |

"ויחן שם ישראל נגד ההר" (שמות יט ב)

וברש"י: כאיש אחד בלב אחד, אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת.

ומלשון הפסוק משמע שיש שייכות בין מה שחנו בלב אחד, ובין מה שמפורש בפסוק שחנו 'נגד ההר'.

וביאור הדבר, על פי מה שאמרנו במדרש (שוח"ט מזמור סח) על הפסוק (תהילים סח ז) "למה תרצדון הרים גבוננים": כיון שביקש הקב"ה ליתן תורה לישראל כו' התחילו כל ההרים מתרעמים ומתמוטטים וכו'. אמר הקב"ה, למה תרצדון - למה תרצו לדון עם סיני, הרים גבוננים - אתם כולכם וכו', ההר חמד אלקים לשבתו - אין רצוני אלא בסיני שהוא שפל מכולם, שנאמר (ישעיה נז טו) "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח".

מעתה, בשעה שבאו ישראל לפני הר סיני לקבלת התורה, אז הכירו והבינו מעלת הענוה והשפלות, בראותם שדוקא הר זה נבחר ליתן עליה את התורה. ומזה לקחו מוסר לקנות גם אצלם מדת הענוה, וכיון שהסתלקה הגאווה - שורש המחלוקת - שוב הגיעו למעלת השלום ששורשה מידת הענוה וחנו 'כאיש אחד בלב אחד'. (לב אברהם)

רבי אברהם יונפסל זצ"ל:

ב"ר יחזקאל שרגא. נפטר ט"ו שבט תשמ"ז. אב"ד דרך אמת מאנסי. ספריו: אבן יחזקאל, לב אברהם,

| להשאר בדרגה ולהשפיע על השומעים |

"משה ידבר והאלקים יענונו בקול" (שמות יח ו)

מפסוק זה לומדת הגמרא במסכת ברכות (מה). אמר רבי שמעון בן פזי, מניין שאין המתרגם ראשי להגביה קולו יותר מן הקורא, שנאמר "משה ידבר והאלקים יענונו בקול", שאין תלמוד לומר 'בקול', ומה תלמוד לומר 'בקול' - בקולו של משה.

על מאמר זה ומאמר נוסף הדומה לו, מובא בספר תניא הקדמון: באים מאמרים אלה ומלמדים אותנו, כי התורה ניתנה לפי כח כל אחד מן המקבלים, כח קליטתו והשגתו. אף כביכול הנמך את עצמו כדי שיהיו בני אדם מסוגלים וזכאים לקליטת התורה.

בענין זה סח האדמו"ר השני מסלונים רבי שמואל וינברג זצ"ל: לפני שאני נכנס לעורך את ה'שולחן' בשבתות בצוותא חדא עם החסידים, חש אני לעיתים שאילו אלמד ספרים מסויימים יהיו השגותי בעבודת ה' גדולות יותר בעת עריכת ה'שולחן'. גם דבר התורה יהיו בודאי בדרגה נעלית יותר.

אלא שמכיון שידע אני שבמקרה זה - על אף שאני אצא נשכר מהענין - לא יוכלו החסידים להבין היטב את דבריי, איני מעיין באותם הספרים ואני נשאר בדרגתי הקודמת, ובלבד שאצליח בדברי תורתי להשפיע על השומעים. (דברי שמואל, הקדמה ה')

רבי שמואל וינברג מסלונים זצ"ל:

ב"ר יחיאל מיכאל אהרן. תר"י - י"ט שבט תרע"ו בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה בעת שהותו בורשה לצרכי רפואה, שם נטמן בשל קשיי התניידות בעת מלחמה. שיחותיו וד"ת ששרדו יו"ל ע"י התיבות שלום בספר 'דברי שמואל'. היה שותף בהקמת הארגונים, כנסת ישראל ומחזיקי הדת. ובהמשך בהקמת אגודת ישראל.

| דין סיפור תהילות ה' |

"ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה'

לפרעה וגו' " (שמות יח י)

לאחר שהסתיימה בחסידי שמים מלחמת המפרץ, עמד רבי משולם דוד הלוי סולובייצ'יק רה"י בריסק, וכך אמר: הנה בפרשת יתרו (שמות יח ח) נאמר, "ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים" וגו'.

ביאר בזה מרן הגרי"ז מבריסק, שמלבד מה שיש חיוב הודאה על הניסים, יש גם חיוב לספר חסדי השם. והראה כמה פסוקים בתהילים, אשר מהם נראה שיש מצוה מיוחדת לספר בנס, כמו שכתבו (תהילים קז כב) "ויספרו מעשיו ברינה", וכן כתוב (שם קה ב) "שירו לו

עשה דברים לאחר מטתך

ברש"י סוף פרשת וילך: שכל זמן שתלמידו של אדם חי, כאילו הוא בעצמו חי. בזה יבואר מה שאחז"ל (ברכות סד.) תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. שנאמר ילכו מחיל אל חיל.

ובש"ס דשבת (קג.) "וסבבו בשוק הסופדים" - בני גלילא אמרו. עשה דברך לפני מיטתך. בני יהודה אמרו. עשה דברים לאחר מטתך. ולא פליגי. מר כי אתריה ומר כי אתריה. ונראה שבש"ס קידושין (מ.) איתא: וכבר היו רבי טרפון וזקנים מסובין בעליית בית נתזה בלוד, נשאלה שאלה זו בפניהם, תלמוד גדול או מעשה גדול, נענה ר"ט ואמר מעשה גדול, נענה ר"ע ואמר תלמוד גדול, נענו כולם ואמרו לימוד גדול שהלימוד מביא לידי מעשה. וזהו ללמוד בעצמו, אבל לאגמורי לאחריו, ודאי עדיף טפי ממעשה.

ובש"ס דעירובין (נג.) בני יהודה דגלי מסכתא נתקיימה תורתן בידן, בני גליל דלא גלי מסכתא לא נתקיימה תורתן בידן, ופירש רש"י: דגלי מסכתא למדו לאחרים, ע"ש.

מעתה מובן, דבני גלילא אמרו עשה דברים לפני מטתך, כלומר לעשות מעשים קודם שימות, כי לאחר מותו לא יוכל עוד לעשות כלום. דהם שלא לימדו לאחרים, הלא מעשה עדיף. אבל בני יהודה דגלו מסכתא, ולימדו לאחרים, אמרו 'עשה דברים לאחר מטתך', כלומר, שילמדו לאחרים וישאר גם לאחר מותו. שכל זמן שתלמידו של אדם חי כאילו הוא חי ושפתותיו דובבות בקבר.

ובזה מובן מאמר חז"ל בכתובות (קג.) כשחלה רבינו הקדוש אמרו רבנן מאן דאמר נח נפשיה דרבי ידקר בחרב. כי החרב היא כינוי לתורה שהניח אחריו, כמו שאמרו "חגור חרבך על ירך" האי בדבדי תורה כתיב.

ואף הלשון קרוי חרב כמאמר דהע"ה אשר שננו כחרב לשונם. והאומר נח נפשיה דרבי, בחרב זו יסתרו דבריו, כי עודנו חי בשפתותיו הדובבות בקבר. (הקדמת בן המהרש"ם מברז'אן לספר תכלת מרדכי)

מתי מת משה רבינו |

"זכור את יום השבת לקדשו" (שמות כ ח)

בזוהר הקדוש האריך בענייני סעודות שבת, ובתוך דבריו כתב: ביומא דשבתא כד מטא עדן דצלואתא דמנחה, רעוא דרעוין אשתכח, ועתיקא קדישא גליא רצון דיליה וכו' ובהאי רצון אסתלק משה נביאה מהימנא קדישא מעלמא, בגין למנדע דלא בדינא אסתלק, וההיא שעתא ברצון דעתיקא קדיא נפק נשמתיה וכו'. מבואר שמה רבינו מת בשבת קודש.

ומכאן יש להקשות על דברי רבינו בחיי (פ' בא) בשם ר"ח, שבכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא היו מקדשים את החודש על פי הראיה, כי העננים היו מכל הצדדים ולא ראו השמש והלבנה. והרי משה רבינו מת ב' אדר, ואי אפשר שיחול ז' אדר בשבת אלא כשמקדשים על פי הראיה.

ועל כרחק צריך לומר שדעת הזוהר שפטירת משה היתה בא' אדר ולא ב' אדר, וכפי שמוכח גם באסתר רבתי (ז יג.) (בני ציון ח"א סימן א אות כח).

רבי דוד שפירא זצ"ל:

תרנ"ח - י"ד שבט תשל"א. מיקירי קרתא דירושלים. ספרו מעוטרי בהסכמות נלהבות, בין היתר הסכימו על ספרו הגר"ע גרודז'ינסקי זצ"ל והגרש"ז עהרנרייך משאמלוי זצ"ל הי"ד. בין הדברים נכתב: מתהלך ברחבה בש"ס ופוסקים, כל רז לא אניס ליה, איש חמודות בתורה וחסידות.

| הוקש כבוד או"א לכבוד המקום |

"כבד את אביך ואת אמך" (שמות כ ב)

בגמרא בקידושין (ל.) תנו רבנן, נאמר 'כבד את אביך ואת אמך' ונאמר 'כבד את ה' מהונך' - השווה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום.

ונראה לתת טעם לדבר, מדוע באמת גדלה מצות כבוד אב ואם כל כך עד שהוקש כבודם לכבוד המקום. על פי מה שכתב החינוך (מצוה לג) בשרשי מצות כיבוד אב: שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה. וכשיקבע זאת המידה בנפשו, יעלה ממנה להכיר טובת הקל ברוך הוא, שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון, והשוציאו לאויר העולם וסיפק צרכו כל ימיו. ויערוך במחשבתו כמה וכמה ראוי לו להיזהר בעבודתו ברוך הוא.

הרי שעיקר טעם מצות כיבוד אב ואם שלא יהיה כפי טובה למי שהוציאו לאויר העולם, ומזה יבוא להכיר בטוב הגדול של מ"ה הקב"ה. ולכן דין הוא שהוקש כבוד או"א וכבוד המקום שוה בשוה, כי מסיבת כיבוד אב ואם שלמדנו ממצוה זו שלא יהיה כפוי טובה, משם ראיה לעבוד את ה' ולקיים מצותיו ושלא יהיה כפוי טובה בטובת המקום ב"ה (תוכחת חיים פ' תולדות)

רבי חיים פלאגי זצ"ל:

ב"ר יעקב. י"ט שבט תקמ"ז - י"ז שבט תרכ"ח. מגדולי חכמי איזמיר, טורקיה. כיהן כראש ישיבת בית יעקב רבי באיזמיר, וכאב בית הדין הגדול באיזמיר, שמנה 45 רבנים. בהמשך התמנה גם כ"חכם באשי" באיזמיר. ספריו: 800 ספרים, אותם החל לכתוב כשהוא בן 16 בלבד. בשריפה שפרצה באיזמיר נשרפו 54 מספריו. רבים מהם שיחזר מאוחר יותר. בשמחת תורה האחרון לחייו החל לבכות בקריאת התורה בהגיעו לתיבות 'וימת שם משה'.

שעל ידי שאמר משה להקב"ה את דברי העם שרוצים לשמוע מפי הקב"ה בעצמו, באותה שעה ממש הוצרך הקב"ה לאמר מצות הגבלה כדי שלא יהרסו לעלות חוץ ממקום הראוי להם. (פני יהושע שבת פז.)

רבי יעקב יהושע פאלק:

ב"ר צבי הירש. כ"ח כסלו תמ"א - י"ד שבט תקט"ז (76). רבן של לבוב, ברלין. מץ ופרנקפורט דמיין. ספרו: פני יהושע. בהקדמת ספרו מתאר את הנס שהביא להבטחתו לכתיבת הספר, עת שניצל ויצא מבין הריסות ביתו שקרס בהתפוצצות מחסן אבק שריפה.

| משה לא פנה לעסקיו |

"וירד משה מן ההר אל העם" (שמות יט ד)

וברש"י: מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו, אלא מן ההר אל העם.

פעם בסמיכות לחג השבועות נזדמן התפארת שלמה אצל רבי יחזקאל מקוזמיר, ז"ע, ורצה להשתתות אצלו ביום טוב. אמר לו רבי יחזקאל: רש"י מפרש שהפסוק מלמדנו שלא היה משה פונה לעסקיו, וכי סוחר עצים היה או מסחר היה לו. אלא המכוון הוא, שבעת שהיה צריך לרדת אל העם לקרע לעבודת ה', אז לא היה פונה לעסקיו - עבודת השם האישית שלו, אלא 'מן ההר אל העם' - שהשיג בעיקר על עבודת בני ישראל ולא פנה לעבודתו.

אף אתם, התלמידים החוסים בצלכם רוצים שתהיו בביתכם בחג השבועות, לחסות בצלכם וללמוד מכם אורחות חיים. אין אתם צריכים להשיג על עבודתכם להיות אצלי, רק רדו מן ההר אל העם. (נחמד מזהב).

רבי יחזקאל טאוב מקוזמיר זצ"ל:

ב"ר צבי הירש. תקל"ב - י"ז שבט תרט"ז (84). התגורר בפלונסק והשתכר למחייתו בסנדלרות. בהמשך עבר לקוזמיר והחל לנהוג באדמו"רות כשתחתיו מסתופפים אלפי חסידים. החוזה מלובלין התבטא ואמר כי לרבי יחזקאל יש צורת אברהם אבינו.

| טעם לדחיית מתן תורה |

"ויאמר אל העם היו נכונים לשלשת ימים" (שמות יט טו)

וברש"י: לסוף שלשת ימים, הוא יום רביעי. שהוסיף משה יום אחד מדעתו.

הטעם שהוסיף משה יום אחד, אפשר לבאר על פי המדרש (הובא בטור או"ח סימן רצ) שהתורה באה בקובלנא לפני הקב"ה, זה פונה לכרמו וזה פונה לזיתו, אני מה תהא עלי. והשיב לה הקב"ה: כבר תקנתי להם שבתות וימים טובים שאז פנוי כל אחד למלאכת הש"ת.

לכן הוסיף משה רבינו יום אחד, שעל ידי זה יחול מתן תורה בשבת, ואז יעסקו ישראל בתורה בכל שבת ושבת, ויסתלק החשש של 'זה פונה לכרמו... תורה מה תהא עליה'. (תכלת מרדכי).

רבי שלום מרדכי שברדון זצ"ל מהרש"ם מברז'אן:

ב"ר משה. כ"ז ניסן תקצ"ה - ט"ז שבט תרע"א (76). נודע בהתמדתו המופלאה מגיל צעיר, וסופר כי ישן שלש וחצי שעות ביממה. נסמך בגיל צעיר ע"י הגרי"ש נתנון. תחילה עסק במסחר אך משפשט את הרגל קיבל את עול הרבנות. כיהן כרב בערים שונות בגליציה, ולבסוף בברז'אן שם כיהן כרב שלושים שנה. מגדולי הפוסקים. ספריו: שו"ת מהרש"ם, דעת תורה, שו"ת דרכי שלום, תכלת מרדכי ועוד.

מוקד מכירות ראשי ולהזמנות מרוכזות: 9237*

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 118 | פר' יתרו תשפ"ג | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

הגאון הגדול רבי עמרם פריד שליט"א אצל גדולי ישראל לקראת שמחת החתונה לבנו נ"י

מדין ראש הישיבה הגר"ד פובדסקי שליט"א

עם מדין האדמו"ר מוויזניץ
בהכנסת ס"ת לארגון 'רפואה וחיים'

בכתיבת אותיות ספר תורה לביהכנ"ס "אילת
השחר" פרדס בן בראשות הגאון רבי יואל מקלב

הגאון רבי מרדכי אדר"ת שליט"א
רב הקהילה הפרסית בניו יורק בהתייעצות

הגאון רבי שלמה בן ד"י חברון בבית מדין גאון
ישראל לקראת שמחת החתונה לנכדו

בני קהלת 'בית דוד' מפלמבוש במעונו של מדין
הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

הגאון ר' יחיאל פישחוף שליט"א מראשי
ישיבת כנסת יצחק ק"ס סנדק בבית לנכדו

מרן פוסק הדוד הגר"מ שטרנבוך שליט"א

מרן פוסק הדוד הגר"מ שטרנבוך שליט"א בט"ו בשבט

הגאון רבי בן ציון הכהן קוק בביקור

בשיחה לישיבת אור שמוח

מעמד לחיים לרגל הוצאת סדרת הספרים מועדים וזמנים החדש נראה נגיד עולם התורה הרב ראובן שראון שליט"א

בבדיקת משחטה של העדה החרדית

שמחת החתונה לבת הגאון רבי יצחק שאול קנייבסקי, נכדת רשכבה"ג מרן שד התורה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל,
 עם החתן נכדו בכורו של הגאון רבי מרדכי שמואל אדלשטיין, נין הגר"י אדלשטיין זצ"ל בן הגר"נ אדלשטיין,
 בשמחה השתתפו כל משפחת מרן שד התורה בראשות גדולי ישראל, ראשי ישיבות לצד נגידים מהעולם. צילום: שוקי לרד

שמחת השבע ברכות המדכיות לנכדו בכורו של מרן הגדול רבי מרדכי שמואל אדלשטיין שליט"א

במעמד רבני העיר בני ברק -

נחנכו משרדי המכירות לשכונת היוקרה "אחוזה שפע"

היתה לראש פינה: במעמד חגיגי ומרומם נחנכו השבוע משרדי המכירות של שכונת היוקרה החדשה "אחוזה שפע" בבני ברק, העתידה לשנות את פני מרכז העיר. במעמד קביעת המזוזות כוודו רבני העיר, הגאון רבי יצחק אייזיק לנדא שליט"א והגאון רבי שבח צבי רוזנבלט שליט"א. כמו כן בטקס השתתפו ראש העיר בני ברק הרב אברהם רובינשטיין, מ"מ ראה"ע הרב חנוך זייברט, ואישי ציבור.

המרא דאתרא הגאון רבי יצחק אייזיק לנדא שליט"א ציין בדבריו את החשיבות של בניית הארץ ובניית העיר בני ברק בפרט, כאשר השכונה החדשה נבנית כולה על טהרת הקודש עם אוכלוסייה הנוהגת בקדושה ויראת שמים. "אנחנו מברכים: שכל נטיעות שנוטעים ממך יהיו כמותך, וכך גם בני ברק שפירותיה מתוקים תמשיך לנטוע נטיעות כמותה ושיהיה בהצלחה רבה לכל היוזמים והפועלים", סיים רב העיר את דבריו.

המרא דאתרא הגאון רבי שבח צבי רוזנבלט שליט"א הדגיש, כי תלמודי התורה בבני ברק מתרבים כל העת וזו ההוכחה הטובה ביותר להתרחבותה ושגשוגה של העיר. "החברה העומדת מאחורי 'אחוזה שפע' חשה את הייחודיות של בני ברק ולקחה בשימת לב מרובה את כל הנושאים ההלכתיים הקשורים בפרויקט, כמו 'היתר עסקה' וכדומה. זו חברה העושה כל צעד על פי ההלכה ואין לי ספק שבזכות זה תהיה לה הצלחה רבה לתפארת העיר כולה", אמר הרב.

את הטקס המכובד חתם מר יוריאל זלצמן, מנכ"ל 'קדם ישראל' המנהלת את הפרויקט. "אחוזה שפע" הוא פרויקט למהדרין מן המהדרין מבחינת האוכלוסייה ואנחנו גאים בכך.

דמעות 61 היתומים הנכנסים לחופה בחוסר כל

מרא דכולא תלמודא

מרן הגאון האדיר רבי חיים פיינשטיין שליט"א

יצא למסע קודש לתפילה וישועה עבור התורמים לנישואיהם
בקבר בנימין הצדיק בעיה"ק צפת ת"ז שיזכו לישועה גדולה:

"שיזכו שמשמים יאריכו שנותיהם

כמו שזכה

בנימין הצדיק בעצמו

בזכות הצדקה

ויזכו לילדים טובים ולגדלם מתוך נחת

בריאות ופרנסה בריווח,

ויעשו שמחה בביתם

ויוושעו בכל הנצרך להם"

יש לציין מס' קרן: 6433

ועד הרבנים
לעניני צדקה בארה"ק

1-800-22-36-36